

EDMOND ROSTAND
*
A S A S F I Ó K
(L'AIGLON)

ROMANTIKUS DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN,
VERSEKBEN

FORDÍTOTTA
ÁBRÁNYI EMIL

Országos Széchényi Könyvtár

LAMPEL R. (WODIANER F. ÉS FIAI)

OSZK

Országos 129468 Könyvtár

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
Növekedésműhely
1942. év 11.620. sz.

6656. FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

SZEMÉLYEK.

FERENC, reichstadti herceg.
FLAMBEAU SÉRAPHIN.
METTERNICH.
FERENC császár.
MARMONT, tábornagy.
A SZABÓ.
GENTZ FRIGYES.
A FRANCIA ATTACHÉ.
PROKESCH-OSTEN, lovag.
DE LORGET TIBURCE.
GRÓF DIETRICHSTEIN, a reichstadti
herceg nevelője.
BÁRÓ OBENAU. Nemzeti Könyvtár
HARTMANN, tábornok.
AZ ORVOS.
GRÓF BOMBELLES.
GRÓF SEDLINSKY, rendőrfőnök.
NEMES TESTŐR.
LORD COWLEY, az angol nagykövet.
THALBERG.
FÜRSTENBERG.
MONTENEGRO.
ÖRMESTER, a reichstadti herceg ezredéből.
FORESTI, kapitány.

ÖREG PARASZT.
 OTRANTE, vicomte.
 PIONNET.
 GOUBEAUX.
 MORCHAIN.
 BOROKOWSKI.
 A HERCEG KOMORNYIKJA.
 AJTÓNÁLLÓ.
 LAKÁJ.
 HEGYI-LAKÓ.
 EGY TIROLI.
 FÖLDMÍVES.
 A PRELÁTUS.
 MÁRIA LUJZA, páрмаi hercegnő.
 CAMERATA, grófnő.
 DE LORGET TERÉZ, Tiburce huga.
 A FŐHERCEGNŐ.
 ELSSLER FANNY.
 ELSŐ UDVARHÖLGY.
 GRASSALKOVICS hercegnő.
 ELŐKELŐ UDVARI DÁMÁK.
 LADY COWLEY.
 MÁRIA LUJZA UDVARHÖLGYEI.
 ÖREG PARASZTASSZONY.

A császári család. A herceg katonai kísérete.
 A császári őrség: arciére-ek, nemes gárdisták,
 drabantok stb. Álarcosok és dominók: Paprika
 Jancsik, pásztorok, medvék stb. Parasztok és
 parasztasszonyok. A herceg ezrede. 1830—1832.

ELSŐ FELVONÁS.

A növekvő szárnyak.

Badenben, Bécs mellett, 1830-ban.

Annak a villának a terme, ahol Mária Lujza lakik. Tágas helyiség. Középutt nagy, gömbalakú, kristály-üvegből összefont Empire-csillár. Világos faburkolat. Pompéji-zöld fal, al fresco befestve. A párkányzatot Szfinx-figurák díszítik.

Baloldalt két ajtó : az első színfalnál levő Mária Lujza lakosztályába, a második színfalnál levő az udvarhölgyek lakosztályába vezet. — Jobboldalt, az első színfalnál, szintén ajtó : a második színfalnál, egy mélyedésben, rengeteg fayencekályha, tarkán díszítve. — Hátul, két ablak közt, széles üvegajtó. Ezen át egy nyílt lépcső korlátoszlopai láthatók. Az erkélyt formáló nyílt lépcső a kertbe vezet. Kilátás a badeni parkra : hársak és fenyők, mély fasorok, boltíves cölöpökön függő lámpák. — Gyönyörű kora-szeptemberi nap.

Ebben a banális nyaralóban értékes, drága bútorokat helyeztek el. Balra, közel az ablakhoz, bronzal gazdagon cifrázott állótükör : az első színfalnál széles mahagóniasztal, irományokkal tele ; a fal mellett könyves-polc. Jobboldalt, a háttér felé, kis Erard-féle zongora, a 30-as évek

formájában; a zongora mellett hárfa; még le-
jebb chaise-longue á la Recamier, egy nagy
gyertyaláb (guéridon) közelében. Karosszékek és
kerek ülőkék támlap nélkül, X-lábakon. Vázákban
tömérdek virág. A falakon keretekbe foglalt és az
osztrák császári család tagjait ábrázoló metsze-
tek; Ferenc császár arcképe, a reichstadti herceg
gyermekkori arcképe stb.

A függöny felgördültekor elegáns nők csopor-
tosulnak a háttérben. Kettő közülök — zongoránál
ülve, háttal a közönségnek — négykézre ját-
szik. — Egy harmadik hölgy hárfázni készül.
Találgatják a kottákat. — Hangos nevetés. —
Közbeszólás.

Egy lakáj a nyílt lépcsőről szerény külsejű fiatal
leányt vezet be, akit osztrák lovastiszt kísér. A tiszt
kékszínű, ezüstszinóros huszáregyenruhája rend-
kívül kackiás. A két újonan jött, látva, hogy senki-
sem törődik velük, pár pillanatig állva marad a
terem egy zugában. Ekkor a jobb oldalt levő ajtó
kinyílik és belép Bombelles gróf, akit a zene hangjai
csalnak a szalonba. Bombelles gróf taktust verve
közeledik a zongorához. De észreveszi a fiatal
leányt, megáll, mosolyog, azután hozzá siet.

ELSŐ JELENET.

TERÉZ, TIBURCE, BOMBELLES, MÁRIA
LUJZA, UDVARHÖLGYEK.

A HÖLGYEK (a zongoránál; valamennyi egyszerre
beszél és örülten hahotázik). Hamis! Hamis! —
A balkéz kezdi! — Nem! —

Botrány! — Pedál! — Most — Hárfa! —
 BOMBELLES (*Terézhez*). Ön? [Istenem!]

TERÉZ. Jó napot, Bombell' úr!

EGY HÖLGY (*a zongoránál*). Most se jó!

Fis!... E!...

TERÉZ. Eljöttem... mint felolvasó!

MÁS HÖLGY (*a zongoránál*). Ah Bé-moll!

TERÉZ. És ezt önnek köszönöm!

BOMBELLES. Nincs mért, Teréz! Hiszen roko-

És francia.

[nom ön,

TERÉZ (*bemutatja neki Tiburce-ot*).

Tiburce!

BOMBELLES. A bátyja!

(*Kezet nyújt Tiburce-nak és Teréznek helyet kínál.*)

Nos,

Üljön le kissé!

TERÉZ.

Ah, csodálatos

Zavar fog el!...

BOMBELLES (*mosolyogva*). S ugyan mért, Iste-

[nem?

TERÉZ. Mert látni fogja mindjárt a szemem

Az egyetlen, ami a császárból maradt!

BOMBELLES (*mellé ül*). Ez az hát, ami a szívére

TIBURCE (*csípős hangon*).

[hat?

Mi ezt a Bonapartét lenéztük hajdanán!

TERÉZ. Tudom, tudom... de látni...

TIBURCE (*kissé megvetően*). Az özvegyét...

TERÉZ (*Bombelleshez*).

S talán...

Fiát is?

BOMBELLES. Ó bizonynal!

TERÉZ.

Nem volna szívem, elmém

Nem volnék fiatal és meg se érdemelném

Hogy francia legyek, ha úgy lépnék elébe:

Mély megihatottság nélkül, közönyös arccal!...

Szép-e?

BOMBELLES. Ki?

TERÉZ. Párma hercegnője!...

BOMBELLES *meglepetve*). De hisz ő...

TERÉZ *(élénken)*. Boldogtalan!... És ez nagy

BOMBELLES. De... látta már? [szépitő!

TERÉZ. Nem!

TIBURCE. E terembe csak

Most jöttünk.

BOMBELLES *(mosolyogva)*. Jó... de...

TIBURCE *(oldalvást lornyettezi a zenélő hölgyeket)*.

Mennyi szép alak!

A zongorához víg skálát csatolt

Kacajjuk... mindnek rózsás kedve volt,

S mi nem akartuk őket semmi áron

Zavarni...

TERÉZ. Ő Felségét itt bevárom.

BOMBELLES *(főlláll)*.

Hogyan? — Hisz épen ő az, akia basszust játssza!

TERÉZ *(főlláll, megilletődve)*. A császár...

BOMBELLES. Majd értesítem.

(Odalép a zongorához és halkán beszél az egyik zenélő hölgygel.)

MÁRIA LUJZA *(megfordul)*. Ah, itt a kis bábszék?

Ha nem csalódom, volt már róla szó...

Története valóban megható...

Egy bátyja van, aki...

BOMBELLES. Már innen el se válik!

Emigráns volt az atyja és ő is az, halálig!

TIBURCE *(előlép, fesztelen hangon)*.

Az osztrák uniformist kedvelem,

S ha van, aki rókát vadász velem,

Boldog vagyok.

MÁRIA LUJZA *(Terézhez)*. Ah tönkre fogja tenni

E rossz fiú!... Addig nem fog pihenni,

TERÉZ (*Tiburcot mentetetni akarva*). Ó! a
 Meglátja!... [bátyám...]
 MÁRIA LUJZA. Nagy mihaszna!
 De hogyha önnek nincsen rá panasza,
 Ez öntől szép s rá nézve kellemes.
 — Lorget Teréz, ön bájos és nemes!

(*Kézen fogja és maga mellé ülteti a chaiselongue-ra.*)

Nos, mától fogva udvarhölgyem. Én
 Elég kedves leszek, meglátja kicsikém,
 Bár kissé bús vagyok, mióta...

(*Csend.*)

TERÉZ (*meghatva*). Ó e gyász
 Kimondhatatlan!... Én is... [csapás!]
 MÁRIA LUJZA (*törli a szemeit*). Valóban nagy
 Nem ismerték eléggé e szép, hű lelket!
 TERÉZ (*megrázkódva*). Ó
 Igaz! Nagyon igaz!
 MÁRIA LUJZA (*Bombelleshez fordul*). Majd irok
 Hogy a lovát őrizték! [apropó,

(*Terézhez.*)

Könnyezni van okom,
 Mióta itt hagyott az én tábornokom!
 TERÉZ (*meglepetve*). Tábornok?
 MÁRIA LUJZA (*törli a szemeit*).
 Ezt a címet tartotta meg.
 TERÉZ. Ah! értem!
 MÁRIA LUJZA. Páratlan volt...
 TERÉZ. E címmel még ragyogóbb az érdem!
 MÁRIA LUJZA. Csak most kezdem belátni, mily
 [szörnyű bánat ért!
 Nincs kárpótlás e földön Neipperg tábornokért,

TERÉZ *(elámulva)*. Neipperg? [jöttem. Ez
 MÁRIA LUJZA. Hogy szórakozzam, Bádenbe
 Csinos kis város. Bécsből egy óra. Kellemes!
 Ah, tönkre téve minden idegem!
 Soványodom . . . és azt mondják nekem :
 Így Berry hercegnőhöz hasonlítok! . . . Igen . . .
 Most úgy féstülködöm, mint ő! — A kegyes ég
 Miért nem vett magához?

(Körülnéz.)

E villa kicsiség,
 De kedves, csinos! . . . Elegendő nékem!
 Metternich itt van. Csak futó vendégem.
 Ma este megy. Az órák jól suhannak
 Itt Bádenben. Jelenleg nálam vannak
 A Sándor grófok. Thalberg zongorázik,
 Oly csodaszépen, hogy mindenki fázik.
 A híres Montenegró spanyol románcot ad.
 Fontána Figaróból üvölt egy áriát.
 A főhercegnő a britt nagykövet
 Nejével jött. Mindenki víg, nevet!
 És kocsikázunk, mert vonzó a táj!
 De hasztalan! . . . A szívem egyre fáj!
 Ah, érte sírom magamat halálra!
 — Eljön, leánykám, a ma esti bálra?

TERÉZ *(fokozódó ámulattal néz rá)*.

De . . .

MÁRIA LUJZA *(hevesen)*.

Meyendorffék adják... Egészen bizonyos,
 Hogy Strausz is ott lesz Bécsből! . . . Eljön hát
 [úgy-e? Nos?
 Nem szabad elmaradni! Bombelli' gróf, úgy-e
 TERÉZ. Szabad-e Felsőgedtől kérdenem : [nem?
 Hogy' van a herceg . . . a reichstadti! . . .
 MÁRIA LUJZA. Elég

Jól van. Kissé köhög. De itt a lég
 Oly enyhe! . . . Ifjú . . . szinte még gyerek!
 Az első lépést épp most teszi meg
 Ki a világba! . . . Ah, nagy dolog ez!
 És ilyen ifjan már is ezredes!
 De — nézze, sorsom milyen mostoha!
 Egyenruhában nem láttam soha!

*(Két úr belép. Kezükben zöld dobozok. Kitörő si-
 kollyal.)*

Ezt neki hozzák! Ó öröm! . . .

MÁSODIK JELENET.

Előbbiek. AZ ORVOS és a FIA, hosszúkás, üveges
 dobozokkal. Azután METTERNICH.

AZ ORVOS *(hajlongva)*. Íme

A gyűjtemény!

MÁRIA LUJZA. Ah doktor, tegye le!

BOMBELLES. Mi ez?

MÁRIA LUJZA Pillangók.

TERÉZ. Pillangók?

MÁRIA LUJZA. Igen!

Miképp esett, elmondom íziben!

E kedves öreget, a fürdő orvosát,

Meglátogattam én. Ott ülök nála. Hát

Egyszer csak látom, hogy az asztalán

E lepke-raj néz tündökölve rám.

Fiaé volt a pompás gyűjtemény.

Én hangosan sóhajtok: «Bár az én

Fiam, akit semmi sem érdekel,

Érdeklődnék irántuk! . . .»

AZ ORVOS. S mit felel

Az orvos erre? Így szól: «Ej, ki tudja?

Csodálatos a földi végzet útja.

Kisértsük meg! Miért ne?»... S a pillangók
[itt vannak.

TERÉZ *(félve)*. Pillangók! Ah, pillangók!

MÁRIA LUJZA *(az orvoshoz, sóhajtvá)*. Ó, hogy
örülnék annak,

Ha bús, magányos lelkét, mely melán kesereg,
Fölráznák bánatából e...

AZ ORVOS. Lepidopterek!

MÁRIA LUJZA. Nincs itthon a fiam. Kérem, te-
S majd jöjjenek megint. [gyék le csak,

*(Az orvos és fia elhelyezik a gyűjteményt az asztalon,
azután kimennek. Mária Lujza Terézhez fordul.)*

Madam' Scarampinak,

Első udvarhölgyemnek, mindjárt bemutatom!

(Észreveszi a jobbról belépő Metternichet.)

Ah, Metternich!... A természet ezennel átadom.
Egészen az öné!

METTERNICH. Sokan jöttek ide...

Vár rám a Belliard tábornok követe...

Fogadnom kell!...

MÁRIA LUJZA. Tudom.

METTERNICH. Meg Gentz tanácsos úr!

Beszélni óhajt szintén... és múlhatatlanul...

Aztán a sürgönyök!... Hiába! Kötelesség!

(Csönget. Hátul egy lakáj megáll a küszöbön.)

Először Gentz urat!

(Mária Lujzához.)

Nincs ellenére?

MÁRIA LUJZA.

Tessék!

(Távozik Terézzel. Tiburce és Bombelles utánuk, Gentzet a színi háttérben a lakáj bevezeti. Nagyon elegáns. A fáraát vén vivór alakja. Zsebei tele vannak bombontartókkal és illatszeres üvegcsékkel. Minduntalan bombont rágicsál, vagy parfümöt szagolgat.)

HARMADIK JELENET.

METTERNICH, GENTZ, azután egy francia tiszt, attaché a francia nagykövetségénél.

METTERNICH. Gentz jó napot!

(Leül a jobboldalt álló guéridon előtt. Gentz irományokat huzigál ki egy nagy tárcából. Metternich beszélgetés közben valamennyit aláirogatja.)

Hallotta, mi a baj?

A császár visszahív magához Bécsbe.

GENTZ.

Jaj!

METTERNICH. Bécs, ebben a szezonban!

GENTZ.

Üres, mint a zsebem!

METTERNICH. No ez már nem igaz! Vallja be

[kedvesem,

— Én nem szídom magát ki — : a cár kor-

[mánya ...

(Olyan mozdulatot tesz a kezével, mintha pénzt kapartna magához.)

GENTZ *(komikus felháborodással)*.

Mit?

Engem?!

METTERNICH. No csak őszintén! Tanúk nélkül

Magát megint megvették!

[van itt!

GENTZ *(nagyon nyugodtan, bombont ropogtatva)*.

A legjobb áron, herceg!

METTERNICH. De mire kell e sok pénz?

GENTZ (*illatszeres üvegcsét szagolgat*). Hogy száll-
janak a percek!

METTERNICH. S önt jobb kezemnek tartják!

GENTZ. Ne tudja hát a bal,

Hogy mit csinál a jobb kéz!

METTERNICH. (*észrevéve a bonbonnéreket és a
flaconokat*). Mindig a régi dal:

Illatszer! Bonbon!

GENTZ. Persze! Ha van pénz: van cukor,

Van partóm... Mind a kettőt imádom!...

Mellékes. Lássá: vén gyerek vagyok. (Itt a kor

Egy kis haut gout-vall)

METTERNICH. Gyermek! Bolondokat gagyog!

Abban gyönyörködik, hogy önmagát piszkolja!

És Fanny?

GENTZ. Elssler Fanny? A más hintóját tolja!

Egy csöppet sem szeret. De annál hevesebben

A bájos herceget!

(*Rámutat a reichstadti herceg egyik arcképére.*)

És én megnyugszom ebben!

Szegény spanyolfal szenved... de az a gondolat

Megvilágasztalja mégis: jobb, hogyha ő mulat!

Az államnak jobb! És én adom az ostobát.

Kísérem Fannykámát s szemem semmit se lát!

Ma este meg akarja lepni a herceget

És idejön velem.

METTERNICH (*aki ezalatt jolyvást jegyezte a
papirokat*). Arcátlanság!...

GENTZ. Lehet!...

Mamája nem lesz itthon. Bálozni megy ma éjjel.

(*Levelet vesz ki a tárcából és odanyújtja.*)

Olvassa. A Fouché fiától. Szervedéllyel

Fogadkozik az ipse...

METTERNICH (*mosolyog*). A jó Otrante vicomt!
GENTZ. Hogy kicsi hercegünkből egy új Napóleont

Formál! . . . [listája . . .

METTERNICH (*átfutván a levelet*). A párthivek
GENTZ. Mind itt vannak!

METTERNICH. Mohón, szolgálatkészen az új
naphoz rohannak!

(*A levelet Gentznek adja.*)

Jegyezze.

GENTZ. Visszautasítjuk?

METTERNICH. Félig . . .

Hogy mellette a legjobbat remélik!

A franciákat a kis ezredes

Révén kormányzom! Jó mumuska lesz!

Ha balfelé hajolnának nagyon,

S Metternich nélkül: — krikk! kiugratom

A skatulyából. De ha jobbra térnek,

Ha Metternich-el szépen összeférnek,

Metternich áll szilárdan, mint a hegy;

Krakk! . . . Hercegecském nyomban visszamegy

GENTZ (*mulat a dolgon*). Mikor kezdődik a nagy
ugratás?

METTERNICH. Azonnal. Biztosítom, hogy meg-
lesz a hatás.

(*Csönget. Egy lakáj belép.*)

Hadd jöjjön Belliard tábornok követe!

(*A lakáj teljes katonai díszbe öltözött francia tiszt-
nek nyit ajtót.*)

Üdvözlöm. A király nevében jött ide.

Im, itt az okmány. Elvben Lajos Fülöp királyt

Elismerők. Vigyázzon nyolcvankilencre! Árt

A túlságos szabadság! . . . Ha nem hallgatna

Feltörjük egy tojásnak a héjját . . . [rám:

ATTACHÉ (*hirtelen megdöbbenéssel*). Ön talán
Ferenc Károlyra céloz?

METTERNICH. Reichstadtnak hercegére?
Én el nem ismerem, hogy atyja valaha
Uralkodott!

ATTACHÉ (*gúnyos zsenerozitással*). De én el.

METTERNICH. Nem engedném soha,
Hogy érte kiomoljon a katonáink vére.
De . . .

ATTACHÉ. De? badság,

METTERNICH. De ha önöknél túltengne a sza-
Ha torz fejét fölütné a forradalmi vadság,
S önök szemet hunynának! . . . Royer Collard
úr szája
Dörögne újból . . . s hagyná a franciák királya!
Ha e királyság titkon köztársasággá válnék:
Elfogyna a türelmünk s magunkról jót nem
állnék!

Talán eszünkbe jutna, hogy a mi unokánk

Ez a Ferenc . . . [ránk!

ATTACHÉ (*élénken*). S azt mondom: hiába hozza
Nem hagyjuk elpirulni a Bourbon-liljomot!

METTERNICH (*finoman*). Ha megtartják fehé-
ren . . . ha nem hágy rajt' nyomot

Az új idő — szavamra: sosem száll rá a méh!

ATTACHÉ (*közeledve és szavát halkítva*).

Mégis rebesgetik . . . mondják mindenfelé,

Hogy bár ön tartja féken s az ön keze kemény:

Reichstadti hercegében lobbót vet a remény!

METTERNICH. Ah nem!

ATTACHÉ. S az események?

METTERNICH. ° Megszűrve adjuk át,
Legyen nyugodt!

ATTACHÉ. Hogyan? Még most se' tudja hát,
Hogy más király fejére tettük a koronát?

METTERNICH. Ó tudja már! . . . Csak azt nem
tudja még,

Hogy visszajött a trikolor. Elég

Időnk lesz rá! [nála!

ATTACHÉ. Valóban . . . mámort okozhat

METTERNICH. A herceg mindig józan. Mindig.
Istennek hála!

ATTACHÉ (*kissé nyugtalanul*).

De Bádenben nem őrzik elég szigorúan.

METTERNICH (*nagy nyugalommal*).

Sőt! Éppen itt nem félünk! Az anyja vele van.

ATTACHÉ. Az anyja?

METTERNICH. Száz rendőrnél jobban megőrzi ő.

Mert néki nyugalom kell. A nyugalom a fő,

S ezt tönkre tenné holmi vad összeesküvő!

ATTACHÉ. De hogyha mindez külszín, hogy annál
jobban szálljon

Később a sasfiók majd . . .

(*A Mária Lujza lakosztályába vezető ajtó kinyílik.*)

MÁRIA LUJZA (*szélsébesen kivont és kétségbe-
esetten kiabálja.*) Ó jaj! A papagályom!

NEGYEDIK JELENET.

Előbbiek MÁRIA LUJZA, egy pillanatig, és az
UDVARHÖLGYEK, akik rémülten rohannak
utána. Azután BOMBELLES és TIBURCE.

ATTACHÉ. Mi?

MÁRIA LUJZA (*Metternichhez*) . . .

Herceg! Elröpült a papagályom!

METTERNICH (*gúnyos fájdalommal*). Ó!

MÁRIA LUJZA. Margheritina, herceg! Elszállt! . . .
Irtóztató!

(Az erkély felé fut. Az udvarhölgyek a parkba szaladnak, hogy mindenfelé keressék a papagályt.)

METTERNICH (fagyosan az attachéhoz, aki kábán néz Mária Lujzára). Tessék!

ATTACHÉ (szolgálatkészen Mária Lujzához siet).
Keressem, fenség?

MÁRIA LUJZA (megáll, végig méri az attachét és szárazon).
Nem kell!

(Lesujtó pillantást vet rá és visszamegy a lakosztályába. Az ajtó becsapódik.)

ATTACHÉ (mind jobban elámulva Metternichhez fordul.)
Mi ez?

METTERNICH (elfojtott nevetéssel). A címe
«Felséges asszony!» És ön «Fenség»-et mondott!
A megfejtés! [Íme

ATTACHÉ. De hogy tarthatta meg
Mint hercegnő a «felséges» címet,
Ha Bonaparte nem uralkodott?

METTERNICH. Ez megmaradt.

ATTACHÉ. És rám ezért dobott
Dühös pillantást!

METTERNICH. Címkérdés, uram!

ATTACHÉ (üdvözli Metternichet és kifelé indul. De mielőtt távoznék, megáll és kérdezi tőle).

A trikolórt nyíltan viselni van

Jogunk tehát? Nem kell titkolni?

METTERNICH (óhajtván). Nem!

Megegyeztünk már! . . .

(Ekkor az attaché ledobja kalapjáról szó nélkül a fehér kokárdát és odatűzi a zsebéből kivett háromszónt. Metternich csodálkozva nézi, mialatt föláll.)

Lám! . . . Ily hirtelen! . . .

(Odakünn csörgők zaja.)

Mi az?

GENTZ *(az erkélyen)*. A főhercegnő!... Hoz
bájos ifjú nőket

És urakat magával!

BOMBELLES *(a csörgők zajára gyorsan jön balfelől Tiburce-szal együtt.)* Hamar! Fogadjuk őket!

(Abban a percben, amikor az ajtó felé rohan, megjelenik a főhercegnő a nyílt lépcsőn. Elegáns gavallérok és dámák egész áradata kíséri. Könnyű nyári toalettek. Napernyők. Nagy kalapok. Egy kis főherceg — öt-hat esztendőös — huszár egyenruhában, parányi prémes mentével a vállán. Két kis főhercegnő az akkor divatos, különös bábé-öltözékben. Roppant zsvaj és kacagás.)

ÖTÖDIK JELENET.

Előbbiek. A FŐHERCEGNŐ. ÚRI DÁMÁK. GAVALLÉROK. LORD és LADY COWLEY, THALBERG, SÁNDOR, MONTENEGRO stb. ; azután TERÉZ, SCARAMPI, EGY UDVARHÖLGY.

A FŐHERCEGNŐ *(Bombelleshez, Metternichhez, Gentzhez, Tiburce-hoz, akik ünnepélyes hódolattal mennek elébe.)*

Nem, nem!... Csak semmi teketória!

Falun vagyunk itt! Ez nem palota!

(A szalon megtelik. — Egy fiatal emberhez.)

Tarantellámat, Thalberg!... Hamar!... Üljön
le már!

(Thalberg leül a zongorához és játszik. Metternichhez vidáman.)

És mondja csak : Felséges cousine-om merre jár?
EGY HÖLGY. Magunkkal vittük!

MÁS HÖLGY. Kocsikáztunk, kérem!
A völgyön át!... A legkönnyebb szekéren!...
Sándor volt a kocsis!

EGY FÉRFIHING (a megkezdett társalgást folytatva.) A lávát kráterébe

Kell fojtani!

A FŐHERCEGNŐ (odafordul a beszélgetőkhez).
Nem hallgat? Legyen már egyszer vége!
(Metternichhez, kacagva.)

Ah, vulkánról beszéltek örökké!... Szent
atyám!...

BOMBELLES. S melyik e tűzhányó hegy?

EGY HÖLGY (a másikhoz, ruhafélékről csevegvé.)
E télen asztrakán?

(Susognak.)

SÁNDOR (Bombellesnek válaszolva).

A szabadelvűség!

BOMBELLES. Ah!

LORD COWLEY. Vagy inkább Frankhon!

METTERNICH (a francia attachéhoz, szigorú arckifejezéssel). Hallja?

HÖLGY (egy fiatal emberhez, akit karjánál fogva húz a zongora felé.)

Ah Montenegro! Kérem, ne sokalja!...

A kis románcát!... És számomra csak!

Egészen halkán!...

MONTENEGRO (akit Thalberg kísér, halkán énekel).
Indul a lovag...

(Félhangon tovább dalol.)

MÁS HÖLGY (Gentzhez). Gentz, jó napot!

(Keresgél a reticulejében.)

Ni, bonbont hoztam önnek!

(Kis dobozt nyújt át neki.)

MÁS HÖLGY *(ugyanaz a játék).*

Tessék! Párisi parfüm!

(Kis flacont húz elő és Gentznek adja.)

GENTZ. Ah, csapatostul jönnek

A gráciák!

METTERNICH *(az üvegcset látva, gyorsan Gentzhez)*

Hamar! Szakítsa le

Az etikettet! . . . Gyorsan el vele!

Ez «A reichstadti herceg kedvelt illatszere!»

GENTZ *(orrához emeli az üvegcset).*

Ibolya-szaga van!

METTERNICH *(kiragadja kezéből a flacont és az asztalról lekapott ollóval végig vakarja.)*

A herceg ezt ne lássa,

Különbén észrevenné, hogy Párisban . . .

EGY HANG *(a hátrébb álló férfiak csoportjában.)*

Varázsa

Félelmesen gyarapszik!

LADY COWLEY. A hydráról beszélnek

Mindegyre férjeink!

LORD COWLEY. Hogy a komoly veszélynek

Elébe vágjunk: Rajta! Kést döfjünk át a
torkán!

A FŐHERCEGNŐ *(kacagva).* Ah, egyik percben

Szép! [hydra, s a másik percben volkán!

MÁRIA LUJZA EGYIK UDVARHÖLGYE *(inas megy utána, aki tálcán nagy poharakat visz, jeges kávéval teli.)* Eis-Kafé!

(Egy másik inas tálcán frissítőket helyez az asztalra, sört, pezsgőt stb.)

A FŐHERCEGNŐ *(leül s egy fiatal asszonyhoz).*

Egy verset Olga már most!

GENTZ. Egy Heine-verset?

VALAMENNYI HÖLGY. Azt! Azt!
 OLGA (*szavalásra készen föláll*). Talán... a *Két gram-*
METTERNICH (élénken). Ne azt! Ne! [*nátost?*]
 SCARAMPI (*kilép Mária Lujza lakosztályából*).
 Ő Felsége azonnal megjelen!

TÖBB HANG. Scarampi!

(*Üdvözlés. — Kacagás. — Pajkos széptevés.*)

SÁNDOR GRÓF HANGJA (*hátról, egy csoportban*).
 Jól mulatnak, ha eljönnek velem!

A Krainerhütte mellett megállunk s a fűvön
 Táncolnak majd a hölgyek!

METTERNICH (*Gentzhez, aki hírlapot vett föl az*
asztalról és olvasásba merült).

Gentzem, mit olvas ön?

GENTZ. A Journal des Débats-t.

LORD COWLEY (*odavetve*). Magas politika?

GENTZ. Ah, van eszemben!... Színház!

A FŐHERCEGNŐ. Milyen frívól maga!

GENTZ. Nos, tudják-e, mi van a Vaudeville mű-
 METTERNICH. Nem! [során?

GENTZ. *Bonaparte!*

METTERNICH (*közönyös hangon*). Ah, ah!

GENTZ. S a Nouveautés — de tán
 Ezt tudja?

METTERNICH. Nem!

GENTZ. Tehát a Nouveautés darabja

Megint csak *Bonaparte*. Roppant sikerrel adja.

És a Variétésben mi megy? *Napoleon!*

Nimbuszt a Luxembourg is az ő fejére fon:

Tizennégy év a császár életéből,

Im ezt ígéri. Lássuk a Gymnase-t. Ött ki lép föl

Mint vonzó hős? Ej: *Az orosz hadjárat.*

És a Gaité, az vajjon mibe' fárad?

Hogy színrehozza — mit? *Napoleon kocsisát.*

Sőt ime, ráadásul egy *Malmaison* is ád.
Szent Ilonát dramatizálja egy
 Süldő Racine; és nemsokára megy
 A Porte Saint-Martin deszkáin: — mi más?
Napóleon!

LORD COWLEY (*bosszankodva*). Divat!

TIBURCE (*vállvonogatva*). Hóbort! . . . Csalás!

GENTZ. Az Ambigu Murat-val áll elő.

S ki szerepel a Cirque-ben? Újra ő:

A Császár!

SÁNDOR (*csipősen*). Ah, divat!

BOMBELLES (*lenézőn*). Divat! Nem sokat ér,

GENTZ. Olyan divat, mely gyakran visszatér

Frankhonban.

EGY HÖLGY (*aki az ujságot Gentz vállain át olvassa*). Ah, olvasta hercegem,

Hogy hamvait Párisba visszahozták?

METTERNICH (*szárazon*). A főnix ujjászületik,
 de nem

Az elhamvadt sas. Ez holt-bizonyosság!

TIBURCE. Milyen nagy X Frankhon jövője!

METTERNICH (*fensőbbiséggel*). Másnak

De nem nekem. Én nem tartom vitásnak,

Mi lesz Frankhon jövője? Én tudom!

EGY HÖLY. Hisz ön próféta, váltig állítom!

A FŐHERCEGNŐ (*tömjéneső, hódoló kézmozdu-*
 Amit mond: csupa érc! [lattal].)

GENTZ (*fogai közt*). Vagy bádog-féle!

LORD COWLEY. Nos,

Ki jönne, mint megváltó?

METTERNICH. Megmondom! Bizonyos

Hogy Ötödik Henrik jön!

(*Fitymáló kézmozdulattal.*)

A többi elmúló

Üres divat! . . .

FERÉZ *(áll a terem egyik sarkában, — csöndesen).*

Kényelmes ez a szó!

Kényelmes a dicsőséget divatnak

Nevezni néha!

METTERNICH *(pesszgot tölt a maga poharába).*

En rám rikoltozók nem hatnak

És meg vagyok győződve: míg csak az Odeon

Nézőterén üvöltik...

NAGY KIÁLTÁS *(odakünn).* Éjlen Napóleon!

(Mindenki föláll. — Általános rémület. — A jegeskávét Lord Cowley torján akad. — Az asszony-sereg minden irányban szétfut.)

MIND *(menekülésre készen).*

Mi az? — Hah! Itt Badenben?

METTERNICH. Mosolygok!... E miatt

Ne féljen senki! [megriad

LORD COWLEY *(dühösen).* Szörnyű!... Mindenki

Egy puszta névtől! [föl soha!

GENTZ *(nagy hangon).* Meghalt!... Nem támad.

(A kedélyek lecsillapodnak.)

TIBURCE *(aki az erkélyen volt, visszatérőben).*

Ej, semmi!

METTERNICH. Hát mi történt?

TIBURCE. Egy osztrák katona!...

METTERNICH *(elképedve).*

Osztrák?

TIBURCE. Sőt kettő. Láttam. Künn voltam.

METTERNICH. Szomorú!

(Ebben a pillanatban a baloldali ajtó megnyílik. Mária Lujza sápadtan kijön.)

HATODIK JELENET.

Előbbiek. MÁRIA LUJZA, azután egy osztrák katona.

MÁRIA LUJZA *(akadozó hangon).*

Hallották? — Ah, rettentő! . . . Iszonyú! —
Eszembe jut — — Pármában — — a tömeg — —
Kocsim körül — szívem most is remeg —
Ezt kiabálta egyszer! . . .

(Ajuldozva le roskad a chaise-longue-ra.)

Miért rontják meg áldott

Nyugalmamat?

METTERNICH *(idegesen, Tiburcehoz).*

Mi volt hát? Ki és miért kiáltott?

TIBURCE. Ezt láttam, ott künn a terászon állva :

Ő Fenséégének két víg katonája

Sétált az utcán. Kimenőjüket

Élvezték. Hát egyszerre ott üget

A herceg úr. Mély árok szeli át

Az utat itt. A herceg úr lovát

Neki bocsátja. Ám a gyáva ló [szó.

Ágaskodik, rúg, hátrál . . . nem használ semmi

De végre győz a herceg. Hopplá! . . . Átugratott.

A bámész katonákra ez a bravúr hatott.

Megéljenezték nyomban!

METTERNICH.

Kérem hivassa föl

Az egyiket! . . . Hamar!

(Tiburce a nyílt lépcsőről kijelé int.)

MÁRIA LUJZA *(akit szagos üvegcsével éleszítgetnek.)*

Ez a dolog megöl!

*(Belép egy őrmester a reichstadti herceg ezredéből.
Ugyetlenül hajlong. Látszik, hogy a fényes társaság
zavarja.)*

METTERNICH (*megbotránkozva*). Egy őrmester! —
Miért kiáltottál te ott?

ŐRMESTER. Miért? . . . Én . . . nem tudom.

METTERNICH. Micsoda? Nem tudod?

ŐRMESTER. Nem! . . . A káplár se, aki én-velem
Kiláltozott. Nem tudja. Hirtelen
Belénk ütött. Olyan szép volt a drága,
Amint ott nyargalt. Zsenge ifjúsága [még
Úgy meghatott bennünket! . . . Hozzá gondolva
Büszkén, hogy ezredeskénk a fia . . .

METTERNICH (*belevág*). Jó! Elég!

ŐRMESTER. A széles árkon úgy ugrat keresztül,
Hogy kedves arcán egy izom se' rezdül!
És szőke, mint egy új Szent György-lovag!
Elpityeredve és bámulva, csak
Kitört belőlünk! . . . Álltunk az úton
S fölördítettünk: Éljen . . .

METTERNICH (*rohamosan*). Már tudom!

— És azt, hogy «Éljen a reichstadti herceg!» azt
Nem tudtad kiabálni te golyhó, te paraszt?
Az nehezebb?

ŐRMESTER (*naivul*).

Nem könnyen megy rá az ember szája!

METTERNICH. Mi?

ŐRMESTER (*próbálgatva*).

«Éljen a reichstadti herceg!» — Ó

A másikat az ember könnyebben kiabálja:

«Éljen . . .»

METTERNICH (*a dühtől szinte magánktvűl: int neki, hogy takarodjék*). Fogd be a szádat! . . . Eredj!

TIBURCE (*a katonához, amikor távozóban elhalad mellette*).
Te buta ló!

HETEDIK JELENET.

Előbbiek, az ÖRMESTER nélkül. DIETRICH-STEIN, aki csak az imént lépett be.)

MÁRIA LUJZA *(a nőkhöz, akik körülötte vannak).*

Jobban vagyok. Köszönöm!

TERÉZ *(elszomorodva néz rá).* A császárné, nagy ég!

MÁRIA LUJZA *(Dietrichsteinhez, bemutatva Te-
Az új felolvasónő! [rézt].*

(Terézhez, bemutatva Dietrichsteint.)

Fiamnak nevelője,

Dietrichstein úr! — Bocsánat, kisasszony...

Talán... Jól olvas ön? [tetszenék

TIBURCE *(helyette válaszol.)* Megmondottam előre:

Nagyon jól!

TERÉZ *(szerényen).* Nem tudom...

MÁRIA LUJZA. Néhány könyv fekszik ott

Az asztalkán. Ferencé. Üssön föl egy lapot,

És olvasson nekünk!... Nos?

TERÉZ *(fölvesz egy könyvet).* *Andromaque!*

(Nagy csönd. Az egész társaság elhelyezkedik, hogy a fölolvasóra hallgasson. Teréz olvas.)

«Miért

Remegnek úgy, uram? Melyik trójaiért? [vádol?

Hisz egy rab sem szökött el? Mulasztással ki

— Ah, úgy gyűllötték Hektort, hogy félnek a fiától!»

(A társaság összenéz. Fagyos hangulat.)

«Félelmük tárgya, ó irgalmas ég,

E gyermek, aki azt se tudja még,

Hogy ura Pyrrhus és Hektor az apja!»

(Moraj és általános zavar.)

MIND. Ej! — Ej! — Hm!

GENTZ.

Gyönyörű hang! . . .

MÁRIA LUJZA *(idegesen legyezve magát, Terézhez.)*

Fordítson most más lapra!

TERÉZ *(a könyvet más helyen üti föl).*

*Ah emlékszem, mikor a bösz Achillt kereste,
Vagy inkább a halált, mely immár várta, leste
Fidét kívánta látni.*

(Az arcok elborulnak.)

Karjára vette. Majd

*Dús könnyemet törölvén, hozzám eképp sóhajt;
Jó hitves! Nem tudom, mily véget ér csatám';
Rád bízom a fiam . . . »*

(Moraj és általános zavar.)

MIND. Hm! . . . Hm! . . . Igen! . . .

MÁRIA LUJZA *(mind nagyobb zsenben.)*

Ha tán

Más olvasmányra térnénk . . .

TERÉZ *(más könyvet vesz föl az asztalról.)* A

MÁRIA LUJZA *(megnyugodva).* [meditációk!]

Ah, ismertem a szerzőt! . . . Tudom előre: jók
A versei! Velünk ebédelt! . . .

(Scarampihoz, sugárzó arccal.)

Attaché volt!

TERÉZ *(olvas).*

[égbolt]

*Az angyalok daloltak . . . s még nem hallott az
Szebb éneket! Sugárként röpült a földre le;
Bátorság, égi fajnak alá hullt gyermeke!
Bátorság! . . . »*

*(Abban a percben, amikor Teréz ezeket a verseket
olvassa, megjelenik hátul a reichstadi herceg. Teréz
érzi, hogy valaki belép, — szeméit fölveti a könyv-*

ról, — látja, hogy a herceg sápadtan és mozdulatlanul áll a küszöbön; — és nagy zavarral fölemelkedik ülőhelyéből. Erre a mozdulatra az egész társaság hátrafordul és szintén fölemelkedik.)

NYOLCADIK JELENET.

Előbbiek. A HERCEG.

A HERCEG.

Pardont kérek Lamartinenak, anyám!

MÁRIA LUJZA. Jó séta volt, Ferenc?

A HERCEG *(előre jön. Lovagló ruhában, korbács a kezében. Nagyon elegáns. Gomblyukában virág. Sohasem mosolyog.)* Szébb nem volt soha tán. Remek idő.

(Terézhez fordul.)

Kisasszony, hol hagyta félbe?

TERÉZ.

De . . .

(Haboz egy pillanatig; elmondja-e még egyszer a verset? Azután, mély meghatottsággal nézvé a hercegre, újra hozzáfog.)

«Bátorság, égi fajnak aláhullt gyermeke!
Fölséges származásod tündöklő fénynyel ég
Homlokodon. E bélyeg . . .»

MÁRIA LUJZA *(szárazon, — fölállva.)*

Nem kell több! . . . Már elég! . . .

A FŐHERCEGNŐ *(a gyermekekhez, mutatva nekik a Mondjátok a cousinnek jó napot. [herceget].*

SCARAMPI *(halkan, dühösen Terézhez).*

Botrány!

TERÉZ.

Mi az?

EGY HÖLGY *(a herceget nézve).* Be sápadt!

MÁS HÖLGY *(ugyan úgy).* Olyan, mint egy halott!

SCARAMPI (*Terézhez*).

Őn válogatta ki, amit fölvasott?

TERÉZ. Szétrnyílt a könyv kezemben! . . . Engem
hiába vádol! . . .

(*Scarampi vállát-vonogatva távozik.*)

GENTZ (*aki hallotta beszélgetésüket, fejét rázva.*)

Ahol sokat forgatják, ott nyílik szét magától!

TERÉZ (*félre, mélabúsan nézvéen a herceget*).

Főhercegek a térdén!

A FŐHERCEGNŐ (*a herceghez, karosszékének a támlája fölé hajolva*).

Nagyon szeretlek, látod?

Légy meggyőződve róla : híved vagyok barátod!

(*Kezet nyujt neki.*)

A HERCEG (*megcsókolja ezt a kezet*).

Igen . . . te az vagy, néném!

GENTZ (*Terézhez, aki le nem veszi a szemét a hercegről*).

Nos, úgy-e szép fiucska?

Kis Cherubin, aki titokban Werthert bujja!

(*A gyermekek, akik a herceg körül vannak, bámulják elegáns öltönyét, játszanak a láncával, a brelokjaival, — nézegetik a magas nyakraalóját.*)

KIS LEÁNY (*a herceg térdén, ámulva-bámulva*).

Nyakkendőd jaj be pompás! [Fönséged!

A HERCEG (*meghajtvá magát*). Nagyon kegyes

TERÉZ (*félre, fájdalmas mosollyal*). A nyakkendője . . .

KIS FIÚ (*elvette a herceg lovagló-ostorát és csapkodja vele a levegőt*).

Hallod, nagyon csodállak téged!

Nincs senkinek ilyen finom korbácsa!

A HERCEG (*komolyan*).

Nincs!

TERÉZ *(félre, mint fontosabb)*. Korbácsa!
MÁS KIS FIÚ *(hozzányúl a keztyűhöz, amit a herceg
lehúzott és az asztalra vetett)*. És a keztyűd!

A HERCEG. Ó az valódi kincs

KIS LEÁNY *(ujjával a herceg mellényére bök)*.

Szép mellény! . . .

A HERCEG. Pondichéry! . . . Lágy, könnyű
mint a bab!

A FŐHERCEGNŐ *(simogatja ujjahegyével a herceg
gomblyukába tűzött rózsát)*.

Virágod édes! . . . És a legújabb

Divat szerint tűzted föl.

A HERCEG *(fölkáll, — keserű és erőltetett vidám-
sággal)*. Kegyes vagy észrevenni?

A harmadik gomblyukba!

(Ebben a pillanatban Teréz hangosan fölzokog.)

ÚRI ASSZONYOK *(Teréz körül)*.

Mi az? Mi lette?

TERÉZ. Semmi!

Bocsánat! . . . Nem tudom! . . . Rám jött egy-
Nem voltam egyedül még . . . [szerre! . . . Én

MÁRIA LUJZA *(közeledik hozzá és heves, fájdalmas
résztvétellel)*. Szegény kis pipikém!

TERÉZ. Elfojtottam sokáig . . .

MÁRIA LUJZA *(öleli, csókolja)*.

S most hull a könnyek árja!

A HERCEG *(nem látszik észrevenni ezeket a
könynyeket. Pár lépést tesz, majd megáll és a lábá-
val valamit elrúg a szőnyegen)*.

Ni! Mire hágtam? Egy fehér kokárda?

(Lehajol és fölveszi.)

METTERNICH *(zavartan közeledik)*. Ah!

A HERCEG *(keresgél egy ideig a szemével, azután a
francia attachét meglátva)*.

Uram, az öné! — Hol a kalapja?

(Az attaché mutatja fővegét. A herceg észreveszi a háromszíni kokárdát.)

Ó!

(Metternichhez.)

Ezt nem tudtam! De akkor . . . akkor a lobogó?
METTERNICH. Fenség . . .

A HERCEG. Az is ilyen?

METTERNICH. Ilyen . . . nem fontos ám . . .

A HERCEG *(flegmatikusan)*.

Csekélység.

METTERNICH. Szín kérdése.

A HERCEG. Egy árnyalat csupán.

(Kezébe veszi az attaché fővegét és a két kokárdát egymás mellé teszi: műértő ábrázattal hasonlítja össze a kettőt: eltolja magától a kalapot: hátra-szegett fejjel vizsgálja).

Én azt hiszem, uram . . . világos, mint a nap . . .

Tessék megnézni jól . . .

(Rámutat a trikolórra.)

Ez itt a csinosabb!

(Elveti a fehér kokárdát és hanyagul tovább megy. — Anyja karon fogja és odaviszi a pillangó-gyűjteményhez. Az orvos, aki pár perccel előbb visszatért, éppen most rakja ki a dobozokat a nagy asztalon.)

A HERCEG. Pillangók?

MÁRIA LUJZA *(ördeklődést akar kelteni benne)*.

Tetszik? Nézd csak! . . . Nézd ezt a feketét!

A HERCEG. Igen csinos.

AZ ORVOS. Szébb példányt nem produkál a rét!

A HERCEG. Szárnyával mintha nézne engemet!

AZ ORVOS. Ó tetszik látni ezt a sok szemet?

Mi úgy nevezzük, hogy «félholdasok».

A HERCEG. Helyes.

AZ ORVOS. Szép jószág! Nincs belőle sok!

E szürke is! Pettyéről nem tudni : kék-e, zöld-e?

Ezt nézi?

A HERCEG. Nem!

AZ ORVOS. Mit néz hát?

A HERCEG. A tüt, amely megölte

(Távozik.)

AZ ORVOS (kétségbeesetten Mária Lujzához).

Untatja minden!

MÁRIA LUJZA (Scarampihoz).

Várjunk!... Majd meglesz a hatás.

SCARAMPI (titokszerűen).

A nagy meglepetés!...

GENTZ (közeledik a herceghez és odanyújtja bonbonos szelencéjét). Egy kis bonbon?

A HERCEG (kivesz egy bonbont és megízleli). Csodás!

Verbéna-s körteízű! Ah, igazán nemes

Cukorka!... Sőt... megálljon...

GENTZ. Hagyjuk!... Nem érdemes!...

A HERCEG. Mi? Mi nem érdemes?

GENTZ. Szemem jobban belát

Szívébe mint Metternich!... Mért színlel!?

A HERCEG (büszkén). [Csokolád?

Mit lát ön?

GENTZ. Azt, hogy szenved, sovárog, ahelyett
Hogy főherceg módjára élne az életet.

A lelke szállana... de moccanni se hagyják,

Zenével, szerelemmel pulyává altatgatják.

Volt lélek bennem is!... De vége! Oda van!

Kiábrándult vén fejjel, kissé tisztátalan,

Tengődöm napról-napra ; amíg majd bosszút áll

A megsértett szabadság ; amíg majd rám talál
 Egy örjengő diák, akárcsak a halál,
 És illatos fertőmben, bonbonos iszapomban
 Ledőf, mint Kocebút Sand, kimélet nélkül,
 nyomban.

Valóban félek — szőlő, cukrozva, ez se rossz —
 Hogy egyikök megöl majd!

A HERCEG (*elvesz egy cukros szőlőszemet és nyugodtan*). Egészen bizonyos.

GENTZ (*visszahőköl*).

Hogyan? Mit mond?

A HERCEG. Egy ifjú fogja megölni.

GENTZ.

De . . .

A HERCEG. Ön jól ismeri.

GENTZ (*nagy megdöbbenéssel*). Fenség! . . . Ez . . .

A HERCEG. Frigyes a neve . . .

Ön volt, tanácsos úr, saját maga! . . . S mivel

Saját magában támadt e lelkes ifjú fel,

S önvádat és megbánást suttog fülébe : hát

Ön elveszett! Ön meghalt! Irgalmat ez nem ad!

GENTZ (*elsáppadva*). Igaz, hogy ifjúságom furdalja lelkemet! . . .

— Ah, nem csalódtam önben! Sas néz így!

E szemet

Tűz járja át! . . . Eszemben a császárság ragyog!

A HERCEG. Talányokban beszél s én — rossz megfejtő vagyok!

(*Tovább megy. — Metternich Genthhez lép.*)

METTERNICH (*Gentzhez, mosolyogva*).

A herceggel beszéltél?

GENTZ.

Igen . . .

METTERNICH.

Kedves . . .

GENTZ.

Nagyon.

METTERNICH. Markomban van egészen!

GENTZ. Egészen! . . . Mondhatom!

A HERCEG *(megáll Teréz előtt, aki félrevonulva ül egy kis asztalnál és könyvet lapoz. Egy ideig nézi; azután halk hangon megszólítja).* Miért sírt? . . .

TERÉZ *(aki nem látta jönni, összerezen és a legnagyobb zavarban föláll).* Mert . . .

A HERCEG. Tudom, mért! — Ne sírjon!

(Gyorsan távozik és Metternichhel találja magát szemközt, aki — induló félben — kalapját és keztyűjét már a kezében tartja.)

METTERNICH.

Hercegem,

Én most megyek.

(A herceg — válaszul — könnyedén biccent a fejével. Metternich távozik a teremből. Az attaché szintén vele megy.)

A HERCEG *(Mária Lujzához és Dietrichsteinhoz, akik az asztalon fekvő irásoka nézegetik.)* Amit Azt olvasgatják? [föladtak volt nekem,

DIETRICHSTEIN. Pompás! . . . De mért hibázza el Szándékosan Fenséged, ha németül felel

Föltett kérdéseinkre? Kópénak mondanám . . .

MÁRIA LUJZA *(sértődve).*

Fiam, a te korodban, kópé! . . . Ah! . . .

A HERCEG.

Hja, anyám

Én nem vagyok sas!

DIETRICHSTEIN *(a hörmével aláhúz egy hibát).* «Frankreich» nőnemben, helyes az?

A HERCEG *(sóhajtva).*

Verjék fejembe még úgy: nem megy a Der-Die-DIETRICHSTEIN. Csak semleges lehet! [Das!

A HERCEG.

De terringette, nem!

Frankhon? Nem! Nincs inyemre, hogy semleges legyen!

MÁRIA LUJZA *(a zongorázgató Thalberghez lép, rámutat a hercegre és kéri, hogy hagyja abba.)*

Minden zenét utál!

A HERCEG. Utál és számkivet!

LORD COWLEY *(közeledik a herceghez).*

Fenség!

DIETRICHSTEIN *(odaság a hercegnek).*

Egy kedves szót!

A HERCEG. Mi?

DIETRICHSTEIN *(súgva).* Az angol nagykövet!

LORD COWLEY. Honnan jött az imént oly vág-
tató galoppban?

A HERCEG. Szent Ilonáról.

LORD COWLEY *(megzavarodva).* Tessék?

A HERCEG. Onnan jövök valóban.

Égészséges zugocska. Kimondhatatlanul

Szép kedves hely. Szeretném ott látni, követ úr!

(Meghajtja magát és tovább megy.)

GENTZ *(gyorsan az angol nagykövethoz, mialatt a herceg távozik.)* Szept Ilonának hívjuk a legnagyobb falut Helénenthalban. Sok kert!

Sok hűvös, árnyas út!

A NAGYKÖVET. Kertemben egy nagy kő áll . . .

GENTZ. Sőt szikla!

A NAGYKÖVET. Úgy van! És

Mi azt is így nevezzük. Innen a tévedés!

HANGOK *(a háttérben).* Előre!

A FŐHERCEGNŐ *(Mária Lujzához).* Jösz, Luiz?

MÁRIA LUJZA. Nem!

KIÁLTÁSOK. Ki a kocsikra, ki!

A FŐHERCEGNŐ *(a herceghez).* És te, Ferenc?

MÁRIA LUJZA. Ne hívják! A természet neki

Utálatos!

(Szánakozva.)

Képzeljék: Helénenthálon át
Galoppban megy
A HERCEG *(sötéten)*. Galoppban!
MÁRIA LUJZA. Nem ment beléd anyád
Érzékenysége!

(Zsivaj. — Kölcsonös üdvözlések. — Az egész társaság zszibongva kifelé tódul.)

MONTENEGRO *(már a nyílt lépcsőn)*.
Menjünk! . . . Van ott egy kis major
Az erdő közepén . . . a legjobb almabor . . .

(Szava elvész a zajban.)

KIÁLTÁSOK *(odakünn)*.
Viszontlátásra hát! . . . Viszontlátásra! . . . Éljen!
GENTZ *(az erkélyen, kiabálva)*.
A hydráról pedig egy lélek se beszéljen!
(Kacagás. — Csörgős lovak, kocsik robognak tova.)
TERÉZ *(a távozó Tiburcehoz)*. Bátyám, Isten veled!
TIBURCE *(homlokon csókolja)*.

Adjő!

(Meghajtja magát Mária Lujza előtt és Bombelles kíséretében el.)

MÁRIA LUJZA *(udvarhölgyeihez, gondjaira bízva Terést)*. És most vezessék
Új otthonába!

(Terést az udvarhölgyek elvezetik. — A herceg ülve maradt egy asztalnál és szórakozottan lapoz a rajta heverő könyvben. — Mária Lujza mosolyogva int Scarampinak, aki szintén bentmaradt, — azután a herceghez lép.)

KILENCEDIK JELENET.

A HERCEG, MÁRIA LUJZA, SCARAMPI, azután
EGY SZABÓ és EGY PRÓBÁLÓ-KISASSZONY.

MÁRIA LUJZA. Franc!

(A herceg odafordul.)

Nagy örömed lesz!

A HERCEG.

Tessék?

(Scarampi minden ajtót gondosan bezár.)

MÁRIA LUJZA. Kis összeesküvést szerveztem tit-
A HERCEG (föllángoló szemmel). [kon itt!

Te! Összeesküvést?

MÁRIA LUJZA. És még milyet! . . . De csitt! —
Az, ami francia, nekünk tilalmas . . . Ám
Párisból én hozattam . . .

(Kedveskedve a herceg arcára csap.)

No hát ne vess, cicám! . . .
Számodra egy szabót! . . .

(Scarampira mutat.)

Kettőnk számára meg

Egy próbáló-kisasszonyt! . . . Eszmém úgy-e . . .

A HERCEG (fagyosan).

Remek!

SCARAMPI (a Mária Lujza lakosztályába vezető
ajtóhoz megy és kinyitja). Jöhetnek!

(Belép egy kisasszony, minta-bábszerű eleganciával. Nagy ruha- és kalapskatulyákhoz. Nyomban utána egy fiatal ember: szemre-főre olyan, mint egy divatkép 1830-ból: összehajtogatott öltönyök és dobozok a karján. Mialatt a szabó a herceghez közele-

dik, hátul a próbáló-kisasszony egy kanapéra teríti a magával hozott ruhákat. A szabó mélyen meghajtja magát, azután hirtelen letérdepel, a dobozokat rendre kinyitja, a csomagokat fölbontja, a nyakkendőket és az öltönydarabokat szétteregeti.)

A SZABÓ. Íme, fenség! — Kérem, van itt egy véka Szebnél-szebb új divat-cikk! Mind gyönyörű portéka!
Ízlésem imponál minden nagy úrnak!... Im A nyakkendők először! — Komoly gesztenyeszín Vagy szende ibolya!

(Nézi a herceg nyakravalóját.)

Ah, nagy gyönyört okoz
Látnom, hogy hercegséged művészileg bogoz!

(Más mintát prezentál.)

Im egy, négyszögbe hajtva!

(Megint a herceg nyakravalójára néz.)

Valóban el vagyok

Bájlolva, oly nemes, tökéletes e bog!

— És e virágos mellény? Mit szól, Fenség, e selymes,

Csodálatos jószághoz? Ó úgy-e szép?

A HERCEG *(hidegen)*.

Förtelmes.

A SZABÓ *(a szőnyegen fekvő árúkat nagy fitogtatással mutogatva)*.

És ezek itt? Szívét nem járja át a kék?

Fakó! A legszebb őz-bőr!... A legtisztább fa-héj!

S e halvány-zöld kabát! Nem lesz-e mámoros

Az ember tőle? Tessék! Csuklója szűk,

szoros! —

Mellény hat gombra... hármat nem gombolunk

befönt...

(A legnagyobb finomság! — És minden porba
dönt
E kék frakk! Ah ilyet nem látott még szalon!
S hozzá e jáspis-színű, redőtlen pantalon!
Könnyű, kacér, mosolygó, minden vonása kecs
— Maradjon ki e sárgás, nehéz lengyel bekecs —
(Hamlet hordhatja-e a Falstaff ujjasát?)
Térjünk ezennel, fenség, a köpenyekre át.
Ím, itt e fél-galléros! A hajtókája tán
Excentrikus? No mindegy! — És itt van azután
Egy másik! Spanyolos! Bő! Ah, mintha szárnya
lenne
Méltó, hogy Donna Solhoz vizitbe menjünk
bennel!

(A vállaira veti és büszkén sétál föl s alá.)

Szép mű! A csatt ezüst! Finom nyest-prém a
gallér!
Ilyet csináltat nálunk minden igaz gavallér!
Nem cifra. Egyszerű. De hogy' van szabva! . . .
Más

Műhelyben ezt nem értik. Mert minden a szabás
MÁRIA LUJZA *(aki a herceg mellett állott, látva,
hogy fia még halaványabb és mereven néz, mint
aki nem is hallja, mit beszélnek körülötte; odaszól
a szabóhoz)*. A herceget fárasztja e léha fecsegés!
A HERCEG *(fölvézzen)*. [az egész!

Ne bántsa! . . . Elméláztam! . . . Ah, ennyi
Mert hozzám nem szokott rendes szabóm, a bécsi,
Ily élénk-tüzetesen, ily színesen beszélni?
E dúsan ömlő és mulattató
Szóáradat önnek csak arra jó,
Hogy hitvány csacsogásnak tartsa . . . ám
Nekem . . . nekem . . .

(Szemeit előnti a köny . . . nyers hangon.)

Nem! Semmi! . . . Eh, hagyjon el, anyám!
MÁRIA LUJZA (*Scarampihoz és a próbáló-kisasszonyhoz megy.*) Nos, lássuk. Széles, bő ujj:
ez a divat tehát?

A PRÓBÁLÓ-KISASSZONY. Még mindig ez!

A SZABÓ (*papírlemezen függő szövetmintákat mutat a hercegnek*). Parancsol? Amit csak szeme lát!
A legszebb posztók . . . Kásmir . . . Marengó . . .

A HERCEG. Mit beszél?
Marengó?

A SZABÓ. Mint a bőr! Ennek nem árt a tél!
Az, ami ebből készül, az tartós egy ruha!

A HERCEG. Igaza van! Marengó nem kopik el
soha!

A SZABÓ. Mit választ hercegséged? Tessék rendelni

A HERCEG. Semmire sincs szükségem. [hát!

A SZABÓ. Ó egy csinos kabát
Mindig szükséges!

A HERCEG (*rövid szünet után*).

Én állítnám össze . . .

A SZABÓ. Jó!

Legyen fantáziája akármily ragyogó,

Mi megcsináljuk! . . . Tessék! A választás szabad
— Gautier Theophile úr szintén nálunk szabot!

A HERCEG (*mintha keresgélne*). Lássuk!

A PRÓBÁLÓ-KISASSZONY (*hátrul rengeteg kalapot rak ki. Mária Lujza az álló tükör előtt valamennyit fölpróbálja*). Rizs-szalma, csipkedisz fedi.
A legdrágább kalap!

A HERCEG (*merengve*). Nos, elkészítheti?

A SZABÓ (*gyorsan*).

Ah, mindent! . . .

A HERCEG. Egy . . .

- A SZABÓ. Akármit!
- A HERCEG. ... kabátot ...
- A SZABÓ. Bízza rám!
- A HERCEG. Egy-színű posztó ...
- A SZABÓ. Kérem!
- A HERCEG. S a szín? ... Lehetne tán ...
Lehetne ... zöld?
- A SZABÓ. Nagy eszme!
- A HERCEG (*mélázva*). Igen ... kis zöld kabát ...
Elől a mellény lássék ...
- A SZABÓ (*jegyez*). Erősen nyitva hát!
- A HERCEG. Szegélyül alkalmazzon ... piros
zsinórt ...
- A SZABÓ (*pillanatra meglepetve*). Piros?
— Elragadó lesz, Fenség!
- A HERCEG. S a mellény színe? Nos,
Mit gondol ön, barátom? ... A mellény színe?...
- A SZABÓ (*elgondolkozik*). Az ...
- A HERCEG. Legyen fehér!
- A SZABÓ. Izlése felséges! Szent igaz!
- A HERCEG. Aztán rövid térdnadrág ...
- A SZABÓ. Ah! ... És a szín? ... Milyen?
- A HERCEG. Fehér! ... Szövetje kazsmir, finom,
mint a selyem! ...
- A SZABÓ. Rajongok a fehérért! Csak a fehér szín
bájos
- A HERCEG. És vésett gombok ...
- A SZABÓ. Vésett? ... Nem, ez már nem szabályos!
- A HERCEG. Véshetnénk valamit be ... kis
sasokat talán!
- A SZABÓ (*egyszerre megérti; miféle zöld kabátot
rendel a herceg. Összerezzon és fojtott hangon*).
Kis sasokat?
- A HERCEG (*más hangon, nyersen*).
Mit bámulsz oly hűledezve rám? ...

Kezedbe mért áll remegés, szabó?

Oly rendkívüli, oly irtóztató

Ez a kabát? Buzgalmadat már bánod?

Amire vállalkoztál, megtenni nem kívánod?

A PRÓBÁLÓ-KISASSZONY *(hátról)*.

Magas, kerek kalap, mákkal díszítve!

A HERCEG *(földre)*.

Vidd,

Vidd el szabó, remek szövetjeid!

Mintáidat se lássam! Menj, hagyj el e szobát!

Mert én-nekem nem kell más, csak az a kis kabát!

A SZABÓ *(közeledve)*. De én . . .

A HERCEG. Eredj csak! . . . Mit tolakodol?

A SZABÓ. De . . .

A HERCEG *(búsán legyint a kezével)*.

Aztán rajtam úgy sem állna jól!

A SZABÓ *(hirtelen hangot cserélve)*.

Jól állna!

A HERCEG *(visszaforog és kevélyen)*.

Mi?

A SZABÓ *(nyugodtan)*. Nagyon jól!

A HERCEG. Merész vagy tudod-e?

A SZABÓ *(meghajlítva magát)*.

Csak a parancsát várom, mert megbíztak velem!

A HERCEG. Ah?

(Csönd. Merően egymás szemé közé néznek.)

A SZABÓ. Meg! . . .

A PRÓBÁLÓ-KISASSZONY *(hátról valami köpenyt akaszt Mária Lujzára, aki nézi magát az állótükörben)*.

Mantilla, elefánt-fülű

Ujjakkal . . . hátról hímzés . . .

A HERCEG *(kissé ironikusan)*. Gyönyörű!

Tehát ön konspirál! . . . Csodálkoztam azon,

Hogy Shakspeareből idézett. Már nem csodál-

[kozom.

A SZABÓ *(gyorsan és suttogó hangon, a kiterített öltönyök egyikére mutatva)*.

A zöld kabátban egy névsort talál . . .

Diák, követ, pair és előkelő

Tábornagy : — mind szolgálatára áll!

A PRÓBÁLÓ-KISASSZONY *(hátról)*. Zubbonyka,
testhez álló ; alól a szoknya bő.

A SZABÓ. Elszóktethetjük önt . . .

A HERCEG *(hidegen)*. Jól kieszték, látom!

Azt nem tudom csak — s itt a bökkenő —

Hogy mit szól hozzá Metternich barátom!?

A SZABÓ *(mosolyogva)*. Fenség, nagyobb lesz majd
a hitelünk,

Ha tudja, hogy . . . cousine-ja van velünk!

A HERCEG. Mi?

A SZABÓ. Cameráta grófnő . . . leánya . . .

A HERCEG. Elizának!

A SZABÓ. Hős amazon. Dísze a frank hazának . . .

Nagy származását büszkén hordja képe.

Nyugodtan lép ki a veszély elébe.

Bravúrosan vív. És akármi vad :

Megfékezi a telivér-lovat!

A PRÓBÁLÓ-KISASSZONY. Kis organtin-betét. A
Elragadó! . . . [legújabb divat.

A SZABÓ. Ha tudná Napoleon fia,
Hogy ő, e bátor Penthezilia . . .

A PRÓBÁLÓ-KISASSZONY.

Tűzdelve van a gallér. A kézelő feszes.

A SZABÓ. Ő a mi vezetők! . . .

A HERCEG *(még mindig habozva)*. Ó Istenem! Ha
Való! . . . Hol a bizonyosság? [ez

A SZABÓ. Vessen csak egy lopott
Pillantást ama térdelőre ott,
Aki ruhákat rak ki nagy-serényen . . .

A HERCEG *(odafordul a fejével. Pillantása találkozik a próbáló-kisasszonyéval, aki lopva néz rá).*
 Ő az!... Nagy ég!... Már láttam egyszer
 Bécsben...

Köpeny volt rajta s úgy suhant elém
 Az est-homályban, mint egy éji rém!
 Kezemre nyomta száját és eltűnt nyomtalan.
 Csupán a hangja csengett még a fülemben: «Van
 Jogom tán üdvözölnöm a császárom fiát!»

(Még egyszer odanéz.)

— Ah, ő is Bonaparte! Egy vér keringi át
 Szívünket!... Egy a lelkünk hő vágya, sóhaja...
 Hasonlítottunk!... De néki nem szőke a haja!
 MÁRIA LUJZA *lakosztálya felé indul. A próbáló-*
kisasszonyhoz). [útnak!
 Ott ben próbálunk. Jöjjön! Még nem bocsátom

(A fiához, nagy lelkesedéssel).

— Ah Franc, öltözni csak Párisban tudnak!
 A HERCEG. Úgy van.

MÁRIA LUJZA *(sugárzik a boldogságtól).*

Párisi ízlés!... Nincs párja!...

A HERCEG *(komoran).* Igazán!...

Párisban önt pompásan öltöztették, anyám!

*(Mária Lujza, Scarampi és a kisasszony bemennek
 Mária Lujza lakosztályába és magukkal viszik a
 fölpróbálandó ruhákat.)*

TIZEDIK JELENET.

A HERCEG, A FIATAL EMBER; azután egy
 pillanatra CAMERATA grófnő.

A HERCEG *(amint az ajtó becsukódott, mohó kíváncsisággal a fiatal emberhez fordul).* Ki ön?

A FIATAL EMBER *(nagyon romantikusan)*.

Mindegy, akárki! Egy úr . . . egy névtelen!
 Terhemre van, hogy e kopár jelen
 Minden nagyot, fönségest sutba pónál;
 S terhemre van, hogy henye pipa-szónál
 Szent eszményekhez szálljon sóhajom!
 Hogy ki vagyok? Ha tudnám! Hisz épp ez a
 bajom!

Vagyok-e általában? Szeretnék lenni! . . . Ó
 Fölköztébb kellemetlen! . . . Költöm Viktor Hugó
 A Vendom-oszlopot megénekelte. Szép
 Poéma. Deklamálom. S a többi ifjú nép
 Ugyancsak ezt csinálja. Mind a nyomomba lép.
 Egy húron pendülök Frankhon minden fiával,
 Aki ma pelyhes állú! Extra vaganciával
 Unatkozom, uram, hogy szebb legyen a kórság!
 Művész vagyok s egyúttal Ifju-Franciaország!
 Sőt, hogyha tetszik, karbonári, Fenség!
 És mert unalmam, ez a végtelenség,
 Ott állott folyvást a hátam megett:
 Viseltem vér-piros mellényeket,
 És nyak-kendőkkel szórakoztam. Ebben
 Mester vagyok. Nem köti senki szebben!
 Ezért lát itt ma e szabó-szerepben. [ragyog —
 Hozzá teszem — miveltem így tisztábban
 Hogy liberális ember s királyfaló vagyok!
 — Fenség, öné a töröm, öné az életem!]

A HERCEG *(kissé meglepetve)*.

Amit beszél, bolond! De ön tetszik nekem!

A FIATAL EMBER *(miután mosolygott, — egyszerűbben)*. Ah, ne ítéljen el túlságosan Fenséged!

A megbámultatás hő szomjúsága éget,
 De őszinte a baj, mely rongál s arra készít
 Hogy izgató veszélyben keressek feledést!

A HERCEG *(vévedezve)*. Beteg?

- A FIATAL EMBER. Csömör fogott el . . .
- A HERCEG. A lélek bús, nehéz . . .
- A FIATAL EMBER. Lehúzza szárnyainkat a
tompá csüggedés . . .
- A HERCEG. Járunk-kelünk, bolyongunk, örökké
nyugtalan,
S kevélyen arra, hogy szívünknek kínja van,
Hogy sáppadt homlokunktól a néző szinte fél . . .
- A FIATAL EMBER. Fenséges úr . . .
- A HERCEG. Aki elégedetten él :
Szörnyen lenézzük . . .
- A FIATAL EMBER. Fenség!
- A HERCEG. Mindenhová követ
A gyötrő kétkedés . . .
- A FIATAL EMBER. Az emberi szívet
Hogy ismeri! . . . Miféle könyve volt,
Hogy így a dolgok mélyébe hatolt,
S ilyen korán? . . . Ezt érzem én!
- A HERCEG. Tehát
Fogjunk kezét! . . . Mikor az ifjú fát
Kiássák gyökerestül s más földre teszik át :
Nedvében elviszi morajló erdejét,
És ő is szenved, ő is meghajtja a fejét
Ha testvérei távol szenvednek — lássa, én
Épp így vagyok! Önökről egy hang se jött felém,
És mégis itt magamban, itt árván, egyedül,
Azt sírom, azt a könnyet, mely szemeikbe gyűl,
És szívemen ama betegség férgé rág,
Melytől ma sorvadoz a francia ifjuság!
- A FIATAL EMBER. Inkább bennünket tép az ön
Mert honnan ily bús minden sóhaja? [baja.
Elsikkasztott dicsőség betege,
Szép, halvány herceg, ó bevallja-e,
Mitől ily sáppadt?
- A HERCEG. Attól, hogy a fia vagyok!

A FIATAL EMBER. Mi gyöngék, láz-gyötörtek,
akiket a nagyok

Emléke melegít csak, különben elfagyunk:

Egy kissé mind apjának a fiai vagyunk!

A HERCEG. Azoknak fiai, kik érte hulltak el!

Ez is szép. És ez is félelmes, nagy teher . . .

De biztatom magam. Mert hogyha ők csupán

A császárral csatázó hősök fiai: tán

Beérik ők is vélem, a nagy császár fiával!

(Ebben a pillanatban a Mária Lujza lakosztályába vezető ajtó kinyílik és Cametara grófnő a terembe lép, mintha valamit keresne.)

A GRÓFNŐ *(erős, emelt hangon)*.

Bocsánat! A szalag?

(Súgva.)

Valódi fúriával

Árulgatok!

A HERCEG *(halkan, hirtelen)*. Köszönöm!

A GRÓFNŐ *(ugyanúgy)*. De inkább kardokat

Árulnék, higgye meg! Ah, torkomon akad

A szó, ha nagy babáknak csipkéről kell beszél-

A HERCEG. Ó harcias, tudom! [nem!]

MÁRIA LUJZA HANGJA *(kíviül)*. Nos, megtalálta?

A GRÓFNŐ *(emelt hangon)*. Még nem!

Mindjárt! . . .

A HERCEG *(megfogja Camerata grófnő kezét, halkan)*. A lovagostor e finom kézbe — látom —
Jól illik . . .

A GRÓFNŐ *(halkan, nevetve)*.

A makacs, vad paripát imádom!

A HERCEG. Jól bánik a fleuret-vel?

A GRÓFNŐ.

A karddal is!

A HERCEG.

Tehát

Mindenre kész?

A GRÓFNÉ *(a nyitvahagyott ajtó felé kiabál).*

Azonnal! Csak hadd kutassam át

E szögletet még! . . .

(Halkan a herceghez.)

Úgy van! Mindenre kész vagyok

Önért, császári fenség!

A HERCEG. Szemében tűz ragyog!

Oroszlán-szíve van!

A GRÓFNŐ. És gyönyörű nevem!

A HERCEG. Neve?

A GRÓFNŐ. Napóleone!

SCARAMPI HANGJA *(kívül).* Még nincs meg?

A GRÓFNŐ *(fönnhangon).* Keresem!

MÁRIA LUJZA HANGJA *(türelmetlenül).*

A zongorán!

A GRÓFNŐ *(elmegy a hercegtől, halkan és hirtelen).*

Futok már! Fűzzék tovább a szót

Nagy terveinkről!

(A szalagot kihúzza vállfüzőjéből, ahová eldugta volt és nagyot kiált, mintha most találta volna meg.)

Vége!

SCARAMPI HANGJA. Nos, megtalálta?

A GRÓFNÉ. Ott

Feküdt a hárfán.

(Belép a szobába és mondja Mária Lujzának.)

Tessék! . . . A szalagot magát
Redőkbe vonjuk! . . . Így! . . .

(Az ajtó bezárul.)

A FIATAL EMBER *(hívvel a herceghez).*

Nos, elfogadja hát

A HERCEG *(nyugodtan).*

- Van a dolognak egy bibéje még:
 Hogy lehet ön, a szabadelvűség
 Nagy hive — császárpárti?
- A FIATAL EMBER (*mosolyogva*). Tény: szabad-
 elvű... sőt
 Republikánus voltam — — kevéssel ezelőtt.
- A HERCEG. Ön hát nagy kerülővel jött hozzám!
- A FIATAL EMBER. Minden út
 A római királyhoz vezet!... Már kialudt
 Égő vörös színem. Tartósnak hittem — — ám
 Útközben elfakult...
- A HERCEG (*gúnyosan*). A nap kiszívta tán.
- A FIATAL EMBER. Igen! Austerlitz napja!...
 Fejünkbe szállt a mult!...
 Az elbeszélt csatáktól szívünk megittasult!
 Megszűnt a borzalom, mind elapadt a vér,
 S más nem maradt előttünk, csupán a hó-fehér,
 A tündöklő dicsőség! A harcok mestere
 Most győz legfényesebben! Nincs katonája de
 Vannak költői!
- A HERCEG. Szóval?
- A FIATAL EMBER. Szóval — a mai kor
 Nyárspolgár-hitványsága — — a számüzött,
 komor
 Hadisten képe — — és ön, siralmas végzetével —
 S gyötrő unalmunk — — Egy nap így kellett
 Magamhoz... [szólnom hévvel]
- A HERCEG. Önben így szólt a művész :Ej
 Hisz bonapartistának lenni — szép!
- A FIATAL EMBER (*leverage*).
 Mit? Nem fogadja el?
- A HERCEG. Nem!
- A FIATAL EMBER. Mit mond?
- A HERCEG. Semmiképp!
 Búbájosan beszélt, gyönyör volt hallanom,

De hangjából nem csengett, nem zúgott ki a nép!
 Más nem volt benne, csak divat s irodalom!
 A FIATAL EMBER (*elszomorodva*).

Milyen kár, hogy a grófnő nem volt a helyemen!
 Ügyetlen voltam!... Ő meggyőzte volna...
 A HERCEG. Nem!

Szemének tüze gyújtó... föléledek, ha látom,
 De ő sem Franciaország! Ő is csak a —
 családom.

— Majd később egyszer... hogyha visszajön!
 Hozzám olyan hangon beszéljen ön,
 Melyből a nép hatalmas lelke árad
 Szent őserővel!... Most hiába fárad!
 Hervadt byroni lelke — mely lelkemmel rokon —
 Nem érhet célt ma nálam. De ne vegye zokon,
 Ne is sajnálja módfölött... mivel
 Császárnak én még nem készültem el!

TIZENEGYEDIK JELENET.

Előbbiek. A GRÓFNŐ, DIETRICHSTEIN.

A GRÓFNŐ (*éppen akkor lép ki Mária Lujzától,
 amikor a herceg az utolsó szavakat mondja. —
 Megütődve*). Még nem készült el?

(*Visszafordul és a félig nyitott ajtón át a színpalak
 közé beszél a láthatatlan Mária Lujzának és
 Scarampinak.*)

Jól... Mindent tudok!
 Nem mályva-szín, hanem fehér!... Futok!...

(*Az ajtót becsukja és a herceghöz siet.*)

Nem kész? Mi kell még?

- A HERCEG. Egy év kell nekem,
Egy évi munka és sejtelmes álom!
- A GRÓFNŐ (*vad hévvel*).
Uralkodjék! Jöjjön a trónra!
- A HERCEG. Nem!
E homlok még nem érett, úgy találom!
- A GRÓFNŐ. A korona megérleli!
- A HERCEG (*a dolgozó-asztalára mutat*). Igen!
A sáppadt korona, amit a lámpa vet
Fejem köré!
- A FIATAL EMBER. De hogyha nem siet,
Az alkalom . . .
- A HERCEG (*odafordul, kevélyen*). Tessék? Az alkalom?
Ah, a szabót kell újra hallanom!?
- A GRÓFNŐ. De . . . [nem adott az ég,
- A HERCEG (*szilárdan*). Nem! . . . Ha lángészt
Van bennem lelkiismeret elég!
Még háromszáz álmatlan éjszakát,
Csak ennyit kérek!
- A FIATAL EMBER (*kétségbeesve*). Megtagadja
Már úgy is oda van az emberek hite! [hát!
- A GRÓFNŐ. Azt mondják, hogy velünk nem állasz
szóba se'!
- A FIATAL EMBER. Ön ifjú francia s agg osztráknak
hisziki!
- A GRÓFNŐ. Azt mondják: lelkedet pulyává
gyöngítik!
- A FIATAL EMBER. Rosszúl tanftják . . . csalják!..
- A GRÓFNŐ. És nem tudod atyád
Történetét! . . .
- A HERCEG (*fölvezzen*). Azt mondják oda át?
- A FIATAL EMBER. Mit válaszoljunk nekik?
- A HERCEG (*szenvedélyesen*). Mondják azt . . .
(*Ebben a pillanatban egy ajtó kitárul. Dietrichstein
belép. A herceg odafordul és nagyon természetesen.*)

Grófom, ön?

Nos? . . .

DIETRICHSTEIN. Obenaus!

A HERCEG. Ah, leckét adni jön

A történetből? — Várom!

(Dietrichstein kimegy. — A herceg a fiatal emberhez és a grófnőhöz fordul és az elszórt öltönydarabokra mutat.)

Rakjanak

Most össze mindent . . . késlekedve . . . csak
Minél tovább . . . minél kényelmesebben . . .
S lapuljanak meg, ott, a szögletben!

*(Dietrichstein visszatér Obenaus báróval. —
A báróhoz.)*

Üdvözlöm, kedves báró!

*(Hanyagul a fiatal emberhez és a grófnőhöz, egy
spanyol falra mutatva.)*

Most pedig

Távozzanak! . . . Ott összeszedhetik,
Ott hátúl!

(Obenaushoz).

A szabóm!

OBENAUS. Ah!

A HERCEG. S az anyám

Varró-kisasszonya . . .

OBENAUS. Ah! Ah!

A HERCEG. Zavarja tán?

OBENAUS *(helyet foglal Dietrichsteinnal együtt az
asztal végén)*. Csöppet sem!

TIZENKETTEDIK JELENET.

A REICHSTADTI HERCEG, GRÓF DIETRICH-STEIN, BÁRÓ OBENAUUS és a spanyolfal mögött a GRÓFNŐ és a FIATAL EMBER, akik csöndesen szedik össze portékáikat és élénken figyelnek.

A HERCEG *(leül tanáraival szemben).*

Uraim, ha tetszik? Hegyezem

A ceruzát... és mindjárt jegyezem,

Ha szép eszmét, vagy fontos adatot

Kapok önöktől.

OBENAUUS. Folytathatjuk ott,

Ahol elhagytuk a minap. Tehát

Ezernyolcszázöt...

A HERCEG *(irónját faragva).* Térjünk erre át.

OBENAUUS. Ezernyolcszázöt...

A HERCEG.

Fényes hírnév

Nagy tett nincs benne?... Üres ez az év?

OBENAUUS. Micsoda év?

A HERCEG *(a papírára hullott ceruzaport lefujja.)*

Ezernyolcszázöt.

OBENAUUS.

Ezt.

Kurtán érintjük. Ah, súlyos kereszt,

Nagy gyász borúlt a legitim jogokra!

(Pózba vágja magát, hogy valami nagy frázist mondjon.)

— Emelkedjünk föl ama felső fokra,

A történet magaslatára, mely...

A HERCEG. Tehát nincs benne semmi fontos? Ej!

OBENAUUS. Egy volt. Igen. Most jut eszembe, lássa,

A régi naptár visszaállítása!

— Később a britt s a spanyol udvarok,

Veszélyben lévén az isteni jog...

- A HERCEG *(szeliden)*. De hát a császár?
 OBENAUS. Melyik?
 A HERCEG. Az atyám!
 OBENAUS *(kitérve)*. Nos, ő...
 A HERCEG. Nem hagyta el Boulogne-t?
 OBENAUS. De!...
 A HERCEG. Lám,
 Elhagyta!... S hol volt?
 OBENAUS. Hát... hát... itt!
 A HERCEG *(csodálkozó archifejézésel)*. Ne mondja.
 DIETRICHSTEIN *(hirtelen)*. A bajorokra volt
 akkortájt gondja.
 OBENAUS *(folytatni akarva)*.
 Aztán Pozsonyban létrejött a béke,
 Egészen úgy, amint azt Ő felsége
 Az osztrák császár óhajtotta...
 A HERCEG. És
 Ez a pozsonyi béke ugyan mi?
 OBENAUS *(tudákos általánosságban)*. Hát kötés,
 Egyezmény, összhang, melynél fogva egy
 Egész korszak lezárul...
 A HERCEG. Ah!
(Ceruzájára néz.)
 Letörött a hegy!
 OBENAUS. Ezernyolcszázhét...
 A HERCEG. Ejha!
(Nyugodtan újra hozzáfog a ceruza-hegyezéshez.)
 Ugyan vágatva megy!
 Szép korszak, mondhatom!... Nincs benne
 OBENAUS. Van! [semmi!
 Tessék jegyezni, fenséges uram:
 A portugál király, az egyház hú fia...
 A HERCEG *(mindegyre szelidebben)*.
 De kérem, hát a császár?

- OBENAUS. Melyik?
 A HERCEG. A francia.
 OBENAUS. Ezernyolcszáznyolc... eddig semmi
 Jön a tilsiti béke... [fontos!
 A HERCEG (*ártatlanul*). Ó bolondos
 Korszak! Hát akkor egyebet se tettek,
 Csak békét, mindig csak békét kötöttek?
 OBENAUS (*folytatni akarja*). Mert Európa...
 A HERCEG. Ah, most összegez!
 OBENAUS. Még nem! Majd később!... Majd ha
 vége lesz...
 A HERCEG. Hát más is történt?
 OBENAUS. De...
 A HERCEG. Mi?
 OBENAUS. Hercegem!
 A HERCEG. Nos hát, mi történt? Mondja meg
 nekem!
 OBENAUS (*dadogva*). Én... nem tudom!... Ma
 tréfás kedve van...
 A HERCEG. Nem tudja? Hát megmondom én
 uram!

(*Fözláll.*)

Ezernyolcszázöt, október hat...
 DIETRICHSTEIN és OBENAUS (*fölpattannak a
 helyükről*). Fenség!

- A HERCEG. Mikor nem várta senki, s azt mondták
 képtelenség
 Hogy támadjon a sas, hisz nincs már ereje...
 Mikor már megszűnt fájni a Bécs okos feje,
 Abban a bölcs hiszemben, hogy London most a
 cél:
 Kimegy Strassburgból! Átszál a Rajnán, mint
 A császár... [a szél,
 OBENAUS. Császár?...

A HERCEG. És ön jól tudja, hogy melyik!
Württemberg, Báden hódol... uruknak ismerik...

DIETRICHSTEIN *(elvémiülve)*. Nagy Isten!

A HERCEG. Ausztriát megtáncoltatja jól,
Murat a kürtöt fujja és Soult marsall dobol.
Wertingennél, Augsburgnál néhány tábornagy ül
Tündöklő diadalt, — úgy mellékételül!...

OBENAUS. Szent ég!

A HERCEG. Csodás-szép a manővere!
Igen, csizmáit sem vetette le
S már Ulm alatt áll. Elchingenre támad
Ney. — Oda van. A császár jelentést ír: vidámat,
Rettentőt és szerényet. — Ostrom. — A vár,
Nem állja ki. S október tizenhetedikén [szegény
Lerakja fegyverét — ah teringette, már is! —
Huszonhétezer osztrák s tizennyolc generális!
— A császár megy tovább!

DIETRICHSTEIN. Megfagy a szó a számban!

A HERCEG *(mindig erősebb hangon)*.

Novemberben: Bécs, Schönbrunn... Itt hál,
Itt a szobámban!

OBENAUS. Az ég nevére, fenség!

A HERCEG. Nem száll hüvelybe kardja.
Az ellenséget — érzi — most a kezében tartja.
Egy este így szól: Holnap! — És reggel, jó korán
Sas-szeme végigvillog az ezredek során,
Amint vágat előttük: «Végezzünk, katonák!
Egy jó villámcsapás mindent a porba vág!»
A törzskar mámoros. És mint a tenger árja
Hullámszik a sereg. És áll a császár: várja,
Hogy ébredjen a nap. Most látja kelni! Ott
Ragyog a hegyfokon, arcával szemtől-szembe.
És egy mosollyal ezt a szép napot
Le-inti a világtörténelembe!

OBENAUS *(kétségbeesve Dietrichsteinra néz)*.

Dietrichstein!

DIETRICHSTEIN (*konsternálva*). Obenaus!

A HERCEG (*növekvő lázzal föl s alá jár*).

Két tábor lent hever!

Két császár, akiket a császár tönkre ver! . . .

És húszezer fogoly! . . .

OBENAUS (*utána kullog*). Ha tudná ő Felsőge!

DIETRICHSTEIN (*hasonlóképpen*).

Ha ezt meghallanák . . .

A HERCEG. A hadjáratnak vége!

A tó jegén halottak, véres, kevert halomban!

És nagyatyám eljött atyámhoz nyomban,

Az égő tűzhöz! . . .

DIETRICHSTEIN. Fenség!

A HERCEG (*kérlelhetetlenül skandálva*). Az é—gő
tűz—höz mondom!

OBENAUS. Hallgasson már . . . Ne szaporítsa
gondom!

A HERCEG. És nagyatyámnak kegyesen megadta
Atyám a békét!

DIETRICHSTEIN. Óh jaj, hagyjuk abba!

A HERCEG. És a tömérdek elvett lobogó,

Amit fölosztanak! Nyolcat kap Páris!

(A grófnő és a fiatal ember lassan-lassan kijött a spanyolfal mögül, halványan és remegve. Lábujjhegyen, folyvást a herceget hallgatva, összecsomagolt portékáikkal az ajtó felé igyekeznek. De annyira meg vannak hatva, hogy a dobozok és skatulyák kiesnek a kezükből és nagy zajjal a földre hullanak.)

OBENAUS (*visszafordul és észreveszi őket*). Ó!

A HERCEG (*folytatva*). Ötvenet a szenátus!

OBENAUS. E férfi és e lány!

DIETRICHSTEIN (*feléjük rohanva*).

Hordják el magukat, de rögtön!

A HERCEG (*kitörő hangon*). Azután

A Notre-Dame-nak ötven!

OBENAUS. Jaj!

A HERCEG (*magánkvül, olyan mozdulattal, mintha ezer meg ezer zászlót osztana szét. Aki nem kapott, Csak jöjjön! . . . Itt a zászló!*)

DIETRICHSTEIN (*lökdősi a grófnőt és a fiatal embert, akik a szétgurult holmikat kapkodják föl a pádimentomról*). Hamar a kalapot! —

Csak gyorsan a ruhát!

(*Taszigálja őket kifelé.*)

El kellett volna rég

Szelelniök!

A HERCEG (*kimerülten egy karszékbe dől*).

A zászlók!

(*A grófnő és a fiatal ember távoznak.*)

DIETRICHSTEIN. Itt voltak! . . . Szörnyűség! . . .

A HERCEG (*fuldokló köhögés jön rá*). A zászlók!

DIETRICHSTEIN. Szépen állunk! . . . Kár volt tü-

A HERCEG. Egy szót se szólok többet! [zelni, kár?

DIETRICHSTEIN. Késő hallgatni már!

Mit szól Metternich ő kegyelme, mit?!

Rajtunk kívül még ketten voltak itt!

A HERCEG (*homlokáról törli a verejtéket*).

Különben is elég volt mára! . . . Nem?

(*Ujra köhög.*)

Professzor úr . . .

DIETRICHSTEIN (*vizet önt a pohárba*).

Köhög? Igyék hát! [hiszem

A HERCEG (*miután egy korty vizet ivott*). Azt

Hogy a históriában elég jól haladok?

DIETRICHSTEIN. Könyv nem jött hozzá, az
szent!

- OBENAUUS. Tudom, dühöngeni fog
Metternich úr . . .
- A HERCEG (*hidegen*). Ne szóljanak neki!
Különben is dühét nem rajtam önti ki . . .
Vigyázzanak!
- DIETRICHSTEIN (*halkan Obenaushoz*).
Igaz! . . . Kurtán bánhatna velünk!
Jobb lesz, ha csak az anyjával beszélünk!
(*Kopog Mária Lujza ajtaján.*)
A hercegnő?
- SCARAMPI (*megjelenik a küszöbön*).
Beléphet! Már kész van Ő felsége.
(*Dietrichstein bemegy Mária Lujzához. Esteledik.*
Egy inas lámpát helyez a herceg asztalára).
A HERCEG (*Obenaushoz*). Remélhetem, hogy kur-
Ad usum delphini? [zusának vége
- OBENAUUS (*égre tárt kraokkal*). Ó irgalmas egek!
De hogy jutott hát hozzá! . . . De hogy tudhatta
meg!?

TIZENHARMADIK JELENET.

A HERCEG. MÁRIA LUJZA.

- MÁRIA LUJZA (*rendkívül izgatottan belép. Remek
báli toilette van rajta. Vállain köpeny. — Obenaus
és Dietrichstein elpárolognak.*) Mit hallok újra? . . .
Szörnyű! . . .
Ez nem vezethet jóra!
Nos, magyarázza meg, hogy . . .
- A HERCEG (*a nyitott ablakon át mutatja neki az
alkonyodó vidéket*). Mily édes alkony-óra!
Anyám, ah nézze! . . . Itt-ott egy elkésett madár,
S szeliden bágyad, szürkül az aranyos határ!
A fák . . .
- MÁRIA LUJZA (*meglepetve, közbevág*).

Ej, milyen ujság! Rajongsz a szép, remek
Természetért?

A HERCEG. Talán.

MÁRIA LUJZA (*újra szigorú akar lenni*).

Nos, magyarázza meg!...

A HERCEG. Ó szívja be, anyám, e kedves illatot!

Az erdő jött be véle, úgy érzem...

MÁRIA LUJZA (*nehéztelve*). Nem adott

Még választ arra...

A HERCEG (*szelíden folytatva*). Minden kicsi szellő

Egy ágat hoz magával!... S nem borzalmat

lehellő,

Mint zordon Macbethé, sőt bájjal van tele

Ez a csoda. Mert Birnám erdeje

Csak járt, rohant, mindig félelmesebben,

De most az erdő a magasba lebben,

És száll, röptül az alkony illatán!

MÁRIA LUJZA (*elhűlve néz rá*).

Egyszerre költő lettél?

A HERCEG. Úgy látszik.

(*Messziről jövő béli zene.*)

Ó anyám,

Hallgassa csak!... Keringő!... Banális,

könnyű, de

Míg ide száll útközben a köznapi zene

Milyen nemessé válik!... Tán onnan jön, ahol

Borongva járt a mester tüzes titán-szemével,

S egy ciklamen körül, az erdőn valahol,

Találkozott útjában Beethoven szellemével!

MÁRIA LUJZA (*alig akarva hinni a füleinek*).

Előbb a nagy természet és most a zene? Lám!

Ezért is lelkesülsz?

A HERCEG. Ha akarom, anyám!

De én nem akarom! Ne hasson zene rám!

Ne rontsanak pulyává rejtélyes hangjai!
 Hisz úgy is . . . olyan estén, amilyen a mai,
 Döbbenve kell magamban valamit észrevennem,
 Valami szökeséget, mely búra lágyul bennem!
 MÁRIA LUJZA. Ah, ez a valami, fiacskám, én
 A HERCEG. Nem mondtam. [vagyok!
 MÁRIA LUJZA. Gyűlölöd?
 A HERCEG. Szeretlek!
 MÁRIA LUJZA *(becézgető hangon)*. Volna ok
 Kemény pirongatásra! . . . Te rosszúl bánsz
 velem!
 Atyám s Metternich hozzánk jók voltak! . . .
 Istenem,
 Hálásabb is lehetnél! . . . Gróffá akartak tenni,
 De én azt válaszoltam: «Nem! Herceggé kell
 lenni
 Az én fiamnak! . . . Ez cím! . . . A grófság nem
 — Reichstadi herceg lettél! [elégle!
 A HERCEG *(recitálva)*. És sok valami még:
 Gross-Bóhen, Tirnovan, Kron-Pornitz . . . chen
 ura.

*(Szándékosan úgy hangsúlyos, akadozva, eröltetve,
 mint egy francia.)*

Ha rosszúl hangsúlyoztam, bocsánat!
 MÁRIA LUJZA *(kedves duzzogással)*. Alkura,
 Sok purparléra volt szükség, igen,
 Megállapítani rangod, hercegem!
 S a dekrétum mily szépen, okosan
 Mily finoman volt írva! . . . Jogosan
 Bámulhatod fogalmazásukat!
 Tapintatuk sehol föl nem akadt.
 Ha volt kényes pont, bölcsen félre tették.
 Atyád nevét egyszer sem említették!

A HERCEG. Miért nem írták mindjárt: az atyja ismeretlen?

MÁRIA LUJZA. Nincs herceg itt, nincs Ausztriá-
Aki tenálád kedvesebb lehetne, [ban egy sem,
És gazdagabb... És annyi jót tehetne!

A HERCEG. Nincs gazdagabb...

MÁRIA LUJZA. Sem kegyesebb, ha mondom!

A HERCEG. És Ausztriában!

MÁRIA LUJZA. Drága kis bolondom,
Élvezd tehát a boldogságodat!

A HERCEG. Nagyobbat tán a túlvilág sem ad!

MÁRIA LUJZA. Első vagy a főhercegek után!
És egy napon nőül fogsz venni tán
Egy hercegnőt... vagy pedig egy vidám,
Szép főhercegnőt, fenséges családom
Sarját... avagy... [látom!...

A HERCEG (*egyszerre elborul*). Kis trónját egyre
Így láttam egykor, mint apró gyerek!
Kis támlás trón-szék, mint a dob, kerek,
És aranyos! Ó ez a szép arany
Még fényesebb most: Szent Ilona van
Mögötte!... És a támlány közepén
Egy kis betűt láttam ragyogni én,
Egy N betűt, mely akkor — Istenem
Milyen idők! — dacolva mondta: Nem.

MÁRIA LUJZA (*zavartan*). De...

A HERCEG (*vad hévvel*). Úgy van! Látom azt az
A mit királyok szent vállára süt [N betűt
Hatalmas kézzel, mint a bélyeget!...

MÁRIA LUJZA (*dölyfösen*).
Királyok véréért én adtam neked,
Én, az anyád!

A HERCEG. Ej, mit tegyek veled!
Nem kell nekem!

MÁRIA LUJZA. Felséggel van tele!

A HERCEG. Szerintem inkább híg, erőtelen!
MÁRIA LUJZA (*felháborodva*).

Hát Ötödik Károly vérére nem
Vagy büszke, mondd?

A HERCEG (*mindjobban nekihevülve*).

Nem, nem! Mert ez a vér
Másokban is csörög! . . . De az már sokat ér,
Hogy bennem — és csak bennem! — egy had-
nagy vére lángol,

Aki világot verni rohant ki Korzikából!

E gondolattól lelkem szinte részeg!

Sírhatnék, ha kezem kék vonalára nézek!

MÁRIA LUJZA. Franz! . . .

A HERCEG. Friss véremnek csak árthat a régi!

Ha van bennem királyi vér: vegyék ki!

MÁRIA LUJZA. Hallgass! [bennem,

A HERCEG. De mit beszélek! Hiszen ha volt is
Tudom, régóta nincs már! Nyugton lehet
pihennem!

Birokra kelt a két vér, csatáztak ah rogyásig,

És az öné, mint mindig, megkergette a másik!

MÁRIA LUJZA (*magánktüül*). Hallgass, reich-
stadti herceg!

A HERCEG (*gúnyosan mosolyogva*). Metternich, a
csaló,

Rá írta «életemre: Reichstadti herceg! — Ó

De hasztalan fáradság! . . . Mindegy, akármit írt!

Mert tartsa csak napfényre az átlátszó papírt,

Kitetszik rajta mindjárt e szó: Napóleon!

MÁRIA LUJZA (*elrémülve hátrál*). Fiam!

A HERCEG (*utána megy*).

Reichstadti herceg, azt mondja? Tagadom!

Ön nem szólít valódi nevemen!

Az én nevem, az igazi nevem

A tömeg ajkán reszket, ha felém

Suttogják: «A kis Bonaparte.»
(*Csuklón ragadja és rázza.*)

Én

Az ő fia vagyok! És nem is akarom,
Hogy más legyek!

MÁRIA LUJZA. Istenem, a karom!

Fáj . . .

A HERCEG (*elereszti a csuklóját és átöleli.*)

Ó anyám, bocsánat!

(*A leggyöngédebb és legtájdalmasabb részvétellel.*)

Eredj a bálba hát!

Feledd el a fiad sok hóbortos szavát!

Láz volt! . . . S ne tudjon erről Metternich maga
sem.

Nem kell, hogy elmondd néki

MÁRIA LUJZA (*már kissé lecsillapodva.*)

Nem, úgy-e, kedvesem?

A HERCEG. Lány zene-hangot ringat felénk az esti
szellő . . .

Nem, nem! Ne szóljon semmit! . . . Így legalább
a kellő

Nyugalma megmarad! . . . Feledjen! . . . Ah, hisz
Olyan hamar feled! [ön

MÁRIA LUJZA. De én . . .

A HERCEG (*úgy beszél hozzá, mint egy gyermekhez
és tolja észrevétlenül az ajtó felé.*)

Csupa öröm

Ahogy Pármában él, a Salla-palotában!

Csak arra emlékezzék! . . . A gondot hagyja

A szomorúság mély, fekete árnya [nálam!

Hogy illenék tündöklő homlokára?

Ne foglalkozzék semmivel, anyám!

A hűséggel sem! . . . Ezt csak bizza rám!

Kettő helyett is hű leszek! Nekem

Könnyen megy az! — Ah, forrón szeretem,

Jobban, mint hinnél — Ó engedje meg,
 Hogy most a bálba e szelid kezek
 Gyöngéden tolják. Jó estét! . . . Vigyázzon
 A nedves fűre, kérem! . . . Cipője át ne ázzon!

(Homlokán csókolja.)

E csóktól visszatér lényének összes bája.

— S hajdísze nagyszerű!

MÁRIA LUJZA *(élénken)*. Valóban? Úgy találja?
 A HERCEG. Remek-szép az idő. A kocsi várja lenn.

Mulasson jól, mama! Jó estét!

(Mária Lujza távozik. A herceg tántorogva visszatev, leroskad tróasztála előtt, arcát kezeibe temeti.)

Istenem.

Szegény anyám!

(Vátozott hangon. — Könyveket és irományokat tol maga elé a lámpa alá.)

Dolgozzunk!

(Távozó kocsi robogása. A hátsó ajtó nesztelenül, rejtélyesen kinyílik és megjelenik Gents, aki egy melegen betakargatott nőt vezet be.)

TIZENNEGYEDIK JELENET.

A HERCEG, azután ELSSLER FANNY és pár pillanatig GENTZ.

GENTZ *(félhangon, mintán hallgatódzott)*.

Elhajtott.

(Rúszól a hercegre.)

Fenség!

A HERCEG *(megfordul és észreveszi a nőt)*. Fanny!
 ELSSLER FANNY *(leveti a hirtelen magára kapott köpenyt és ott áll ragyogó ballet-kosztümben)*

rövid, rózsaszínű patyolat-szoknyában, lábhegyen, kitárt karokkal).

Ferenc!

GENTZ *(félre, lassan, kifelé).*

Mindjárt keblére fog rohanni!

Nagy álmait megfojtja két forró, puha kar!

FANNY *(a herceg karjai közt).*

Ferenc!

GENTZ *(távozóban).* Bravó!

FANNY *(szerelmes hévvel).* Ferencem!

(Az ajtó becsukódik Gentz után. Fanny gyorsan eltávolodik a hercegtől és nagy tisztelettel, meghajtva magát.)

Fenség!

A HERCEG *(bizonyosságot szerezve Gentz távozásáról).* Elment!

(Fannyhoz.)

Hamar!

FANNY *(könnyed ballerina-szökéssel, egy pirouette után, a herceg tróasztalára ül).*

Sokat tanultam mára!

A HERCEG *(helyet foglal az asztal előtt és türelmetlenül).* Folytassuk!

FANNY *(kezét a herceg hajára teszi és lassan, csinos szemöldökét redőkbe vonva, mint aki fáradtságosan betanult dolgokat akar emlékezetébe idézni, recitálni kezd, annak a hangján, aki egy megkezdett elbeszélést folytat).*

... Mialatt

A csöndes éjszakában Ney szüntelen haladt,

Vitéz tábornokok: Gazan...

A HERCEG *(szenvédélyesen ismételve, hogy a lelkébe vesse ezeket a neveket).* Gazan! ... Tudom! ..

FANNY. Suchet . . .

A HERCEG.   Suchet! . . .

FANNY.   Vonultak ágyúkkal az úton

Sűrű, nehéz sorokban. A menetet bezárta

Pitymallat-tájban a császári gárda . . .

— Fügöny. —

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

MÁSODIK FELVONÁS.

A csattogó szárnyak.

Egy évvel később, a schönbrunni palotában.
A lakk-terem.

Az összes falak régi lakkal bevonva. Csillogó fekete mezőin aranyos tájképek, kioszkok, madárkák és kicsi emberkék. A keret mindenütt faragott és aranyozott fa, nehézkes, pompás német rokokó. A mennyezett főpárkánya apró lakklemezekből áll. Minden ajtó csupa lakk és az ablakközökön értékesebb, finomabb fénymáz.

Hátul, két lakk-mező közt, magas ablak.

Oldalmélyedésein csillog a fénymáz. Ha kinyitják, látszik az erkély. Ezt az erkélyt a park világosságában fekete, kovácsolt vasból készült kétfejű sas osztja ketté.

Széles kilátás a schönbrunni parkra.

A nyírott levelű, szobrokkal végigrakott bozót-falak közt francia ízlés szerint rendezett virágágyak; és messze, a sík terület végén, távolabb, mint a szökőkút márványcsoportja, pázsitos dombtetőn, fehér ívtornácaival a levegő kékségébe rajzolódva, emelkedik a *Gloriett*.

Két ajtó jobbról; két ajtó balfelől.

Az ajtók közt, egymással szemben, két erős,

súlyos fali-állvány. És az állványok fölött, császári koronával értékes aranyrámákban, két osztrák ős kevély arcképe.

Ez a helyiség annak a lakosztálynak a szalonja, ahol a reichstadi herceg lakik, a kastély egyik szárnyában. A két baloldali ajtó a herceg szobájába nyílik, ugyanabban, ahol I. Napóleon halt, amikor — két ízben — Schönbrunnban lakott. A jobboldali ajtók a kívülről ide vezető termek sorozatára nyílnak.

A herceg ezt a termet választotta dolgozószobájául. Nagy asztal, könyvvel, írománnyal, tervrajzzal telerakva; Európa óriás térképe, félig kigöngyöltén. Az asztal körül több karosszék a szomszédos *Gobelin Zimmer*-ből. Az aranyozott famunka közepes, de a belefoglalt szőnyegek csodálatraméltók.

Az első színfalnál, balra, kissé ferdén, nagy állótükör; csak a fekete, fénymázás hátlapja látszik.

A baloldalt levő fali-állványon kegyeletesen elrendezve: francia gránátössüveg, vörös vállrojtok, egy kard, egy patrontáska stb. És az állvány mellett, a falhoz támasztva, fehérszíjjas ócska puska, föltűzött szuronnyal. A másik állvány üres.

A terem egyik szögletében, valamelyik bútoron, rengeteg skatulya. Csaknem mindenfelé: szanaszét heverő könyvek, lovagostorok, luxusfegyverek, korbácsok stb.

A függöny felgördültekor egy tucat inas áll sorfalat gróf Sedlinsky előtt. Vallatja őket. Közvetlen közelében egy ajtónálló.

ELSŐ JELENET.

SEDLINSKY, LAKÁJOK, AJTÓNÁLLÓ.

SEDLINSKY (*karosszékhben ül*).

Éz minden?

ELSŐ LAKÁJ. Minden.

SEDLINSKY. Holmi gyanusabb dolgokat . .

MÁSODIK LAKÁJ.

Nem láttunk.

HARMADIK LAKÁJ. Nincs étvágya.

NEGYEDIK LAKÁJ. Olvas . . . nagyon sokat.

ÖTÖDIK LAKÁJ. És rosszul alszik.

SEDLINSKY (*az ajtónállóhoz*). Nos, megbízható

A környezet? . . . mind?

AJTÓNÁLLÓ. Valamennyi jó.

Mind hivatásos rendőr.

SEDLINSKY. Köszönöm.

(Fölkél, hogy távozzék.)

Ha váratlan a herceg ide jön,

Maglephet itt . . . Megyek!

ELSŐ LAKÁJ. Nincs senki bent.

A herceg, rendőrfőnök úr, kiment.

MÁSODIK LAKÁJ. Mint rendesen.

HARMADIK LAKÁJ. Egyenruhában.

NEGYEDIK LAKÁJ. És

A tiszti környezettel.

AJTÓNÁLLÓ. Manőver lesz.

SEDLINSKY. Mesés

Tapintat és szimat: ez itt a fő! . . . A fül,

A szem csak lesse folyvást, de észrevétlenül!

AJTÓNÁLLÓ (*mosolyogva*). Diskrécióma kipróbált!

SEDLINSKY. Mindenki jól vigyázzon,

De nagy buzgóság nélkül! Valaki buzgó : fázom!

— A kulcslyukon ne hallgatódzanak

Egyszerre mind!

AJTÓNÁLLÓ. Egy van megbízva csak.

SEDLINSKY. Melyik?

AJTÓNÁLLÓ. A piemonti.

SEDLINSKY. Okos legény, tudom.

AJTÓNÁLLÓ. Ezt minden este ide bujtatom,

Mihelyt bement a herceg.

(Balra mutat, a herceg szobája felé.)

SEDLINSKY. Ott van?

AJTÓNÁLLÓ. Most nincs!... Mivel

Az éjszakát virrasztva tölti el :

Nappal, ha nincsen honn a herceg, egy

Karszékben alszik. Ámde visszamegy

Helyére nyomban, hogyha visszatér

A herceg.

SEDLINSKY. Csak virrasszon!... E fickó kin-

AJTÓNÁLLÓ. Hü szolgál. [cset ér!]

SEDLINSKY (az asztalra pillant). S a papírok?

AJTÓNÁLLÓ (mosolyogva). Mind átkutatva már.

Mind, rendőrfőnök úr!

SEDLINSKY (lekucorodik, hogy az asztal alá nézzen).

No jól van. S a kosár?

(Hirtelen letérdel, mert apró papírfoszlányokat lát a szőnyegen, a kosár körül.)

Papírfoszlányok? Ej!... Kezünk hadd szedje
fö!...

Úgy látszik, hogy levél!... Tudjuk meg, hogy
kitől?

(A hivatalos kíváncsiság erőt vesz rajta. Már egészen az asztal alatt van, buzgón kaparász és a fölszedett papírszeleteket olvasni akarja. Ebben a

percben egy ajtó jobboldalt kinyílik és belép a herceg katonai kíséretével: Hartmann tábornokkal, Foresti kapitánnyal stb. A lakájok azonnal sorakoznak. A hercegen egyenruha; zöld hajtókás, végig begombolt fehér kabát; ezüst medvekarmok a kézelőn; nagy, fehér köpeny a vállain. Fekete kétszarvú kalap (bicorne) a fején. A kalap fölhajtott karimáján odatűzött tölgyfa-levél. A mellén a Mária Terézia és a Szent István-rend csillaga. A kardkötőn nagy, fekete-sárga bojtok. — Csizmák.)

MÁSODIK JELENET

A HERCEG, SEDLINSKY, A FŐHERCEGNŐ,
AZ ORVOS, FORESTI, DIETRICHSTEIN.

A HERCEG *(futó pillantást vet az asztal alól kikandikáló lábakra és nagyon természetesen.)*

Hogy van, Sedlinsky úr? Ej, lám, lám!

SEDLINSKY *(ijedt arccal, négykézláb).* Hercegem...

A HERCEG. Egy kis malőr!... Bocsásson meg
Megyek már vissza. [nekem ...

SEDLINSKY *(már fölállott).*

Bár úgy tetszhetik,

Hogy én ... igen ... itt voltam ...

A HERCEG. És pedig

Négy-kéz-láb. Ráismertem.

(Észreveszi a főhercegnőt, aki sietve jön. — Könnyű nyári kosztüm, nagy szalmakalap, a hóna alatt díszesen bekötött album. Az albumot és napernyőjét az asztalra teszi. Arca nyugtalanságot árul el. — Amikor belép, a herceg hozzáfordul és bágyadt hangon.)

Semmi ok,

Hogy aggódjék... .

A FŐHERCEGNŐ. Azt mondták...

A HERCEG. Itt vagyok!...

Nincs baj!...

A FŐHERCEGNŐ (*megfogja a kezét*). De...

A HERCEG.

(*Látva Dietrichsteint, aki szintén sietve, aggodalmas képpel jön és hozza magával Malfatti doktort.*)

Ó az orvos!... Én nem vagyok beteg!

A mellem elszorult!... Ugyan ne féljete!

Ott hagytam a parádét, de nincs baj!... Túl-

S erősen kiabáltam!... [sokat

(*Az orvoshoz, aki e közben a pulzusát tapogatja.*)

Únom a dolgukat!

(*Sedlinskyhez, aki az általános emóció közepette lopvást el akar osonni.*)

Szép öntől — s én nyíltan magasztalom! —

Hogy rendben tartja íróasztalom!

Nagyon kényeztet. Már minden barátja

Lakájom lett az ön kegyéből... látja!

SEDLINSKY (*zavartan*).

Fenséged azt hiszi?... [volnék,

A HERCEG (*tesztelenül*). S valóban boldog

Ha jobban szolgálnának!... Ha széjjel nem

bomolnék

Hanyag kötésük révén a nyakkendőim csokra!

De lomposan kell járnom!... Sőt — mert az

inasokra

Kedves gróf, ön vigyáz itt — ezt is jegyezze meg:

Csizmám pár nap óta kevésbé fényesek!

(*Keztyűjét huzogatva leül, miután kardját és kalapját tiszti szolgájának adta, aki elviszi azokat.* —

Egy lakáj frissítőkkal telerakott tálcát helyez az asztalra.)

A FŐHERCEGNŐ *(ki akarva szolgálni a herceget).*

Ferenc . . .

A HERCEG *(Sedlinskyhez, aki megint az ajtó közelébe férködött).* S ön, gróf úr? Megkinálhatom!

SEDLINSKY. Nem, Fenség . . . én már . . .

AZ ORVOS.

Jóllakott nagyon!

A HERCEG *(a katonai kíséret egyik tisztjéhez).*

Foresti!

FORESTI KAPITÁNY *(előlép és szalutál).*

Ezredes?

A HERCEG.

A tiszturaknak szólhat:

Holnapután, hajnalban, Grosshófennél gyakorlat.

Értette?

FORESTI. Igenis!

A HERCEG.

Mehet!

(A többi tiszthez.)

S most, uraim.

Eltávozhatnak.

(A katonai kíséret elvonul. Sedlinsky el akar menni a tisztekkel.)

Kedves grófom!

(Sedlinsky visszatér. A herceg levelet küz ki a frakkjából és ujjahegyei közt tartva, átnyújtja neki.)

Im,

Még egy levél, amit nem olvasott! . . .

(Sedlinsky sértődötten leteszi a levelet az asztalra és kimegy.)

DIETRICHSTEIN *(a herceghez).*

A grófnak nagyon is kemény leckét adott!

A FŐHERCEGNŐ *(Dietrichsteinhoz).*

Nem teljesen szabad nálunk a herceg?

DIETRICHSTEIN.

Ó

A herceg nem fogoly, de . . .

A HERCEG.

Mily elragadó,

Mily bájos ez a *de*! Mennyit fejez ki! . . . Nem,Én ne vagyok fogoly, *de* . . . Édes istenem!Nem börtön, *de* . . . ez a hivatalos

Kifejezés! . . . Ez a formula! . . . Nos,

Szabad vagyok, a lelkem is örül,

De . . . Mindenütt kémek vesznek körül.

Fogoly? Ugyan! Mily kába gondolat!

De . . . hogyha lábam pár lépést halad

A park felé: minden levél alatt

Egy szem virúl ki rögtön! Fogságról ki beszél?

Szabad vagyok, szabad, mint a tavaszi szél,

De . . . hogyha valaki szólni kíván velem,

Fülegombák teremnek hirtelen

Az ajtó fáján! . . . Ó szabad vagyok,

De . . . valahányszor lovagoltatok:

A láthatatlan, buzgó lovagok

Egész raját érzem magam mögött!

Rabságban lelkem sohasem nyögött,

Szabad vagyok, *de* . . . minden levelem

Először más olvassa! . . . Fogoly vagyok-e? Nem

Én vagyok a függetlenség maga,

De . . . egy lakáj áll minden éjszaka

Ajtóim elé . . .

(Egy szürkülő, egészséges, nagy legényre mutat, aki a tálcáért jön és átmege a színpadon, hogy magával vigye.)

Tessék megnézni! Az! . . .

Szabadságod üres szó? Nem igaz!

Fogoly vagy? Nem! Mi vagy hát? No majd megmondom, ó te

Bohó reichstadti herceg: te vagy a *nem-fogoly-de.*

DIETRICHSTEIN (*fanyar mosollyal*).

Örvendek... ritka vígság!...

A HERCEG. Igen! Rarissime!

DIETRICHSTEIN (*meghajtja magát és távozni akar.*) Fenség...

A HERCEG (*komolyan*). A címem: Serenissime!

DIETRICHSTEIN. Hogyan?

A HERCEG. Re-nis-si-me! A címosztogatáskor jutott nekem! Megillet!... Eszébe jusson máskor!

DIETRICHSTEIN (*üdvözli a herceget*). Megyek!... (*Távozik.*)

HARMADIK JELENET.

A HERCEG, a FŐHERCEGNŐ.

A HERCEG (*a főhercegnőhöz, keserűen*).

Ah, nagyszerű!... Mi? Serenissime!

(*Egy karosszékbe veti magát. Látja, hogy a főhercegnő fölveszi az asztalról az albumot.*)

Mi az, kis néném? Mit hozott ide?

A FŐHERCEGNŐ. A császár nagy herbárium.

A HERCEG. Mi?

A nagyapám híres növényei!

(*Elveszi tőle az albumot, a térdeire fekteti és kinyitja.*)

A FŐHERCEGNŐ. Ma reggel adta kölcsön!

A HERCEG (*nézegeti az albumot*).

Nagyon szép.

A FŐHERCEGNŐ (*rámutat egy lapra*). Úgy-e, te

Tudsz latinul: mi ez a fekete

Nagy, száraz szőrnyeteg?

A HERCEG. Egy rózsza.

A FŐHERCEGNŐ. Hallod-e,

Veled valami történt!... Most mintha szomo-

És... [rúbben...]

A HERCEG *(olvas)*. *Bengalensis*.

A FŐHERCEGNŐ. Ah, Bengáliából!

A HERCEG *(gratulál ahhoz, hogy a latin szó értelmét eltalálta)*. Úgy van,

Nagyon helyes!

A FŐHERCEGNŐ. Mi bánt?

A HERCEG. De semmi... semmi!... Hadd!

A FŐHERCEGNŐ. De én tudom!... Prokesch barátodat,

Mert osztályosa volt merész reményeidnek:

Elküldték messze útra!

A HERCEG. De adtak érte, hidd meg,

Bó kárpótlást: Marmont tábornagyot!

Frankhonban megvetették!... És a hitehagyott

Most Bécsbe jött. Bókot zsebel be itt,

Mint az atyám gaz árulója.

A FŐHERCEGNŐ. Csitt!

A HERCEG. Velem jár, hogy megrontson engem is

És szívemből apámat...

(Kitörő indulattal.)

Ah, én...

(Rögtön megfékezi magát, nézi a herbáriumot és mosolyogva mondja.)

Volúbilis.

A FŐHERCEGNŐ. Egy kis ígéret, amit én most
Megtartjuk, Fenség? [kérek,

A HERCEG *(kezét csókol neki)*. Mindent megígérek
Hisz oly kegyes!... Úgy aggódik miattam!

- A FŐHERCEGNŐ. Jutalmul, hogy ajándékokskát Mi? . . . Augusztus tizenötödikére?! [adtam . . .
- A HERCEG *(főáll és rámutat a baloldalt levő falidáldványon elhelyezett tárgyakra)*. E szép emlékek . . . hogy a fiú vére Fölpezdüljön a multtól!

(Egymásután megérinti őket.)

- Egy kis darab kova! —
A gárda süvege! . . . Derék, vén puska! . . .
- A FŐHERCEGNŐ *(tjedi mozdulatot téve)*. Na!
- A HERCEG. Nincsen megtöltve! . . . S még egy! . . .
Annak örültem ám!
- A FŐHERCEGNŐ *(gyorsan)*. Hallgass!
- A HERCEG *(titokszerten)*.
Ne félj! . . . Eldugtam!
- A FŐHERCEGNŐ *(mosolyogva)*. Hová, kis bandi-
- A HERCEG *(szobája felé mutat)*. [tám?
A barlangomba!
- A FŐHERCEGNŐ *(most ő lapoz — ülve — a herbáriumban)*. Hallgass ide hát! . . .
Igérd meg — — látod . . . a te nagyatyád
Olyan szelid . . .
- A HERCEG *(fölvessz egy papirlapot, mely a herbáriumból esett ki)*. Mi száll ott? Ni, egy darab papír!

(Olvas.)

«Ha a diákság lázong, nyugodni most se bír'
Be kell sorozni őket . . .»

(A főhercegnőhöz.)

- Azt mondta, hogy szelid?
A FŐHERCEGNŐ *(lapoz a herbáriumban)*.
Imád a császár téged! Jósága . . .

A HERCEG (*más papírlapot vesz föl. Szintén a herbáriumából esett ki*). Mi ez itt?

(*Olvas.*)

«Ha még tovább is háborogni fognak,
Elvendelem — ; sortüz a lázadóknak . . .

(*A főhercegnőhöz.*)

Jósága? . . .

A FŐHERCEGNŐ (*idegesen*). Ósdi kissé, bevallom
De kitűnő vén ember. [magam is,

A HERCEG. Két lelkű! Jó s hamis!

(*A herbáriumot becsukja.*)

Szelid herbárium! Belőled gyilkoló
Végzések hullanak ki! . . . Ferenc császár, a jó,
Nagyon hasonlított hozzád! . . . Egyébiránt pedig
Fölöttébb népszerű! Erősen szeretik! . . .
— Szeretem én is, szívből!

A FŐHERCEGNŐ. Ó sokat,

Mindent elérsz, ha egyszer támogat!

A HERCEG. Bár támogatna már!

A FŐHERCEGNŐ. Igérd meg hát nekem :

Nem fogsz elszökni, kedves hercegem,

Míg nem beszéltél a szívére!

A HERCEG (*kezet nyújt neki*). Nem!

Igérem szentül!

A FŐHERCEGNŐ (*parolázik vele, azután megkönnyebülten fűlsóhajt*). Ez szép tőled!

(*Vidáman.*)

Én

Meg is hálálom mindjárt . . .

A HERCEG (*mosolyogva*). Te, kedves nénikém?

A FŐHERCEGNŐ. Hát nekem is van egy kis befolyásom!

Keresztül vittem, hogy valaki lásson . . .
 Akit nagy útra küldtek . . . akiért
 Te bánkódtál . . . Egy szóval: visszatért!
 Prokesch barátod itt van!

*(Napernyőjével háromszor a padlóra üt. Az ajtó
 kinyílik, Prokesch belép.)*

A HERCEG *(Prokesch felé rohan)*. Végre! — Végre!
 A *(főhercegnő diszkrétén kioson, mialatt a két jó
 barát ölelkezik.)*

NEGVEDIK JELENET.

A HERCEG, PROKESCH.

PROKESCH *(félhangon, bizalmatlanul nézve körül)*.

Ha meghallják! . . . Csitt, csitt az ég nevére!

A HERCEG *(fennhangon, nyugodtan)*.

Legyen nyugodt! Hallják, igaz, de szépen

El is hallgatják!

PROKESCH. Mit mond?

A HERCEG. Próbaképpen

Mondtam merész, kihívó szavakat, —

És árulóm még egyszer sem akadt.

PROKESCH. Ez különös!

A HERCEG. Kidobták pénzüket

Rendőri uraimék. A földadó süket,

Úgy gondolom.

• PROKESCH *(élénken)*. Sa grófnő? . . . Semmi hír?

A HERCEG. Még semmi!

PROKESCH. Ó!

A HERCEG *(kétségbeesve)*. A lelkem szinte sír!

Ah, elfelejt! . . . Vagy nem tud! . . . Vagy mivel...

Mily örütség volt, hogy nem szöktem el

Tavaly! . . . Nem! . . . Így jobb! . . . Szívem és
 fejem

Éretted tisztább! . . . Ó de, Istenem,
Most elfelejtenek!

PROKESCH. Csitt!

(Körülnéz.)

Dolgozó szobája?

Nagyon szép!

A HERCEG. Khínai! . . . Elragadó a bája!

Köröskörül arany-szín madarak!

Tömérdek törpe és sunyi alak

A falakon! . . . És minden csupa lakk!

Itt, itt helyeztek el, e fekete lakásban,

Hogy itt, e bútorok közt, e fényes, cifra gyászban

Még szebben tündököljön fehér egyenruhám!

PROKESCH. Herceg!

A HERCEG *(izgatottan föl s alá jár)*.

Igen! . . . Sugárzik az udvar kegye rám

Hülyéket adtak mellém kíséretül! Az ám!

PROKESCH. És félév óta mit csinál itt, Fenség?

A HERCEG. Dühöngök.

PROKESCH *(az erkély felé megy)*.

Schönbrunnat én nem ismerem még.

A HERCEG. Ah, kriptá!

PROKESCH. Ott a dombon jól fest a Gloriett!

A HERCEG. Gloárra vágyom . . . és gloár helyett

Kapok kis — gloriettet!

PROKESCH *(megint előre jön)*. A park ösvényein

Kényére lovagolhat.

A HERCEG. A park nagyon kicsiny!

PROKESCH. És ott a völgy!

A HERCEG. A völgy is szűk, hogy benne

Galoppozhassunk!

PROKESCH. És önnek mi lenne

Elég nagy tér?

A HERCEG. Mi? . . . Európa!

PROKESCH *(le akarja csillapítani)*. Csitt!

A HERCEG. Ha olvasom a nagy mult lapjait,
S a roppant fénytől elkábult fejem'
Időnkint kissé föl-föl emelem ;
Ha becsukom Plutárkot ; ha sírva hagyom el
Bárkádát ó nagy Cézár ; ha glóriát lövell
Minden betű, amíg atyámra, Hannibálra
És Nagy Sándorra nézek . . .

LAKÁJ *(egy baloldali ajtó küszöbén)*. Fenség, a mai
Milyen ruhát vesz? [bálra]

A HERCEG *(Prokeschhez)*. Íme!

(A lakájhoz, indulatosan.)

Ma itthon maradok!

(A lakáj eltűnik.)

PROKESCH *(lapozgat az asztalon fekvő könyvekben)*. Olvashat mindent? Látom : van immár
könyve sok!

A HERCEG. Mindent! Már Fanny nem tanulja be
Szép dolgait, hogy eljöjjön ide
S fölmondja nékem szórul-szóra! . . . Sőt
Még tiltott könyv is a szobámba jött!

PROKESCH *(mosolyogva)*. A főhercegnő?

A HERCEG. Ő volt. Ő maga.

Minden nap egy! Olvastam éjszaka,
Bezárt szobámban . . . Részeg voltam tőlük!
S hogy bűnömet elrejtsem, hogy felőlük
Ne tudjon más : feldobtam őket nyomban
Az ágy mennyezetére! Ott fönn egész halomban
Állott a könyv. Egy történeti Dóm
Alatt feküdtem! . . . Ó a nappalom
Nyugodt volt. Nappal nem bántottak. Ám
Ha elszunnyadtam, jöttek sorba rám!
És a tömött, egymáson heverő
Könyvek lapjáról száz harc tört elő!

Csukott szem-héjjaim babér esőben áztak!
 A függönyön Austerlitz villámai cikáztak!
 A bojtokon ott függött ragyogva Jéna képe,
 Hogy egyszer csak lehulljon szép álmom közé-
 pébe!

— Egy nap Metternich nálam ült. Atyámat
 Kisebbitette. Nagy multjára támadt. [hátsul,
 Úgy tettem, mintha hinném. E pillanatban,
 A halmozott dicsőség irtózatossulyátúl
 Bedől a baldachínom!... Száz könyv hull
 szerteszt,

És mind egyet magasztal: az ő dicső nevét!
 PROKESCH. Metternich bőszi! Ugrál, mint a
 kakas!

A HERCEG. Ellenkezőleg! Egy rossz szót sem ad.
 Láttatja finom püspök-mosolyát,
 És szól: «Könyvtára mért ilyen magas?»
 Kimegy. Azóta mindent olvasok.

PROKESCH (*rámutat egy hőtetre*).

«Az ember fia.» Ezt is? E rút verset!... Gazok!...

A HERCEG. Még ezt is. Azt írják itt — a szerző
 francia,

S igaztalan, mert gyűlöl — : Napóleon fia
 Alattomos méregtől lassankint sorvad el.

De ó Franciaország! Ha már pusztulni kell
 Császári hercegednek: mért kisebbíteni, ládd,
 Betegségének bájos, költői oldalát?

Nem rémdrámába illő gyilkos por tüze éget:
 Szegény reichstadti herceg, a lelked öl meg téged!

PROKESCH. Fenséges úr!...

A HERCEG. Ah, úgy van!... A lelkem!... A
 nevem!

E nagy név, melyben ágyúk dörögnek szüntelen,
 Harangok zúgnak-búgnak!... S azt dörgik a
 fülemben,

Azt zúgják, azt a vádat: Te méla kóros, gyenge!
Hallgass, harang! Ne szólj ó ágyú dörgő szája!
— Mit méreg? Kell-e más, mint börtönöm
homálya?

(Az ablak felé megy.)

Szeretnék nagyvá lenni tettekben, hatalomban,
S nincs más, csak homlokom, hogy ablakokra
nyomjam!

(Visszatér Prokeschhez.)

Sokszor feledni akarok. — Lovamra
Vetem magam és nyargalok rohanva.
Egy vágyan van csak: futni szakadatlan,
Amíg a gyors mén összedől alattam
S ábrándom is kidől, halálra fárad!
Nem nézem meg a nagy jegenyefákat.
Nem nézek rájuk! Mért jusson eszembe
A francia gránátosok süvegje?!
Azt sem tudom már, hogy mi a nevem . . .
Futok, futok! . . . Beszívom kéjesen
A porfelhő, a tajték, a tiprott fű szagát!
Mikor legyőztem mindent, a dicsvágyat magát,
Mikor lihegve, ittas-boldogan
Megállítom végtére a lovam,
Megálllok önfeledten a rónaságon végre:
Fölnézek — és mit látok? Egy sas lebeg az égre!

*(Székbe roskad. — Pár pillanatig az asztalra
könyököl. — Fejét a két keze közé szorítja. —
Azután tompább hangon.)*

— Csak bizhatnék magamban! . . . Volnék erős
hitemben!

(Aggodalmas pillantással tekint föl Prokeschre.)

Mit gondol rólam, mondja . . . Hisz ön jól ismer
engem!
Prokesch! Ha nem volnék több, mint a nagy
emberek

Fiai rendesen! . . . Gondolni sem merek
E szörnyűségre! Metternich ugyan
Táplálja bennem buzgón a gyanút!
Tisztét cselekszi. Osztrák. Tehát igaza van.
De minden szava jég és a szivemre fut!
Fázom, ha szellemét bonbonniére gyanánt
Kinyitja s édes szóval bús kétségekbe ránt!
— Mit érek? Szóljon nyiltan! Van mód előre
menni?
Ön ismer engem! Szóljon: tudnék-e császár
lenni?

(Kétségbeesve.)

Nem kell a trón . . . inkább a sírba omlok,
Ha homlokom nem Bonaparte-homlok!

PROKESCH (meghatva). Herceg . . .

A HERCEG. Feleljen őszintén nekem :
Becsülhetem magam'? . . . Megállhatok-e fenn?
Vagy nem lehet belőlem uralkodó soha?
Fejem nagyon nehéz? Kezem nagyon puha?
Ne rejtsem semmit el gyengéd szavak megett :
Mit gondol rólam?

PROKESCH (komolyan, mind a két kezét meg-
ragadva). Fenség! . . . ha minden herceget
ilyen kétség gyötörne . . . ilyen gond szállna
rájuk:

Nem volnának e földön csak nagy, dicső
királyok!

A HERCEG (átöleli és örömében fölkiált).

Köszönöm, ó Prokesch! . . . Megmentett! . . .
Tünni látom

A szörnyü rémeket mind! — Dolgozzunk hát,
barátom!

ÖTÖDIK JELENET.

A HERCEG, PROKESCH, azután TERÉZ.

(Belép egy lakáj. Tálcán leveleket hoz és leteszi az asztalra. Ugyanaz a lakáj, akit a herceg az imént úgy mutatott be, mint ajtajának az éjjeli őréit és akit az ajtónálló piemontinak nevezett.)

PROKESCH. Sok levelet kap, hercegem . . .

A HERCEG. Sokat!

Nők írják. Ó a szép asszonyokat
Hozzám eresztik.

PROKESCH. Szép siker!

A HERCEG. Íme

A nimbusz átka!

(Átvesz Prokeschtől egy felnyitott levelet.)

«Gyönyörű szeme

*Oly bús volt tegnap, páholyában . . .» Ó ,
Széttépjük mindjárt.*

(Eltépi és másikat vesz át.)

«Ah, e ragyogó

Homlok . . .» Széttépjük.

(Eltépi. Prokesch oda nyújtja neki a harmadikat.)

«Tegnap láttam önt

A Práterben. Lóháton ült. Köszönt . . .»

(Mint főntebb.)

Széttépjük.

PROKESCH. Mind egy kaptafára megy.

A HERCEG *(a negyediket is átveszi).*

«Fenség, oly ifjú s járatlan . . .» Ez egy

Stifts-dáma! — Tépjük!

(Az ajtó halkán kitarul és Teréz megjelenik.)

TERÉZ (félénk pirulással). Pardon, hercegem . . .

A HERCEG (hangjára odafordul).

Ah, lám, ön az kis forrás?

TERÉZ. Mért mondja ezt nekem

Minduntalan? E név . . .

A HERCEG. Oly édes, tiszta — és

Úgy illik önhöz!

TERÉZ. Holnap Pármába utazom . . .

Anyjával . . .

A HERCEG (erőszakoltan mosolyog).

Egy könyűt hát! Mert a szívem nehéz!

TERÉZ (szomorúan). Ah, Párma! . . .

A HERCEG. Ibolyák hazája, úgy bizony!

Ha nem tudná anyám, emlékeztesse majd!

TERÉZ. Igen, fenség! Ég önnel!

(Lassan kifelé indul.)

A HERCEG. S a fenség így sóhajt:

Illanj tovább, Kis forrás!

TERÉZ (megáll). Mért . . . «Kis forrás?»

A HERCEG. Mivel

Bús lelkem' sokszor üdítette fel.

A kristály-tiszta víz, mely ott szunnyad

szemében

S ott szökdel a szavában. Adjó! Köszöntöm

szépen!

TERÉZ (az ajtó felé megy, de a küszöbön megáll,
mintha még várna, remélne valamit).

Nincs több, amit még . . .

A HERCEG. Nincs több.

TERÉZ. Ég önnel!

(Kimegy.)

A HERCEG. Összetépem!

HATODIK JELENET.**A HERCEG, PROKESCH.**

PROKESCH. Látom! . . .

A HERCEG *(rövedezve)*. Szeret! . . . S bolond én :
tétlen állok!

(Más hangon.)

— De nem regényt — históriát csinálók!

A taktikából adj leckét nekem! . . .

Prokesch, folytassuk! . . .

PROKESCH *(kigöngyöl egy — magával hozott — papírtekercset és az asztalra teríti)*. Íme, hercegem, Egy csata-terv. Vegye szemügyre hát.

Bírálja meg.

A HERCEG *(a nagy asztalt rendbe hozza; könyveket, fegyvereket félretol, hogy a csatatere számára helyet csináljon)*. Előbb a skatulyát!

Fa-katonáim vannak bennel! . . . Ott van

Kedves barátom . . . abban a sarokban!

A magyarázat jobban üt ki, csak

Legyen velünk e harcok, kicsi sakk!

PROKESCH *(a játék-katonákkal teli dobozt odaviszi a hercegnek)*. Előnyt, hibát lásson meg,
ez a fő!

A HERCEG *(kezét a skatulyára teszi és újra elszomorodik)*. Ím, Második Napóleon dicső Ármádiája!

PROKESCH *(szemrehányó hangon)*. Herceg!

A HERCEG. Nagyon vigyáznak ám!

— Fölnyithatod! — Még a fa-katonám,

Még az is osztrák! . . . Kérlek, adj egyet ide . . .

(Egy fakatonát Prokesch odanyújt. A herceg át-

veszi. Oda se néz. Szemével helyet keres az asztalon, ahová a katonát fölállíthassa. Amikor már elhelyezte, rápillant és meglepetve fölkiált.)

Lám!

PROKESCH. Mi az?

A HERCEG *(egészen elhűl; fölveszi a katonát és nézi)*. Testőr-granátos?

(Prokesch más katonát nyújt oda.)

Egy vértés!...

(Valahányszor Prokesch katonát ad a kezébe.)

Egy utász!...

Itt egy könnyű lovas; — Itt egy huszár!

Csudás!

Be vannak újra festve az apró, gyöngye fácskák!
Mind franciákká váltak e harcós figurácskák!

(A skatulyához rohan és maga veszi ki a katonákat fokozódó ámulattal.)

Mind francia!... Mind francia!...

PROKESCH.

Ki tette?

A HERCEG. Valaki mindent újra átfestette,

Újjá faragta, mondom!... Ó e tett

Szerzője...

PROKESCH. Ki?

A HERCEG. Csak katona lehet!

PROKESCH. Miért?

A HERCEG *(közelről mutatja neki a kis katonákat)*.

A kék kabátban hét gomb. Véletlen ez?

Gallér, hajtóka, mind, mind pontos, tökéletes!

A kézelő, a puskaszíj, a csizma,

A kis bakancs, a bornyú, a harisnya:

Mind itt van!... Mind! A jó öltöztető

Semmit sem feledett el!... A legkisebb redő,

A legkisebb zsinór: mind itt van a helyén!

Csákó, süveg a katonák fején!
 Mind hű, igaz! A legutolsó szeggel
 Sincs hátralékban!... Összetett kezekkel,
 Forrón köszönöm azt, amit tettél velem
 Te ismeretlen harcos, aki örömtelen
 Börtön-magányomat fényessé, víggá tette,
 Mikor e kicsi gárdát számomra megfestetted!
 Ó mondd, ki az a hős, te apró hadsereg,
 — Más nem lehet, csak hős, ennyire gyer-
 meteg! —

Aki kabáttal, bojttal s mindennel fölruházott,
 Hogy pompás színetektől szegény, könnyekben
 ázott
 Szemem ragyogjon újra?... És hogy tudta
 ijesztő

Kémeimet rászedni?... Ki az a gyöngéd festő,
 Aki bajuszkát rajzolt a pici ajakakra,
 A tarsolyt, patrontáskát mindenkinek megadta,
 S a tisztekét tündöklő aranyba mártogatta?

(Növekvő rajongással.)

Hadd jöjjenek ki! Mind, ahányan vannak!
 Zöld vállroljtjikkal íme ott rohannak
 A könnyű lovasok!... Ez egy csoport vadász!
 És portyázók amott!... Dicső feltámadás!
 Ki, csak ki, apró győző! Dicsőség hű fia!
 Ó nézd, Prokesch! A nagy ármádia
 Itt volt e skatulyában!... Nézd, ott a széles
 kengyel!

A mameluk-lovasság!... Itt vágatnak a lengyel
 Dsidások!... Vérpiros plasztronjuk ismerős!
 És itt az eklerörök!... Mind bátor, büszke hős,
 Amint cikáznak szerte, szép amaránt-szineken
 Hah, a granátosok! Csákójuk tolla legyen!
 Fehér lábszárukon jobban pirul a vér,
 Amint szuronyt szegeznek s övük a csatatér!

És itt egy más csapat, tömött sorokban állva!
Ezek fekete lábbal rohannak a halálba!

(Mély sóhajjal.)

Mint a szegény, ábrándos, méla rab
Az erdőt látja, ha néhány darab
Forgácsból készült, zöldre festett fával
Babrálnak: én e kis ármádiával
Hőskölteményt csinállok!

(Hátrálva távozik az asztaltól.)

Valóban... a kerek
Fa-talpak eltűnnek már!... Úgy tetszik, e sereg
A távolságtól törpül el csupán!

*(Visszaugrik az asztalhoz és lázasan rendezgeti az
apró csapatokat.)*

Vezessük a hadat, mint egykor az apám!
Csináljunk új Wágrámot, új Eylaut!

*(Fölragad egy kardot a falállványon levő fegyverek
közül és keresztbe fekteti a kis csatatéren.)*

Ez a kard,

Ez a Duna!...

(Rámutat a képzelt pontokra.)

Ott Essling!... Ott Aspern!... Arra tart
A balszárny!... *(Prokeschhez.)*

Gyorsan! Vess át egy papiros hidat
A csillogó acélon!... Hozd katonáidat
Sietve!... Molitor itt csap le Bellegárdra!
És itt megy át a hídon...

*(Metternich pár pillanattal előbb belépett. A herceg
háta mögött áll — aki az akció hevében az asztal
elé térdelt, hogy annál jobban rendezhesse a katoná-
kat — és nézi a manővert.)*

HETEDIK JELENET.

Előbbiek, METTERNICH, azután EGY LAKÁJ.

METTERNICH *(nyugodtan)*. A hídon? Mi?

A HERCEG *(összerezzen és megfordul)*. A gárda!

METTERNICH *(monoklijával nézeget)*.

Ej, asztalára most csak franciák jutottak,

Osztrákot nem látok! Hol vannak?

A HERCEG.

Megfutottak.

METTERNICH. Lám! Lám!

(Fölvesz egy kis katonát: forgatja.)

Ki volt a tisztelt mázóló?

A HERCEG *(szárazon)*. Ki? . . . Senki!

METTERNICH. Ön volt? . . . Hát csak arra jó

E csecse-játék, hogy tönkre tegye?

A HERCEG *(elsáppadva)*. Kegyelmes úr! . . .

(Metternich csönget. Egy lakáj lép be. Ugyanaz, aki az imént.)

METTERNICH *(a lakájhoz)*. Markolja föl s vigye!

Azonnal dobja ki a katonákat! . . .

(A herceghez.)

Ön

Majd ujakat kap.

A HERCEG. Nem kell! Köszönöm!

Ha már játékot adnak: legyen hős, nagy remek!

METTERNICH. Milyen légy . . . helyesebben: milyen méh csípte meg?

A HERCEG *(ökölbe szorított kézzel közeledik hozzá)*.

Vigyázzon, mert a gúnyt nem tűröm! . . .

Ebben

A LAKÁJ *(aki a katonákat viszi, amint elhalad a*

herceg mögött, sűgva és gyorsan). Hallgasson!

Én megfestem újra! Szebben!

METTERNICH (*már kifelé indult, de a herceg fenyegető szavaira visszafordul és gőgösen felel).*

Mi tetszik?

A HERCEG (*hirtelen lecsillapodva, erőtletett alázatossággal).* Semmi!... Semmi!... Igazán!

Rossz kedvű voltam és eljárt a szám!

Bocsásson meg...

(*Félre.*)

Van egy hü emberem!

Hallgathatok!

METTERNICH. Jelenteni merem,

Hogy itt van a barátja. Elhoztam.

A HERCEG.

A barátom

METTERNICH. Marmont tábornagy.

PROKESCH (*elfojtott indignációval).* Marmont!

METTERNICH (*Prokeschre néz).* Igen!... Örömmel látom

A herceg oldalán. És itt nincs senkisé,

Akit jobb szemmel néznék!

PROKESCH (*a fogai közt).* No már azt elhiszem!

METTERNICH. Itt van.

A HERCEG (*nagyon kedvesen).* Hadd jöjjön!

(*Metternich kimegy. Alig tette be maga után az ajtót, a herceg levágja magát a karosszékre és kétségbeesetten az asztalra borul.*)

Ó hír!... Dicsőség!... Hatalom!

Atyám!... Bíborpalást!... Sasok!... Császári trón!

(*Nylik az ajtó. Azonnal fölemelkedik és nyugodtan, mosolyogva, természetes hangon üdvözli Marmont-t, aki Metternichhel együtt belép.*)

Hogy van, tábornagy úr?

METTERNICH *(el akarva távolítani Prokescht).*

Nézzük meg egy kicsit

A fenséges lakosztályt . . .

(Prokescht karonfogja és magával viszi. A herceg magára marad Marmont-nak.)

NYOLCADIK JELENET.

A HERCEG, MARMONT, pár pillanatra METTERNICH és PROKESCH.

MARMONT *(a herceg intésére leül).* Utólszor vagyok itt,

Mert róla többet már nem mondhatok. [fog!

A HERCEG. Kár! . . . Jól beszélt! . . . Hiánya fájni

MARMONT. Hú képet adtam Fenségednek én.

A HERCEG. Hú képet! . . . Nincs több?

MARMONT.

Nincs.

A HERCEG.

Talán legény-

Koráról . . . mikor ifjú volt s szegény . . .

(Marmont nem-et int.)

A HERCEG. Hát összegezzünk: nagy volt.

MARMONT.

Nagy

A HERCEG.

De tán

Ön nélkül . . . hogyha nincs ott a csatán . . .

MARMONT. Én gátoltam meg olykor . . .

A HERCEG.

A bukást!

MARMONT *(fölbátorodik).* Vakon bizott, meg sem hallgatva mást . . .

A HERCEG. Szerencse csillagában!

MARMONT.

Elégtétel nekem,

Hogy íme egyetértünk, fenséges hercegem!

A HERCEG. Tehát, amint mondtuk . . .

MARMONT.

Ó igen . . .

Jelentékeny volt, mint tábornok . . . ám

Egészben véve . . . mégis . . .

A HERCEG. Ön nyomorult! Silány!

MARMONT (*fölkáll*). Mi az?

A HERCEG. Kivettem mindazt, ami emlék

A nagy császárral önben meggyülemlek,

És ami önt is ragyogóvá tette,

Bár nem akarta! . . . Most kimerítette [rugom]

Végképp magát! . . . Üres! . . . Én önt most el-

MARMONT (*halotthalványan*). De én . . . én . . .

A HERCEG. Áruló vagy, kétszínű bajnokom,

Ragúza hercege! . . . Tudom, mind azt mond-

tátok:

«Miért ne én?» mikor a pajtás nézett rátok

A trónus magasából! . . . De hogy te! . . . Te, akit

Úgy szeretett, úgy pártolt, úgy a magasba vitt,

Bár katonái zúgtak! . . . Harminc éves korodban

Már tábornaggyá lettél!

MARMONT (*szárazon helyreigazítja*).

Harmincöt éves voltam!

A HERCEG. És íme, áruló! — A nép az árulásra

Új szót talált . . . Pirulsz? — Igen! . . . «El-

r a g u z á l t a »

Ezt mondják széltiben elárulta helyett!

(*Egyszerre fölpattan és Marmont felé megy.*)

No hát ne hajtsd le némán a fejed!

Felelj azonnal! . . . Halljam, mi a válasz?

Nem a reichstadi herceg előtt állasz:

Most Második Napóleon beszél!

MARMONT (*nyugtalanul hátrál*).

Jönnék! . . . Metternich! . . . Komoly a veszély! . . .

Ha ezt meghallja! . . . Szigorúan büntet . . .

A HERCEG (*a kinyíló ajtóra mutat, rendkívül büszkén*). Áruljon el másodszer is bennünket!

(*Összefont karokkal, dacos tekintettel áll. — Csönd.*)

METTERNICH (*Prokesch-sel hátul átmegy a szí-*

padon). Csevegjenek!... Folytassák!... Csak rajta, rajta... Nem Háborgatom!... Prokescht a parkba vezetem, A római romokhoz, ahol bált rendezek Metternich állítólag egy romlatag, beteg Világot képvisel, mely összedől maholnap. Ígyére van tehát, ha romokon táncolnak! Viszontlátásra!

(*Kimennek. Pár pillanatnyi csönd.*)

MARMONT (*tompa hangon*). Fenség, én hallgattam.

A HERCEG. Nem raguzált!... Ez igazán hallat-
MARMONT (*megfog egy széket*). [lan]

Csak konjugálja ezt az új igét:

Leülök!

A HERCEG. Mi?

MARMONT. Ragúza hercegét

Nem sérti már!... Mert ön csodás, remek
Volt az imént!

A HERCEG. De magyarázza meg...

MARMONT. Szídtam a császárt? Egyebet se tettem
Tizenöt évig!... Folyvást hevítettem

E balga mérget. De ha van mentségem:

Tudom, ön nyujtja legelőszőr nékem!

Én nem láttam viszont a császárt!... Lássá,

Ez az igazság!... Hódító varázsa

Nem ért el hozzám!... Láttam volna csak,

Megtérek hozzá! Hány híres lovag,

Hány büszke hős árulta el hazám

Javára, népünk érdekében!... Ám

Ők látták újra! Valamennyien látták!

Ez a különbség!... Látták és imádták!

Meg voltak mind hódítva!... S én megvagyok:

A HERCEG. Miért?

[— ma este!

MARMONT *(hirtelen föllángolással)*.

Mert újra láttam!

A HERCEG *(örömben szinte fölsikolt)*.

Nagy ég! Hogy érted ezt te!

MARMONT *(a herceg felé mutat)*.

A homlok . . . és a szem, mely villámot lövel . . .

A mozdulat! . . . Megsérthet. De én nem megyek el!

A HERCEG. E szó sokat jóvá tesz, ha őszinte, igaz!

Ah áruló, tőled jön a buzdító vigasz,

Melytől virulni kezd csüggedt reményem fája!

Hogyan! E törpe homlok, e keskeny mell

MARMONT. Láttam! [dacára?

A HERCEG. Röpülök újra! Fel, a magasba fel!

Most megtudnék bocsátni! — Miért árultad el?

MARMONT. Fenséges hercegem . . .

A HERCEG. Miért! Ti — többiek?

MARMONT *(csüggeteg kézmozdulattal)*.

A fáradság, uram!

(Hátul a jobboldali ajtó pár pillanattal előbb zajtalanul megnyílt. A félig nyitott ajtón át látható a lakáj, amint a beszélőkre figyel. Erre a szóra: «fáradság» belép és az ajtót halkán behuzza maga után, mialatt Marmont őszintén nekihevílve tovább beszél.)

Könyörgöm, értse meg!

Gázolni vért, sarat! Levetni szüntelen [de nem

A ránk támadt világot!! . . . Hisz győzni szép,

Pihenni a babéron: végzetnek mostoha!

Mindig Bécs, Berlin, — és Páris soha!

Örökké úton! . . . Mindent újra kezdünk!

Agyunk elkábul! . . . Oda van a testünk!

Lóháton úlni . . . ellenséget látni

Folyvást! . . . Beléfáradtunk végre! . . .

A LAKÁJ *(mennydörgő hangon)*. Hát mi?

KILENCZEDIK JELENET.

A HERCEG, MARMONT, FLAMBEAU.

A HERCEG és MARMONT *(megfordulnak és látják a lakájt, amint a szín háttérében összefont karokkal áll)*. Ah!

A LAKÁJ *(lassankint Marmont felé közeledve)*

A silányak, kicsinyek! .. Igen!

Akik haladtunk némán, betegen,
 Sebekkel rakva, talpig rongyosan,
 Jól tudva, hogy mások számára van
 A hercegség és a javadalom ;
 Sosem remélve, hogy a hatalom
 Ránk mosolyog ; hogy az a híres pálcá,
 Mely ott lappang mindnyájunk tarsolyába',
 Egyszer nekünk is a kezünkbe hull ;
 Akik lépdeltünk szakadatlanul,
 És sohasem léptünk elő, soha
 Akik izzadtunk, reszkettünk, noha
 Nem félelemtől ; akiket a láz,
 A kürt-szó, mely fülünkbe harsonáz,
 S a dal, amit útközben egyre fúttunk :
 Tartott csak lábon, hogy még menni tudtunk :
 Akik — bizony! — tizenhét éven át
 Tarisznyát, kardot, löfegyvert, kovát,
 — A bornyuról nem is szólván, ahol
 Sosem volt étel! — összeadva jól :
 Ötvennyolc fontot vittünk szakadatlan ;
 Akik a forró afrikai napban
 Nagy, medvebőrös, súlyos süveget
 Hordtunk fejünkön ; az orosz jeget,
 Havat pedig csákó nélkül tapostuk ;
 Hispániából Ausztriába hoztuk
 A lobogót egy-túrban, sétaképpen ;

Roppant sarukból úgy húztuk ki éppen
 A lábunkat, két kézre fogva, mint
 A sárgarépat; és köhögve mind
 Kegyetlenül: beálltunk a Dunába
 Egy kis lábvízre; éhen, mint a cápa,
 Elkezdtünk falni... de robogva jött
 Egy cifra tiszt s a zászlóalj előtt
 Felordított: «Az ellenség!... Előre!»
 Egy varju-mellett nyersen, nyakrafőre
 Bekaptunk; vagy — ahogy csak lehetett,
 Olyan hamar — csináltunk sorbetet
 Döglött lovak véréből s némi hóból;
 Mi...

A HERCEG *(görcsösen fogja mind a két kezével a székharfáját; szeme lángol; előre hajlik)*.

Végre!...

A LAKÁJ. ...akik a tüzes golyótól
 Nem féltünk éjjel... de vad dühbe jöttünk,
 Ha reggelenként csapkodtak előttünk,
 Mert fölzavartak álmainkból...

A HERCEG *(mind jobban előre hajlik, az asztalra könyököl, — majd elnyeli a szemével ezt az embert)*. Végre!

A LAKÁJ. Akik mentünk forró homokra, jégre
 Éhes gyomorral, zordan, mint az átok...
 Csak mentünk, mentünk...

A HERCEG *(ragyog a boldogságtól)*. Végre!...
 Egyet látok!

A LAKÁJ. Csak mentünk, hogy harcoljunk — egy
 öt ellen! —

És harcoltunk, hogy menjünk! Vállon, mellen
 Sebforradással!... Mentünk!... Mind, a hányan
 Csak voltunk, pőrén, feketén, soványan,
 De vígan lépve ezredünk dalán:
 Mi elfáradva nem voltunk talán?

MARMONT (*megdöbbenve, zavartan*). De . . .

A LAKÁJ. S bár a hála önöket illette,
Mi tartottunk ki nagy-híven mellette!
Önök királyi abrakot kerestek! . . .

(*A herceghez.*)

Igen, fenség! Ahol lélekkel esznek,
S dicsőséget csak : abban a fehér
Fényes kintinban százszor többet ér
Húsos fazékjaiknál a száraz kenyérem!

MARMONT. Ki ez a szolgáló?

A LAKÁJ (*katonás állásban*). Flambeau a nevem!

Az! . . . Flambeau, János-Péter-Szerafén,
Vagyis : Flambard! Mert izzok, mint a szén!
Ex-örmester. Granátos. A gárda katonája.
Bretagni vér az apja. Pikárdi a mamája.
Tizenégy évvel bátran fölcsapott.
Keresztvizet Marengónál kapott.
Káplár-zsinór. Majd örmesteri bot.
Bot és finom selyem-harisnya, mely
Kicsorduló öröm-könnyekben ázik.
Az év : ezernyolcszázkilenc. A hely :
Schönbrunn! . . . Igen! Mert Schönbrunnban
tanyázik,

Schönbrunnban és Sans-Souciiban a gárda!

A császárral tizenhat évig járta

Mind véges-véglig az egész világot!

Tizenhat roppant csatatéren vágott

Az ellenségre. Így vehetjük sorra :

Austerlitz, Eylau és Somo-Sierra, [Elég lesz!

Eckmühl, Essling, Wagram, Smolensk . . .

Mondjunk satöbbit! Vagy harminchat véres

Szurony-roham. Kapott néhány sebet.

És csakis a glóáért : — ingyen verekedett!

MARMONT (*a herceghez, ingerült hangon*).

Csak nem hallgatja végig nyugodtan ülve?
 A HERCEG. Nem!
 Mert illik, hogy fölálljak!

(Fölemelkedik a székről.)

MARMONT. Kegyelmes hercegem . . .

A HERCEG (*Marmont-hoz*).

Fenséges könyveinken a címtáblák önök!
 Önökre néz minden szem! A hirnevük örök!
 De nem volnátok semmik, ti fényes emberek,
 Ha millió betűként e fekete sereg
 Nem igazodnék sorba, alázattal tele,
 Hogy nagy történetet csináljatok velem!

(*Flambeau-hoz*.)

Flambeau, fakatonák derék festője te!
 Ha most elgondolom, hogy kémlelő szemed
 Egy teljes hónap óta bánt, bosszant engemet!

FLAMBEAU (*mosolyogva*).

Ó, ó, mi már régebben ismerjük egymást Fenség!

A HERCEG. Mi?

FLAMBEAU (*naiv, becsületos ábrázatával közelebb jön*). Hát nem emlékszik rám?

A HERCEG. Mi egymást? Képtelenség!

FLAMBEAU. Csütörtökön! Saint Clouban . . . Bár
 nagy az évek száma,

Emlékszem még! Duroc tábornagy és egy dáma
 Nézték Fenségedet! . . . Saint Cloud parkjában

ott

Történt egy reggel! . . . Nézték, amint halkan
 szopott

Egy ifjú dada keblén. Olyan szép volt a szentem,
 Olyan fehér a melle, hogy szinte megdöbbsentem.

A marsall rám szólt: «Jer csak!» — Azonnal oda
 mentem.

De nagy zavarban voltam. Remegés
 Fogott el. A császári gyermek... és
 Az udvarhölgy fényes ruhája... meg
 A marsall... az a hófehér, remek
 Kebel!... Egy szóval: reszketett a toll
 A medvebőrös kucsmán. Fenséged látta jól,
 Elgondolkozva nézte... sokáig nézett rája...
 Aztán tejes-mosolyra huzódott kicsi szája.
 Nem tudta, mit csodáljon: a vérvörös színét-e,
 Vagy azt, hogy úgy leng, táncol? Én meghajol-
 tam végre.

Hát egyszer érzem ám, hogy kis kacsója támad,
 S ugyancsak tépi és morzsolja bóbitámat.
 Kemény hangon Duroc rám szól e pillanatban:
 «Csak hagyjad Ő Felségét! Csak hagyjad!» Hát
 én hagytam.

Amint ott térdepeltem, nevettek ám ugyancsak!
 Az udvarhölgy, a marsall, a dada: — mind
 kacagtak

Amint fölállok, látom: csupa vörös a fű,
 S egy szál merev, csupasz drót maradt a nagy-
 szerű

Tollbokkrétából. «Menj csak! Majd egy pár sort
 irok

Hogy kapj bokkrétát, kettőt!» — Így szól hozzám
 Duroc.

Ragyogva robogok a laktanyára. Hát
 Fözlúg az adjutáns: «Hé, ezt a katonát
 Ki koppasztotta meg? Azonnal ide állj
 S felelj!» — És én feleltem: A római király!
 — Egy szép csütörtök-reggel, sok évvel ezelőtt,
 Így ismertem meg, Felség!... Hanem azóta nőtt
 Fenséged.

A HERCEG. Ó nem! Inkább törpévé sorvadok!
 Hisz akkor Felség voltam. Most csak Fenség

MARMONT (*Flambeauhoz, mogorván*). [vagyok!

A nagy bukás után elmentél . . . és hová?

FLAMBEAU (*végigméri*). Akárhol jártam is, nem
lett belőlem . . .

(*Szemébe akarja vágni a szót, de a herceg jelenlétében fékezi magát és csak az első betűt mondja ki*). Á . . .

Igen! . . . Először Solignac-hoz álltam,

Aztán meg Didier-vel konspiráltam . . .

Felsültünk. Láttam, hogy' lötték agyon

Agg Dávidot s Miard-t, a gyermeket. Nagyon!

Síráttam mind a kettőt. In kontumáciám

Ítélnék engem is halálra. Ám

Álnév alatt Párisba visszatérek.

Egy nap erősen forr bennem a méreg,

És asztalt vágok egy testőr fejéhez.

Elnökölök vad puncs-ivók közt, véres

Szónoklatokkal. Egy hónap alatt

Hatvan sou-t költök. S az a gondolat,

Az a remény az ételem, fenn-tartóm,

Hogy az a Másik valamelyik parton

Mégis kiköt majd. Rengeteg kalapban

Sétálgatok. Verekszem szakadatlan.

Vagy harminc párbaj. Beziersbe szállok

Nagy hirtelen s pompásan konspirálok.

De rajta veszünk. Eltélnék nyomban

In kontumáciám. No jó. Lyonban

Termek hamar. Segíték a fiúknak.

De mindnyájunkat a tomlócbe dugnak.

Én megszököm. In kontumáciám

Újabban is halált szabnak ki rám.

De hő vágyam megint Párisba hajt,

S beugrom a bazár-komplottba. Majd

Amerikába iramodom át

És meglelem Lefèvre úr nyomát.

Hozzá megyek. Aztán előfogom :
 «Mi a teendő, hős tábornokom?»
 — «Folytatjuk ott, ahol elhagytuk!» — És
 Hajóra szállunk. Szirt. Hajótörés.
 Lefévre úr, mint egyszerű utas,
 A vízbe fúl. Alá megy, mint a vas.
 Én tudok úszni. És úszom, — siratván
 Szegény Lefévre-t. Másnapra viradván :
 Napfény... sirály... kék víz... mentő
 hajól...

Kihúznak és visznek Frankhonba. Jó.
 Saumurban újra összeesküszöm.
 Kudarcc. Törvényszék. Én vizen, tüzön
 Túljárok újra és lelkem vidám.
 Ki konspirál most? Carron kapitány
 Toulonban. Brávó! Oda lantolok.
 De rosszra fordul menten a dolog.
 Borocska mellett túl-sokat beszélünk.
 Lefegyvereznek és elbánnak velünk.
 Aztán megint halált rónak ki rám,
 Mint annyiszor, in kontumáciám!
 Egy kissé Görögországba szököm
 S vért csapolok a kontyos törökön.
 Frankhonba egy szép júliusi reggel
 Beálltok és megyek a tömeggel
 Mely éppen barrikádokat csinál.
 Vágok, lövök... s mire a nap le-száll :
 Már trikolór leng a fehér helyén
 Szép lobogó. De mert a tetején
 Hiányzik még egy fényes valami,
 Egy szárnyas jószág — ön jól tudja, mi! —
 Tovább megyek és vígan konspirálok
 Romagna síkján. Újra pórul járok.
 De ott Fenséged egy kuzinja látta
 Balsorsomat...

A HERCEG *(élénken)*. Hogy hívják?

FLAMBEAU. Cameráta!...

Vívómesternek ő hozzá beállunk...

A HERCEG. Ah! *(mindent megért már)*.

FLAMBEAU. Toskánában!... Vívunk, konspirá-

Míg végre itt egy jó állás akad, — [lunk!

Jó és nehéz... Hamis papirokat

Bőven kapok. Megérkezem ide.

És...

(Kezeit dörzsöli, csöndesen kacag hunyorít a szemével.)

Itt vagyok, mint tetszik tudni! — De
Naponkint látom grófnőmet. Lyukat
Találtam lenn a parkban. Régiség.
Valamikor Fenséged vájta még,
Mikor Robinsont játszott. Okosan
Belébujok. Két szűk nyílása van.
Az egyik csupa hangyaboly. A másik
Csupa csalán. Nos, Flambeau odamászik.
Vár. Jön a grófnő. Album a kezében.
Turista. Ott ül egy kis kerti széken,
S Flambeau a sárban. Ő, a drága lélek,
Rajzolgat, mint egy britt hölgy...s én
beszélek,

Mint egy sugó, a lyukból kifelé.

Beszélgünk — nem fáradunk belé: —

Miképp tegyük császárrá!

A HERCEG *(rövid szünet múlva meghatottságán erőt vesz)*. Hű legény,

Hűségédért mivel fizessek én?

Te, aki annyit bajlódtál velem,

Mit kérsz te, mondd?

FLAMBEAU. Házza meg a fülem!

A HERCEG. Mi? [kérhet-e?

FLAMBEAU (*vidáman*). Egy ex-medve többet

A HERCEG (*ez a katonás bizalmasság kissé zavarja*).

Ex-medve? ...

FLAMBEAU. Rajta! Jöjjön hát ide! ...

Úgy! ... A nagy ujj s a mutató ... az állás

Helyes!

(*A herceg meghúzza Flambeau fülét, de ügyetlenül és — akarata ellenére — hevély mozdulattal.*

Flambeau a száját elfintorítja.)

Nem így! ... Ah más a fülcibálás!

Ön még nagyon princ!

A HERCEG (*összerezzen*). Úgy?

MARMONT. Balsors fia,

Mért mondd ezt?

FLAMBEAU. A princ, ha francia,

Csak fél-hibának számít!

A HERCEG (*aggodalmasan*). Ó de hát

Látják-e bennem, mondd, a franciát,

Ha itt vagyok?

FLAMBEAU. Igen, mindenki látja.

(*Körülnéz.*)

Nem illik ön e cifra palotába.

Nehéz! ... Túlfényes! ...

MARMONT (*csodálkozó arccal*). Látod?

FLAMBEAU. A fivérem

Párisban kárpitos! ... Szeretnék, kérem,

Épp úgy csinálni — ha lehetne! — mint

A franciák, az ő módjuk szerint!

Itt egy karosszék! Louis-Quinze! ... Ragyog! ...

Csinos butor! ... Szakértő nem vagyok

Túlságosan, de van két jó szemem!

(Erős, nagy kezével pehelyként ragad föl egy karos-
széket és túlcifrán, német modorban aranyozott
fájdra mutat.)

Van cifraság, én édes Istenem,
E karszék fáján!

(Leteszi és az aranyos fa közé foglalt gobelin-
szövetre utal.)

De a kelme!... Csak
Tessék megnézni!... Ez dalol!... Kacag!
Ez aztán ízlés!... Ez mindent levág!
Miért? Ön tudja: — goblén!... A világ
Legszébb szövetjel... Ott: terpeszkedik
A köznapi laposság!... Itt pedig:
Neves a báj, az elegancia!
— Ön is Frankhonban készült! Fenség, ön
francia!

MARMONT (a herceghez). Csak vissza hát!
FLAMBEAU. Frankhon földjére szálljon!
A becsületrend szép keresztjén álljon
Egy kis császár megint!

A HERCEG. Ki van most a helyén?
FLAMBEAU. Ki? Negyedik Henrik király!...
Ezt értem! Ő is hős volt! De tudom: [No én
Nevetne szívből nagy Napóleon,
Ha látná, hogy nőtt díszes álszakálla,
Henrik formában!... Fenség, látta már a
Keresztet?

A HERCEG (mélán). Ah csak a kirakatokban!
FLAMBEAU. A melleken kellett vón látni!...
Jobban

Festett a posztón!... Egy csöppecske vér,
Mely lecsorog... s amint alábbra ér:
Zománc, arany lesz; zöld sugarakat
Lövell szét. Ékszer, mely sebből fakad.

A HERCEG. Flambeau barátom, a te melleden
Bezzeg pompásan állhatott!

FLAMBEAU. Nekem

Efélém nem volt!

A HERCEG (*elbámulva*). Mit! . . . Nagy és szerény
Munkád díjában? . . .

FLAMBEAU. Sokkal több erény,
Nagyobb dolog jár, úgy látszik, veled!

A HERCEG. Nem kérted?

FLAMBEAU (*egyszerűen*). Hogyha nem kaptam,
Hogy nem talált méltónak engemet [jele
A kis kopasz!

A HERCEG. Függeszd rám a szemed!
Én, hatalom, cím, császárság híján, —
Én, egy nagy emlék bús fantómja, — tán
Még annyi sem! — szegény reichstadti herceg,
Aki magamban, tétlenül kesergek,
Ha le-lejárok osztrákok parkjába,
Hogy N betűket védeljek a fába . . .
Akit csak akkor vesznek néha észre,
Ha bántja őket mellem köhögése! . . .
Én, akinek egy foszlány sem maradt
A biborból, mely fényes sugarat
Vetett bölcsőmre! . . . Akinek hiába
Mutattak balcsillagzatot a kába,
Rosszlelkű jószok! . . .

(*A mellén levő két rendjelre mutat.*)

Aki két keresztet

Hord egy helyett! . . . Én, hervadt, hitevesztett,
Bús száműzött! Én, aki rab vagyok:
Én hadak élén nem vágathatok,
Hősök mellére csillagot dobálva!
S mégsem vagyok egészen koldus, árva!
Olyan apám volt, aki egy égboltot

Tartott kezében! . . . Ebből egy kis foltot
 A fiú is lefoglalhat magának,
 Sötét balsorsban fényes csillagának!
 Halld, Flambeau János-Péter-Szerafin :
 Én földíszítlek!

FLAMBEAU. Ön?

A HERCEG. Habár e szín
 Nem a valódi . . .

FLAMBEAU. A valódit sírva
 Fogadjuk el. — Én sírtam! —

MARMONT. S meg van írva,
 Hogy törvényessé csak Párisban válik
 Éféle rendjell!

A HERCEG. Hogy jutunk odáig?
 Mi a teendő?

FLAMBEAU. Ejnye, semmi más
 Fenséges úr; csak egy kis pakkolás!

A HERCEG. Ah! [van ma.

FLAMBEAU (*hirtelen*). Semmi ah! . . . Kilencedike
 Mire a hónap harmincig rohanna,
 A Pont-Neufön sétálhat . . . csak legyen
 A holnap esti bálon hercegem,
 Amit Venceszlász rendez.

A HERCEG és MARMONT. Kicsoda?

FLAMBEAU. Metternich! (Vencel-Nepomuk-
 Csak menjen el oda, [Lotár És Kelemen.)
 És több ah-ot ne halljunk soha már!

MARMONT. Te komplottról beszélsz itt!

FLAMBEAU (*vidáman, olyan mozdulattal, mintha
 bejegyezné valami listába*). Jó uram,

Nem félek, hogy leleplez : — benne van!

A HERCEG (*büszke tartással*).

Nem! Marmont nem kell!

MARMONT. Ó de igen! Én

Beállok, Fenség!

(*Flambeauhoz.*)

Fickó, annyi tény,

Hogy a fejemre nem virágot téptél!

Ugyan keményen a lábamra léptél!

FLAMBEAU. De föllépésem szép volt!

MARMONT.

Oktalan! . . .

FLAMBEAU. Igaz! . . . De a természetembe' van!

Többet csinállok, mint amennyi kell.

A puszta jelszót még valamivel

Megtoldom. Ha verekszem, süvegemre

Rózsát tűzök fel! . . . Vesse bár szememre

Hibámat, így van: fényűző vagyok!

MARMONT. A grófnő mellé tán beállhatok . . .

A HERCEG (*indulatosan*). Nem! Marmont nem

FLAMBEAU. Hagyja, hercegem! [kell

Hadd vásárolják szépen vissza!

A HERCEG.

Nem!

MARMONT (*Flambeauhoz*). Jó névsorom van!

Gazdag ez a lista!

Egy raj békétlen . . . és sok royalista!

Aztán Maison, a nagykövet, barátom!

FLAMBEAU (*élénken*). Javunkra lesz! Igen!

Javunkra! Látom!

A HERCEG (*fájdalmasan*). Megalkuvást! . . . Máris

[megalkuvás!

(*Kétségbeesetten.*)

Nem! Marmont nem kell! Inkább bárki más!

Marmonttól nem kell áldozat nekem!

MARMONT (*meghajtja magát*).

Szót fogadok, fenséges hercegem,

Hanem előbb feláldozom magam!

(*Kimegy.*)

FLAMBEAU (*beteszi az ajtót és visszajön*).

A vén kujonnak most igaza van!

TIZEDIK JELENET.**A HERCEG, FLAMBEAU.**

A HERCEG *(lázasan föl s alá jár)*.

Jó!.. Elmegyek!.. Nem maradok e házban!
De bizonyítsd be, hogy özvegyi gyászban
Él most is Frankhon... most is kesereg
Atyám után!... Igen, mindent merek,
Ha még gondolnak ránk szeretve!... Ha
El nem feledtek!

FLAMBEAU *(lágyan, érzékenyen)*. Önöket?...
Soha!

(Kihúzza a zsebéből valami hosszú és háromszíntű tárgyat. Diadalmasan meglöbögatja a feje fölött, azután a herceg kezébe nyomja.)

A HERCEG. Flambeau, mi az?

FLAMBEAU *(nagy nyugalommal)*. Nadráγκkötő,

A HERCEG. Bolond vagy? [uram!]

FLAMBEAU. Szép ám, a mi rajta van!

Tessék megnézni!

A HERCEG. Arcképem!

FLAMBEAU. Az ám!

Úrnak való portéka!... Igazán!

A HERCEG. De Flambeau!...

FLAMBEAU *(tubákos-pikszist húz ki a kis zsebéből)*.

Egy szippantás? Tetszik?

A HERCEG *(zavartan)*. Ej...

FLAMBEAU *(int a hercegnek, hogy nézzen oda)*.

Ni, a szelencén egy csinoska fejl

A HERCEG. Ah, én vagyok!

FLAMBEAU *(nagy selyemzsebkendőt göngyöl ki, amelyet a kolportőrök árulnak)*. S e nagy, kék
keszkenő!

Milyen jól fest középutt — üsse kő! —

A római király?!]

(A zsebkendőt egy karosszék támlányára tertti.)

A HERCEG. De ...

FLAMBEAU (hirdetésfélét mutat föl). Falragasz.

Nagy, színes képpel! Alacsony s magas

Falak számára! ...

A HERCEG. Én vagyok! Megint én!
Lóháton!

FLAMBEAU. És a ló ficáncol! —

(Pipát prezentál.)

Szintén

Helyes darab. Egészen jó pipa!

A HERCEG (a pipa faragott fejében magára ismer).

De Flambeaul ...

FLAMBEAU. Nincs itt egy mákszem hiba.

Arcképe pompás!

A HERCEG (nem tudja, sírjon, nevéssen).

Én ...

FLAMBEAU (folyvást huzogál ki a zsebéből külön-
böző apróságokat). Kokárda! ... Tessék!

Föltűzheti parasztság és nemesség!

A HERCEG. Hát ez?

FLAMBEAU. Medaillon! Furcsa kicsi ékszer!

A HERCEG. Megint én! ... Mindig! ...

FLAMBEAU. Nem lehet elégszer!

S ez a pohár? Mi van fölvésve rája?

(Poharat húz ki a livrójéből.)

A HERCEG (olvassa a poháron levő fölírást).

«Ferenc, reichstadti herceg!»

FLAMBEAU (tányért vesz ki a mellénye alól.)

Ne csodálja,

Ha kis pohárhoz tányér is kerül!

A HERCEG (mindjobban elámul).

Tányér?

FLAMBEAU *(mindent az asztalra tesz, abban a sorrendben, ahogy a zsebeiből kihúzza).*

Igen! . . . Most hadd rakom körül!

Szalvéta! — Kés! — Tojástartócska! . . . Pardon,
De oly szépen néz, éppen itt, e tartón!

(Karszéket tol elő.)

A terítők most teljes, hercegem!
A HERCEG *(leroskad a székre).*

Flambeau!

FLAMBEAU *(növekvő lelkesedéssel).*

De van még más is! Van nekem
Piros nyakkendőm! Csupa gloria!
Középen a Napóleon fia!

Arany himzésű, finom varratú!

— Van kártyám is, ahol Ön az adúl!

A HERCEG *(lelkendezve nézi, amint hull, hull a sok apróság az asztalra).* Flambeau!

FLAMBEAU. Emlékkönyv!

A HERCEG. Flambeau!

FLAMBEAU. Minden! Minden!

A HERCEG *(zokogásba tör ki).*

Flambeau!

[szerintem!]

FLAMBEAU. Mi az? Könny!?! Nincs helyén,
*(A karosszék támlányára terített zsebkendőt meg-
ragadja.)*

Törölje le a Római királlyal!

*(Letérdel a herceg mellé és törli a könnyeit a
keszkenővel.)*

Azt mondom én hűséges szolgálattal:

A vasat addig ütjük, míg meleg;

Öné a nép s öné a hadsereg;

Csak úgy maradhat trónján a király,

Ha bonapartisták sorába áll;

Pöffeszkedik a koronás kakas,
 De sohasem lehet belőle sas ;
 A francia nem tud lélekzeni,
 Ha nincs a lég dicsőséggel teli ;
 Egy körtén — a Lajos Fülöp feje —
 Arany-keretnek nincs méltó helye ;
 Az ifjúság Ön a magasba tolja,
 Amíg Beranger dalait dalolja ;
 Jöttén meggyógyúl valamennyi seb . . .

— Azt mondom : Versailles százszor **kedvesebb**
 Schönbrunnál [Hamar!

A HERCEG (*föláll*). Jól van! Hát szökjünk! . . .
 (*Katonazene hallik kívül. A herceg összerenzen.*)

FLAMBEAU (*az ablakhoz futott*).

A díszlépcsőn a gárdazenekar! . . .

A császár jön! . . .

A HERCEG (*kijózanodva*). A császár! . . . Nagy-
 Igéretem! . . . [apám! . . .

(*Flambeauhoz.*)

Nem kell számítani rám . . .

Ne még! . . .

FLAMBEAU (*nyugtalanul*). Patvarba! . . .

A HERCEG. Még szólok vele.

Talán megnyerhetem javamra. De

Ha este jössz örtállni s valamit

Meglátsz e helyt, derék Flambeau, amit

Nem szoktál látni nálam : akkor ez

Kétségkívül annak a jele lesz,

Hogy megszököm! . . .

FLAMBEAU (*pajkos ujjongással*).

Hopp! . . . Trallala! . . . S a jel?

A HERCEG. Meglátod majd! . . . Addig hallgatni

FLAMBEAU. Jó, jó . . . de . . . [kell! . . .

(*Az ajtó kinyílik. Flambeau gyorsan elmegy a*

herceg közeléből és rakosgatni kezd a szobában, A küszöbön egy nemes magyar testőr tűnik föl; ezüstszinóros piros egyenruha, sárga csizma, párdúcborús kacagány a vállakon; a prêmes kalpag ezüst-forgójában hosszú, fehér toll.)

TIZENEGYEDIK JELENET.

Előbbiek, EGY NEMES TESTŐR.

NEMES TESTŐR. Fenség! [ebek, FLAMBEAU *(nézi a nemes testőrt, félre)*]. Házörző

Szép tollatok van! . . . Mily büszkén lebeg!

A HERCEG. Mi történt? Nos?

NEMES TESTŐR. A császár jött meg. Azt

Mondták neki: «Ma nemes és paraszt

Beléphet Felséged elé. Ma van

A fogadónap. Jöttek is sokan

Nagy messzeségből!» És ő nyájasan:

«Szabad az út! Mind kedvesek előttem!

De mert Schönbrunnba mint nagyapa jöttem:

Öttől hatig a hercegnél leszek.

Ott várjanak a többi gyermekek,

Az unokámnál!» Feljöhetnek?

A HERCEG. Tessék!

Nyiljon ki minden ajtó! . . . Első a kötelesség!

(A tiszt kimegy. A felvonás végeig lenn a parkban folytonosan játszik a katonai zenekar.)

TIZENKETTEDIK JELENET.

A HERCEG, FLAMBEAU.

A HERCEG *(amint látja, hogy egyedül vannak, hirtelen rámulat az asztalon szanaszét heverő tárgyakra)*.

Ezekből egy kis csomagot nekem!

Gyönyörködöm majd bennük odabenn!

FLAMBEAU *(nagy gyorsasággal valamennyit a selyem keszkenőbe gyömöszöli).*

A keszkenőből kis batyut csinálók!

— Mi lesz a jel hát? . . . Ah, parazson állok!

A HERCEG. Rá fogsz ismerni, Flambeau, annyi szent!

— Az osztrák himnuszt játsszák odalent?

FLAMBEAU *(a kendő csücskeit összefogja, hogy csomóba kösse).* A Marseillaise különb ám, az ebadta!

A HERCEG. A Marseillaise! . . . Kivált mikor riadva

Bevégni! És a hangok fölszárnyalnak!

Atyám szerint: «Bajusza van e dalnak!»

FLAMBEAU *(kötöz, bogoz).*

A néphimnusznak meg pofaszakálla!

A HERCEG *(ostornyelet vesz föl az asztalról, átszúrja vele a batyut és a vállára teszi).*

Egy kis motyót megbír az ember válla!

Így menni vissza, batyusan, gyalog,

Frankhonba! . . . Te! . . . Nem volna rossz dolog!

(Mint egy kis ujonc, a kék batyut pajkosan himbálva megy a szobája felé.)

FLAMBEAU *(követi a tekintetével és egyszerre nagyon elérzékenyedik).* Milyen bohó és ah mily

— Ilyennek most először látom! [kedves ön!

A HERCEG *(megáll a szobája küszöbén és visszafordul).* Ó

Egy kissé ifjú? Egy kissé bohó?

Igaz, igaz, jó Flambeaum!

(És mélyen meghatva.)

Köszönöm!

— Függeny. —

HARMADIK FELVONÁS.

A szétnyíló szárnyak.

Ugyanaz a dekoráció.

A parkra néző ablak még mindig nyitva van. De a park koloritja más. A lemenő nap pompás színei árasztják el a háttért. A Gloriette aranyos fényben tündököl.

A könyvekkel rakott asztalt jobbra tolták, hogy nagy, szabad térhez jussanak. Nem trónt, hanem tágas, párnás karosszéket állítottak be, hogy az agg császár méltóságosan és mégis, patriarchális kényelemmel ülhessen rajta.

A függöny felgördültekor bevezetik az audienciára jelentkező népségeket. Álldogálva várakoznak. Suttogó beszélgetés mindenfelé. Mind-egyik papirdarabot tart a kezében. Arra írták a kérnivalójukat. Vasárnapi díszbe öltözött polgárok; elhunyt katonaszisztek özvegyei fekete gyászban; parasztnők és parasztasszonyok a birodalom minden részéből: csehek, tiroliak stb. Nemzeti viseletek tarka keveréke. Az arciérek (paszomántos piros kabát, feketebársony hajtóka és kardszj, fehér térdnadrág, magasszárú csizma, kétszarvú kalap, lecsüngő kakastollcsomóval) mozdulatlanul állanak a jobboldali ajtóknál. Kaca-

gányos, daliás magyar nemes testőr sűrög-forog a színpadon. A vegyes tömeget hátrafelé szorítja, az ablak felé, baloldalt, a reichstadti herceg lakosztályába vezető zártajtók irányában.

ELSŐ JELENET.

NEMES TESTŐR, ARCIÉREK, PARASZTOK,
NŐK, GYERMEKEK stb. . . . azután I. FERENC
CSÁSZÁR.

A NEMES TESTŐR. [kicsikke]

Sorjába mind! — Öreg, csitt! — Okos légy,

(A második, jobb színpalnál levő ajtóra mutat.)

Onnan jön majd a császár! — Ne álljatok ide!
Vigyázz, te hórihorgas! . . . Ne mozgolódj sokat!

EGY FÉRFI (félénken). És itt megy el előttünk?

A NEMES TESTŐR. Itt! És írástokat

Át fogja venni majd! . . . Mindenki tartsa készen!

(Papírzörgés. A kis papírlapok remegnek a kihallgatásra jövők ujjai közt.)

Csak kurtán! . . . A meséket hagyjátok el egészen! . . .

(Mindenki sorakozik. A testőr az asztal mellé áll, azután mintha most jutna eszébe, figyelmeztető hangon.)

És hogyha jön, ne térdepeljete!

Tilos! . . .

EGY NŐ (félre). Tilos? . . . Hiába tiltja meg . . .

(Az ajtó kitárul. A császár belép. Mindenki le-térdel.)

A CSÁSZÁR (nagyon egyszerűen).

Csak keljetek föl! Talpra gyermekek!

(Közelebbről jön. A kis papírdarabok mindjobban remegnek. A császár hosszú, bús feje olyan, amilyennek az arcképei mutatják. De az arc rendkívül jószágos. Úgy van öltözve, — őszinte bonhomióva! — mint egy jó módú polgár: hosszú szürke kabát, szalmaszínű mellény; szürke térdnadrágja csizmákba fut. Elveszi egy asszony folyamodványát, olvassa és az utána jövő kamarásnak adja.)

Megduplázzuk a nyugdíját!

AZ ASSZONY (földig hajolva).

Uram,

Felséges úr!

A CSÁSZÁR (átvette és elolvasta egy paraszt kérvényét).

He! He! Jó ára van

Egy pár ökörnek!... Drága most a jószág!...

(Az írást a kamarásnak adja.)

Megadjuk!

A PARASZT (áradozó örömmel). Ó atyánk!...

Ó, ez a jószág!

A CSÁSZÁR (egy parasztasszony kérvényét olvassa és adja át most a kamarásnak). Megadjuk!...

A PARASZTASSZONY (áldó kézmozdulattal).

Ó, Ferenc apám!...

A CSÁSZÁR (megáll egy szegény ember előtt, akire ráismer).

Megint?

No öregem, hogy vagytok odakint?

A SZEGÉNY EMBER (forogatja kezében a kalapját).

Csak megvagyunk!

A CSÁSZÁR (miután a kérvényt a kamarásának adta, egy öreg parasztasszony elé ér). Anyókáim,

mi a baj?

AZ ANYÓKA (mialatt a császár a kérvényt olvassa).

A tyúkok néha döglenek, jaj!

Hiszen tudod...

A CSÁSZÁR *(átadja kamarásának az irást).*
Jó!... Majd kapsz valamit!...

(Írást vesz át egy tirolitól; miután belenézett.)

Népénekes?

A TIROLI. Tudok jódlizni!...

A CSÁSZÁR *(mosolyogva).* Mit,

Te jódlizol?... Badenbe jösz!... Igen!

Holnap fiacskám! És dalolsz nekem!

A KAMARÁS *(jegyzí az átnyújtott íráson).*

A neve?

A TIROLI *(gyorsan).* Schnauser!

A CSÁSZÁR *(megáll egy magas, meztelen térdű legény előtt).* Hegylakó?

A HEGYLAKÓ. Tanyám

A nagy, havas bérc, messze innen!... Ám

Legforróbb vágyam... hogy fiakkeres

Lehessek Bécsben!...

A CSÁSZÁR *(vállat von).* Hogyha vágyad ez,

Hát teljesítjük!...

*(A kérvényt átnyújtja kamarásának és más folya-
modványt vesz ki egy tagbaszakadt jó módú paraszt-
gazda kezéből: félhangon olvassa.)*

«Egy gazdálkodó

Óhajtja, kéri, hogy Ferenc, a jó,

Szerezze vissza lányát, akit egy

Cseh üveges megrontott...»

(Visszaadja kérvényét.)

Csak erédj,

S add nőül hozzá, hogyha szeretl!

A GAZDA *(leverten).* De...

A CSÁSZÁR. Pénzmagot majd én adok neki,

A — vőduradnak!

A GAZDA *(kiderült képpel).* Boldoggá teszed!

A KAMARÁS *(jegyez)*. Neve?

A GAZDA *(gyorsan)*. Schmoll János!

(Alázatosan hajlong a császár előtt.)

Csókolom kezed!

A CSÁSZÁR *(trást vesz át egy fiatal pásztor kezéből, aki mélyen meghajtja magát. Nagy köpenybe van burkolva. A császár fennhangon olvas).*

Tiroli pásztor, árva és szegény, —

Elvette földjét sok markos legény,

Atyjának ádáz ellenségei . . . »

— Ah, megható! — «Add vissza most neki

Apai jussát! . . . A hegyet, mezőt! . . . »

Megkapja! Hozzánk nem hiába jött!

(A kérvényt átadja kamarásának, aki jegyez rá.)

A KAMARÁS. Mi a neved, kis pásztor? Csak

A PÁSZTOR *(főlegyenesedik)*. [bátorság

Nevem . . . reichstadti herceg! Jussom : Franciaország!

(Ledobja köpenyét és ott áll fehér egyenruhában. Mozgás. Ijedt csönd.)

A CSÁSZÁR *(kurtán)*. Eredjetek ki mind!

(A tisztek egy pillanat alatt kitérítik a termet. Az ajtókat becsukják. A nagypapa egyedül marad az unokájával.)

MÁSODIK JELENET.

A CSÁSZÁR, A HERCEG.

A CSÁSZÁR *(dühötől remegő hangon)*.

Mi ez?

A HERCEG *(mozdulatlanul és még mindig a kezében tartva kis pásztorfővegét)*.

Ha más nem volnék,
Csak egy szegény tiroli és lábadozó hajolnék,
Szegény tiroli pásztor, vagy egyszerű vadász,
Zöld süvegén kakastoll... csak ennyi, semmi
más:

Hallgatnál a szavamra, megszánna engemet!

A CSÁSZÁR. De Franc!...

A HERCEG. Ó jól tudom, hogy irgalmas szemed
Meglát minden nyomort!... De hogyha nem-
csak én

Vagyok a gyermeked, hanem minden szegény
Alattvalód e földön: ó mondd, méltányos-e,
Hogy amikor bánatnak vagyok a betege,
Hogy akkor én kevésbé legyek a te fiad,
Mint ők, a legkisebbek!...

A CSÁSZÁR (*duszogva*). Föllépésed miatt
Haragszom rád!... Mi késztet eképp rohanni
rám,

Mikor szegényeimmel volt audienciám?

Miért nem jöttél később? Miért nem egymagad-
Hogy négy szemközt beszéljünk. [ban,

A HERCEG. Abban a pillanatban,
Akartalak meglepni, mikor szíved kinyílik!

A CSÁSZÁR (*mogorván, székhében hátraddölvé*).

Szívem!... Szívem!... Ilyesmi elvégre mégsem
Tudod-e, hogy merész vagy? [illik!

A HERCEG. Tudom, hogy érdekelben
Mindent tehetsz!... Tudom, hogy könny ra-
gyog e szemben

S boldogtalan vagyok!... Ah, azt tudom csupán,
Hogy nem bírom tovább... s te vagy a nagy-

A CSÁSZÁR (*nyugtalanankodva*). [apám!

De itt van Európa!... Te elfelejtetted ám,

Hogy Metternich is itt van!...

A HERCEG. Te vagy a nagyapám!

A CSÁSZÁR.

Gondolj csak Angliára! . . . Mindenfelé nagyok
Az aggodalmak! . . .

A HERCEG. Felség, én unokád vagyok!

A CSÁSZÁR. De . . .

A HERCEG (*közeledik hozzá*).

Tőled kérem, várom, hogy oltamadba végy!
Ó Szír, van jogod arra, hogy csak nagyapa légy!

A CSÁSZÁR (*puhulni kezd*). De . . .

A HERCEG (*még közelebb*).

Úgy-e nagyapa, van rá jogod, szíved,
Hogy a hatalmas császárt egy percre félretedd?

A CSÁSZÁR.

Ej, mindig sunyi voltál! . . . Hízelt a neved!

A HERCEG.

Lásd, akkor nem szeretlek, ha úgy állsz szemtől
szemben

Mint az a komoly arckép a tágas dísz-teremben,
Nehéz palást a vállon, aranygyapjú a nyakban!

(*Még közelebb megy.*)

De így tetszel nekem! . . . Ilyen szelíd alakban!

Hajadnak lágy ezüstje amint alá remeg . . .

Mellényed . . . nagy kabátod . . . e jóságos szemek!

Olyan vagy, mint egy édes, egyszerű nagyapó!

— El tudnál kényeztetni! . . .

A CSÁSZÁR (*morgósan*). Hallgass!

A HERCEG (*letérdel az agg császár lábai elé*).

Szó ami szó:

A francia tallerről el is tünhetne már

Lajos Fülöp nagy szája! . . . Nem volna érte kár!

A CSÁSZÁR (*nem akar mosolyogni*). Csitt!

A HERCEG. Nem nagyon imádod e Bourbon-fajt?

Igaz?

A CSÁSZÁR *(simogatja a herceg haját és eltűnődve)*.

A többi főherceghez te nem hasonlítasz!

A HERCEG. Valóban?

A CSÁSZÁR. Ki tanított e pajkosságra, mi?

A HERCEG. A Tüileriákban, ott kezdtem játszani!

A CSÁSZÁR *(ujjával megfenyegeti)*.

Rátérünk? Ej, fiacskám!

A HERCEG. Ah, még ma visszatérnék.

A CSÁSZÁR *(komoran nézi a térdelő gyermeket)*.

És nem feledted el? Emléke most is él még?

A HERCEG. Homályosan...

A CSÁSZÁR *(pillanatnyi habozás után)*.

S atyádé?

A HERCEG *(lecsukott szemmel)*.

Egy ember áll előttem...

Karjára vett egy embert és szorított erősen

Valami nagy csillaghoz!... Félttem, sírva fakadtam

És szorítása közben éreztem szakadatlan,

Hogy az a gyémánt-csillag a szívembe hatott.

(Fölkel a földről és büszkén.)

— Felség, még most is ott van!

A CSÁSZÁR *(kezet nyújt neki)*.

Legyen!... Megtarthatod!

A HERCEG *(hévvel)*.

Így! Így!... Csak bánj velem jól! Úgy-e,
nagyon szeretted,

Mikor még kicsi voltam? A karjaidra vettél!...

Velem akartál lenni!... Az asztalodnál ettem!

Együtt ebédelgettünk, csak úgy magunkba',
ketten!...

A CSÁSZÁR *(elmélázva)*. Ó kedves, boldog órák!...

A HERCEG. Hajam még hosszú volt.

Pármai herceg voltam.

(A szék karjára ül.)

- Jó szíved pártfogolt,
Ha büntetést róttak rám! Te védtél egy magad!
- A CSÁSZÁR (*mosolyogva*).
Emlékszel, hogy' gyűlölted a ponny-lovakat?
- A HERCEG.
Egy ponnyt hoztak egyszer; fehér volt, mint a
De én toporzékoltam. [hó;
- A CSÁSZÁR (*kacagva*). Mert hát a ponny-ló
Rád nézve nagy sértés volt, parányi hercegem!
- A HERCEG.
Dühöngve kiabáltam: Hah, nagy ló kell nekem!
- A CSÁSZÁR (*fejét csóválva*).
Magas, nagy paripára úlnél te most is!
- A HERCEG. És
A német bonne-jaimra hogy' hullott a verés!
- A CSÁSZÁR (*belémelepszik a visszaemlékezésekbe*).
Colinnel, tanítóddal, ástál egy nagy lyukat
A parkomban...
- A HERCEG. Robinsont játszottunk!
- A CSÁSZÁR (*erős, kedélyes hangon*). És a vad
Robinson, az te voltál!
- A HERCEG. Megbujtam a gödörben.
Egy puska, három fejsze s két nyíl hevert ott
körben.
- A CSÁSZÁR (*mindjobban neki hevülve*).
Aztán őrt jöttél állni ajtóhoz...
- A HERCEG. Mint huszár!
- A CSÁSZÁR.
S az asszonyok azontúl elkéstek egyre már!...
A sok udvari dáma mind azzal jött be, mind:
«Pardon, Szír, csókolóztam az őrrrel odakint!»
- A HERCEG. Szeretted!
- A CSÁSZÁR (*átöleli*). És szeretlek!

- A HERCEG *(lesthlik a nagyatyja térdére)*.
Ah, bizonyítsd be hát!
- A CSÁSZÁR *(egészen ellágyulva)*.
Kis unokám!... Ferencem!...
- A HERCEG. Való-e, hogyha át-
Megyek Frankhonba holnap: Lajos Fülöp
- A CSÁSZÁR. De... [mehet?
- A HERCEG. Mondd az igazat!
- A CSÁSZÁR. Én...
- A HERCEG *(egyik ujját a nagyapja szájára teszi)*.
Ne hazudj!
- A CSÁSZÁR. Lehet!
- A HERCEG *(ujjongó örömmel megcsókolja)*.
Nagyon szeretlek!
- A CSÁSZÁR *(teljesen le van véve a lábáról; semmivel sem törődik)*.
Úgy van!... Ezennel állítom:
Csak egy magad jelenj meg a strassburgi hidon,
Egy szál katona nélkül: pakolhat a király!
- A HERCEG *(még erősebben csókolja)*.
Imádlak, nagyapa!
- A CSÁSZÁR. Te!... Megfojtasz te!... Fáj!
- A HERCEG. Nem!
- A CSÁSZÁR *(kacag és le akarja rázni magáról)*,
Bár hallgattam volna!
- A HERCEG *(nagyon komolyan)*. Aztán a bécsi szél
Ártalmas a tudómnak. Maradnom kész veszély
Ah, Párist preskribálják az orvosok nekem!
- A CSÁSZÁR. Valóban?
- A HERCEG. Mert ott enyhébb a levegő!... Igen!..
S ha már ott kell időznöm, Párisban, nagy-
apám:
Máshol nem szállhatok meg, a Louvre-ban
- A CSÁSZÁR. Ah! bah! [csupán!
- A HERCEG. Ó ha akarnád!

A CSÁSZÁR *(már-már kísértetbe jön)*. Ajánlották nekünk
Nehányszor: hagyjuk szökni makrancos hercegünk'!

A HERCEG. Tedd meg!

A CSÁSZÁR. Hisz én akarnám! . . .

A HERCEG. Úr vagy!

A CSÁSZÁR. De a dolog
Mégis csak aggodalmas! . . . Ha arra gondolok! . . .

A HERCEG.

Ne hallgass a fejedre! Most rossz tanácsadó!

Nyílt, egyenes szívedből ömöljön ki a szó!

A császártól milyen szép volna, ládd,

Ha megbolygatná a históriát,

Hogy kényeztesse a kicsi fiát!

És azután hátrányos az se' lenne,

Sőt némi kis dicsőség volna benne,

Ha néha így szólhatnál: «Unokám,

A franciák császára!»

A CSÁSZÁR *(mindjobban elbájolva)*. Persze! . . . Ám

A HERCEG *(hevesen, erőszakosan)*.

Nem! . . . Így fogsz rólam szólni! . . .

A CSÁSZÁR *(végső habozással)*. Ah, ki bír . . .
De mégis . . .

A HERCEG *(esdekelve)*. Szír!

A CSÁSZÁR *(többé nem állhat ellent és a karjait kitárja)*. Igen, Szír!

A HERCEG *(örömeiben fölsikolt)*. Drága Szír!

(Sírva és nevetve egymás karjaiba omlanak. Az ajtó nyílik. Metternich jön, díszruhában; arannyal hímzett zöld kabát, rövid térdnadrág, fehér harisnya: nyakában az arany gyapjú. Egy pillanattig mozdulatlanul áll és miniszter-szemmel nézi ezt a családi tablót.)

A CSÁSZÁR *(meglátja és gyorsan a herceghez).*
Metternich!

(Nagyapa és unoka szétválnak, mintha tetten érték volna őket valami rosszban.)

HARMADIK JELENET.

A CSÁSZÁR, A HERCEG, METTERNICH.

A CSÁSZÁR *(nyugalmat erőltetve, a herceghez).*
Mit se félj!

(Fölkel a székről, kezét a térdelő herceg fejére teszi és azon van, hogy a hangja szilárd legyen. Metternichhez.)

Azt akarom, hogy . . .

A HERCEG *(súgva).* Vége!

A CSÁSZÁR *(soh érvel és fejedelmi méltósággal).*
Azt akarom: uralkodjék e gyermek!

METTERNICH *mélyen meghajol).*

Helyes! Amint kívánja Ő Felsége!

(A herceghez fordul.)

A pártján álló néhány fő-embernek
Azonnal szólok.

A HERCEG *(csodálkozva).* Félttem . . .

A CSÁSZÁR *(szintén csodálkozik egy kissé, de büszkén feszítve).* Ej, mit bánt?

Itt én parancsolok!

A HERCEG *(nagyatyját vidáman karon fogja).*

Követ gyanánt

Kit küldesz majd Párisba, nagyatyám?

METTERNICH *(hátrább megy).*

Helyes! . . .

A CSÁSZÁR *(a herceghez, arcát paskolva).*

Mint császár, fogsz gondolni rám?

Meglátogatsz majd?

A HERCEG (*kedélyes fontoskodással*). Néha, néha
Ha elnapoltam kamaráimat! [tán...

METTERNICH (*mosdulatlanul jobboldalt, az asztalnál*). Föltéve, hogy garanciákat ad.

A HERCEG (*sugárzó arccal*).

Mindent!

A CSÁSZÁR (*aki újra leült*).

Elégedett vagy úgy-e, mondd?

(*A herceg kezét csókol neki.*)

METTERNICH (*hanyagul*).

Ha tetszik, itt van mindjárt ez a pont:

Föloszlik több klub és gyülekezet!...

A szomszédságban nem tűrünk tüzet.

A HERCEG (*alig figyel oda, — a császárhoz*).

Jó nagypapa!

METTERNICH. Még most is túl-erős

Tömjént kap a sok júllusi hős!

A HERCEG (*kezd figyelni rá*).

De...

METTERNICH (*hidegen folytatja*).

Osszeforrt a Bonaparte-párt

A szabadelvűséggel... és ez árt!

Messük szét őket, amelletl vagyok!

Az új szellem veszélyes, mert ragyog.

Üssön rá! Kurtán végezzen vele!

Lamennals-t üzze más országba...

A HERCEG (*egy lépést távozik a nagypjától*). De...

METTERNICH (*hidegvérrel*).

Chateaubriand-nak is mutasson ajtót.

És azután... szorítsa meg a sajtót.

A HERCEG. Nincs szükség most efféle sajtólásra...

A CSÁSZÁR. De van!... De van!... Inkább, mint

A HERCEG (*még távolabb lép*). [bármilyen másra!]

Bocsánat, Felség, ezzel a szabadság
Csorbúlna . . .

A CSÁSZÁR *(megütődve)*. A szabadság?

METTERNICH. És ne hagyják

A lengyel-kérdést föllobbanni! . . . És
Bolognában legyen szabad kezünk! . . .

A HERCEG *(ránéz)*. Ah, van-e több is?

METTERNICH. Van még egy kevés.

Im a nevek kérdése. Hogy' leszünk

A sok harctéri névvel?

(Szónakozó arccal a császár felé.)

Istenem,

Felséged mindig csak vesztes legyen?

A marsalloktól, annyi év után,

Vegyük most vissza . . .

A HERCEG *(kevélyen)*. Mit mond?

A CSÁSZÁR *(békítve)*. Hogyha tán . . .

METTERNICH *(szárazon)*.

Kész hóbort tőlük : hinni egyre még,

Hogy Felséged sok földje az övék!

Nincs rendjén, nincs, hogy tőlünk elorozzák

Helységeinket s egymás közt fölosszák

Francia földön, hangzatos nevekben!

Herceg, bizonytal egyetértünk ebben!

A HERCEG. Ó nagyapám!

(Egészen eltávolodott a császártól.)

A CSÁSZÁR *(lecsüggeszti a fejét)*.

Ez így van . . . így . . .

A HERCEG *(fájdalmasan)*.

De hát

A szívemet nem te karoltad át,

Itt, az imént?

(Metternichhez fordul.)

Van még valami?

METTERNICH (*agyos nyugalommal*). Van.

A trikolórt számúzni kell, Uram!

A HERCEG (*csönd. A herceg néhány lépést tesz és megáll Metternich előtt*).

E zászlót, herceg úr, kimosná nyomban ön,
Mely csupa vér alatt és mennybolt odafönn,
Mert termékeny iszonyban ázott az alja régen,
S a teteje remények sugárzó tengerében!

Kimosván mind belőle az ég és vér nyomát:

E dicstelen vászonnal mit kezdjek, mondja hát?

E kacagásra keltő, szánalmas szemfedőt

Meghajtsam a Szabadság géniusza előtt?

A CSÁSZÁR (*dühösen*). Szabadság! . . . Már megint

A HERCEG. Szír, ne vegye zokon,

De velem a szabadság nagyon közel-rokon:

Atyai részről!

METTERNICH (*csufondárossan*).

Úgy van! A herceg úr nagyapja:

A dicsteljes Brumaire-nek ama famózus napja!

A HERCEG (*visszavág*).

És nagyanyám, uram, a nagy forradalom!

A CSÁSZÁR (*félpattan a székről*). Boldogtalan!

METTERNICH (*diadalmaskodva*). Íme, az új
nagyhatalom!

Republikánus császár! . . . Ha egyet int az
ujja:

A *Marseillaise*-t a kürt kemény hangnemben
fujja,

S a fuvolákról mollban ömlik a halk sóhaj:

Őrködjünk, hogy a császárt ne érje semmi baj!

A HERCEG. E kettő összefolyhat! Olyan dal lesz
belőle:

Még a királyok is meg-megszaladnak tőle!

A CSÁSZÁR (*magánkívül*).

Szemembe mondja ezt? Ó, a botor! . . . A vak!

A HERCEG. Világosan látom már, hogy mit

A CSÁSZÁR. [ajánlanak!

Mi lelte ma? Mi készíti, hogy így neki hevüljön?

A HERCEG.

Franciaország trónján tehát — főherceg üljön?!

A CSÁSZÁR (*veszhető kezeit égnek emeli*). [szókat?

Mit olvasott? Mit látott? Mért mond ily szörnyü

A HERCEG. Láttam pipát, zsebkendőt . . . láttam
tojástartókat!

A CSÁSZÁR. Tisztára megbolondult! . . . Bolond
határozottan!

A HERCEG. Igen, bolond vagyok, mert rátok
számítottam!

METTERNICH. Annak, hogy nem tér vissza, csak
ön az oka, ön!

A HERCEG. Szekér helyett díszhintót kínáltak.
Köszönöm!

A CSÁSZÁR. Már semmit sem kínálunk!

A HERCEG (*összefont karval*). Kalltkát sem?

A CSÁSZÁR. Elég!

Vigyázzon jól magára, mert megkaphatja még!

A HERCEG. Én sas-fiók vagyok! Kalitja hasztalan!

A HERCEG. Én sas-fiók vagyok! Kalitja hasztalan!

A CSÁSZÁR. Igen, a Habsburg-sasnak számos
fiókja van,

És ön, kis hercegecském, ezek közül való!

Tessék! itt az igazság!

A HERCEG. Sötéten szárnyaló

Bús kétfejű madár, unott, kegyetlen szemmel,

Osztrák sas, aki járod a komor éjszakát :

Egy nagy nappali sas lebbent fölötted át,

És látod vad zavarral, dühöngő félelemmel,

Kétkedve, mert e látvány számodra szörnyü-
séges.

Hogy egyik sasfiókod arany-tollakkal ékes!

A CSÁSZÁR.

És én még ellágyultam! Még könnyeztem vele!

(Kövrülnez.)

Vigyék el köyveit! . . . Nem lesz több fegyvere!

(Kiabálva.)

Dietrichstein?

METTERNICH. Nincs jelen.

(A nap leszáll. A park ibolyaszínű lesz. A Gloriette mögött piros az ég.)

A CSÁSZÁR. Ne láss itt több hiú Emléket, te szegény, idegbajos fiú!

Feledd, milyen atyád volt!

A HERCEG (kimutat a parkra). Nos, tépessen ki Széles parkjából minden ibolyát, [hát És valamennyi méhet úzzön el!

A CSÁSZÁR (Metternichhez).

Szolgáit rendre változtatni kell!

METTERNICH. Ottó, Márk, Gottlieb, egynek Többé itt! [sincs helye

A HERCEG (a nyitott ablakon át a ragyogni kezdő esti csillagra mutat).

A zsalukat szintén csukassa be!

Ott áll egy csillag. Tiszta fény egészen.

Eszembe juthat az övé, ha nézem!

A CSÁSZÁR. Új reglemánt kap Dietrichstein legott.

(Metternichhez.)

Írjon!

METTERNICH (leül az asztalhoz és tintát keres a szemével). Nincs tintatartó!

A HERCEG. Ott van, ott! . . .

Sajátom ár . . . de én átengedem!

METTERNICH. De hol van? Nem látom sehol se! . . .

A HERCEG. Nem?

Bronz és zöld márvány! A Minerva-fej!

METTERNICH *(mindenfélé néz)*.

Hol, merre van? Nem látok semmit!

A HERCEG *(jobboldalt levő, egészen üres falidíványra mutat)*. Ej,

A másikat hát! . . . Hisz láthatja jól.

Remek aranymű. Ott keresse.

METTERNICH *(tjedten tapogat a konzól márványlapján)*. Hol?

A CSÁSZÁR *(nyugtalanul nézi a herceget)*.

Miféle tintatartók?

A HERCEG *(mozdulatlanul, merev nézéssel)*. Amiket Atyám hagyott rám!

A CSÁSZÁR *(összerezzen)*. Rád?

A HERCEG. Emlékeket . . .

Végrendeletben! . . .

(Újra rámutat az üres konzól egyik pontjára.)

S ott a pisztolyok . . .

A négy versailles-i pisztoly . . . Szép dolog.

Vegyék el!

A CSÁSZÁR *(rácsap az asztalra)*.

Ez már fölforralja vérem!

A HERCEG. Ne üsse azt az asztalt! . . . Látja, ké-
Már is lehullt konzuli kardja! [rem

A CSÁSZÁR *(rémülten néz körül)*. Én
Semmitse látok!

A HERCEG. Itt vannak! Felém
Bókolnak némán és mindannyian!
— «Mikor tizenhat éves lesz fiam,
Adják neki!» — Nem adtak semmit át!
De bár megszegte végső óhaját
A hitvány önkényt: itt vannak velem!
A lelkük itt van! Itt leng szüntelen
Minden kereszt és minden ékszer lelke!

Nincs hatalom, mely őket elperelje!
 Három szekrényke mahagóni fából,
 Sarkantyúk és szelencék a javából,
 Minden cipőcsatt, minden térdszalag; --
 Itt vagytok mind!... Kezemben tartalak!
 Itt a gránáttal kirakott hüvely,
 És az a penge, mely lángot lövel,
 Mert egy örök-nap fényét szívta fel,
 Úgy hogy, kihúzván, káprázik a szem,
 És azt hiszed: a nap kél tüzesen!
 A kardkötők is!... Ah, mindannyian
 Itt vannak!

*(Jobbra, balra, az egész szobában, az üres helyeken,
 láthatatlan tárgyakat jelöl meg a kezével.)*

A CSÁSZÁR *(iszonyodva)*. Hallgass!

A HERCEG. «Mikor a fiam

Tizenhat éves, adják neki át!»
 Atyám, pihenhetsz békén! Íme, ládd,
 Itt vannak mind!... Még az egyenruhád
 Még az is itt van! Mert álarc, csalás
 Ez a fehér!... Valódi színe más!

(Mellére, vállára, karjaira csap.)

Nézd, itt piros szín, itt meg kék ragyog!
 S nem ezredes — : gárdádban tiszt vagyok!...
 Vadászaid palackjából iszom!
 És nem hiába szántad, nem bizony,
 Frigyes ébresztő óráját nekem,
 Amit Potsdamból ah felségesen
 Ragadtál volt el!... Itt van, ó atyám!
 Tik-takja szívem dobogása!... Lám,
 Ez ébreszt föl mindennap, kora reggel,
 Ez kényszerít, hogy virrasztó szemekkel
 Dolgozzam folyvást, írjak egyre-másra,
 S méltóbbá váljak az uralkodásra!

A CSÁSZÁR *(elful a felháborodástól)*.

Nem! Trónuson nem lát a francia!

Nem lesz király egy parvenú fia!

Ámbár külszínre inkább az lehetnél

Mint az atyád, mert egy pár csöpp nemes vér

Van benned tőlünk!

A HERCEG *(halotthalványan)*. Hát mért álltatok
Atyám előtt úgy, mint az inasok,
Drezdában?!

A CSÁSZÁR *(indignált hangon)*. Egy káplár előtt?!

A HERCEG. Aki

Leányt kért nőül... és adtak neki

Császár-urak!

A CSÁSZÁR *(olyan mozdulattal, mintha lidércnyomást akarna elűzni)*. Lehet! — Már nem tudom!

Leányom özvegy!

A HERCEG *(megáll előtte és rettenetes hangon)*.

Én állíthatom,

Mert bármily balsors önre nézve: még

Én itt vagyok, la, mint bizonyíték!

(Szemben állanak egymással, ellenséges szemekkel.)

A CSÁSZÁR *(egyszerre meghátrál és panaszos hangon)*. Ó Franc! Szerettük egymást! Fiam.

A HERCEG *(vadul)*. [emlékszel-e?

Nem! Nem! Ha itt vagyok, az annak a jele,

Hogy önt megverték! S értem, ha gyűlöl végtelen:

Bennem az élő Wágrám sétálgat e helyen!

(És átrohan a szobán, mint egy óriült.)

A CSÁSZÁR. Menjen ki!... Takarodjék!...

(A herceg szobája ajtajához siet, belöki, eltűnik.)

NEGYEDIK JELENET.

A CSÁSZÁR, METTERNICH.

A CSÁSZÁR *(visszahanyallik a karosszékebe).*

Ó! Ó! Az unokám!

METTERNICH *(fagyosan).* Nos, trónra lép?

A CSÁSZÁR. Soha!

METTERNICH. Jó lesz hallgatni rám,

Ez ebből a tanulság!

A CSÁSZÁR. Szörnyű, miket felel

Nagyatyjának! Hallotta?

METTERNICH. Igen, Felség! Le kell

A szarvát törni!

A CSÁSZÁR. Úgy van! Le, a saját javára!

METTERNICH. Különben császáromnak lehet be-

És a világbékének!... [lőle kára.

A CSÁSZÁR. Megtörjük!

METTERNICH. Még ma este

A lelkére beszélek!

A CSÁSZÁR *(megtört, siránkozó hangon).*

Megbántott!... Átszegezte

A szívemet!... Hajh!

METTERNICH *(karját nyújtja, hogy fölsegítse a székből).* Jöjjön!

A CSÁSZÁR *(görnyedten, botjára támaszkodva megy).*

Igen, ma este hát!...

METTERNICH. Kell, hogy jövőre másképp viselje

A CSÁSZÁR. [itt magát!

Kegyetlenül megsértett!... Békémet dúlta fel!...

— Ó, ez a gyermek!...

METTERNICH *(vezeti).* Jöjjön!

(Kimennek. Még egyre hallik, amint panaszosan, gépiesen ismétli odakünn.)

A CSÁSZÁR.

... Rossz gyermek...

(*Aztán semmi zaj. Az éj teljesen leszállott. A park színe mélységesen kék. Holdfény az erkélyen.*)

ÖTÖDIK JELENET.

A HERCEG (egyedül).

(*Lassan kinyitja szobájának az ajtaját. Nézi, vajjon a császár és Metternich elmentek-e? Valamit rejteget a háta mögött. Hallgatódzik; a palota csöndes; a nyitott ablakon át csak az osztrák takarodó gyöngülő harsogása hallik. A trombitaszó távolodik a fák közt. A herceg előveszi a dugdosott tárgyat; atyjának egy kis kalapját. Közeleg, áhítatosan viszi a kalapot és az asztal végére, ahol Európának egy félig higöngyölt nagy mappája hever, elszánt mozdulattal leteszi. Halk hangon.*)

Itt a jell

(*A takarodó végképp a távolba hal. A herceg visszatér a szobájába. Mögötte holdfény árad. A terem egy részében előnti rejtelmes fényét s egészen az asztalig hatol, mely hirtelen fölragyog. A térkép vakító fehérségén a kis kalap most rendkívül fekete.*)

HATODIK JELENET.

FLAMBEAU, azután egy inas és SEDLINSKY.

FLAMBEAU (jön jobbról).

Az óra itt.

(*Körüttekintgetve megy át a szobán.*)

Jel, hol vagy? Lássunk!... Alant-e? Fent?

(Unnepélyesen, a herceg hangsúlyát utánozva.)

«Rá fogsz ismerni Flambeau, annyi szent!

(Keres.)

Fehér? Vagy fekete? Nagy-é? Vagy kicsi kend?

(Keresgélés közben az asztalhoz ér, észreveszi a kalapot, döbbenne megáll.)

Ah, itt van! . . .

(Az elragadtatás mosolyával, katonásan üdvözli.)

Kicsi és nagy!

(Az ablak felé megy.)

De hogyha itt a jel:

Grófnőnek, aki lenn vár, mindjárt inteni kell!

(Már kivette a zsebkendőjét, hogy meglóbbálja, de hirtelen visszateszi.)

Ó nem! Fehér zászlóval a grófnőnek? Soha!
 EGY INAS *(átmegy a szobán, kis lámpát visz a kezében és a herceg szobája felé tart.)*

A herceg úr lámpája . . .

FLAMBEAU *(odarohan és kikapja kezéből.)*

Hisz füstöl, ostoba!

Friss levegőt neki! . . . Azonnal kivezetjük!

(Az erkélyre megy.)

Háromszor meglóbbáljuk! . . . Kanócat rendbe-
 szedjük! . . .

(A kis csavart gondosan megfordítja és a lámpát visszaadja az inasnak.)

És íme, megvan! . . . Érted?

AZ INAS *(vállvonogatva távozik).*

Nincs benne semmi rossz?

FLAMBEAU. Nincs!

(Az inas belép a herceg szobájába. Flambeau — kezét dörzsölve — visszajön, megáll a kis kalap előtt és tiszteletteljes familiaritással.)

Holnap illanunk már!

SEDLINSKY (belép a jobboldali hátsó ajtón).

A herceg?

FLAMBEAU (a baloldalt levő szobára mutat). Ott!...

SEDLINSKY. Szoros

Vigyázat! — Örködj' buzgón! Tudod: bizalmi

FLAMBEAU. Tudom! [állás!

SEDLINSKY. Jól érdemeld ki! A rendőrfőnök hálá

SEDLINSKY. Jól érdemeld ki! A rendőrfőnök hálás!

(Erdősen ránéz.)

Te vagy a piemonti?

(Flambeau igent int a fejével.)

Légy buzgó, ez a fő!

FLAMBEAU. Itt állok minden éjjel, parancsra!

SEDLINSKY. Kitűnő!

És mit csinálsz? [álom,

FLAMBEAU. Ha Schönbrunnat már meglepte az
(a jobboldali ajtókra mutat.)

Menek a két ajtóhoz és kétszer jól bezárom.

A kulcsok nálam vannak.

SEDLINSKY. Te nálad. Helyesen.

És mindig nálad?

FLAMBEAU. Mindig!

SEDLINSKY. S nem alszol?

FLAMBEAU. Sohasem!

SEDLINSKY. S ör-állomásod?

FLAMBEAU (a hercegi szoba küszöbére mutat).

Ott nil

(Az inas kijött a herceg szobájából és jobbra el.)

SEDLINSKY. De itt az óra. Hadd

Záruljanak az ajtók.

FLAMBEAU (*bezárja kulccsal az első színpalnál levő ajtót.*) Bezártuk!

SEDLINSKY. Kulcsokat
Lehúzni!

FLAMBEAU (*kihúzza és zsebébe teszi a kulcsot.*)
Már lehúztuk!

SEDLINSKY (*a második színpalnál levő ajtó felé tart, hogy ezt is becsukhassa.*)

A császáron kívül
Nincs kulcsa senki másnak! — Szemes légy! —
Örködj! [Csupa fül! —

(*El.*)

FLAMBEAU (*a kulcsot kétszer megforgatja a zárban és hamis mosollyal.*) Mint rendesen!

HETEDIK JELENET.

FLAMBEAU (egyedül.)

(*A kulcsot a második ajtóból is kihúzza és zsebre teszi; azután gyorsan és nesztelen a kulcslyukak his rézfityegőjét mind a két ajtón lebocsátja, hogy a nyílásokon senki se láthasson be. Halkan mondja hozzá.*)

Előbb az ajtó zára
Hunyja be a szemét nyugalmas éjszakára!

(*Biztos, hogy erről az oldalról senki se lehet rá; egy pillanatig még füllel; azután hozzá kezd a livrée-je kigombolásához.*)

SEDLINSKY HANGJA (*az ajtón keresztül.*)
Jó estét, piemonti!

FLAMBEAU (*összerezzen és ösztönszerű mozdulattal újra begombolja félig már kinyitott livréejét. De*

nyomban megnyugszik, amint a jól bezárt ajtókra pillant. Vállvonogatva, flegmatikusan válaszol, miközben livréejét lehúzza, összehajtja és a szoba egyik sarkában a földre teszi.)

Jó estét, grófom! Éljen

Hát boldogul!

(Visszatér, kevésbé köpcösen, paszomántos, félbárszony, ujjas inasmellényében. A mellényt is kibombolja már.)

SEDLINSKY HANGJA. Menj! Állj őrt!

FLAMBEAU *(egy rántással leveti a mellényt, mely természetét még puffadtá tette és nagy büszkén):*

Lesz gondom rá, ne féljen!

(Soványan, izmosan áll most a néző előtt, régi, kéksztűnű granátos frakkjában; alakját tökéletessé teszi a térdnadrág és a harisnya fehérsége.)

SEDLINSKY HANGJA *(távozóban).*

Nagyon helyes! Jó estét!

FLAMBEAU *(gúnyos üdvözlést int kezével a bezárt ajtó felé).*

Jó estét! . . .

(Szabadon mozog immár; hamarosan lesimítja uniformisát, egyenesre húzogálja kabátja ujjait; belemarkol gondosan fésült, púderes hajába, hogy heroikusan bozontosá zilálja; s odamegy a baloldali állványhoz, az ott őrzött emlékekhez; a kurta kardot felkötí, a süveget a fejébe nyomja, a puskát megragadja; pár pillanatig az álló tükörbe néz, hogy granátosbajuszán egyet-kettőt pödörítsen; azután nagy ugrásokkal a herceg ajtójához szökik és fegyverbe áll.)

Íme, lám :

Átöltözködve gyorsan, lefogyva szaporán,
Bezárva hajnalig, nem látva senkitől,

Bozontos süvegét fejére csapva föl,
 A hajdani kabátban magát kihúzza jól
 (Karján a régi puska ; jobb mellére hajol
 Szabályosan a kéz) ; sok hosszú éjen át
 Őrizve a fiút, mint egykor az apát,
 Hatalmas, büszke jelszót magának adva fel,
 Kevélyen arra, hogy nagy s bohó dolgot művel,
 Fűzvéen egy éjszakát a másik éjszakához :
 Im, így áll őrt Schönbrunnban egy francia
 granátos!

(Hosszában, széltében föl s alá kezd járni a holdvilágon mint egy igazi strázsza.)

Ma éjjel hát utólszor.

(Odapillant a herceg szobája felé.)

Nem tudtál róla! — És
 Ne is tudd meg soha! — E rejtett fényűzés
 Saját számomra van csak. Meg nem csodálja
 Merész fogásoméért nem bókol senksem. [szem.
 Elég, ha én magamhoz így szólhatok : «Legény,
 Ezt jól csináltad! Ez szép»

(Pár pillanattig diadalmas szemmel állott; most újra sédlni kezd.)

Itt, Schönbrunn közepén
 A kastélyban! — Mellettük! — Örültség, de
 ragyog!
 Elégedett vagyok! . . . Nagyon boldog vagyok!...
 Most . . .

(Kulcszörej hallk egy sárban, jobboldalt.)

Csapidában vagyok!

NYOLCADIK JELENET.

FLAMBEAU, METTERNICH.

FLAMBEAU *(hirtelen kiugrik a holdvilágból és egy homályos zugba menekül, balra, hátul).*

Ah, ördög és pokol,
Ki juthatott a kulcshoz!?

(Az ajtó kinyílik.)

METTERNICH *(belép. A terméken keresztül menve, súlyos, ezüst kandelábert vett föl valahonnan. Minden ágában ég a gyertya. Azzal világlt magának. Bezárja maga után az ajtót és eltökhelt, határozott hangon így szól:)*

Úgy! Metternich ma szól

S a herceg szarvait letörjük!

FLAMBEAU *(ráismer, elrémül).* Nepomuk!

METTERNICH *(az asztal felé megy, — és halkán, töprengő képpel).* [nyomuk!

Igen!... Letörjük úgy, hogy nem marad
Tanuk nélkül... ma este...

(Leteszi az égás gyertyatartót az asztalra és ebben a pillanatban észreveszi a kis kalapot.)

Lám, ujság ez nekem!
Ej, ej, hát önnek is van süvegje, hercegem?

(Mosolyogva.)

Sejtem: a főhercegnő adta e kalapot!

(A süveghez fordul.)

Itt vagy, legendás jószág? Rég volt, hogy...

(Leereszkedő, protegáló mozdulattal üdvözlő.)

Jó napot!

(*Gúnyosan, mintha hallaná, hogy a alap tiltakozik.*)

Mit mondasz? He?

(*Int neki, hogy már késő.*)

Beszélhetsz! többé nem félek én!
Kicsiny piramisodról hiába néz felém
Tizenkét fényes év!

(*Megérinti az ujjával és impertinens módon kacag.*)

Ím, ezt markolta hát,
Ahányszor fölemelte s lóbázta, hogy magát
Megtapsoltassa!... Itt vagy legendás, szent
csudám!

Veled legyezte képét a nyert csaták után,
S a hányszor csak leejtett szórakozott keze:
Uralkodók hajoltak érted a porba le! [arra jó,
És most mi vagy? Kopott tárgy, mindössze
Hogy lógj egy kis szögecskén. Egyébre nem való!
És hogyha most szörmédet az útra kidobom:
Vajjon hol végzed, ócska, kétszarvú kalapom?
FLAMBEAU (*a homályban, félre*).

A múzeumban!

METTERNICH (*forgatja kezében a kalapot*).

Íme! A híres kis kalap
Milyen rút!... S mért kicsiny? Van rá komoly
Hogy kicsinek mondassák? [alap!

(*Vállat vonva és mindig gyűlölködőbb hangon.*)

Egy pillantást vetek
Csupán rá s látom, hogy nagy! Igen nagy!
Rengeteg!
Kis ember tesz ilyet föl, hogy megnőjjön vele!
— Mert az egész legendát, szent nimbuszal tele,

Egy kalapos csinálta! Hozzuk tisztába már :
A híres, a valódi Napóleon . . .

*(Fordít egyet a kalapon és a világosság felé tartja,
hogy olvassa benne a kalapos nevét.)*

Poupár!

(Egyszerre fölhágy a gúnyos, perszifláló hanggal.)

De gyűlölségem él még, s ha nézlek, fölriad!
Először is gyűlöllek az alakod miatt
Harcterek denevére! Egymásba róva két
Éj-színű hollószárnyból! Gyűlöllek, mert te
voltál,
Aki a dombtetőkön vészt-jóslón fölvonultál;
Feljöttél, ádáz félkör, bukásaink egére,
Mint egy fekete napnak kerekded töredéke!
Gyűlöllek! Gyűlölettel néz a szemem le rád,
Mert ördögök bástyája mogorva karimád!
Szemfényvesztő kalap! Ha durván, hirtelen
Rátette trónra, népre, ármádiára : nem
Maradt alatta semmi! . . . Igen, gyűlöllek téged,
Mert bosszantott a gögöd, a nagy egyszerűsé-
ged,
Mely csak hivalkodás volt! . . . Mert ujjongtál,
neveltél,
Hogy fényes koronák közt te csak hód-ször
lehattél
Mert egy dacos, dühös kéz, mely az egész világot
Végig-vesszözte : téged időnkint földhöz vágott
Mert tíz évig te voltál szörnyű lidérc-nyomásom!
Mert csúszó-mászó bókka! meg kellett aláznom
Derekamat előtted! . . . És mert mikor Neki
Tetszeni vágyván, elmém buzgón kereste ki

A leghizelgőbb jelzöt : azzal a móddal adtál
Rugást, ahogy' időnkint a fejbűbján maradtál!

(Mindenre visszaemlékszik és még izzóbb gyűlölettel folytatja.)

Mikor tiéd volt minden, — dicsőség, hatalom.
Új voltál s diadalmas : gyűlölt egész valóm!
És gyűlöllek ma is, legyőzött, ócska lom!
Gyűlöllek, mert kihatsz a tegnapról a mára,
S fenséges árnyékot vetsz a történet falára!
Gyűlöllek, mert kokárdád göggel mereszti rám
Nagy, jacobinus, véres, kerek szemét! . . . Silány,
Zúzravaros morgásod, mely kagylódból kiárad
Nagy, fekete csiga : nekem kín és utálat,
Mert remegő fülembé, amint kagylódra hajlik,
Egy haladó, nagy nemzet tenger-zúgása hallik,
Gyűlöllek, igenis, szívből gyűlöllek téged,
Mert korlátlaná titted a francia-büszkeséget,
Te kétszarvú kalap, bennünket ökleld! —

(A kalapot az asztalra dobta és most föléje hajol.)

S gyűlöllek — a gyűlölség újulva ront elő : —
Mert volt Béranger-d, Raffet-d! Mert chanson
emleget
S tömérdek rajz magasztal! . . . Mert a kopár
sziget
Sugárzik rád örökké! . . . Nincs maradásom
tőled,
Amíg minden legendát ki nem mosok belőled
Te dísztelen háromszög s azzá válsz, ami voltál,
Még mielőtt magadnak hiú dicskört raboltál :
Zsandár-kalap! . . . Mező-csősz kalapja! Semmi
Én tégedet . . . [más!

(Egyszerre megáll; különösen hat rá a csönd, az idő, a hely. Egy kissé zavart mosollyal.)

De lám! Mily furcsa benyomás!
Mulattató valóban! itt ülök... s hirtelen
Elébeem tükrözi a multat a jelen...

(Kézével végig simítja homlokát.)

Amint bizalmasan itt fekszel, ó kalap,
S rád pillantok: húsz évvel leszek fiatalabb!
Húsz évvel ezelőtt épp így vetett oda,
Mikor lakása volt e fényes palota.

(Borzongva néz körül.)

Itt kellett előszobázni éppen.
Rakáson állott egy-egy szegletében
Főherceg, mágnás. Várták, hogy kilépjen.
S úgy néztek rád, alázattal teli,
Mint amikor dühöngve tiszteli
Egy raj oroszlán azt a kalapot,
Amit a szelidítő a ketreccben hagyott!

(Akarata ellenére távolabb húzódik, de nem tudja levenni a szemét erről a kalapról, mely fekete misztériumával uralkodik rajta.)

Épp így vetett oda!... S úgy fekszel csöndesen
Mint akkor! Fegyverek... papirok!... Azt
hiszem,
Hogy ő dobott futtában e térképekre le!
Hogy Bonaparte úrnak vagy a lakása, te
Ódon schönbrunni kastély!... S ha megfordulok én,

Hát látom a granátost a szoba küszöbén...

(Természetes mozdulattal odafordul és nagyot kiált, amikor a hercegi szoba küszöbén meglátja Flambeaut, aki egy lépéssel megint a holdvilágba állott.)

Hah!

(Csönd. Flambeau mozdulatlanul őrt áll. A bajusza és a bőrneműje hófehér. A sasos gombocskák tündökölnek a mellén. Metternich hátrál; dörzsöli a szemeit.)

Nem! Nem! Nem! Csak rémkép! . . . Káprázik a szemem,

Mert e kalapra nézett! . . . Csak álom vagy te, nem Valóság!

(Néz. Közeledik. Flambeau még egyre mozdulatlanul áll, a pihenő granátos klasszikus pózában; összefonatott karjai a szurony görbülőjén, mely kékesen villog.)

Hold sugarból van összefonva tán
E tündöklő kísértet? Hah, lássuk szaporán,
Lássuk, mi az?! Mi az?!

(Flambeau felé tart és keményen rászól.)

Ki tréfál itt?

FLAMBEAU (elébe szegzi a szuronyt). Hahó
Megállj!

METTERNICH (egy lépést hátrál).

Ah, ezer ördög!

FLAMBEAU (hidegen). Odébb!

METTERNICH (öröklötten kacag és megint közeledni akar). A tréfa jó . . .

De azt hiszem . . .

FLAMBEAU (szuronyt szegez).

Megállj!

METTERNICH (hátrál). Nagyon mulattató!

FLAMBEAU.

Egy moccanás . . . és meghalsz! Azonnal! . . .

METTERNICH. Ej, de . . .

FLAMBEAU. Csitt!

METTERNICH. Bocsánat, én . . .

FLAMBEAU. Halkabban! A császár alszik itt!

METTERNICH (*dühösen*).

Tudod, hogy ki vagyok? Ausztria kancellárja!

Mindenható vagyok! Rangomnak nincsen párja!

FLAMBEAU. Eh, füttyülök rád!

METTERNICH (*elkeseredve*). Fickó! Reichstadt-

Kívánok szólni! . . . [nak hercegével

FLAMBEAU. Ujjé!

METTERNICH (*elhülve, megbotránkozva*).

Mit? Ujjé?

FLAMBEAU. Én e névvel

Egy csöppet sem törődöm! Reichstadt? Nem ismerem!

Van Auerstadti herceg! Az Elchingeni sem

Utolsó mondhatom! Hírük száll, mint a dal!

De Reichstadt? Az nem herceg! . . . Reichstadt :
nem diadal!

METTERNICH. De Schönbrunnban vagyunk tán?

FLAMBEAU. Ott, hála égnek, ott!

Győztünk megint! A császár megint jól meg-
rakott!

Majd elkezdünk söpörni! A fölgyült, régi lom
Repülni fog!

METTERNICH. Ki győzött? Mit fecseg ez?

FLAMBEAU. Barom!

METTERNICH.

De milyen évszám van most? Mit írunk? Azt
Ezernyolcszáz — hiszem,

FLAMBEAU. Kilencet!

METTERNICH. Megbomlik az eszem!

FLAMBEAU (*egyszer csak indul Metternich felé*).

Honnan jön? Ez gyanus! — Mit mászkál éjszaka?

(*Szigorúan.*)

Miért nem alszik otthon, az ágyában maga?
 METTERNICH *(kevélyen)*.

Én?

FLAMBEAU *(végig méri a szemével)*.

Meg van rakva örrrel a legkisebbke lyuk!

Ki engedte beszökni? Talán a mameluk?

METTERNICH. A mameluk?

FLAMBEAU *(megbotránkozva)*.

Teremtőm! Hát már mindenki gaz!

METTERNICH. De . . .

FLAMBEAU *(nagy csodálkozással)*.

Éjszaka besurrant a csarnokba? Igaz?

(Metternich ötöl-hatol.)

FLAMBEAU *(mindjobban elképedve)*.

A rózsaszínű termen átsompolygott . . . s az ör

Nem látta önt? Nem állta útját a voltizsőr?

METTERNICH.

A volt . . .

FLAMBEAU. A kis rotundán átlibbent Uraságod,

És díszes hajzatához egy yatagán se vágott?

Hát a fehér teremben káplárok nem időznek,

Akik arany-kályhákön teát és puncsot főznek?

Hát semmi ellenőrzés? Hát a lovasteremben

Nem állott egynehány csikóval szemben?

S természetesnek vélték a brigadérosok,

Hogy ön a folyosókon lábujjhegyen csoszog?

(Az indignáció tetőpontján.)

A kör-termen is átment és nem volt semmi gát?

Hah, a palota-nagy nem falta föl magát?

Mi?

METTERNICH *(a pontos részletek e nyugtalanító
 bőségtől egészen visszahátrál)*.

A palota-nagy?

FLAMBEAU. Ej, hordja el a kecske :

Hát az a nagy kuvasz csak egy kis ölebecske?

METTERNICH. Bejöttem, mert . . .

FLAMBEAU. E kastély tulajdonképp malom?

Hogy jött át ennyi termen? Mennyei hatalom!

Mi történt a kapussal? Ittas volt, vagy beteg?

És hol volt a komornyik? Miért nem csipte meg?

És amikor idáig lopózott könnyű lába :

Hol volt a kamarás úr? Talán a fás-kamrába?

De . . .

FLAMBEAU. S ahelyett, hogy önt elverje : mit
csinált

Az éji hadsegéd? Tán valcert komponált?

METTERNICH.

De . . .

FLAMBEAU. S mit csinált a mór? Tán Alláh-t
noszogatta?

Ezer szerencse még, hogy itt vagyok! . . . Ebadta,

Milyen szolgálat! Ó, ó! . . . Csak látná egyszer és

Szétütne köztük : — volna verés, verés, verés! . . .

METTERNICH *(magánkéntül előre akar rohanni,
hogy megragadja egy csöngetyű aranyos nyelét).*

Most már . . .

FLAMBEAU *(elébe áll és rettentő archifejezéssel).*

Egy moccanást se! . . . Alvását ne zavarja!

(Meghatottan.)

Szunnyad! . . . A kis, babéros vánkos a fejealja!

METTERNICH *(karszékhbe roskad, közel az asztalhoz)*

Ah, grandiózus álom! Ezt elbeszélem ám!

(Ujját a gyertyalánghoz érteti és azonnal visszarántja.)

De ez a láng itt . . .

FLAMBEAU. Éget!

METTERNICH *(tapogatja Flambeau szuronyának a hegyét; mert a grandióz még mindig szurony-szegezve áll).* S e bagnét...

FLAMBEAU. Szúr, komám!

METTERNICH *(egy ugrással talpraszókkon).*

Ébren vagyok!... De akkor...

FLAMBEAU. Csitt!... Szépen leheverni!

METTERNICH *(annak az embernek a szorongásával, aki azt kérdi magától, vajjon álmodta-e csak a történet tizenöt esztendejét).*

Hát nincs-e Szent Heléna?... Waterló sincs?

FLAMBEAU *(egyszerre lepottyan a felhőkkel).*
Water... mi?

(Mozgás a herceg szobájában.)

A császár mozdul!

METTERNICH. Ó!...

FLAMBEAU. Hah, láncos-lobogós!
Sárgás-fehérek lettünk egyszerre, mint a kos?

(Figyeli az ajtóhoz közeledő lépéseket.)

Tapogat a kezével!... Most a tolóra tette!...
Ő az!... Mindjárt kijön!...

(Kétségbeesetten.)

Tessék!... Fölébresztette!

METTERNICH.

Nem! Nem!... Hiába mondod!... Nem ő az,
aki jön!

Más nyitja ki az ajtót, más áll a küszöbön!
Nem rémítesz meg többé, bárhogy komédiázzál!
Nem!... A reichstadtí herceg van ott! Tudom!

(Nyllik az ajtó.)

FLAMBEAU (csengő hangon). A császár!
 (Tiszteleg. — Metternich hátra-szökken. — De a kis, zömök, rettentő körvonalak helyett — bár a tisztelgő gárdagranátos magatartása szinte azt a hitet kelti, hogy ő jön — egy szegény, túlkarcsú gyermek ingadozó alakja jelen meg az ajtó küszöbén, aki elhagyta könyveit — köhögve egyet-egyet — hogy megnézze, mi történik a szomszédszobában és aki megáll, fehéren, mint a ruhája, fölemelvén dolgozó lámpáját. Ezt az alakot még nőiesebbé teszi a kikapcsolt gallér, a kilátszó hímszett fehérnemű és a lámpa-ernyő alatt világosabb szokású haj.)

KILENCEDIK JELENET.

Előbbiek, A HERCEG, azután LAKÁJOK.

METTERNICH (ideges nevetéssel hozzárohan).

Ha, ha! Ön az! Ön az! Nincs benne semmi

Ah, mily boldog vagyok! [kétség

A HERCEG (gúnyosan). Honnan e nagy gyön-

METTERNICH. [gédség?

Azt hittem — — igazán — — úgy megcsalt

Hogy más lép ki az ajtón! [a hamis — —

FLAMBEAU (végképp fölébred abból az álomból,

amibe belelovalta magát). Azt hittem magam is

A HERCEG (Flambeau felé fordul és elrémül, ami-

kor meglátja az egyenruháját). Mi ez, nagy Isten?

FLAMBEAU. Luxus!

METTERNICH (hozzáfért a csöngettyűhöz: meg-

vázza és kiált): Hé! Hollá! Szaporán!

A HERCEG (Flambeauhoz).

Fuss! . . . Menekülj! . . .

FLAMBEAU (*hátra fut*). Az ablak!

A HERCEG (*vissza akarja tartani*). Rád lő az őr!

FLAMBEAU. Talán!...

A HERCEG. Az erdő messze van!

METTERNICH. S még oda ér, hiszem:

Kap egypár jó lövést!...

FLAMBEAU. Én gyorsan megteszem!

A HERCEG (*látva Flambeau livrétjét a földön, lázasan*): Vedd föl livrédet!

METTERNICH (*odafut és ráteszi a lábát*).

Ó nem!...

FLAMBEAU (*nagy megvetéssel*).

Tartsd meg e rongy-ruhát!

A pillangó hernyóvá nem vedlik vissza!

(*Puskával, teljes felszereléssel az erkélyre rohan.*)

Hát

Viszontlátásra!

A HERCEG (*követi*). Állj meg!... Örültség a dolog!

FLAMBEAU (*hirtelen és halkán a herceghez*).

Csitt!... A Robinson-lyukban szépen meg-

És holnap lát a bálon! lapulok!

(*Fölhág az oszlopos korlátra.*)

A HERCEG. Örültség!

FLAMBEAU. Jócaját!

Én ott leszek!

(*Eltűnik.*)

A HERCEG (*utána kiált, félhangon*).

Ne üss zajt!

METTERNICH. Kitöri a nyakát!...

(*Hallik, amint Flambeau az éj csöndjében nyugodtan rdgyujt a Chant du départ-ra;*

«A győzelem dalolva . . .»

A HERCEG (*megdermedve*).

Mit hallok?

METTERNICH (*elcsodálkozva*).

Énekel?

A HERCEG (*szorongva kihajol az erkély korlátján*).

Ah, mit csinálsz te lenn?

FLAMBEAU hangja (*a parkban*).

Fényt üzők!

(*Folytatja:*

« . . . útat mutat nekünk . . . »

Lövés. A dal félbeszakad. Pillanatnyi csönd és vá-
rakozás. Azután a hang újra kezdi, már sokkal
messzebb;

«A szabadság . . .»

A HERCEG (*örömkialtással*). Nem találta!

(*Metternich szintén az erkélyre rohan és a herceg háta mögött követi szemmel Flambeau menekülését.*)

METTERNICH (*bosszusan*). No lám, a szemtelen

Mily biztosan halad az éj-homályon át!

A HERCEG (*büszkén*).

Nem most először jár itt! Ismeri Ausztriát!

METTERNICH (*jobb felől besiető lakájokhoz, akiket egy kézmozdulattal kiharancsol*).

Már késő! . . . Menjetek ki! Nem kelletek nekem.

(*A lakájok távoznak.*)

TIZEDIK JELENET.

METTERNICH, A HERCEG.

A HERCEG (*Metternichhez, csaknem fenyegető hangon*).

A rendőrfőnök úrnak egy szót se!

METTERNICH (*mosolyogva*). Hercegem!
Ha minket megtréfálnak, mi azt nem mond-
juk el,

(*S mialatt a herceg hátat fordítva neki, szobája felé tart, hányiveti hangon folytatja.*)

Aztán nem is törődöm a hű medvéivel!

Őn nem Napóleon!

A HERCEG (*aki már szobája küszöbére ért: megáll, gőgösen szembefordul*).

És ki tagadja le?

METTERNICH (*az asztalon fekvő kis kalapra mutat.*)

Megvan a kis kalapja, de nincs hozzá — feje!

A HERCEG (*fájdalmasan fölkiált*).

Hozzám megint gyilkos szót röptett,

Hogy lelohassza bennem a hitet!

De hasztalan! Dacolva állok itt!

E szó most nem hegyes tű, mely szakít:

Ostorcsapás, melytől vágtatni kell!

Ágaskodom! Vad büszkeség fog el! —

Azt mondja: nincs hozzávaló fejem?

(*Metternich elé megy és összefont karokkal.*)

Hát honnan tudja?

METTERNICH (*egy pillanatig tünődve nézi ezt a herceget, aki erős, magába bízó fiatalágnak kitörő tüzével áll előtte, — azután metsző hangon*):

Honnan, hercegem

Honnan?

(*Az égő kandéldbert fölveszi az asztalról, odamegy az álló tükörhöz és magasra emeli a lobogó gyertyákat.*)

Tekintsen a tükörbe csak!

E hosszú, bús arc!... Bágyadt vonalak!...
 E szőkeség!... E súlyos haj-tömeg
 Nyomasztó terhe!... Kérem, nézze meg!
 A HERCEG *(nem akar a tükörhöz menni, de
 messziről, akarata ellenére, mégis oda néz)*.
 Nem! Nem!

METTERNICH. Nyomában baljós köd remeg!
 A HERCEG. Nem! Nem!

METTERNICH. De úgy van! Még nem látja jól,
 Hogy lelke német és merő spanyol!
 Ezért oly bús, oly gögös és oly bájos!

A HERCEG *(fejét elfordítja, de érzi a tükör von-
 zását)*. Nem! Nem!

METTERNICH. Hisz önt is untalan homályos
 Kétségek gyötrik!... Ön — s uralkodó?
 . E sápadt légység mire volna jó?
 Ügye-fogyott király lehetne csak,
 Olyan, akit — hogy le ne mondjanak —
 Be szoktunk zárni!

A HERCEG *(odakap a kandeláberhez, hogy félre
 tolja)*. Nem! Nem!

METTERNICH. Vas-erő
 Nem ül e főcskén!... Homloka merő
 Ábránd és bánat!

A HERCEG *(nézi magát és kezét a homlokához
 emeli)*. Homlokom?

METTERNICH. Tagadja?
 S ha hozzá nyúl: gyermek-kéz simogatja
 E főhercegi homlokot!

A HERCEG *(ijedten nézi a kezét a tükörben)*.

Kezem?
 METTERNICH. E keskeny ujjak!... Nézze, ked-
 Arcképeken, gyűrűkkel rakva, már [vesem
 Láttunk ilyet!

A HERCEG *(elrejtí kezét)*. Nem!

METTERNICH. S vonakodva bár:

Ismerje föl az ősök szemeit

Saját szemében!

A HERCEG *(tágra nyílt szemmel nézi önmagát).*

A szemem? . . .

METTERNICH. Ez itt

Jó, tiszta tükör! . . . Ugyanaz a szem,

Mely aranyos rámáját képeken

Máglyákra gondol, légiót sirat!

S ön, akinek finom lelkére hat

Minden kis aggály tépő gyötrellemmel:

Császárnak menne? Ön? Ezzel a szemmel?

A HERCEG *(dadogva, hogy magát erősítse).*

De az atyám . . .

METTERNICH *(hőnyörtelen hangon).*

Atyjából semmi sincsen

A fiúban!

(Erőszakosan a tükör felé viszi a kandelábert, bár a herceg görcsösen belékapaszkodott és többé nem bocsátja el.)

Tartsuk közel! . . . Tekintsen

Belé hát! — Atyja, ős-vér irigye:

Hogy a magáét vénebbé tegye,

Lopott e vérből! De amit rabolt:

A mélabú öröklött kórja volt,

A gyöngeség, a téb . . .

A HERCEG. Nem! . . . Irgalom!

METTERNICH. Nézze magát e tündöklő falon:

Nem látja halvány arcát?

A HERCEG. Már elég!

Ne többet! . . .

METTERNICH. Nézzen ajakára még!

Mily büszkén-pittyedt és milyen piros

E bab-száj! Ráismer úgy-e? Nos?

A Frankhonban levágott fejnek így
 Duzzadt a szája!... Mert tőlünk irigy
 És kapzsi atyja nemcsak vért, hanem
 Balsorsot is csent! — Édes istenem,
 Föl azt a gyertyát! Föl! Csak föl veled!
 A HERCEG (*roskadozva*).

Nem!... Félek!...

METTERNICH (*csaknem a fölébe*).

Hah, nézhetsz-e úgy bele

Éjfél-szakán, hogy melléd ne suhanna
 Egész fajod?... Az ott őrtült Johanna!
 Üveg-koporsó leng ott csendesen,
 Sáppadt király-arc látszik benne...

A HERCEG (*kétségbeesetten küzd*). Nem!

Atyámnak izzó halványsága ez!

METTERNICH.

Rudolf is ott van! Nézd!... Ott révedez!
 Oroszlánok kísérik!...

A HERCEG. Nem igaz!

Puskák! — Lovak! Az első konzul az!

METTERNICH (*a tükörben folyóvást egy-egy komor
 ösre mutat*). Mély kriptában nézd, aranyat
 csinál!

A HERCEG. Nem, nem! Egyiptom szent guláin áll,
 S dicsőséget gyárt!

METTERNICH. Haha! Ötödik

Károlyt se látod? Ott surran pedig!

A szörnyű rém! Meghalt elevenen,
 Hogy önnön temetését lássa!

A HERCEG (*fejvesztve*). Nem!...

Segíts, atyám!

METTERNICH. A zord királyi lak!...

Eskuriál!... A fekete falak!...

A HERCEG. Ó Compiégne! Ó Malmaison! Fehér
 Kastélyok! Hozzám! Ajkam esdve kér!

METTERNICH. Itt vannak mind, mind! Nos,
látod-e hát

A HERCEG *(vadul kitörve)*.

Arkóle dobja, fojtsd el a szavát!

METTERNICH. A tükörben megint harsogni fog!

A HERCEG *(meggörnyed, védekezik a kezével, mintha valami rettentő madár csapna le rá)*.

Segítsetek, fényes diadalok! -

Arany-sas, vágj a fekete sasokra!

METTERNICH. Meghalt a sas!

A HERCEG. Nem!

METTERNICH. És Arkóle dobja

Rég elrepedt!

A HERCEG. Nem!

METTERNICH. És e tág üveg

Csillámló lapját Habsburg tölti meg!

Hozzád hasonlított valamennyi!

A HERCEG *(magánkívül: ki akarja lépni Metternich kezéből a kandelábert)*. Szét-

Hasítom hát e tükör üvegét!

METTERNICH. Hiába minden! . . . Meddő akarat

Ki nem foghatsz e bűbájos körön!

Majd mások jönnek! . . . Mások!

A HERCEG *(Metternich végre kiereszti a nehéz gyertyatartót és a herceg örült mozdulattal a tükörbe vágja)*. Széttöröm!

(Vad dühvel sujt: a tükör összetörik: a gyertyák kialusznak: nagy üvegcsörömpölés közt sötétül el a színpad. A herceg, mint aki lidércnyomástól szabadul, diadalujjongással rohan el a tükörtől.)

Mind eltűnt! Mind!

METTERNICH *(már a hiúsöbön, megfordul és mielőtt kimenne)*. Egy mindig megmarad!

A HERCEG *(e szóra megtántorul és őrült félelemmel kiált be az éjszakába)*:

Nem én vagyok! Hiába fogja rám!

Nem én vagyok! Nem! Nem! . . .

(De a hangja elfúl, karjaival a levegőben hadonáz, kering a homályban és végre az összetört tükör előtt — szegény szánandó fehérség — ezzel a kiáltással zuhan le;)

Segíts, atyám!

— FÜGGÖNY. —

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

NEGYEDIK FELVONÁS.

A tépett szárnyak.

Mulatság a schönbrunni park *Római omladéka* közt. A függöny felgördülésekor hegedű- és fuvola-szó lágy zsongássá olvad össze.

A romok persze mesterségesek; de ügyes archeológ építette és rendkívül szerencsésen támasztotta egy fával benőtt halomhoz. Gazdagon ki vannak párnázva zöld mohhal, bámulatos lombozat enyeleg velük és gyönyörűen festenek az éjszakában, mely nagyítja és költői színnel vonja be az egész csoportot.

Hátul, festői omladékok közt, széles és nagyon magas római kapu. Megcsorbult ívén keresztül pázsitzegély látható messze távolban, amint vonul, mint egy bársony-ösvény, föl egészen a kékes keresztútig, ahol egy fehér szobor intésére mintha hirtelen megállana.

A kapu előtt kis halastó nyúlik el és a nádasban kő-istenek lappanganak.

Félig bedőlt oszlop-csarnokokon álarcosok járnak keresztül-kasul; az olasz komédiának minden tipikus alakja föl és alá hullámszik a lépcsőkön. Mert az ünnep kosztümös, az akkori divatszerint, s mely a dominót, a velencei köpenyt, a különös, tollas

kalapokat, a nagy gallért, a csipkeszakállas, édes cselszövésekre alkalmas fekete álarcot kedvelte.

Két nagy, gömbalakra nyezett narancsfa ; egyiknek a tartójához rusztikus pad támaszkodik.

Majdnem mindenütt dombormű-töredék, repkénnyel befuttatott oszlopszár, levágott és alant heverő márványfejek.

A lampionok ritkák és diszkrét, fénybogárszerű, zöldes világosságot árasztanak. A holdvilágot nem teszik tönkre.

A parknak ezt a — mulatságra szánt — részét rácsozat zárja körül és jobb felé látszik a kijárás, ahol libériás inasok a távozó vendégekre ráadják a felöltőiket.

Balfelől, egészen az első színfalnál, galyakból font kapu vezet egy kis színházba. Ezen az oldalon, a háttér felé, folyik a mulatság ; itt járják a táncot ; a színfalak közül erősebb fény és egy-egy zajos zenehullám csap ki a színpadra.

A láthatatlan zenekar Schubert, Lanner, Strauss keringőt játssza, — igaz bécsi modorban, ernyesztő gráciával.

ELSŐ JELENET.

ÁLARCOSOK, azután METTERNICH és a FRANCIA ATTACHÉ, GENTZ, SEDLINSKY, ELSSLER FANNY.

VELENCEI BRÁVÓ *(a társához. Mutogatja neki az átvonuló álarcosokat)*. Te, ki ez a bolond?

(A másik «nem»-et int a fejével).

És ez a monsznyór?

A MÁSIK. Biz' Isten, nem tudom!

AZ ELSŐ. És ez a hosszú orr?

A MÁSIK. Nem ismerem!

SZEMFÉNYVESZTŐ *(fölbukkan közöttük).*

Ah, pompás!

PAPRIKAJANCSI.

Remek inkognitó!

POLICHINELLE *(útszalad hátul és derékon kap egy márkínét).* Fülét?

MÁRKINÉ. Ugyan minek! [ni!... JÓ?

POLICHINELLE *(titokzatosan).* Titkom' besúg-

(Megcsókolja és menekül.)

PIERROT *(leül egy heverő oszloppra).*

Watteaunak...

POLICHINELLE *(újra fölbukkan a háttérben és derékon kap egy Izabellát).* A fülét?

PIERROT. ... e szoknyatábor itt...

IZABELLA. A fülemet? ... Miért?

POLICHINELLE *(titokzatosan).* Titkom' besúgni!

Csitt!

(Megcsókolja és menekül.)

PIERROT... roppantúl tetszett volna e bájos
Festői díszletében! [omladék

ARLEKIN *(mélán, egyik lábát a medence kávéjára téve).* Minden remeg: a lég,

A zene, a szívnk, a holdsütötte táj,

A kis tó halk vize!...

(Metternich, bő fekete dominó alatt hivatalos udvari öltönyében, jön a francia katonai attachéval, aki szintén hivatalos öltözékét viseli és fölötte fekete dominót: leereszkedően magyarázza neki az ünnepet.)

METTERNICH.

Im, itt a félhomály

A fél csönd, attaché úr...

(A bal-háttér felé mutat.)

S ott távolabb a bál,
 A zajban és a fényben ...
 ATTACHÉ (*báméskodva*). Valóban ...
 METTERNICH (*hanyagul*).
 Úgy-e bár
 Elég csinos?
 (*Jobbra mutat.*)

Ott ...
 ATTACHÉ (*tiszteletteljes csodálkozással*). Excellen-
 Mint csicszerőne visz a parkon át?... [ciád
 Nagy tisztelet! ...
 METTERNICH (*karon fogja és affektált könnyed-
 séggel*): Csak hagyja, édesem!
 A veronai kongresszusra nem
 Lehettem büszkébb, mint e kerti bálra,
 Ahol az éj s az erdő illatába
 Mindenféle nagyúri parfüm árad! ...
 Tessék megnézni ... ott van a kijárat;
 És arra hátrább, ott a ruhatár.
 A távozó itt egy percre se vár,
 Jelentkezik ... s kezébe adnak szépen
 Felöltőt, gallért ...

(*A baloldalt levő kapura mutat.*)

S ott a színház, — éppen
 Az Amorettek kútja közelében,
 Pázsit-szalomban. Gyönyörű kis jószág.
 Valódi ékszer ez a fess apróság.
 Műkedvelő nagy-uraságok ott
 «Mihály és» ... szóval egy színdarabot
 Adnak elő ... Szerzője francia ...
 Hogy is hívják csak ... Elegancia
 És rózsavíz! ...
 ATTACHÉ. Hol vacsorálnak?

METTERNICH.

Itt.

ATTACHÉ. Itt? *(Csodálkozva néz körül.)*

METTERNICH *(ráteszi a kezét egy narancsfa üstjére).* Ó ne féljen, lesz harapni mit!

E zöld hordókat rendre behavazzák

Asztalkendővel... Aztán teríték

Fog záporozni rájuk!...

ATTACHÉ *(jó kedvvel).* A narancsfák?

METTERNICH *(el van ragadtatva, hogy az attachénak ennyire tetszik a dolog).*

Mind itt lesz egy csomóban. Ennyi még

Nem állott glédát. S minden gömb alatt

Két pár emberre vár izes falat. [lat!...

ATTACHÉ. Narancsok közt!... Felséges gondo-

METTERNICH *(szerénykedve).*

Ej, hát csak úgy! — Az államügy pedig...

(Egy lakájhoz.)

Nem kell több szláv tánc!... Befejezhetik!...

(A lakáj sietve megy ki balra. Megint az attachéhoz.)

Nem tűr halasztást. Hajnalig se' várok.

Szupé előtt megyek. A hoszpodárok

Választ kívánnak.

(Más lakájhoz, a színház belseje felé mutatva.)

A füzérek mélyen

Lelógnak ott ni...

(Megint az attachéhoz.)

Fő-fő szenvedélyem:

Bálrendezés!... És aztán, amikor

Robog a tánc s a jókedv árja forr:

A keleti kérdésre térek át!

Ah, mondhatom, nagy élvezetet ad,

Kedves dolog, hogy én szabok irányt

Népeknek és táncoknak egyaránt,
Mint Európa ítélő-birája...

ATTACHÉ *(meghajtván magát)*.

S az elegáns úri-divat királya!

GENTZ *(éppen az imént lépett be hátul egy fekete-dominóba öltözött álarcos hölgygel: közelebb jön, vidáman, kissé becstűve)*.

Ah, Elegantiarum arbiter!

Igaz!... Nincs, aki opponálni mer!

METTERNICH *(hátrafordul)*.

Deák diszkurzus? Ember, mit csinál?

Mit ittunk, hé?

GENTZ *(könnyedén tántorogva)*. Rumocskát!

METTERNICH.

Fannynál?

Sokáig volt ma nála!... És bizony

Elázott kissé!... Ó ez a viszony!...

Egészen elvész úri tisztessége!

GENTZ *(indignálódva)*.

Mit! Fanny?... Vége!...

METTERNICH *(hitetlenül)*. Ah!

(Meglátja Sedlinsky rendőrfőnököit, aki keresi.)

Sedlinsky!

GENTZ *(szívére teszi kezét)*.

Vége!

SEDLINSKY *(Metternichhez)*.

Egy szóra!

(Halkan beszél vele.)

GENTZ *(folyvást Metternichhez beszél, aki távolabb ment)*. Vége!

(A vele jött dominó hozzá lép és karon fogja. Hirtelen megfordul és más hangon.)

Mért is hoztalak

Magammal, Fanny!... Az kellene csak,

Hogy megtudják: Ki csempészett ide!

Hogy Gentz révén jöttél e helyre te!

Egy ballerina!... Vakmerő dolog!

FANNY. Ej, hagyja!... Itt magamnak táncolok!

(*Pirouettet vág. A francia attaché bdmulva nézi.*)

GENTZ (*élénken*).

Megismernek, te!... Légy ügyetlen és

Táncolj rosszabbul!

METTERNICH (*Sedlinskyhez*). Összeesküvés,

Azt mondja ön?

SEDLINSKY. Ma éjjel, itt e bálon,

A hercegért...

METTERNICH (*mosolyogva*).

Nem félek többé!...

GENTZ (*megy a táncolva távozó Fanny után*).

Várom

A megfejtést: e bálra mindenáron

Miért akartál eljönni?

FANNY.

Szeszély!

(*Keringőzve kilebben. Gentz utána. A francia attaché szintén.*)

METTERNICH (*Sedlinskyhez*).

Nem félek többé. Nincs már több veszély.

A herceg gögjét, becsvágját halálra

Sebeztem. Nem fog eljönni e bálra.

Gyászol.

SEDLINSKY. De konspirálnak!...

METTERNICH (*vidáman*).

Ah, jeles!...

SEDLINSKY. Az asszonyok!...

METTERNICH (*vállat von*). Bah!...Néhány kot-

SEDLINSKY. Sok mágnás-hölgy!... [nyeles!...

METTERNICH (*gúnyosan*). Ó!

SEDLINSKY.

Lengyel és görög!

Grassalkovits hercegnő!...

METTERNICH.

Ó örök

Hatalmak! . . . Ó a félsz halálra mar!
Grassalkovits! . . .

(*Átmenő lakájhoz.*)

Egy sandvicset, hamar!

SEDLINSKY. Kacag? . . . De csitt! . . .

(*Egy csoport mályvaszínű dominóra mutat, akik titokzatosan gyülekeznek.*)

Itt jönnek, nézze csak,

Hogy a homályban összesúgjanak! . . .

(*Metternichet egy narancsfa mögé húzza.*)

MÁSODIK JELENET.

A MÁLYVASZÍNŰ DOMINÓK. METTERNICH
és SEDLINSKY a narancsfa mögött.

ELSŐ DOMINÓ (*a másikhoz.*)

Veszélybe futni érte: szívem hő óhaja!

MÁSODIK DOMINÓ (*lelkes gyönyörrel.*)

Esküdjünk össze!

HARMADIK DOMINÓ. Könnyű aranyból a haja!

(*Valamennyi összeesküvő klejtése némi görög vagy lengyel akcentust árul el.*)

ELSŐ DOMINÓ. Űgy tetszik, édesem, mint hogyha
nimbusz lenne,

S tündöklő koronát látnék ragyogni benne!

MÁS DOMINÓ. Csodás, kettős bájával parancsoló
uram lett!

Egy szőke Bonaparte, aki fehér, mint Hamlet!

TÖBB DOMINÓ (*kéjesen.*)

Esküdjünk össze! . . .

ELSŐ DOMINÓ (*komolyan.*) Stieger, a híres bécsi
Csináljon színaranyból egy méhet! [cég,

MÁSODIK DOMINÓ *(hevesen)*. Szörnyőség!
Bécsben?... Soha! Soha!... Örültség volna!...
Nem!

Készítse Odiot Párisban!... Úgy legyen!

MÁSIK DOMINÓ *(ünnepélyesen)*.

Ajánlom — és remélem, mindenki szót fogad —
Viseljük állandóan ibolya-csokrokat!

MIND *(lelkesen)*.

Helyes!... Ez az, hercegnő!...

EGY DOMINÓ *(aki eddig nem beszélt)*. S még
többre hivatott

E kör!... Hozzuk divatba az Empire-divatot!

ELSŐ DOMINÓ *(élénken)*.

De nem nappal!... Csak este!...

MÁS DOMINÓ. Nem kell még este sem!...

E kurta derekak borzasztók, édesem!

MIND EGYSZERRE. Mit! — Méh-kasok legyünk?

Kell, hogy ellene szóljak!

Gondolja meg, szivecském! — Nem kell a föl-
fujt hólyag! —

METTERNICH *(kacagva előlép)*.

Ah, hölgyelm!

MIND *(rémülten fölsikítanak)*. Nagy Isten!

METTERNICH *(hahotázva nevet)*.

Tessék folytatni, kérem!...

Csak konspiráljanak!... Nem zavarom, ígérem!

Folytassák!... Hahaha!

(Folytonosan kacagva kimegy. Sedlinsky utána. Amint a kacagás végképpen elhangzott; az összeküzdők, akik minden irányban szétfutottak, lábhegyen újra közelednek és félkört formálnak a körül, akit hercegnőnek tituláltak az imént.)

A HERCEGNŐ. És most, hogy gyanuját
E léha fecsegés félrevezette, hát

Mutassuk meg neki, hogy száz Machiavell,
Száz Metternich, eszén túljár a női csel!

MIND. Brava!

A HERCEGNŐ. Mindenki tudja ma esti szerepét?

MIND. Tudjuk! [szét!]

A HERCEGNŐ. Kis csapatunkat osszuk vigyázva

(*A málvადominók szétoszlanak.*)

HARMADIK JELENET.

MINDENFÉLE ÁLARCOS, GENTZ, a FRANCIA
ATTACHÉ, ELSSLER FANNY stb., azután TIL-
BURCE és DE LORGET TERÉZ.

EGY CSOPORT ÁLARCOS (*üldözőbe vesz az
oszlopsoron át egy hosszú orrú álarcost, aki esze-
veszetten szalad*).

Haha! Be különös ez a nagy orrú vándor! —
— Fürstenberg, úgy hiszem! — Más nem lehet,
Csak Sándor! —

KROKODIL (*öltarítja őket, hogy valamit mutasson
nekik a színpalak közt*).

És az a táncos medve?... Ilyet látott-e Bécs?

(*Az egész banda arra felé rohan, ahová a krokodil
mutatott.*)

GENTZ (*leült a padra. F fiatal nők környékezik.
Nősi az átvonuló hölgyeket*).

A szomorú Elvira?

COLOMBINE. Csillag.

GENTZ (*hogy örömet okozzon neki*). Éjjeli mécs!

COLOMBINE. És minek öltözött az álszent Tékla?

GENTZ (*nevetve*). Ő?

Ma este Fanchon!... Fanchon, a kis nyögde-
cselő!...

A FRANCIA ATTACHÉ *(átmegy a színen, nyomon követve Elssler Fannyt).*

Ah, nem bírok rájönni, ki ez a dominó!

Angol nő volna?

FANNY *(fut előle).* Ó yes!

ATTACHÉ *(neki ront).* Német leányka?

FANNY.

NÓ!

(Eltűnik. Az attaché utána).

COLOMBINE *(Gentz mellett ül).*

És a vicomte, mint dózse?

KLEOPATRA.

Palástja hosszú!...

GENTZ.

Mit?

Hisz akkor a báróné mint Ádria van itt!

(Tiburce jön Terézzel. Középkori kapitánynak van öltözve. Teréz ezüstös, kékes-fehér tunikát visel; vizililiomok és hosszú fűszálak omlanak le róla. Forráshosztium.)

TIBURCE. Tehát nem megy Pármába?

TERÉZ.

Megyek. Csak egy napot

Késünk a bál miatt.

(Alarcos nőre mutat, aki hátul, dominóba egy öltözött férfival, átmegy a színpadon.)

Hercegnöm, nézze, ott

Sétálgat zöld köpenyben... Bombelle!...

TIBURCE *(éles hangon).*

Szeretem

Hogy elmegy. A nemesség kötelez. És nekem

Régóta visszatetsző, hogy ön suttogva jár

A kis Napóleonnal. Nem türtem volna már!...

TERÉZ *(büszkén).* Tessék?

TIBURCE. Dicsekszünk azzal, fény hull belőle
ránk,

Hogy fejedelmi ölben ült egy-egy őszanyánk;

Mert föl lehet emelni egy csipke keszkenőt,

Ha liliom van rajta; nem éri szenny a főt.
De becsületbe vágó s nem állunk szóba véle,
Ha ibolyát vagy méhet mutat a kendő széle!

(*Fenyegető hangon.*)

Azt mondom : jaj a farkas fiának! . . .

TERÉZ. Mit beszél?

TIBURCE (*gúnyos udvariassággal*).

Ha hűgainkra éhes!

TERÉZ. Ön oly szavakkal él . . .

TIBURCE (*kurtán köszön*).

Csak intem, hogy vigyázzon! . . .

(*Távozik. Teréz utána néz, azután vállat von és átmenő csoportba megyül.*)

MEDVE (*haronfogva vezet egy kínai nőt*).

Nos, a diplomatát

Mért nézi ki belőlem? Miből gyanítja?

KÍNAI NŐ. Hát

Abból, hogy karmait be tudja húzni szépen.

MEDVE (*szerelmes hévvel*). Ó ha szeretne! . . .

KÍNAI NŐ (*lábára csap a legyezőjével*).

Bőrét eladná örömeiben! . . .

(*Ebben a pillanatban rengeteg perszóna lép föl XV. Lajos korabeli pásztorleánynak öltözve*).

VALAMENNYI HÖLGY (*Gentz körül*).

Ó, ó!

[*báránykáit!*]

GENTZ (*rémülten*). E pásztorlányka megette

POLICHINELLE (*átszalad a színen és a roppant pásztorleánnyt hirtelen átöleli*).

Fülét!?

A HÓRIHORGAS PÁSZTORLEÁNY (*vonakodva*)

Minek?

POLICHINELLE (*titokzatosan*). Megstúgom!

(Megcsókolja és elfut. Hallik, amint odább, a fák közt, valakit újra szólongat):

Fülét?...

(Gentz és a vele lévő csoport érdeklődve megy a Polichinelle után. A reichstadti herceg pár pillanat óta Prokesch-sel együtt a színpadon van. Prokesch kabátján dominó. A herceget bő, ibolyaszíni köpeny takarja. Amikor a köpeny szétnyílik, fehér egyenruha tűnik elő. Béli-dísz; fehér selyemharisnyák, könnyű tánc-cipők. Alarcot tart a kezében és idegesen legyezi magát vele. Prokeschre támaszkodik, aki nyugtalanul néz rá. Alakja törődött, mozdulatai bátortalanok, fáradt ránc az ajkai körül. Látszik, hogy a Sasfiók tépelt szárnyakat vonszol.)

NEGYEDIK JELENET.

A HERCEG, PROKESCH.

(Időnkint Alarcosok mennek át a színpadon.)
PROKESCH (a herceghez).

S ön búsán áll itt

E vígság közepette?... Metternich e szemet
Megtörte volna?...

(A herceg összerenzen.)

KÍNAI NŐ (visszatér a medvével, aki nagy kődarabot visz a hóna alatt). Mit visz?

A MEDVE (flegmatikusan). Kővé vált szívemet!

(Elsétálnak.)

PROKESCH (a herceghez).

Úgy látom, hogy a komplott pompásan áll!...

Igen!...

(*Levélkét húz ki a zsebéből.*)

Ma reggel küldték titkon e sorokat nekem...

(*Olvas.*)

«Legyen a herceg pontos! És uniformisd
 Ibolyaszín köpenybe burkolja!... Rajta hát!...
 — Csak a ma esti bálra szólhat ez a levél...

A HERCEG.

S okvetlen asszony írta... egy asszony, aki fél,
 Hogy hasztalan keres majd, ha nincs rajtam a
 jell...

Követtem a tanácsot!... Másért se jöttem el,
 Csakhogy csinos kalandot vadászak!

PROKESCH (*leverve*).

Nem!

A HERCEG.

De!...

PROKESCH.

A büszkén kitűzött cél, az összeesküvés?...
 A HERCEG (*magához intézi a szavakat*).

Napfényes földön kis császári trón,
 Melyből dicsőség csap ki ragyogón!

Bűn volna tölem, nagy bűn, ha én ülnek föl

rája,
 Akin borong a balsors, az Eskuriál homálya!
 S ha később rajta ülnek: a gyászos kezü mult
 Nem nyúlna-e szívembe? Nem tenne nyomorult
 Alakká, hogy soha el ne bocsásson többé?
 Nem gyúrna át Rudolffá, vagy második

Fülöppé?
 Ahol a méhek dongnak, veszélyes ott pihen-
 nem!

Fölkelhetnék a szörnyet, mely még most
 szunnyad bennem

PROKESCH (*kacagva*). De fenséges uram, ön örült
 A HERCEG (*összerázkódik és úgy néz rá, hogy
 Prokesch visszadöbben*). Azt hiszed?

PROKESCH (*megérti, hogy a herceget mi bántja*)
 Jóságos ég!...

A HERCEG (*lassan*). Igen!... Kínzó emlékezet!...
 Cseh, vagy spanyol kastélyban: csak téboly
 volt a vége!

Ah, mindnyájának megvolt a maga örültséggel
 Milyen lesz az enyém? A perc most kedvező!
 No lássuk! Döntsük el! Szemeljük csak ki!...
 A választék, barátom! [Bő

(*Keserű kacajjal.*)

Figyelmes őseim

Szép katalógust hagytak az unokákra!... Im:
 Legyek zene-bolond? Csillagjós? Madarász?
 Vegyész? Kámzsaimádó?

PROKESCH. Mindent megmagyaráz
 E szomorú beszéd!

(*Tompán.*)

Ah, a boldogtalan

Habsburgokkal hatott Metternich önrel...

A HERCEG. Van
 Sok téboly itt... bizony van!... De hogyha
 keverünk

Több illatszert: belőlük új illatot nyerünk;
 S az én agyam, e zordon velők zamatja, tán
 Még szebbet produkál majd a többiek után!
 Lássuk hamar: mi lesz az, mely engemet
 gyötör?

Tudom már!...Ami most itt a szívemből kitör,
 És ami eddig titkon, lappangva járt velem,
 Világosan megmondja: a buja szerelem!
 Szeretni!... Ah, szeretni!... Folyvást szeretni
 csak!

(*Öklével dühösen veri a száját.*)

Amíg csókokban égsz el, gyűlölt osztrák-ajak!
PROKESCH. Fenség!

A HERCEG (*lázasan gyorsasággal beszél*).

De hisz rendén van! Okos dolgot beszélek!

Napoleon fia, mint Don Juan!... A lélek
Kettőnkben ugyanaz: mindig mohó, falánk,
S új hódításra szomjas!... Folyvást lobog e
láng!...

Főnséges vér, amit megrontott mások vére,
Hogy ne lehessen méltó Cézár dicsőségére:
Erélyed itt él bennem! Végkép nem halt ki!...

Lám:

Az elvetélt kis Cézár lehet még — Don Juan!
Ah, így jutok majd hozzá, hogy győztessé
legyek!

Baljós byroni szívvvel hódítani megyek!
Rombolni fog, pusztítani szerelmem égő láza!
Ily módon lesz belőlem apám új kiadása!...
— S ki tudja, fontosabb-e: legyőzni a világot,
Vagy egy percre szeretni s letépni egy virágot?
Végződjék hát ilyenmód a nagy legenda!...
Jó!...

Váljék a hódítóból egy újabb hódító!
Legyek a barna hősnek szökés visszfénye én!
Férfiakat győzött le a harcok mezején...
Én majd egy sereg asszonyt!... S míg a szelet
csapom:

Ábrándos holdvilág lesz austerlitz napom!
PROKESCH. Fenség! E tréfa kínos!... Lever,
ha így beszél!...

A HERCEG. Sok kék-kabátos rémet röpt felém
a szél.

Rám kiabálnak rendre: «Nos, hova lett a cél?
A nagy császári éposz? A harci riadó?

A munkánk!... A dicsőség! Az omló vér, a hó,
A karddal írt történet... száz csatatér alattunk,
Ahol vívtunk, elesünk és diadalt arattunk:

Ez a tömérdék harctér, te kicsike fiú

Mondd, mire jó neked? — «Hogy tesse a hiú,
A bájos asszonyoknak!» — Ó szép és szívet-
orzó,

Ha járhatjuk a Prátert, míg tart a kocsi-korzó,
Egy Jénának keresztelt nagy, drága paripán!...
Austerlitz — a manóba! — ugyancsak hódít
ám,

Ha kalpagomra tűzöm, mint forgót!...

PROKESCH.

S volna lelke

Fenséges hercegem, hogy ily módon viselje?

A HERCEG. De volna, igenis!... Sőt arra gondolok
— Mert nyakkendőben jól áll s nimbust ad a
dolog —

Hogy tő gyanánt hordom majd kicsi a sást!...

(A zenekar, mely egy ideig hallgatott, újra kezd.)

Zene!

S immár nem vagy te több, ó Cézár gyermeke,
Mint Mozart Don Juánja!

(Gúnyosan mosolyog.)

Mozarté? Még azé sem!

A Straussé!

(Komolyan üdvözlé Prokescht.)

Valcert járok!

(Kétségsbeesett vidámsággal heringörrik.)

Ej, hadd legyen egészen

Mi haszna, kedves jószág!... Bécsi csecse-becse!

(Távolni akar, de megáll, mert a főhercegnőt jönni
látja.)

Ohó, a nénikém?

PROKESCH *(elvémiül a szemében villogó zavaros csillámtól).* Az ég nevére ne!...

A HERCEG *(dacosan vonagló szájjal).*

Meglássuk!

(Félvelöki Prokescht, aki szomorúan áll ki az útjából és vánszorgó lépéssel a főhercegnő felé tart. A főhercegnő öltözéke nagyon egyszerű; rövid szoknya, parasztderek, vállkendő, kötény, fejkötő: és a Liotard híres képéhez teljesen hasonlatosan kis tálcát tart maga előtt: a tálcán egy csésze csokoládé és egy pohár víz.)

ÖTÖDIK JELENET.

A HERCEG, előbb a FŐHERCEGNŐVEL, azután TERÉZZEL.

A HERCEG *(a főhercegnőhöz, andalogva).*

Ah, a hársfák!... Mily édes, kábitó

Illatjuk van ma este!...

A FŐHERCEGNŐ. Láttad tálcámat?... Ó

Büszke vagyok rá!...

A HERCEG. Maszkja?...

A FŐHERCEGNŐ. *Drendai csokoládé*

Leány...

A HERCEG. El-ra-ga-dó!... De tán egy kissé fád

Unalmas árúclkk ez? [és

A FŐHERCEGNŐ *(legyesi magdt a kartontálcával, melyről az odaragasztott papircsésze és pohár nem hull alá.)*

Nem!...

A HERCEG *(leül a padra és helytel kändlja maga mellett a főhercegnőt; bizalmas hangon).*

Üljön ide le!

A FŐHERCEGNŐ *(vidáman mellé ül).*

Nos, úgy-e szép az élet?

A HERCEG. Megférhetünk vele,
Ha ily szép nénikénk van!...

A FŐHERCEGNŐ. S ily nagy öcsénk!...

A HERCEG. Csinos,
Igen csinos!...

A FŐHERCEGNŐ *(kissé elhúzódik mellőle).*

Igen nagy!...

A HERCEG. Hogy azt a bizonyos

Játékot játssza.

A FŐHERCEGNŐ. Mit...

A HERCEG. E bájos gyöngédséget!...

A FŐHERCEGNŐ *(nyugtalanul néz rá).*

Félek a szemeidtől... Mi lel ma este téged?...

A HERCEG. De én örömmel nézek az ön szemébe!..

A FŐHERCEGNŐ *(tréfára akarja fogni a dolgot).*

Már

Értem, hogy mért beszélsz így... Álarcot öltve

Az udvar itt ma este s mint égő szerelem [jár

Pompázik a barátság!...

A HERCEG *(mindig közelebb nyomul hozzá).*

Ó némém, ez a szem

Egy kis unokahúgél... Barátság, mondja ön?

De szerelemmé válhat, ha közelébe jön!...

A néni és kis öccse, a szép keresztmama

És a keresztfiú közt hamar kipattan a

Vad szerelem, mely jámbor barátnak öltözött!

A csokoládos lánykák s ezredesek között

Egy kis határvillongás könnyen megeshetik!...

A FŐHERCEGNŐ *(föláll s kissé szárazon).*

Nekem ilyen barátság nem kedves...

A HERCEG *(csuklón ragadja, hogy maradásra*

kényszerítse, hangja rekedtes). Én pedig

Imádom ezt az érzést, mely mindent fölkaivar

És forni kész szívemben!... Ó édes zűrzavar,
Ó érthetetlen mámor!...

A FŐHERCEGNŐ *(kezét kívántja).*

Bocsáss!

(Távolabb megy.)

A HERCEG *(duzzogva).* Mély tisztelet

A ceremóniának!...

A FŐHERCEGNŐ. Ferenc, Isten veled!

Nagy fájdalmat okoztál...

(Úgy megy el, hogy vissza se pillant.)

A HERCEG *(utána néz).* Mi lesz a vége? Nos?

Lehullt a csöpp!... A tiszta barátság zavaros!...

Ám ebből a zavarból még szerelem fakad!

Várjunk!...

(Észreveszi Lorget Terézt, aki hátul a medence vizénél áll és a vállairól leomló hosszú fűszálakat belé mertítgeti. — Elcsodálkozva;)

Őn itt, leánykám?... Nem az olaszokat
Igézi meg Pármában?

(Mustrálja Teréz kosztümjét.)

Nagy Isten, mennyi fű!...

TERÉZ *(mosolyogva és szemlesütve).*

Úgy jöttem ide, mint Kis...

HERCEG *(emlékezve).* Igaz!... Ah, gyönyörű!...

(Mélabúsan.)

Atyámnak ott a sziklán kicsiny forrása volt

Ez néki börtönében vigasztalást dalolt.

Schönbrunnak palotája az én Szent Ilonám!...

De édes vigasz nélkül én sem maradtam ám!

Ha már tömlöcbe csuktak: forrást is kaptam

TERÉZ. S eddig miért került? [én!...

AHERCEG. Mert hittem, hogy kemény
Sziklámtól elfutok. De vége már!

TERÉZ. Hogyan?

A HERCEG. Lemondtam álmaimról!... Remé-
nyem oda van!...

TERÉZ *(élénken közeledik hozzá)*.

Szenved?

A HERCEG *(gyöngéd, könyörgő hangon)*.

A kicsi forrás, hús balzsammal tele,

Üdítse meg a lelkem!...

TERÉZ *(egészen mellé simul)*. Rendelkezzék velem!

A HERCEG *(lassan)*.

És hogyha felzavarnám?

[fel!...

TERÉZ *(nedves szemeit ráemeli)*. Jól van... zavarja

A HERCEG *(változtatott hangon, szinte nyersen)*.

Jőjj a tiróli házba!... Tudod, hogy merre kell

Haladnod!... Még ma este!... Vadászlakomba!

A sűrű erdő mélyén...

[Benn

TERÉZ *(döbbenve hátrál)*. Eljőjtek, Istenem?!

A HERCEG *(gyorsan)*.

[Én várok,

Jó, jó!... Ne mondj nemet. Ne mondj igent.

TERÉZ *(nagy zavarban)*.

De...

A HERCEG *(megint a régi enyelgő hangján, a boldogtalan gyermek szomorú szavával)*. [sovárog!

Gondolj a szívemre; hogy' vérzik, hogy'

Naggyá nem lehetek!... A trón nem int már

nékem!...

Ki kell sírnom magam': egy vállra van szük-

ségem!...

*(Fejével csaknem a Kis forrás meztelen vállára lan-
kad, amikor az út kövecsen fölhangzó lépések zajára
hirtelen szétválnak. — Tiburce halad át — spadas-
sin-köpenyében — a színpad hátulján. Karanfoga*

vezet egy asszonyt. Meglátva őket, beszélgetését félbeszakítja és fenyegető szemmel néz Terézre, aki megvető pillantással viszonzozza ezt a nézést és eltűnik a bálozók irányában. Tiburce — galáns udvarlását folytatva — távozik. A herceg, aki nem ismerte föl Tiburce-t, int a jobboldali kijárónál álló lakájok egyikének: frakkjából papírlapot húz elő, ráfekteti a térdére és gyorsan ír rá valamit.)

HATODIK JELENET.

A HERCEG, EGY LAKÁJ, azután ELSSLER FANNY és a FRANCIA ATTACHÉ.

A HERCEG (a betrt papírlapot átnyújtja a lakájnak.)

A kastélyba vigyék!... Nem térek vissza ma!... Vadász-pavillonomban leszek az éjszaka!...

Vigye valaki rögtön. Aztán jelentsd nekem, Hogy pontosan megtörtént.

A LAKÁJ (meghajítja magát). Ez az egész?

A HERCEG. Igen!...

Reggel a szürke kancát!...

(A lakáj kimegy. — Elssler Fanny, most is álarcosan futva jön és meg-megfordul, hogy lássa, vajjon üldözik-e? Megáll, amint észreveszi a herceget, akinek az ibolyaszínű köpenyéből kikandikál a fehér uniformis.)

ELSSLER FANNY (hőzeledik a herceghez és titokzatosan recitálja). . . . «Legyen a herceg pontos...»

A HERCEG (összeressen és kiegészíti a Prokesch-hex intézett levélke mondatát).

. . . és uniformisát . . . Satöbbi!

(Gúnyosan.)

Ó e fontos

Levélkét csakugyan nő írta, Prokeschem!
 ELSSLER FANNY (a fölbukkanó francia attachére mutat). [teszem,

Várj!... Ezt a kullancs-maszkot rögtön csúffá
 És visszatérek!...

A HERCEG (mosolyogva). Várlak!...

(Fanny a romokon át elszalad: azon van, hogy az
 attaché nyomát veszítse. — A herceg izgatottan, dühö-
 sen jár föl s alá.)

Zúgjon szívrünkön át

Az april vad szeszélye!... Szeressünk!... Rajta
 Hát!

(A zene mind édesebbé válik. Párosával haladnak
 át a színen a homályt kereső álarcosok.)

Hiába! Ez a sorsom! Törödjünk bele már!...
 Szeressünk!...

(Rámutat két álarcosra, akik szerelmes-bizalmasan
 lépegetnek a pad felé.)

... mint ezek!... Mint valamennyi pár!

(De hirtelen megrázkódik és egy narancsfa mögé
 szökken: mert a két álarcos beszélgetni kezd, abban
 a hitben, hogy egyedül vannak; és ebben a két ál-
 arcosban, akikre megvető kézmozdulattal mutatott,
 földismeri Mária Lujzát és kamarását, Bombellest.)

HEVÉDIK JELENET.

MÁRIA LUJZA, BOMBELLES, — A HERCEG
 (egy narancsfa mögött).

BOMBELLES (megkezdett beszélgetést folytatva).

Nagyon szerette önt?

MÁRIA LUJZA (*kacag*). Nincs más témája?... Kár!
BOMBELLES. Nincs.

A HERCEG (*olyan hangon, mintha fojtogatnák*).
Bombell'!... Az anyám!...

BOMBELLES. Szerette?

(*Letül. Bombelles állva marad. Egyik térdé a padon.*)

Nem tudom

De azt éreztem mindig, hogy nyugtalanítom.

Még a magas trónmennyezet alatt,

Ott is gyötörte az a gondolat,

Hogy nálamnál kisebbnek született.

Ilyenkor nyájas pillantást vetett

Nejére, hogy leplezze zavarát

S jó Lujzának hívott!... Tudja... hát...

Ilyesmi hat!... Nagyon jól bánt velem!...

S a gyöngédséget én is kedvelem.

Hisz végre is asszony vagyok!

BOMBELLES. Nem végre:

Legelső sorban!...

MÁRIA LUJZA. Ah, Bombell', az égre!

Tagadja tán, hogy van hozzá jogom?

(*Könnyedén odavetve.*)

Egy szavamat — emlékszem — mily zokon

Vették, mikor Blois-ban Saint-Aulair

A nagy bukást előttem mondta el.

Feküdtem még... és lábam csücske lent

A síma ágy-fán éppen úgy pihent,

Mintha Thomir faragta volna ki:

Kis empir-díszlet ott a mecsidi-

Bátor tövén. Egyszer csak oda pillant

A küldött. Láttam, hogy a szeme villant.

És én mosolygok s ajakamra jön

A kérdő szó: «A lábam' nézi ön?»

- Mert míg szíve a letiport hazán
Csüngött mély gyásszal: nézte igazán!...
Kacér voltam, mi? Nagy bűn, mondhatom!
Asszony maradtam!... S a császári trón
Előre látott összeomlásában
Hódítva győzött szép formájú lábam!
- A HERCEG *(futni akarna, de nem tud, mint aki-
nek lidércnyomása van: megkapaszkodik a nu-
rancsfába, hogy össze ne rogyjék.)*
Szeretnék futni!... Nincs bennem erő!...
- BOMBELLES *(Mária Lujza karjára hajol).*
Karperecében ez a szürke kő?
- MÁRIA LUJZA *(gyors elérzékenységgel).*
Ah, könnyeznem kell... a szívembe csap,
Ahányszor nézem!...
- BOMBELLES *(élénken).* Piramis-darab?
- MÁRIA LUJZA *(ábrándosan).*
Onnan való, ahol szép Júlia
Szunnyad... s mellette Montecchi fia!
- (Sóhajt.)*
Eszembe jut...
- BOMBELLES *(tisztelleljesen protestálva).*
Az ég nevére kérem:
Irgalmazzon!... Neippergről ne beszéljen!
- MÁRIA LUJZA. Neipperg bosszantja, izgatja
A másikat mért emlegeti hát? [magát.
- BOMBELLES *(olyan embernek a meggyőződésével,
aki vetélytársának inkább akarja Napóleont, mint
Neipperget):* Az más!...
- (És több kíváncsisággal, mint féltékenységgel.)*
Szerette?
- MÁRIA LUJZA. Kit?
- BOMBELLES. A másikat? [akad?
- MÁRIA LUJZA. Ah, újra kezdi?... Más tárgy nem

BOMBELLES. Ilyen nagy embert kell...

MÁRIA LUJZA. Szeretni? ... Nem

A lángeszéért senkit, sohasem

Szerettek még! — Elég volt ennyi már ma!...

Beszéljünk most inkább magunkról...

(Kacéran.)

Párma

Nem lesz unalmas?... Szívesen marad?...

BOMBELLES. Féltékeny volt tán?

MÁRIA LUJZA. Leroy urat,

A nagy szabót, azonnal kidobatta,

Mert próba-közben, amikor föladta

A peplumot rám, megigézve állt ott

Ez a művész... és hangosat kiáltott

(*Leccusztatja maga mögött a bő kámzsás-köpenyöget,
mely ellakarta kivágott ruháját.*)

A vállaim láttára!...

(*Gyémánttal rakott vállalai előragyognak.*)

BOMBELLES (a férfi kielégített hiúságával és a royalista gyűlöletével). Ah, féltékeny?...

Akkor tehát Napóleon ma nékem...

MÁRIA LUJZA (ijedten körülnéz a nagy indiskrécióval kiejtett név hallatára).

Hallgasson!...

BOMBELLES (önelégültsége nőttön-nő.)

... egyhamar meg nem bocsátna,

Ha szép válláért itt rajongni látna!

MÁRIA LUJZA (rendre utasító hangon).

BOMBELL'!...

BOMBELLES (kéjelegve abban, hogy bosszút állhat a dicsőségen). Haragvó szemmel nézne rám,
Mert felségednek azt mondom...

(*Leül a padra, mellé.*)

A HERCEG.

Atyám,

Bocsáss meg, hogy maradtam!

BOMBELLES *(nézegeti a divatos hajfonadékot, mely Arlesienne-fejkötő módjára díszíti Mária Lujza fejét).* ...haját ma

Úgy viseli, mint egy provánszi lányka,

De sokkal szebb, mert sokkal szőkébb...

sokkal!

MÁRIA LUJZA *(elgyöngülve).*

Károly!...

BOMBELLES *(a válla fölé hajolva).*

Dühöngne, hogy mély, hosszú csókkal...

*(De mielőtt ajkai Mária Lujza vállát érintenék: a reichstadti herceg nagyot kiáltva eldönt, torokon ragadja, ellöki a padról és földhöz vágja Bombellest.)*A HERCEG. Nem! Nem! Megtiltom! El... Ló-
duljon ön!*(Visszahátrál: döbbenne ámul azon, amit tett: kezével végigsimítja homlokát és egyszerre:)*

Ah, meg vagyok már mentve!... Köszönöm!...

MÁRIA LUJZA *(ájduldozva).* Ferenc! Ferenc!

A HERCEG. Megmentve!... Milyen áldás!...

Mert tudja meg, hogy ez a bőszi kiáltás

Nem az enyém volt!... Se' a kéz, mely támadt!...

Én... én tiszteltem mindig az anyámat, —

Szabadságát is!... Ő volt hát!... Ah, ő

Robbant ki most, a bennem rejtező!...

Ő büntetett, ő tirtott, senki más!

Tudja, mi volt ez? Korz-kirohanás!

BOMBELLES *(aki fölállott, egy lépést tesz a herceg felé).* Uram!...A HERCEG *(jagyos méltósággal hátrál).*

Önnel nem állok szóba! Érti?

(Bombelles megáll. Értzi, hogy nem kérhet elégtételt. A herceg anyjához fordul, mélyen meghajlik előtte).

Felséges asszony, ha szavam nem sérti:
Pármában önt a Sála-palota
Már várja régen!... Menjen hát oda,
S éljen békével, éljen boldogan!...
A kastélynak két tágas szárnya van:
Színház és templom! Ön a közepén
Tartson egyensúlyt — ezt ajánlom én —
Isten s világ közt! — Mélyen tisztelem!...

MÁRIA LUJZA *(remegő hangon).*

Fiam!

A HERCEG. Ön asszony... és van joga — nem
Tagadhatom — hogy csak asszony legyen!
Tegye boldoggá fényes szerepe
A palotában!... Ám ismerje be
— És nagy, dicső férjének ez legyen
Bús bosszúja az ifjú özvegyén,
Ki gyászruháját nem becsülte meg —
Ismerje be, hogy hódoló tömeg
Azért rajzik csak ön körül, mivel
Örök nimbuszal ő ruházta fel!
Azért hódít szépsége, szöke bája,
Mert egykor ő volt a világ királya!...

MÁRIA LUJZA *(legérzékenyebb oldalán találva).*

Nem hallgatom tovább!... Bombell', jerünk!

A HERCEG.

Tessék Pármába menni!... Ég velünk!...

Én meg vagyok már mentve!... Köszönöm!

MÁRIA LUJZA *(kifelé indul; Bombelles utána).*

Adjó, uram!

A HERCEG *(mozdulatlanul áll, rájuk se néz).*

Kéz, melyről ide fönn

Lehullt a gyűrű... mely jéggé fagyott

Alant a sírban . . . ó te ellagyott
 Nemes kéz, mely tartottad homlokát,
 Mikor, szegény, könnyezve dőlt le rád,
 Mert én nem voltam a fia! Te kéz,
 Te csupa áldás, csupa szenvedés,
 Én árva-lelkem símogatója te :
 Csókollak sírva, Jozefin keze!

MÁRIA LUJZA *(e név hallatára megfordul és igazi asszonyos gyűlölködéssel).* [sonban . . .

Mit! . . . A kreól-nő! . . . Tudd meg: Malmi-

(Az ember érzi, hogy ez a nő most mindent kitalál).

A HERCEG *(rettentő hangon).* Csönd! . . .

(Mária Lujza megdöbbenve hátrál; hallgat; és a herceg hevesen folytatja.)

Ha való ez: annál több okom van,
 Hogy hű maradjak! Annál több okom! . . .

(Mária Lujza jobbfelé megy és a bájt Bombelles-lel együtt ott hagyja — A herceg marad, egészen átalakulva, emelt fővel, indignációtól és tetterőtől remegve; — megmentve, ahogy az imént mondta. Már nem az, aki pár perccel előbb volt: unalom és kéjvágy keveréke, beteges, bájos szőke gyermek; most megint a heves, a fájdalomtól saklatott ifjú. Ebben a pillanatban Metternich visszatér, befejezve a Sedlinskyvel folytatott társalgást.)

NYOLCADIK JELENET.

A HERCEG; METTERNICH és SEDLINSKY néhány pillanatig; azután ELSSLER FANNY.

METTERNICH *(elégedett hangon, Sedlinskyhez).*

Dacát megtörtem! . . . Ifjú gőgje rom! . . .

(De meglepetten fölkiált, amikor észreveszi a szilárd tartású herceget, aki a múlt éjszaka fetrengeni látott egy tükör előtt.)

Ön itt?

(A herceg köpenye lecsúszott, amikor Bombelles-re rohant. Metternich látja osztrák ezredesi egyenruháját és megütdöve teszi hozzá.)

És ebben az egyenruhában?

A HERCEG.

Álarcos-bálra mindig maskarában

Kell jönni! . . .

SEDLINSKY *(halkan Metternichhez).*

Gödjét a kegyelmes úr

Szétzúzta tegnap . . . ám arcátlanul

Merész maradt még romjaiban is!

METTERNICH *(elfojtja dühét és tréfálkozni próbál)*

Miért vonult e félhomályba kis

Ezredesünk? . . . Kiról ábrándozik?

A HERCEG.

A kis káplárról! . . .

METTERNICH *(kitörő félben).* Addig teszi, míg . . .

(Fékezi magát. Sedlinskyhez.)

Futárok várnak! Sürget az idő! . . .

(Távozik jobbfelé, a rendőrfőnök karján. Fogcsikorgatva dőlennyögi:)

Kezdhethük újra!

ELSSLER FANNY *(visszajött az imént. Amint látja, hogy Metternich Sedlinskyvel együtt kiment, gyorsan közeledik és suttogó hangon a herceg háta mögött).* Herceg . . .

KILENCEDIK JELENET.

A HERCEG, ELSSLER FANNY. ÁLARCOSOK
átvonulása.

(Visszafordul. Megismeri az álarcos asszonyt, aki-
nek megígérte, hogy várni fogja. Türelmetlenül
tovább megy). Ez a nő!

Megint!... Nem! Nem!... Hiába jött ide!
Nem akarok...

FANNY (csúfondárosan, álarcát pillanatra meg-
emelve). Megszökni?

A HERCEG (meglepetten fölkiált). Fanny!... Te?...
(Más hangon és közeledve hozzá).

Megszökni? És hogy?

FANNY (szemével az átsétáló párokra kacsint).

Rajta, hercegem,

Színlelje most, hogy udvarol nekem!...

Komoly dolog... Figyeljen minden szóra.

És mosolyogjon folyvást a csacska dominóra.

(Negédesen, szól hozzá.)

Cousineja itt van!...

A HERCEG (nagyon meghatva, de hőzönyt színlelve).

Ó?...

FANNY. Itt.

(A herceg kezét megfogja és a szívére teszi.)

Nézzc, kérem

Lüktet, dobog, akár egy premiéren!

— Fehér ruhád van rajta. Az a frakk,

Melyben a büszke sasfiók olyan

Mint egy sirály!... Fej-forma és alak

Hozzád hasonló. Úgy néz, komolyan,

Mint te. De most, hogy fekete haját

Arany szökére változtatta át:

Téged lát benne valamennyi szem.

A tükröt is rászedné, azt hiszem!

Tehát a míg

(Balra mutat, a kis színház kapujára.)

«Mihály s Krisztina» bent

Előadódik: te hamar köpenyt

Cserélsz grófnőnkkel . . .

A HERCEG (észbe kap). Álruhát kapok!

FANNY. Eltűnsz azonnal . . .

A HERCEG. Aztán jönni fog

Az álherceg!

FANNY. Jön! . . . Azután pedig

Nagy garral megy kil . . .

(A bal-kijáráásra mutat.)

A HERCEG. Ott künn követik

A rendőr-kémek, akik engem várnak,

S helyettem most az ő nyomában járnak . . .

FANNY. Schönbrunnba megy . . .

A HERCEG. Bezárkózik szobámba . . .

FANNY.

Elalszik mélyen s mire nagy-sokára

Fölébred holnap . . .

A HERCEG. Én már messze járok!

— De . . .

FANNY. Van de is . . .

A HERCEG. Van egy veszélyes árok!

Ha hercegünket megszólítja egy

Szerelmes, szép maszk, amikor kimegy?

FANNY.

Nincs rá eset. Nem tartja senki fel.

Mint egy balettet, úgy rendeztük el.

Tizenkét mályva-dominó fogadja

Kellő sorrendben. Kézről-kézre adja

Ez a mosolygó, fecsegő, kacér

Asszonycsapat, míg a küszöbre ér.

— Mint egy fehér toll-lapdát az ütők,

Akkép röptik egymáshoz a nők

Képmásodat. Jól van kifőzve, mondd?

ÁLARCOS CSOPORT (*átrohan hátul. Üldöz egy farkasfejű álarcost*). Ki ez a farkas?

A FARKAS (*visszafordul üldözői felé*). Hú!...

(*Eltűnik a fák közt.*)

A CSOPORT (*most egy udvari bolonk után iramodik, aki nagy bakugrásokat csinál*). S ez a bolond?

A BOLOND (*fui és csörgő botját rázza*).

Cin! Cin!

(*Mindnyája hahotázva kiszalad.*)

FANNY (*folytatólag a herceghez*).

Aztán kimégy a parkon át.

A HERCEG. A Hietzingi kapun?

FANNY.

Nem!

A HERCEG.

Merre hát?

FANNY.

Vigyázzunk!... Jönnek! — Nézzen most uram,

A legyezőmre...

A HERCEG. És mért?

FANNY (*kacérul legyezve magát*). Rajta van

A park terv-rajza!... Látjuk az utat?

Vörös-szín. Íves. Ha tovább kutat:

Fehér kis kocka, zöldes-színű pety

A márványt és a fákat jelzi!... Megy...

Most balra fordul. Itt nem bukkan örre.

A fácános mentén halad előre...

A HERCEG (*szeme a legyezőn*).

E sok rovás?

FANNY.

Mind fölfelé mutat

— Aztán lemenve, a szökőkutat,

A nagy tritont most megkerüli ön,

S e kis kapun itt mint császár kijön!
Megértettük?... A legyezőt bezárom!...
A HERCEG *(lázasan örömmel)*.

Császár...

FANNY *(tréfálva)*.

Igen!... Díszhintó a határon!

A koronázás fényes, nagy batárja!

A HERCEG. S a kapunál?

FANNY. Ott egy bérkocsi várja!

A HERCEG. Mi?

FANNY. No ne féljen!... Pompás lovakat
Fognak beléje!

A HERCEG. És ez a fogat?...

FANNY. A randevú helyére vágat el!...

A HERCEG. Hová?...

FANNY. Bizony, kissé kerülni kell!...

Két óra-járás: a wágrámi-tér!

Grófnőnk kívánja!...

A HERCEG *(mosolyog)*.

Bonaparte-vér!

— S Prokesch?

FANNY. Az ott lesz. Már írtam neki.

A HERCEG.

És Flambeau?... Vajjon, hogy' jut oda ki?

Meglátom-e?

FANNY. Ki tudja? Türelem!

(Beszélgetve a színen baloldalára vezet. Ezen az oldalon, repkénnyel befuttatott nagy antik urna tövében, hosszú fűszálak közt omladékhalmoz hever. Mohhal kipárnázott oszloptörödékek ülést kínálnak; és — laposan fekvő, kődarabhoz hasonló dombormű közelében — csonka szobor szakállas, roppant feje meresztí fehér szemüregét és feketélő szájnylásdát.)

Várjunk. — A hold szépen süt odafenn.

Üljünk le itt. Ön azt az oszlopot
Foglalja el . . .

(Rámutat az oszloptöredékre.)

én ezt a vén, kopott
Kő-istent . . . ezt a nagy Neptún-fejet.

(Komikus reverenciával a kőfejhez.)

Megengeded, jó Neptún, hogy helyet
Foglaljak itt?

A NEPTÚN-FEJ *(mély, siri hangon).*

Tessék leülni!

(Fanny ijedten visszahököl és a fej kedélyesen folytatja). Ám

A hangyákra vigyázzon, kis babám!

FANNY *(a herceg karjai közé menekül).*

A fej beszél, irgalmas Istenem!

A HERCEG *(egyszerre észbe kap).*

Ez a nyílás . . . ah, jól emlékezem . . .

A dudva közt még látom a nyomát . . .

Itt másztunk ki . . .

A HANG *(nyugodtan).* Egy hangyabolyon át!

A HERCEG *(odahajlik az omladékhalmazra és tolja félre a bozótot).*

Flambeau!

TIZEDIK JELENÉT.

A HERCEG, FANNY, FLAMBEAU, egyelőre láthatatlanul. — Künn álarcosok.

FLAMBEAU hangja *(kedélyesen).*

Robinson elrejtett lyukában . . .

ÁLARCOSOK CSOPORTJA *(herget egy pojácát a szűn háttérében).* Hajrá! . . .

FANNY *(hirtelen előre hajlik és kezét Neptún szá-
jára teszi).* Csitt! . . . Maszkok! . . .

ÁLARCOSOK CSOPORTJA *(kiszalad).*

Brávó!

(Hangjuk távolba vész.)

FLAMBEAU hangja *(a legnagyobb nyugalommal
fejezi be a mondatot).* . . . egy magában!

A HERCEG. Mit! . . . Tegnap óta . . .

FLAMBEAU *(még mindig láthatatlan).*

Itt pipázok szépen!

A HERCEG. E lyukban?

FLAMBEAU. Ezt jól megcsináltad! . . . Éppen

Olyan jól, mint az, aki hajdanába'

A medvebőrös kucsmát föltalálta.

A mameluk Pénteknek hívja!

A HERCEG *(nézegeti a mohos kődarabokat).*

Nézem,

De már a giz-gaz fölverte egészen . . .

Nem látom tisztán!

FLAMBEAU. Jobbra, az ebadtát!

Ott, ahová most fújok egy kis vattát! . . .

*(És a laposan heverő kődarab nyílásán keresztül
bodorfüst gomolyog a csendes levegőbe.)*

FANNY *(mutatja a füstöt a hercegnek).*

A kis Vezúv! . . .

A HERCEG *(a kő felé hajolva, leverten:)*

Untad magad? . . .

FLAMBEAU *(füstfelhőt eregetve válaszol).* Halálra!

De

(Füstgomoly.)

megmondtam,

(Füstgomoly.)

hogy eljövök a bálla! . . .

FANNY (*nyugtalanul néz körül*).

Ha meglátják, hogy egy nagy füstgomoly
Beszél velünk!

FLAMBEAU. Jaj!

A HERCEG. Nos, mi az?

FLAMBEAU. A boly

Támad megint... a hangya hadsereg!

Jaj!... Tegnap óta -- Isten verje meg --

Folyvást csatázunk!... Ők százezren vannak,

S nekem pipám van!

(*Hallik, amint nagyokat fúj.*)

És ha rám rohannak:

Borzasztó füsttel...

FANNY (*kacagva*). Ágyúzod le őket!...

FLAMBEAU (*közelebb jön a hangja*).

Egy pillanatra -- hogyha léhűtőket

Nem láttok itt -- kidugnám a fejem!

A HERCEG (*miután körülnézett és meggyőződött róla, hogy senkisésem jön*).

Dugd!

(*A kő egyik lapja lassan fölemelkedik, hozzátapadó repkényt, moszatos fűvet vonszolva magával és a Robinson-lyuk nedves homályából egy titokzatos, nevetséges Flambeau tolja ki a fél-testét, akinek az uniformisa penész-zöld, a bajusza csupa fűszál, az orra homokos, a szeme vidám.*)

FLAMBEAU (*miután a nagy követ fölemelte: siri hangon gyújt rá egy akkoriban divatos, széltében énekelt operadáriára*).

Ó apácák!...

A HERCEG és FANNY (*rohamosan*). Csitt!

FLAMBEAU (*a kis földalatti nyílás mohos párkányára könyököl*).

Dicső verem!

Úgy nézhetek ki, mint aki saját
Sírjából pislog! . . .

A HERCEG. Flambeau! . . . Még ma hát!
Megtudtam mindent Fannytól! . . .

FLAMBEAU. Derék!
Csak Metternichtől óvja meg az ég!

A HERCEG. Már nincs itt. Elment.

FLAMBEAU (*élenken*).

Hála, szent atyám! . . .

Hisz akkor itt nem ismer senki rám!

FANNY. Nincs baj! . . .

FLAMBEAU. Metternich elment? És nekem
Nem mondta ezt azonnal, hercegem?

A HERCEG. De . . .

FLAMBEAU.

Hagyta, hogy forogjak itt magam,

Amig merevvé válik a nyakam?

FANNY (*hirtelen*). Álarcosok!

(*Flambeau visszabújik a lyukba. — A színpadot
maskarák lepik el, akik körtáncot lejtenek egy nagy
szakállú mágus körül.*)

ÁLARCOSOK (*találgatják, ki rejlik a hosszú szakáll
mögött?*)

Ez Sándor! — Én Zichyt

Gyanítom! — Nem! nem! — Várj csak egy
kicsit

Megmondom: Thalberg! — Nem, Thalberg
arab

Ruhában mászkál! — Nem, nem! Hamarabb
Tán Jósika! . . .

(*De a mágus hirtelen lekuporodik és két álarcos
összefonott keze alatt kirohan. Nagy kiabálás.*)

Elillant! . . . Vissza kell

Azonnal hozni! . . .

FLAMBEAU (*főlemeli a követ, mint egy krampusz a skatulyája födelét*). Már elmentek?

A HERCEG és FANNY. Eli

FLAMBEAU. Akkor tehát . . .

(*Nyugodtan kilép a lyukból és kihúzza belőle a puskáját, a medvebőrös süvegét.*)

A HERCEG és FANNY. Mi?

FLAMBEAU (*a követ visszahengeríti a helyére*).
Csukjuk be a vermet!...

A HERCEG (*megrémülve*).

Ha meglátnak, mi lesz? Nagy ég!

FANNY. Kegyelmet

Ne várj! . . . Bujj vissza rögtön! . . .

FLAMBEAU. Hogy mi lesz,

Ha meglátnak?

(*A maskarák visszajönnek hátul.*)

EGY ÁLARCOS (*meglátja Flambeaut-t és lelkesen*).
Hohó! Nagy ötlet! . . . Ez

Mint vén granátos jött ide!

FLAMBEAU (*a herceghez és Fannyhoz*).

No tessék,

Ez lett belőle! . . .

A TÖBBI ÁLARCOS (*Flambeaut látva mind megáll*).
Méltó, hogy lefessék! —

Bravó! — Jeles! —

FLAMBEAU. Most már nyugodt vagyok!

(*Fölt teszi a süvegét és szájába veszi a pipáját. — Ebben a pillanatban megtelik emberrel a színpad. Mindenki jön a bálból, mert a színház csöngettyűje szól és egy lakáj a bejárat lombos ágaira színlapot akaszt, ezzel a föltrással:*

MIHÁLY és KRISZTINA

Vaudeville egy felvonásban.

Irták: EUGÉNE SCRIBE és HENRI DUPIN.

(Az álarcosok nagy része, mielőtt belépne a színházba, megáll és nézegeti Flambeaut.)

TIZENEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, majd lassankint VALAMENNYI
ÁLARCOS, LAKÁJOK, TERÉZ, TIBURCE stb.

BUFFÓ (*Piperköchöz*). Láttad?

PIPERKÓC (*álmélkodva*). Mesés!

(*A herceg kissé odább ment Fannytól és Flambeautól, akit egy pillanat alatt körülvesznek.*)

ARLEKIN (*közélről nézi*). Fülében, hogy' ragyog
Az aranyos kis karika!... Csodás!

KIS SZATANELLA (*szintúgy*).

S a nagy szemöldök!... Remek alkotás!...

(*Lábujjhegyre áll, hogy a bozontos, szürke szemöldököt megtapogassa. Flambeau visszahököl.*)

FLAMBEAU (*súgva Fannyhoz*).

De mit vegyek föl, hogy ha kimegyek?

FANNY (*ruhatári számot húz ki a keztyűjéből és átadja Flambeaunak*).

A Gentz úr száma...! Pompás köpenyeg!

KIS MARQUIS (*Flambeauhoz*).

Adj Isten, medve!

FLAMBEAU (*udvariasan*). Kérem!... Örülök

Hogy van szerencsém!...

BOHÓC (*mustrálja Flambeaut*). Ki ez a kölök?

Vizsgálgatom, — de úgy látszik, hiában...

(Közelebb megy hozzá és tréfás hangon.)

Hol szolgáltál?

FLAMBEAU.

A nagy ármádiában!

(Kacagás.)

FLAMBEAU (félre). Nem volt ilyen kedvük,

Páholtuk őket!... [amikor

KÜLÖNBÖZŐ KIÁLTÁSOK (Flambeau-t lépegetni látva).

Föltámad a kor! —

— Vernet Horácnál látsz ilyen fejet! —

Valódi Raffet! Charlet fest ilyen —

EGY LANDSKNECHT (hozzá megy és az uniformisát tapogatja).

Milyen kopott!... Milyen poros!... Derék!...

Ki a szabód?

FLAMBEAU. Bizony már régi cég.

Kettős. Két testvér: Harc és győzelem!

LANDSKNECHT. Ah, úgy!?

FLAMBEAU (visszalépve).

Biz úgy!... Biztos, hogy maga nem

Dolgoztat ott!...

BOHÓC (utána megy). De hiszen ez Zichy!

(Kezet nyújt Flambeau-nak.)

Ej, kedves grófom...

(Visszahőköl, mert Flambeau bodorfüstöt új a szeme közé.)

FLAMBEAU (mentegetődözve mutat a pipájára).

Pélpám, a kicsi!

(Kacagás.)

BOHÓC (a többiekhez).

Hamis a nyelve, mint a szája... mi?

FLAMBEAU (dudol).

*Muszkaföldön áztunk, fáztunk,
Mégis vígan madarásztunk!*
FLÓRENCI FÓNEMES *(nevetve)*.

Valóban pompás!

(Hozzálép és karonfogja.)

Orrocskánk, komám,
Ott elfagyott!...

(Kacagás.)

FLAMBEAU. De a szemünk nem ám!

(Dudol.)

*Ördögadta kis kabátja,
Mind részeg lesz, aki látja!...*
ARLEKIN *(a másik karját fogja meg és finoman)*:
Tehetnénk rá kis kerekecske foltot?...

(Kacagás.)

FLAMBEAU. A hányszor látta, ön kereket oldott!

(A nevetés elsavanyodik.)

TÖBBEN *(hissé fanyarul)*.

Tréfás!...

LANDSKNECHT *(langyosan)*. Hű!

BOHÓC *(hidegen)*. Pontos!... Történeti szint ad
Mindennek!... [tapintat.

ARLEKIN *(halkan a többiekhez)*. De hiányos a
(A színház felé tereli őket, ahová lassankint valamennyi belép. A színpad elnéptelenedik. Elssler Fanny közelebb megy a herceghez és mohó pillanattal nézi a kis kapuhoz sétáló utolsó álarcosokat.)

FANNY *(a herceghez)*. Amint bementek...

FLAMBEAU *(stentori hangon nógatja a késlekedőket)*. Tessék!... Lépjenek bel...

FANNY. Unokahúgát elhozom sietve!...

(Ebben a pillanatban jön a lakáj, akít a herceg megbízott, hogy levelet vigyen a kastélyba és gyorsan közeledik a herceghez.)

A HERCEG. Mi az?

FLAMBEAU *(hátról)*. Csak tassék!

LAKÁJ *(a herceghez)*. Értessítve van

A palota, hogy fenséges uram

Ma éjszaka ott künn kegyeskedik

Meghálni...

(Kimegy.)

FANNY *(aki hallotta: mit mondott a lakáj)*.

Hol?...

A HERCEG *(hirtelen és sügva Fannyhoz)*.

Ah, azt mondtam nekik

— Ezt elfeledtem! — hogy vadászlakomban

Töltöm az éjjelt!... Értessítsd hát nyomban

A grófnőt!... Kérd meg: háljon ott helyettem!

FANNY. Meglesz! Jövünk azonnal mind a ketten!

Maradj itt!...

(A bal-háttérben el. A bálból jövő utolsó álarcosok közt van Tiburce és Teréz.)

FLAMBEAU *(a színház küszöbén)*.

Tessék!...

TIBURCE *(Terézhez, a színházra mutatva)*.

Őn nem megy be?

TERÉZ.

Nem!

Elutazom!...

TIBURCE *(üdvözlő)*. Ég önnel!

(Bemeleg a színházba. Teréz a jobboldali kijáróhoz indul.)

A HERCEG *(észreveszi)*.

Istenem,

Légyottra megy? ... Elállom az utat! ...

(Teréz felé megy, hogy figyelmeztesse.)

TERÉZ! ...

(A leány megáll a küszöbön és a hercegre néz. A herceg mást gondol és magához intézi a szavakat:)

De nem! ... Édes lesz a tudat,
Hogy gyöngye volt ... hogy rászánta magát
A kedvemért! ... Menjen! ...

(És Terézhez, gyöngéd, szerelmes hangon.)

Ma este hát!

(Teréz szó nélkül távozik.)

TIZENKETTEDIK JELENET.

A HERCEG, FLAMBEAU, FANNY, A GRÓFNŐ.

FANNY *(visszatér. Flambeau-hoz).*

Hol tartanak? A perc immár jelen!

(Flambeau belép a színházba. Fanny int a háttér felé és egy álarcos fiatal ember jön elő, széles, barna köpenyben.)

FLAMBEAU *(kilép a színházból).*

Sok dáma sír. Bánatjuk végtelen,
Mivel Szaniszló bús és lengyel! ...

(Visszamegy a színházba.)

FANNY *(a herceghez).*

Itt.

A grófnő, herceg!

(A fiatal ember leveti az álarcot. A grófnő áll előttük. Szőkére festett haja szakasztott úgy van vágva és fésülve, mint a hercegé: rézsutos választék, nagy csimbók a homlokon. Odamegy unokatestvéréhez; szét-

*tárja köpenyét: karcsú termetén fehér egyenruha;
teljesen azonos a herceg uniiformisával.)*

A HERCEG. Látok valakit
Az éjben, aki én magam vagyok!...
Szemközt velem saját arcom ragyog!...

(Fanny lesben áll.)

A GRÓFNŐ. Napóleón, jó estét!

A HERCEG. És neked,
Napoleonn'!

A GRÓFNŐ. Szívem nem reszketett.
Nyugodt vagyok. S te?

A HERCEG. Arra gondolok,
Hogy értem ön — — irtóztató dolog!

A GRÓFNŐ *(gyorsan)*.

Ó, nem önért!...

A HERCEG. Ah?

A GRÓFNŐ. Hogy nevünk a trónon
Ragyogjon újra!

A HERCEG *(mosolyogva)*. Délceg amazonom,
Érc-pajzsodat ugyancsak rázod!...

A GRÓFNŐ *(büszkén)*. Ó

Nem volna oly szép, tisztán ragyogó,
Ha szerelemből tenném!

A HERCEG *(közelebb megy hozzá)*. Ez a szó
Eszembe juttat valamit: ma este,
Vadászslakomban... ha talán keresne
Valami nő...

A GRÓFNŐ *(összerázkódva)*. Tudtam!...

A HERCEG. Mondd el neki:
Miért futkottam a világba ki...
S esküdj meg...

FLAMBEAU *(megjelenik a színház küszöbén)*.

Hallgat a vén katona...

FANNY. Jó, jó!... Eredj csak!...

FLAMBEAU (*visszamegy a színházba*) . . . nem morog soha!

A HERCEG. . . Ha eljön: később megmondod nekem! . . .

A GRÓFNŐ. Trónt kellene foglalnod hercegem, S egy női szív foglal le?

A HERCEG. Ah, mivel

Császár leszek, császári trónra kell Fölhágnom holnap: látod, épp azért Becsülöm úgy e szívet még ma! . . .

A GRÓFNŐ (*durván*). Mért, Mért éppen ezt? . . . Fogják szeretni mások!

A HERCEG. De akiket tán külső csillogások

Szédítenek . . . amíg ő dísztelen, Dicsőség nélkül buknék itt velem; Akit — ha eljön — csak vigasztalás Hoz e fehér légyottra, semmi más!

A GRÓFNŐ (*vállat von*).

Fog még szeretni másokat! . . .

A HERCEG. De tán

Sosem lesz többé nő-személy után Ily forró vágyam más légyottokon! . . . Így várni többé sohasem fogom A kedves nőt, epedve végtelen', Mint ott, ahol nem is leszek jelen!

A GRÓFNŐ (*bosszusan*).

Hogy' meg van hatva!

A HERCEG. Jobban meg leszek,

Ha öntől, húgom, később hírt veszek, Hogy eljött! Eljött! . . .

FLAMBEAU (*a küszöbön*). Hah, sietni kell,

Mert szemforgatva épp most énekel Ezredeséhez! . . .

(*A herceg és a grófnő gyorsan fölteszik az álarcot.*)

A GRÓFNŐ *(leoldja barna köpenyét. A herceg is a maga ibolyaszínű dominóját).* Gyorsan öltse fel!
 FLAMBEAU *(néz, nem jön-e valaki a színházból).*
 Bátran!... Vigyázok jól a mamlaszokra!

*(Kihúzza puskájából a vesszőt és ünnepélyesen föl-
 emeli.)*

E bűvös pálca erejénél fogva...

A GRÓFNŐ *(Flambeauhoz).*

Csodát művelhetsz!... Holnap Cézár leszel!

FLAMBEAU. Meghiszem azt!... A pálcám
 puska vessző!...

*(A reichstadti herceg jobbfelől áll. A grófnő bal-
 oldalt. Egyszerre veszik le magukról a köpenyt. Pilla-
 natig, ebben a fehér villanásban, két reichstadti her-
 ceg áll a néző előtt. De a csere gyors, a herceg bele-
 burkolódik a barna köpenybe, főlhúzza fejére a kám-
 zsát: a grófnő hanyagul félvállra veti az ibolyaszínű
 dominót, hogy jól lássák a fehér uniformist és a rend-
 jeles csillagot: hajadonjött marad, hogy lássák a szöke
 fürtöket. És már csak egy reichstadti herceg áll a
 néző előtt: a színpad baloldalán.)*

TIZENHARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK. AZ EGÉSZ TÁRSASÁG.

FLAMBEAU *(fülel a színház felé, ahonnan taps
 és egyéb zaj zsidong ki.).* Jönnek!...

*(A herceg elmegy a grófnőtől. Lármás zene harsog.
 A színpad egyszerre fényes lesz. Mert lakájok jön-
 nek mindenfelől, akik narancsfákat gurítanak maguk
 előtt s a narancságak tele vannak apró, sugárzó lámpá-
 val. Valamennyi zöld kádra két deszkalapot helyez-*

tek. A deszkalapokon csipkés asztalkendő. A kendő közepe lyukas. Ebből a lyukból nyúlik föl a narancsfa törzse. Valamennyi asztalkán pompás tertték, melyre ragyogó fény árad a föléje magasodó fáról. Ezüstös edények, kristálypoharak. Tömérdek virág. Egész falca púderes hajú lakáj, akik szempillantás alatt négy könnyű széket állítanak minden caisson elé és a kezdettől fogva látható két narancsfát éppen úgy felszerelik, mint az ujonnan jötteket. — E közben valamennyi álarcos kitódul a színházból, farandolt lejtve, összefogott kézzel, a zenekarban csattogó galoppnak a dallamára. Amint látják a Metternich meglepő ötletét: lelkes kiáltás tör ki belőlük. A hosszú, táncoló lánc — elől a főhercegnő és a francia attaché — kigyózva kering a narancsfák körül. Az általános kacagásból, vihogásból, kiabálásból körülbelül ezek a szavak válnak ki érthetően:

Ah, a narancsfák! — Itt lesz a vacsora! — Szoknyám lehágja! — Hopp, hopp! — A fák egész sora! — Táncoljunk! — Körbe, körbe! Ah báróm, édesem! — Csak rajta! — Hopp, hopp! — Marquis, fogja meg a kezem! Gyorsabban: — Még gyorsabban! — Ma este meg sem állunk! Vigyázzanak: egy, kettő . . . háromra szerte válunk! Most — három!

(És a farandol szétbomlik.)

MIND (az asztalokhoz rohannak, hogy elhelyezkedjenek). Hurráh!

FANNY (a herceghez. Rámutat a grófnőre, aki bal-

*oldalt áll, az első színpal közelében s akit egy pil-
lanat alatt mályvaszínű dominók vesznek körül).*

Nézzel... Körül van fogva már!

A MÁLYVA-DOMINÓK *(kacérkodnak az álherceg
körül, nehogy valaki más közeledjék hozzá).*

Ó herceg! — Főúr! — Fenség!

GENTZ *(az öreg gavallér féltékenységgel pislant
feléjük).* Mind csak utána jár!

ÁLARCOSOK *(hivogatják egymást, hogy együtt
vacsoráljanak).*

Hé! Ide Zichy! — Sándor! — Minna, maradjon
nálunk!

COLOMBINE *(akit Minna-néven szólítottak, leül
közéjük).* Mi árult el?

POLLICHINELLE. E gyöngysor!

BOHÓC *(nézegeti a feje fölött lógó apró narancsokat).*
Narancsvizet csinálunk

A csemegéhez!

EGY MÁLYVA-DOMINÓ *(turbékoló hangon az ál-
herceghez).* Fenség!

MEDVE *(aki letette a fejét, hogy kényelmesen
vacsorálhasson, olvassa az étlapot).*

A Duna és a Volga

Ad kecségét, halikrát!...

A FŐHERCEGNŐ *(ide-oda jár és elhelyezi a va-
csorázókat).* Meyendorff Mimi, Olga;

Egy asztalnál...

*(Mindenki leül, kivéve a grófnőt, aki még mindig ott
áll baloldalt és egy mályva-dominóval enyeleg. A her-
ceg — folytonosan szemmel tartva orokatestvérét —
Fannyval és Flambeauval ül egy narancsfa alatt. —
Kacagás. Lárma. A vacsora kezdődik.)*

GENTZ *(földáll, pezsgős pohár a kezében).*

Szép hölgyek és uraságok!

(A vacsorázók egy része csöndre inti a társaságot.)

A HERCEG (látja, hogy a grófnő egy lépést tesz jobbfelé).
Itt

A szörnyű pillanat! . . .

TÖBB VACSORÁZÓ. Hallgassunk Gentzre! . . .
[Csitt!

GENTZ. Az első tósztot annak szentelem . . .

A HERCEG. Távozni készül . . .

GENTZ. . . . aki nincs jelen! . . .

*Aki virágot, pezsgőt, muzsikát
Ádván nekünk, eltüntette magát,
Hogy dolgozzék, hogy asztalához álljon,
És reggelig sürgönyöket diktáljon!*

(Taps. A grófnő él az alkalommal, hogy mindenki Gentzre figyel és az asztalok közt indul a kijárárs felé. Amint halad — a herceg szórakozott magaviseletét utánozza és olyanformán, mint aki épenséggel nem siet — minden asztaltól egy mályva-dominó kél föl, egy ideig kíséri, kötekedik vele és csak akkor hagyja ott, amikor egy másik mályva-dominó kaparítja magához kacér nevetéssel.)

FANNY (szemmel kíséri és halkán a herceghez)

Hanyag járását eltanulta jól! . . .

GENTZ (emelt hangon folytatja).

*Első hab-gyöngyöd, pezsgó, neki szól! . . .
Urunk, Metternich, osztrák és spanyol
Öröklő herceg, — császár kamarása, —
A nagy kancellár, akinek nincs mása! —
Titkos tanácsos, — Daruvár ura . . .*

FANNY (egyre nézi a grófnőt, aki mind jobban közeledik a kijáráshoz). Kíséri lassan hölgyeink Nyugodtan lép! . . . [kara . . .

GENTZ. *Portella hercege,*

Szent Anna-rend híres lovagja . . .

A HERCEG *(súgva Flambeauhoz, akinek a kezét görcsösen szorítja).*

Vén fecsegő tudtán kívül nekem

Segít most!

GENTZ. . . . *És mint csillag az égen,*

Úgy függ szíven az Elefánt, a dán,

És a Szeráf, a svéd-rend! . . . Azután

A szín-aranyból készült gyapju . . .

FLAMBEAU *(súgva).* Ég!

Csak volna vagy harminchat címe még!

GENTZ. *A szép-művészetek kurátora . . .*

A HERCEG *(lázasan, szemeivel a grófnőre tapadva, aki folyvást előre megy).* Ily vontatottan nem

Nem! . . . Túloz! . . . [járok soha! . . .

GENTZ *(növekedő lelkesedéssel).* Mánás, örökös . . .

A HERCEG *(egyre izgatottabb. Látja, hogy a grófnő megáll egy mályva-dominóval, egészen közel a kijáráshoz).* Miért

Állott meg . . . most, hogy a küszöbre ért! . . .

Mit vár?

GENTZ. *Igen, kiáltom lelkesedve:*

A Harmadik Károly-rend, Sólyom, Medve,

Oroszlán-rendek nagy-heresztesét . . .

(Megáll és törli a homlokát.)

Pfű! . . . Pfű! . . .

JOBBDALI SZOMSZÉDNŐ *(a másikkhoz, aki Gentz baloldalán ül).*

Elájul! . . . Szentem, bontsa szét

A legyezőt! . . .

(Komikus buzgósággal legyezik Gentzet kétfelől.)

GENTZ *(magához tér és nagy emfáziással befecsejt).*

. . . Múltának hős lovagja,

S több tudományos társaságnak tagja:

Sokáig éljen!

ÁLTALÁNOS LELKESEDÉS. Éljen!

(Mindenki föláll. A poharakat összekocintják. A grófnő az utolsó mályvadinóval a kijárdához érkezett; lábával a küszöbön, fecseg és idegesen nevetgél, pillanatig haboz, attól félve, hogy gyors távozása elárulhatná, kezét csókol a mályvaszínű dominónak, búcsúzás jeléül.)

FLAMBEAU (halkan a herceghez, aki már nem mer odapillantani). S ez alatt

Álhercegünk szépen tovább halad!...

A FŐHERCEGNŐ (aki egy pillanat óta szemmel kíséri az álherceget, — fennhangon, a helyéről).

Franc, távozol már?

(A grófnő tántorog. Kénytelen odatámaszkodni a rácshoz, hogy el ne essék.)

A HERCEG (súgva). Minden elveszett!

FLAMBEAU. Mennydörgős mennykő!...

A FŐHERCEGNŐ (föláll és a grófnő felé indul).

Add csak a kezed!

FANNY (elrémülve). A főhercegnő nincsen beavatva!...

A FŐHERCEGNŐ (már ott van a grófnő mellett).

Franc

(Kezet nyújt neki és szelid szemrehányással.)

Bántottál!... Volna okom haragra,

De én...

(Megrdzkódik, mert az álarcon át ismeretlen pillantás szegeződik rá. Beszédét félbeszakítja, jobban megnézi a maszk alól kilátszó arcot és csaknem hangtalanul.)

Ah!

A HERCEG *(aki látja ezt a jelenetet).*

Vége!

A FŐHERCEGNŐ *(habozva hátrál).*

Én . . .

(Majd, végtelennek tetsző pillanat után, visszanyeri természetes hangját, kezét nyujt a grófnőnek és hangosan így szól.)

Nos, édesem,

Holnap! . . .

A GRÓFNŐ *(a meghatottságtól, a kiállott félelemtől, a hálától csaknem elkábulva).* Ó Fenség! . . .

A FŐHERCEGNŐ. Látlak, azt hiszem!

(Hirtelen és halkán.)

Csókolja meg hát gyorsan a kezem!

(A grófnő összeszedi magát: úgy csókol kezét a főhercegnőnek, mintha csakugyan ő volna a reichstadti herceg: azután szilárd tartással távozik.)

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Előbbiek, a GRÓFNŐ nélkül.

EGY VACSORÁZÓ ÚR, *(aki látta távozni a grófnőt).* A herceg megy? [gény!

TIBURCE *(vállát vonogatva).* Hóbortos a sze-

(A főhercegnő visszatérőben annál az asztalnál halad el, ahol a herceg ül Fannyval és Flambeau-val.)

A HERCEG *(megállítja útja közben és halk, meghatott hangon szól hozzá).*

Kezét . . . mint Reichstadt hercegének . . .

A FŐHERCEGNŐ *(pillanatig nézi ezt a kámzsá-*

val fődött, álarcos fiatal embert, azután kezét nyújt). Én...

Im, itt van, szép maszk!

(Helyére megy. Mindenki eszik, kacag, tereferél.)

GENTZ *(födláll, pezsgös pohárral a kezében).*

És most...

(Nevetés, tiltakozás.)

TÖBB HANG. Újra? ... Nem

GENTZ. Csak egy szót...

ARLEKIN. Halljuk! ...

GENTZ. Kiegészítem

Kis tóosztomat. Amíg a herceg itt
Időzött köztünk, persze valamit
Mellőznöm kellett. Most helyrehozom
A szándékos mulasztást és iszom
Metternich úr legszebb címére. Mélyen
Meghódolok és azt kiáltom: *Éljen*
Napoleon megbuktatója!

VALAMENNYIEN *(az örvendező gyűlölet hirtelen kitérésével pattanak fel a helyükről).* *Éljen*
Napoleon megbuktatója!

(A herceg fészkelődik. A poharakat magasra emelve összehokintják. Flambeau a maga pezsgőjét nyugodtan önti a puszkája csövébe.)

A HERCEG. És

Te mit csinálsz itt?

FLAMBEAU. Öntök egy kevés

Pezsgőt belé. Azért, hogy ne izéljen...

Ne süljön el!...

(Az egész társaság újra leül. Mindenki társalog. Egyik narancsfától a másikig zajong a konverzáción.)

BOHÓC *(kacagva).* Napoleon! ... Hazug

Dicsőség!...

A KIS MARQUIS. Az!... Nem is márvány, de...

TIBURCE. Stukk!

A HERCEG (*indignálódva*). Mit?

FLAMBEAU (*attól félve, hogy a herceg elárulja magát*). Csak trónjára gondoljon!

POLICHINELLE (*lentzöben*). Koholt Nagyság!...

FLAMBEAU (*folyvást halk hangon a herceghez, megragadva a kezét*). Csitt!

TIBURCE. Tisztnek másodrangú volt,
De mert tevén járt a gúlák tövében,
Egyiptomban, hát...

A MEDVE. Ah, most hallom éppen,
Hogy Gentz pompásan imitálja!...

FLAMBEAU (*csikorgó foggal*). Ördög!

ARLEKIN' (*Gentzhez*).

Csináld!

(*Gentz föláll. A herceg idegesen mozog.*)

FLAMBEAU (*a herceghez*).

Ön elment! Hallgasson, könyörgök!

GENTZ (*hajából egy csomót hirtelen lehúz a homlokára*). Csimbókl...

(*Ráncokba szedi a szemöldökét.*)

Szemek!

(*Kezét a mellényébe dugja.*)

Kéz!

(*Elégedetten.*)

Íme!

(*Taps és kacagás.*)

A HERCEG (*ideges ujjai szakgatják az asztalterítő csipkéjét*). Ó!

FLAMBEAU (*dühös mozdulattal fordult Gentz felé, de annak, akit annyira szeretett, még a torzképe*

*is meghatja . . . és csillapodottan, tompa hangon
így szól):* Igaz,

Hogy csúfot üz belőle most a gaz,

De így is szép — : ráemlékeztet!

A KROKODILUS. Ó

Nyámámdi hős!... Hisz tudják, hogy a ló

Ledobta! . . .

(Kacagás.)

FLAMBEAU (*halkan a herceghez*). Mindig ezt hoz-

A híres ultrák! [zák elő

PIERROT. Léha fecsegő! . . .

FLAMBEAU (*gúnyosan*). Ne mondd! . . .

A HERCEG. Igen! . . . A sast gyalázni kell!

Ha nem tehetnék, ah ugyan mivel

Mulatna itt lenn a kaméleon

És a kukac! . . .

TIBURCE. Nem is Napóleon

Volt a neve! . . .

FLAMBEAU (*főlfortyan*): Ebadta . . .

(*Most a herceg csitítgatja Flambeaut.*)

TIBURCE. Ezt a szép

Nevet csak úgy gyártotta! . . . Voltaképp

Könnyű dolog . . . nem valami csuda! . . .

Választunk egy csengő nevet . . .

FLAMBEAU (*félre*). Buta!

TIBURCE. Igen! . . . Bemártjuk némi glóriába,

S bevisszük a világhistóriába.

Három világos szótagot veszünk:

Na—pó—le! . . . S hozzá egy zordat teszünk!

Ón! . . .

A MEDVE. Nagyszerű!

TIBURCE. Na—pó—le: ez villámlik!

Ón: ez dörög!

(Kacagás.)

BOHÓC. Ah, a nagy ember hámlik!

Mi volt tehát az igazi neve?

TIBURCE. Nem tudja?

BOHÓC. Nem!...

TIBURCE. Hát... Miklós!...

FLAMBEAU (*dühösen föláll*). Csiba te!...

Miklós?...

MIND (*tapsolnak, hogy a szerepét ilyen jól játssza*).

Ah, brávó!

GENTZ (*kacagva, Flambeauhoz*). Miklós!... Mikulás!...

(*Tálat nyujt feléje.*)

Fürj, ropogós!... Jó lesz egy kis falás!

FLAMBEAU (*elveszi a tálat*).

De... Mikulás megnyert ám sok csatát!

EGY POJÁCA (*a legarisztokratikusabb orrfintorgatással*). S az udvara!... Soha ilyen csodát Pincér-nemesség!

TIBURCE. A góthai naptár

Ha szóba jött: egy lélektől se kaptál

Tájékozást!... Nem válaszolt neked

Egy lélek sem!...

FLAMBEAU (*szeliden*). Nem mondott eleget
Cambronne tábornok?

NŐI HANG. De a csatatéren,

Talán ott mégis...

TIBURCE. Mit csinált ott, kérem?

Tudósítást!...

POLICHINELL. Kis dombtetőkön, hátul

Tartózkodott, jó messze a csatától!...

(*Nevetés.*)

FLAMBEAU (*rá akar rohanni*).

A terem...

A HERCEG *(visszatartja)*. Csitt!...

TIBURCE. Egyszer Regensburg táján
Egy kis golyó sebet vág a bokáján:
Mindjárt nagy tabló!... Festőket hivat!...

(Kacagás.)

FLAMBEAU *(most megint ő tartja vissza a herceget és dühösen mondja neki)*. Csak nyugalom!...

A HERCEG. De reszket a szavad...
Te magad is... te...

FLAMBEAU *(egy idő óta kést szorongat a kezében)*.
Vedd el ezt a kést!...

(Fanny kiveszi a markából.)

TIBURCE *(hátradől a széknél és kis kortyokban szürcsöli Johannisbergijét)*. Egy szóval...

A HERCEG *(körmeit görcsösen belevágja Flambeau öklébe)*. Ah, csak gonoszabb döfést
Ne adjon!...

FLAMBEAU *(esdekelve)*. Türd el!...

A HERCEG. Egy trónért sem!...

TIBURCE *(minden korty közt egy szót ejt ki a száján)*. Én —

Bátran — kimondom —

FLAMBEAU *(érzi, hogy a herceg mindjárt kitör — kétségbeesve)*. Nem, nem, kicsikém!...

TIBURCE. Kimondom, hogy e nagy hős — gyáva
volt!...

A HERCEG *(föláll)*. Hah, én ezért...

EGY HANG *(a háttérből)*. Ön hazudik!...

(Zürzavaros lárma.)

MIND *(talpon, össze-vissza beszélnek)*. Ki szólt? —

Mi az? — Hé? — Tessék? — Ki az, aki sértett?

GENTZ *(ülve marad)*.

Tumultus!... Nagy zaj!...

FLAMBEAU *(halkan a herceghez).*

Meg vagy mentve, érted?

A gaz sértést fölfogta valaki!

TIBURCE *(sápadtan).* Ki az? Ki az a vakmerő, aki
Bátorkodott...

A FRANCIA ATTACHÉ *(a csoportban állókat
félretaszigálja és előre jön).* Én!...

BOHÓC *(halkan Tiburcehoz).* Egyik szárnysegéde
Maison marsallnak!...

TIBURCE. Ön lép így elémbé?

Ön, a király képviselője? Mi?...

GENTZ *(ül és csipegeti a szőlőfürtjét).*

Egy kissé furcsa!...

ATTACHÉ. Meg fogja érteni:

Frankhonról van szó!... És Frankhont alázza,

Piszkolja durván, hogyha azt gyalázza,

Aki hazámat annyira szeretle!

TIBURCE. Bravó!... Tehát ön oltalmába vette
Bu-ó-na-partét! Ön!...

ATTACHÉ. Rossz hangsúlyát

Ki kell javítanom: Bonaparte!

TIBURCE *(gúnyosan).* Hát

Ha jobban tetszik: Bonaparte!

ATTACHÉ. Nem!

A császár!... Érti?

TIBURCE. Itt a névjegyem.

(Névjegyét cserélnék.)

ATTACHÉ *(meghajtja magát).*

Holnap Párisba utazom. Legyen

A párbaj reggel.

*(Távozik és két barátjához megy, akikkel halkan
beszél. A zenekar távol újra játszani kezd. A suttygó
csoportok visszaszállingóznak a bálba.)*

FLAMBEAU *(aki pár pillanatra eltűnt jobbjelé,*

a ruhatár irányában, visszajön, remek felöltővel a testén és gyorsan így szól a herceghez).

Rajtam a csuha!

Szökjünk! . . .

(Széttérjeszti a felöltőt és megint összehúzza magán.)

Belül finom selyem! . . . Puha! . . .

TIBURCE *(visszaült egymagában az asztalhoz; idegesen nyújtja poharát egy lakájnak).* Vízet!
A LAKÁJ *(ugyanaz, akit a herceg a kastélyba küldött. Egészen tele tölti Tiburce poharát).*

A korzot jól leszidta! . . .

TIBURCE *(ránéz, gőgös csodálkozással).* Mi?

A LAKÁJ *(suttogó hangon).* De a fiát ugyancsak
Az ön huga! . . . [kedveli

(Tiburce megrándul.)

Győződjék meg maga,

Ha rajtuk üt! . . .

TIBURCE. Mikor?

A LAKÁJ. Ma éjszaka.

TIBURCE. Hol?

A LAKÁJ. Én tudom.

TIBURCE. *(int neki, hogy távozzék és várjon rá odakint).* Várj ott a küszöbön! . . .

(A lakáj kimegy. Tiburce föláll és hosszú kardjára üt.)

No, Ausztriát megmentem! . . .

(A herceg nem ment el Flambeauval, aki a küszöbön várakozik rá. Várja, hogy az attaché elvégezze barátjával folytatott beszélgetését. Azután hozzálép és kezét a vállára teszi.)

A HERCEG.

Köszönöm!

AZ ATTACHÉ *(megfordul).*

Mit?

(A herceg pillanatra megemeli az álarcot. Az attaché fölkiált.)

A HERCEG (egyik ujját az attaché szájára teszi).
Csönd!...

AZ ATTACHÉ (halkan). A herceg?

A HERCEG. Összeesküvés!...

AZ ATTACHÉ (megleپödve ettől a bizalomtól).

S ön ezt a titkot...

A HERCEG (büszkegráciával). Összes kincsem — és
Önnek adom most!...

(Gyorsan és sűgva.)

Wágrám mezején

Légy ott ma éjjell... Jöjjön oda!...

AZ ATTACHÉ.

Én?

A HERCEG. Nem a miénk ön?

AZ ATTACHÉ.

A királynak tettem

Esküt, uram!

A HERCEG.

Atyámért vívsz helyettem!...

Ma este szívem egy paránya át-

Suhant beléd!...

(Üdvözli és indul.)

Viszontlátásra hát!...

AZ ATTACHÉ (utána megy).

Levesz lábamról, azt gondolja?

A HERCEG.

Le!...

Ségurt atyám meghódította!...

AZ ATTACHÉ (szildvdan).

De

Ön engemet nem!... És ha majd Frankhonban

Leszek megint...

A HERCEG (mosolyogva). Marsallá teszlek nyom-
ban!

AZ ATTACHÉ. Ha ezredem ön ellen kivonul:

Én lövetek majd!...

A HERCEG. Irgalmatlanul!

(Kezet nyujt neki.)

Csatánk előtt fogjunk tehát kezet!

(A két fiatal ember kezet fog egymással.)

AZ ATTACHÉ (rendkívül udvariasan).

Gyors utazásom Párisba vezet.

Nincs megbízása, izenetje tán?

Kitüntetésnek, kegynek tartanám,

Ha megtisztelne...

A HERCEG (mosolyogva). Köszönöm, barátom

De azt hiszem, hogy én korábban látom

A — császárságot!

AZ ATTACHÉ. És ha e kívánság

Nem teljesül... s engem fog a királyság

Korábban látni?... Mit végeznek ott?

A HERCEG. Ah, üdvözlöd nevemben a Vendome-
oszlopot!

(Kimegy.)

Országos Széchényi Könyvtár

— Fügöny. —

ÖTÖDIK FELVONÁS.

A megtört szárnyak.

Síkság. Itt-ott törpe cserjés. Domb. Rajta fű; örökös szélben remegve. Ágyútalpak és lőporoszekerek maradékaiból összetákolt kicsi viskó, körülötte néhány csenevész gránium. Országút. Osztrák színekkel bemázolt útmutató-cölöp. Ennyi az egész. Mező és nyílt ég; kalász és csillag. Síkság. Végtelen síkság. A wágrámi síkság.

ELSŐ JELENET.

A HERCEG, FLAMBEAU, PROKESCH.

(Mind a hárman, köpenyükbe burkolózva, mozdulatlanul várnak. — Csönd. — Hallik, hogy a szél keresztül bűg a rónaságon.)

A HERCEG *(széttárja köpenyét, hogy a szél süvöltve belefújjon, azután gyorsan összekapja).*

Wágrám! Fuvalmad' köpenyembe zárom!

(Flambeauhoz, aki az útra néz, balfelé.)

A paripák?... Nos?...

FLAMBEAU. Mindhiába várom!...

Korán érkezünk!...

A HERCEG. Mint a szerető :

Rohantam első légyottodra hő
Szivemmel, Frankhon!

(Türelmetlenül föl s alá jár és az útmutató fához ér.
Megáll.)

Sárga-fekete

Cölöp!... Eztán nem állsz utamba tel!...
Fehér karókon tűnnek majd elé
Bájos nevek!... Ah, «*Ut Saint-Cloud felé*».
Mily édes ez!... Szemem könnyebben tudja
Olvasni, mint ezt :

(*Ködarabra áll, hogy kibetűzze a fölvást.*)

«Grosshófennek útja!»

(*Hirtelen eszébe jut.*)

De... Grosshófenbe... éppen ide kell
Az ezredemnek jönni hajnal-tájon!...

FLAMBEAU. Hogyan? Ide?

A HERCEG. Akkor rendeltem el,
Mikor még...

FLAMBEAU. Ettől a feje ne fájjon!...

Ha jönnek: mi már más vidéket látunk!

(*A kis kunyhóból egy ember lép ki, fehér szakállú,
félkezű öreg paraszt.*)

A HERCEG. Ki ez az ember?

FLAMBEAU. A mi jó barátunk.

Légyottúl szolgál a parányi háza. —

Vén obsitos. — Itt él. — És magyarázza

Ha jó utas, a wágrámi csatát.

A PARASZT (*észrevevén a három embert, gépiáson
a határ felé mutat kinyújtott kezével és daráló
kalausz-hangon rákezd*). Balról...

FLAMBEAU (*közelebb jön*).

Tudom már!... Hagyjuk abba hát!...

(A paraszt ráismer: mosolyogva köszönti. Flambeau az öreg hosszúszerű német pipájából rágyújt a maga rövidszerű francia pipájára.)

PROKESCH (Flambeauhoz). Az osztráktól mi hajlítottá el?

A PARASZT (hallotta Prokesch szavait).

Azt hittem már, hogy szám végsőt lehel.

Súlyos sebemmel épp itt haldokoltam.

Egyszer csak jön — bizony kutyául voltam —

A Nagy Napóleon...

FLAMBEAU. Szokása volt,

Hogy másnap reggel végig lovagolt

A csatatéren...

A PARASZT. Nem miattam jött, de

Megállt a császár és várt, míg előtte

Megamputált a doktora!...

FLAMBEAU. Yván!...

A PARASZT. Ha únja Bécsset és szökni kíván

A fia most — : segítni akarom!

(Flambeauhoz, büszkén, üres ruhaujjára legyintve.)

Bizúgy!... Előtte vágták a karom!...

FLAMBEAU. Terringettét!... Dicsérjük a sorun-

Nem mindennap vágják le a karunkat [kat!

Napóleon előtt!...

A PARASZT (rezignált kézmozdulattal). A harc!...

(A két veterán a viskó előtt levő kis lócára ül. Egymás mellett pipáznak és mélázva böknek ki egy-egy szót a szájukon.)

Bizony!...

Nagy csata volt!...

FLAMBEAU. Az ám!... Nagy!... Mordizom!...

Mentünk!...

A PARASZT. Mi is!...

FLAMBEAU. A ködben egyre lőttünk!...

A PARASZT. Mi is!...

FLAMBEAU. Aztán egy kormos tiszt előttünk
Megállott és aszondta: Győzelem!

A PARASZT. Nekünk is!

FLAMBEAU (*méltatlankodva föláll*).

Mit?

(*Vállat von és mosolyog.*)

No jó!... Valljuk be!... Nem

Hallgatja senki.

(*Kezet fog az öreg paraszttal.*)

A HERCEG (*hátrébb, mozdulatlanul*). Ó, én hall-
gatom!

A PARASZT (*filozóf-nyugalommal nézegeti a virá-
gait*). Itt jól tenyészik a virág!...

FLAMBEAU (*szomorúan bölint a fejével*). Tudom!..

(*Oda mutat a földcskére, ahol a gerániumok nyil-
nak.*)

Jó föld!... Kövér föld!... Tizenegy derék

Apró dobos hullott le rája!... Még

Előttem állnak!...

A HERCEG (*hőzeledik*). Tizenegy?

FLAMBEAU.

A jó

Kis dobosok!... Mint tizenegy golyó,

Egyforma gömb: a nagy csákó alatt

Olyan volt éppen a fejük!... Haladt

Előre mind, nem tudva, mi a cél,

A csataterv... csak boldogan, hogy él,

Hogy széles dobján nagy pörgést művel!...

Csípkedték őket egy kicsit, mivel

A kantinosné kegyelben álltak,

S e réven sok jó falatot találtak...

De hogyha aztán riadót dobolt

E tizenegy játék-nyulacska... szólt
 A ropogó bőr... villámgyorsan pörgött
 Huszonhét pálca, hogy csak úgy mennydörgött:
 Szuronyaink reszkettek a gyönyörtől,
 S úgy tetszett, míg a dob morajja dördül,
 Hogy így szól minden cikcacos acél:
 «Villám-formánktól nem hiába fél
 Az ellenség!» Ekkor száját kitátja
 Egy öreg ágyú és rájuk okádja
 Tüzes nyálkáját... Dúlva-fúlva megy
 Közéjük — s vége!

(Kaszáló kézmozdulattal.)

Mind a tizenegy!...

(Pillanatig hegyeletesen hallgat, — azután halkabban folytatja.)

A kantinosnét látni kellett volna!
 Magára vette, szinte megbomolva,
 Nagy, kék kötényt, mint valami vén
 Szegény anyó, aki tallózni mén,
 S az ében-pálcikákat szedte, szedte!...

(Lenyeli a meghatottságát.)

De béreked a torkom, terringette!

(Köhög, hogy hangja megtisztuljon.)

Ühm!...

(Leszakít egy szál gerániumot és erőszakolt vidámsággal.)

Becsületrend hogy' lesz egy silány

Gerániumból? Tessék nézni rám:

Az ember három kis szirmot letép!

(Kitép három szirmocskát; a megmaradt kettő apró, piros pillangó formál; ezt felöltöjének a gomblyukába tűzi.)

Finom felöltön jól fest úgy-e? . . . Szép?

(*A herceghez, állával a rögtönzött vendjelre mutatva.*)

Fenség, te nékem ilyet adtál . . . látod?

A HERCEG (*mélán*). Álomban adtam! . . .

FLAMBEAU. S hordom, mint virágot!

(*Pár pillanat óta köpenybe burkolt emberek bukkan-
nak föl a színpad hátulján: kezet fognak egymással:
csoportba gyűlnek.*)

MÁSODIK JELENET.

Előbbek, MARMONT, ÖSSZEESKÜVŐK.

EGY ÁRNYÉK (*kiválik a csoportból és közelebb
jön a herceghez és Flambeauhoz.*)

Szent Ilona!

FLAMBEAU (*felel rá*). Schönbrunn!

A HERCEG (*főlismeri a közeledőt*). Marmont! . . .

MARMONT (*meghajítja magát*). Az ég

Segítse meg, fenséges úr!

A HERCEG (*a háttul állókra mutat*). De még

Több árnyat látok . . .

MARMONT. Mind, mind jó barát! . . .

A HERCEG. Miért nem lépnek közelembe hát?

MARMONT. Nehogy zavarják. Mert ők már
császárnak

Tekintik önt. És intésére várnak! . . .

A HERCEG (*összerázkódva, rövid hallgatás után*)

Ha herceged felé császári trón ragyog,

Neked meg kell bocsátania! . . .

Mily édes tudnom azt, hogy hús éves vagyok.

Hús éves . . . és Napóleon fia!

Ki mondja, hogy köhög és elfúl ez a mell?
Ifjú, erős egész valóm!
Császár!... Ó bűvös éj! Mily balzsamot lehell!...
Császár!...

ÖSSZEESKÜVŐK HANGJA (*bejövet*).

Szent Ilona!

MÁS HANG (*válaszol*). *Schönbrunn.*

A HERCEG (*ábrándosan*). A trón!...

Lelkem kitégult itt, — olyan magasra nő,
Hogy egy nép elfér benne ma :
Úgy tetszik, hogy szívem a Notre Dame dicső,
Roppant öle!

EGY HANG. *Schönbrunn!*

MÁS HANG. *Szent Ilona!*

A HERCEG.

Dicsőség illata, mely itt Wágrámra vall,
Benned kezdődik a hazám,
Mikor távozva most: mint szent búcsú-ital
E fuvalom üdíti meg a szám'!

Császári trón!... Palást!... Sok nagy, sok
büszke cél!

A vágy, mely a magasba tör!
Az alkotás, a kegy, mely millióknak él!
Prokesch, mily csodás! Ó milyen gyönyör!

A fáradt és a vén királyok, Prokeschem,
Ó, hogy' ünhatják magukat!
De én még könnyezem!... Az áldástól kezem
Olyan nehéz, hogy szinte leszakad!...

Legendát, nagyszerűt, vérével írt a nép,
Megrázva földet és eget!

Nagy császárod fia ha majd elődbe lép:
Minden sugárt, fényt vissza ad neked!...

Igaz lesz, mert neki sok ember hazudott,
Szeretni fog, mert szenvedett! [nyugodt,
S e hercegtől ne félj, Szabadság!... Légy
Rab volt szegény!... Börtönben szenvedett!

Eztán a háború jogok védelme lesz,
Nem hódítás, vérrel teli!
(Ah, látom az anyát, amint karjára vesz
Egy kis fiút és hozzám emeli!)

Mást is csodáljanak, ha majd enyém a trón,
Ne csak Wágrámot, Rovigót!...
A nagy Cornelle-t atyám herceggé tette vón:
Én herceggé teszem Victor Hugót!...

Ah, húsz éves vagyok!... Alkotni, tenni kell!...
Uralkodásról álmodom!...
Szerelem, ifjúság: e kettős szárny emel!
S te vársz rám Páris, nagy fővárosom!

Napfényes lobogók!... Ujjongó sokaság!
Harangszó!... Üdvözlő dalok!
A szép Champs-Elysées, a nagy gesztenyefák,
Ahol lovammal végig-nyargalok!...

A nagy, vad Párison nevem zúg, tombol át!
Minden szuronyt virág övez!
Ah, szájon csókolom a nemzetet magát,
Ha Páris így a karjaira vesz!

Ó Páris!... Párisom!
EGY HANG. *Schönbrunn!*

MÁS HANG. *Szent Ilona!*

A HERCEG. Már látlak, ó nagyság helye!
A Szajna halk vizén, mely lágyan lejt tova,
Szelliden reng a Louvre vén feje!...

S apám gárdája, mely a Szaharán s jegen
Nem adta meg magát soha:
Már érzem könnyedet vonagló kezemen!...
Páris te vársz!

EGY HANG A HOMÁLYBAN. Schönbrunn!
MÁS HANG. *Szent Ilona!*

FLAMBEAU *(a kimerült, idntorgó herceghez).*

Mi lelte?

A HERCEG *(erőt vesz magán).*

Semmi!... Semmi, hogyha mondom!...

PROKESCH *(megfogja a kezét).* A keze ég!...

A HERCEG *(halkan).* Lángot vet minden csontom
(Fenn.)

— Ha vágatok, elmúlik!... Semmi baj!...

A csillag, mint a sarkantyú-taraj

Úgy tündököll!... Hah, lovaink itt vannak!

Mindjárt röpülnek, mindjárt elrohannak!

(Lovakat hoznak be a színpadra. Flambeau a hercegnek szánt paripát zablón fogja és elébe viszi.)

PROKESCH *(Marmonthoz, az összeesküvőkre mutatva).* Mi dolguk itt? Mért vannak itt ezek?

MARMONT. Hogy mutogassák: ők is részesek!

A HERCEG. Egy korbácsot még... És készen
leszek!

EGY ÖSSZEESKÜVŐ *(oda nyújtja neki és mély hajlongások közt bemutatja magát).*

Otrante vicomte! *[Fouché fia?]*

A HERCEG *(könnyedén hátrább vonul).* Mit? A

FLAMBEAU. Most nem szabad fölháborodnia!

(*Igazlt egyetmást a paripán.*)

Hosszú a kengyel?

A HERCEG. Nem!... Rövid!...

MÁS ÖSSZEESKÜVŐ (*hajlong*). Aki

Bátorkodik lábához hajlani:

A grófnő legjobb ügynöke: Goubeau!

Goubeau, Felsőged kész szolgája!...

(*Még egyszer meghajtja magát.*)

A HERCEG. J6.

GOUBEAU *újra hajlong*).

A főügynök!...

MÁS ÖSSZEESKÜVŐ (*előre lép és hajlong*).

Pionnet a nevem!

József királyt szolgáltam én híven.

Én szállítottam subsídiumát...

A HERCEG (*Flambeauhoz, aki a zabolával babrál*).

A kantárszárát! Fogd szűkebbre hát!...

MÁS ÖSSZEESKÜVŐ (*előrelép és hajlong*).

Friss paripákra és jó vezetőre

Nekem volt gondom. Most már nyakra-főre

Rohanhatunk. Nincs akadály. De van

Ál-ruha is az első faluban...

(*Hajlong és meghajtja magát.*)

Morchain!

FLAMBEAU. Igen, Machin!

AZ ÖSSZEESKÜVŐ (*ordítva*). Morchain!

MÁS ÖSSZEESKÜVŐ. Nekem

A passzusok jutottak, hercegem!

Nehéz dolgot mind a nyakamba varrnak!...

Ime!

(*Átadja Flambeauinak az útleveleket és eléggülten teszi hozzá.*)

Manapság remekül vakarnak!

(Hajlong.)

Guibert!

MIND *(egyszerre beszélnek a paripa körül.)*

Gobeau!... Pionnet!... Morchain!...

FLAMBEAU *(eltaszígalja őket).* Értjük!

AZ EGYIK *(megragadja a kengyelt, hogy a herceg lába alá tartsa).*

Bocsánat, Fenség, hogyha meg nem sértjük:

Nevek dolgában atyja — Isten engem! —

Mirákulum volt!...

A MÁSIK *(oda rohan a herceghez).*

Monszenyőr, esengem

Becsés figyelmét... Borokowszky!... Ó!...

Én szabtam ki a grófnő ragyogó

Egyenruháját...

A HERCEG *(idegesen).* Már sok is a szó!...

Emlékezem majd mindnyájukra jól!...

S legjobban erre, — aki mitse szól!

(Lovagostorával egy emberre mutat, aki büszke tartózkodással áll hdtul, köpenyébe burkolózva.)

Neved?

(Az ismcrellen szétveti köpenyét, előbbre jön és a herceg rátsmer benne a francia attachéra.)

Ön itt?

AZ ATTACHÉ *(élénken).* Eljöttem ide, látja,

Nem mint párthlve, csak mint jó barátja!...

Mert...

FLAMBEAU. Lóra!... Mindjárt pitymallani kezd!

A HERCEG. Nyeregbe hát! — Alea jacta est!

(Lábát a kengyelbe teszi.)

AZ ATTACHÉ. Ha eljöttem e randevúra én,

Azért történt, hogy szükség esetén
Megvédjem!...

A HERCEG (*aki éppen nyeregbe akarta vetni magát, hirtelen megáll*).

Védjen?

AZ ATTACHÉ. Azt hittem, veszély
Fenyegeti...

A HERCEG (*hosszafordul: lába még mindig a kenyelben*). De hát miről beszél?

AZ ATTACHÉ. A hetyke úrfit reggel, valahol,
Szerettem volna megvagdalni jól.

De a gazember nem küldött segédet.

A bált ott hagyta. Elment. Én utána.

Már-már elértem. Ekkor odalépett

Valaki hozzá a komor homályba.

Egy szót hallottam s szinte megmeredtem!

Arról beszéltek, azt tárgyalták ketten,

Hogy Önt rajt' kapván, megölik ma még

A légyotton!... [nagy ég!]

A HERCEG (*rémülve fölkiált*). A grófnő!... Ó

AZ ATTACHÉ. A légyott itt lesz. Ön mondta ne-
Eljöttem hát. De nincs baj, hercegem. [kem.]

Most már megyek.

A HERCEG. Irgalmas szent anyám!

A légyott ott van a vadásztanyán!

A grófnőt ott meggyilkolják helyettem!...

— Azonnal vissza!

ÁLTALÁNOS FELKIÁLTÁS. Vissza menni?!

EGY ÖSSZEESKÜVŐ. Miért? [Nem! Nem!...

A HERCEG (*kétségbeesve*). A grófnő!

PROKESCH (*vissza akarja tartani*). Mindenekelőtt
Bevallja majd...

A HERCEG. Nem ismered e nőt!

Hiszen tízszer megöleti magát,

Hogy én tíz percet nyerjek! — Vissza hát!...

TÖBB ÖSSZEESKÜVŐ.

Nem! Nem!

A HERCEG. Nem tűröm, hogy megöljenek,

S én ne legyek a hely színen! — Megyék! ...

OTRANTE VICOMTE. Sok fáradságunk kárba
vész! ...

EGY ÖSSZEESKÜVŐ *(dühösen)*. Pedig

Ha újra kell ...

MARMONT *(a herceghez.)* Többé nem szökhetik!

MÁS. És Frankhon?

MÁS. És a császárság?

(Valamennyien körülötte vannak.)

MARMONT. Előrel ...

A HERCEG. Nem, nem! Csak vissza! ... Vissza
nyakrafőre! ...

PROKESCH. Ha itt marad, lemond a trónról! ...
Vége! ...

A HERCEG. Ha távoznám, lelkemről mondanék
le! ...

MARMONT. Ne rettegjünk áldozni, hogyha kell! ..

A HERCEG. Egy védtelen nőt áldozzak-e fel?

MARMONT. Asszonyra gondol, míg a drága percek
Múlnak! ...

FLAMBEAU. Szent uccse, ez francia herceg!

OTRANTE *(elszánt hangon a herceghez)*.

Szökünk?

A HERCEG. Utat! Ne álljon senki gátúl!

OTRANTE *(a többiekhez)*.

Ragadjuk el, ha nem megyen magatúl!

MIND *(a hercegre rohannak)*.

Úgy! Úgy! ...

A HERCEG *(föllemeli a lovagostorát)*.

Utat! ... Vagy lovagostorom

Végigvág rögtön e tömött soron!

Úgy támadok, mint nagybátyám, Mürá!*
 — Mellém, Prokesch!... Hej, Flambeau, ide!...
 EGY ÖSSZEESKÜVŐ. Rá

Vetjük magunkat!... A töprenkedőt
 Visszük!...

A HERCEG (*a francia attachéhoz*).

Ön engem oltalmazni jött!

Most, hogy lelkemre, szent bitemre törnek,

Most, ó uram, hogy igazán megölnék:

Most védjen meg hát!...

AZ ATTACHÉ. Nem fenséges úr!

Távozzék!

A HERCEG. Én?... Mit?... Hagyjam el gazúll?

AZ ATTACHÉ. Menjen!... A grófnőt majd védi e
kéz!

A HERCEG. És ön, ügyemnek ellensége: kész

Futásomat elősegíteni?...

AZ ATTACHÉ. Nem!

Amit teszek, csak egy nőért teszem!...

A HERCEG. Igaz, de mégis...

AZ ATTACHÉ (*Prokeschhez*). Menjünk mind a

Prokesch vezet majd... [ketten! —

A HERCEG (*mindegyre haboz*). Mégis... lehetet-

TÖBB HANG. De!... De!... [len!...

MARMONT. A sors ilyen megoldást rendez.

(*Lódobogás.*)

MIND. Menjen tehát!...

A GRÓFNŐ (*megjelenik a herceg egyenruhájában. —*

Csupa sár. Halovány. Zilált. Alig van lélekezete.)

Boldogtalan! — Nem ment el!

* Murat.

HARMADIK JELENET.

Előbbiek. A GRÓFNŐ.

A HERCEG (*izgatottan*).

Mehettem-é? ... Azt mondták ...

A GRÓFNŐ (*dühöngve*). Kérdi még? ...

A HERCEG. Egy nő ...

A GRÓFNŐ. Egy nő! ... Ugyan nagy veszteség! ...

A HERCEG (*hebegve*). Én ... én ...A GRÓFNŐ (*gúnyos haraggal*).

Őn! Őn! ... Mi gondja volt e nőre?

A HERCEG. Gondoljon csak ...

A GRÓFNŐ. Az elveszett időre! ...

A HERCEG. Veszély környezte ...

A GRÓFNŐ. Micsoda veszély? ...

A HERCEG. Aggódtunk, féltünk ...

A GRÓFNŐ (*büszkén*). Ki az, aki fél?

— Nem Flambeau volt a vívómesterem?

A HERCEG. De az az ember ...

A GRÓFNŐ. Gyorsan lóra! ...

A HERCEG. Nem

Volt semmi baj? ...

A GRÓFNŐ. Kardját kihúzta ... és

Azt tettem én is: — ennyit az egész!

A HERCEG. Te értem vívtál! ...

A GRÓFNŐ. Nagy szemet mereszt,

És dörög: «Lám! Nem hittem volna ezt!

A korz fia! ... Szent uccsc, érti jól! ...

De hangom ...

A HERCEG (*vért lát a grófnő kezén*).

Vér! ...

A GRÓFNŐ (*a vért kicsinylő mozdulattal lerázza*).

Eh, semmi! ... Valahol

Az ujjamon! ... Hangom elárul! ... Látja,

Hogy nő vagyok... és kardját lebecsátja.
— «Védd hát magad!» — «Asszonnyal nem
verekszem!

Ez kómikus!» Én újra neki fekszem:
«En garde!... E nő napóleoni vér!»
És fent-acéлом a kardjához ér,
Most támad... én meg...

FLAMBEAU. Jön a kontra most
A kettős vágás!...

A GRÓFNŐ. Egy-kettő!...

FLAMBEAU. Ripsoszt!
No képzelem, hogy nagyszerűn ütött bé!
Bámulhatott!...

A GRÓFNŐ. Föl sem ocsúdik többé!

A HERCEG (*hozzálép, súgva*).

Ah, istenem!... De akkor az a lány...

A GRÓFNŐ (*vállat von és hangosan*).

Mi köze hozzá?

A HERCEG. Csitt!... Ott volt talán?...

A GRÓFNŐ (*pillanatig haboz*).

Nem!... Hogy az ajtót egy ökölcsapás
Bedöntötte: nem volt ott senki más,
Csak én...

A HERCEG. Nem jött el!

(*S egy kis melankólikus bosszúsággal.*)

Annál jobb!

A GRÓFNŐ. De haj!

Sok embert odacsódlított a zaj!

Ha megcsípnek, idő előtt kiszül...

Futok fejvesztve!... Hallom, hogy kívül

Egy harsány hang Sedlinskyt kiabálja!...

Főlpattanok az ön háttas lovára!... [hettem!...

— Agyonnyargaltam!... Többet nem te-

A HERCEG. Elájul!...

(Prokesch és Marmont támogatják a grófnőt.)

A GRÓFNŐ (bágyadozva).

És én bizonyosra vettem,

Hogy — a jutalmam ez lett volna! — már
Azt hallom róla: messze, messze jár!...

EGY ÖSSZEESKÜVŐ (aki örszemet állott az ország-
uton, szaladva jön és a grófnőhöz).

Nyomában vannak!... Egy perc múlva...

(Mindenki menekülni akar.)

A HERCEG (kiabálva).

Hát

Rejtsétek ell... Hamar!... A kalyibát!...

(Az öreg paraszt a viskó ajtajához siet és kinyitja.)

Sebkötéléket!...

A GRÓFNŐ (akit félájultan visznek a kunyhó felé).

Távozzék!

A HERCEG (aggodalmasan kérdi azoktól, akik a
grófnőt viszik). Beteg?

A GRÓFNŐ. Csak távozzék!... Ez ne zavarja

Ha atyja látná, hogy mily habozó, [meg!...

Mily gyöngé, mily bús, mily kislelkű... Ó!

Hatalmas vállát, bőséggel gúnyval tele,

Hogy vonogatná!...

A HERCEG (rohan a paripa felé, hogy meneküljön)

Grófnó!... Ég vele!

NEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, SEDLINSKY, RENDŐRÖK.

FLAMBEAU (megfordul és a beszaladó rendőrök
láttára). Megcsíptek!...

(A kis csoportot pillanat alatt körülkerttik.)

A GRÓFNŐ (kétségbeesve). Késő!...

SEDLINSKY *(közeledik a grófnőhöz).*

Van szerencsém, Fenség!

A GRÓFNŐ *(vad dühvel a herceghez).*

Te álomkórság!... Bamba vértelenség!...

SEDLINSKY *(odafordul ahhoz, akit a grófnő szidalmaz. A herceg áll előtte. Visszahőkölve fölkiált):*

Fenség...

(A grófnőhöz fordul.)

Fen...

(A herceghez fordul.)

Fen...

FLAMBEAU. Ez megzavarja!

SEDLINSKY *(mosolyogni kezd. Már érti a dolgot).*

Lám!

FLAMBEAU. Sokat ivott a pezsgős-vacsorán...

Most duplán lát!...

SEDLINSKY *(gyors pillantással megjegyzi magának a jelenlevőket. Azután szól). Tisztelt Prokesch*

Vonuljon el!... [uram,

(Prokesch búcsúzó pillantást vet a hercegre és távozik.)

FLAMBEAU *(sóhaj). Trónocskánk oda van!...*

SEDLINSKY *(előint két rendőrt és a francia attachéra mutat). Vigyék haza!...*

(Az attachéhoz.)

Ily társaságban!... Ön!...

Kormányá megtud mindent!...

A HERCEG *(gyorsan előre lép). Esküszöm,*

Nem konspirált!... Nem!... Távoll állott tőle!...

ATTACHÉ. Bocsánat! Most már részt kérek belőle!

A HERCEG *(mielőtt elvezetnék, kezét fog vele).*

Viszontlátásra!

(*Sedlinskyhez, nagy megvetéssel.*)

Rendőr! Nosza tedd

Magad hasznossá!...

SEDLINSKY (*megint két rendőrnek int és a grófnőre mutat*). Ezt a herceget

Szintén... haza!...

(*Két ember előlép és durván akarja megragadni a grófnőt.*)

A HERCEG (*olyan hangon, hogy a fogdmegek hátrálnak.*) A nékem tartozó

Nagy tisztelettel!...

A GRÓFNŐ (*meggrázkódik e parancsoló hang hallatára*). Hogy harsog e szó!

Milyen kemény hang!...

(*Könnyezve a herceg nyakába borul.*)

Balsors gyermekel!

Uralkodó lehettél volna te!

(*Távozik. Két rendőr utána.*)

SEDLINSKY (*úgy tesz, mintha észre se venné a többi összeesküvőt*). A többi futhat. Egyelőre szépen Szemet hunyunk!...

(*Az összeesküvők suttogva beszélnek egymással.*)

AZ EGYIK. Én...

A MÁSIK (*komolyan bólint a fejével*).

... Pártunk érdekében...

A HARMADIK. Szökjünk!...

(*Egy részük azonnal kisiet. Más részük decensebb lassúsággal. Otrante vicomte Marmont karjába kapaszkodik. Nagy, nemes gesztusokkal beszélgetnek. Hallatszik, amint mondják*):

... Fönntartom! ... Később! ... Engemet ..

(Azután eltűnik valamennyi.)

FLAMBEAU (Sedlinskyhez):

És most, uracskám, nyisd ki a szemed!...

Egy még maradt!...

A HERCEG. Flambeau, a kedvemért, —

Én értem... ó fuss, menekülj!...

FLAMBEAU. Önért?

(Pillanatnyi habczás után csatlakozni akar a többiekhez.)

SEDLINSKY (akinek egy rendőr valamit súg a fülébe, hirtelen rákiált).

Megállj!

(Elállják az utat Flambeau előtt. Tíz pisztoly mered rá. Sedlinsky ahhoz a rendőrhöz, aki a fülébe súgott.)

Ez az?

A RENDŐR. Tán!...

(Írást húz ki a zsebéből és átadja Sedlinskynek.)

Páris reklamálja.

SEDLINSKY (átfutja hamarosan a köröző-levelet, míg a rendőr lámpást tart a szeméhez).

Hogy ismerjük föl?

(Olvas.)

Szeme... füle... szája:

Rendes!... Az orr is...

FLAMBEAU (csufondárosan). No meg a zuzája!

SEDLINSKY (mintha tovább olvasná az írást).

Két sebhely van a hátán!...

FLAMBEAU (fölpattan). Nem igaz!...

SEDLINSKY (mosolyogva). Tudom!...

FLAMBEAU (látja, hogy lépre csalták).

- Elvesztem!... Jó!... Van egy vigasz:
 Halálomig kísér a fényűzés!
 Elpatkolok teljes pompában!...
- A HERCEG (*Sedlinskyhez*). És
 Kiadnád?
- SEDLINSKY. Ki!
- A HERCEG. Mint bűnöst? Nincs jogod!...
- SEDLINSKY. Szerzünk!...
- A HERCEG. Nagy Isten!
- FLAMBEAU. Végre ki fogod
 Ūrtni, Flambeau, a beléd rekedt
 Halálos, gyászos ítéleteket!...
- SEDLINSKY (*megint bekukkantott a hivatalos
 írásba*). Nincs joga rendjelviselésre sem!...
 (*Rendőrt hív és Flambeau gomblyukdra mutat.*)
 Vedd el!...
- FLAMBEAU. Csak tessék! Vedd el, édesem!
 (*Hamar lecsippent egy másik gerániumot és kackiá-
 san a felöltő gomblyukába tűzi.*)
- Egyet füttyentek s újra itt ragyog!
- SEDLINSKY. A köpenyét is!...
- (*Letépi Flambeauról a bálról elvitt felöltőt és ott
 áll granátos uniformisban. Sedlinsky megborrad.*)
- Hah!
- FLAMBEAU. Így szebb vagyok!
- A HERCEG (*szorongó aggodalommal*).
 Mi lesz veled?
- FLAMBEAU (*hidegvérrel*). Mi lett Neyvel, uram?
- A HERCEG. Nem! Nem!... Soha!...
- FLAMBEAU. Egy sortüzezske! — Rrrrran!...
- A HERCEG (*főlsíkol*). Ah!...
- FLAMBEAU. A golyó mulatságos dolog...
 De most... azoktól?! — így nem táncolok!

(Csöndesen belenyúl a zsebébe.)

A HERCEG *(Sedlinskyhez fut, könnyörög).*

Ne add ki! Várj még!...

SEDLINSKY. Egy percig se!...

FLAMBEAU. Hát

Búcsúzzunk, Flambeau!...Csöndes jócakát!

(Észrevétlenül kivette és kinyitotta a kését. Úgy tesz, mintha keresztbe font karokkal nyugodtan állana. Jobb keze, ahol az éles penge villog, eltűnik a bal könyöke alatt; mind a két kar erősen a mellhez feszül, hogy a döfés annál mélyebbre hasson. Még áll, összefont karokkal, de nagyon elsápad.)

SEDLINSKY.

Eh!...

(Lökösik Flambeaut, hogy induljon.)

A HERCEG. Tántorog!... Nézd!...

EGY RENDŐR *(durván).* Ittas!...

FLAMBEAU *(keze visszájával húsz lépésre röpíti a rendőr fövegét).* Hé!... Veled

Nagy úr beszél!... Le azt a födelet!...

(Gesztusa közben a mellét kitérta; balfelől nagy piros folt.)

A HERCEG. Flambeau! Megölted magadat!...

Nagy ég!...

FLAMBEAU. A becsületrend jött csak vissza!...

(Lezuhan.)

A HERCEG *(eléje ugrik és feltartóztatja Sedlinskyt és a rendőröket, akik fel akarják emelni).*

Még

Egy szót!... Kivánom és elrendelem:

Ne nyúljon hozzá egy lélek se!... Nem

Nem akarom, hogy ezt a katonát
 Egy hitvány rendőr megmarkolja! . . . Hát
 El innen mind! . . . Csak ő marad velem!
 FLAMBEAU (*elfuló hangon*).

Uram! . . .

SEDLINSKY (*rámutat az öreg parasztra, aki nagy
 részvéttel közeledik Flambeauhoz*). Vigyétek ezt
 Parasztot! . . . a szemtelen

(*A két öreg katonát elválasztják és az osztrák obsi-
 tost elviszik.*)

A HERCEG. Én itt ezredem' bevárom.
 Már nemsokára virrad a határon!
 Köszöntse zászló tölgybokrétás fája,
 S magyarjaim bús, harcias danája . . .

(*Flambeaura néz.*)

És katonák vigyék majd!

SEDLINSKY (*halkan egy rendőrhöz*). A lovak?
 Nos?

A RENDŐR (*halkan*). Egytől-egyig konfiskálva!

SEDLINSKY. Csak
 Maradjon itt hát! . . . Akkor hagyni kell! . . .
 Nem szökhetik! . . .

(*Fenn, szelíd alázatosságot színelve.*)

Szolgálatára . . .

A HERCEG (*hevesen*). El!

SEDLINSKY (*hátrál és a legmélyebb részvét hang-
 ján*). Tudom, hogy szenved . . . van rá oka sok!

A HERCEG (*int a kezével, hogy takarodjék*).

Elűzöm!

SEDLINSKY (*rátartóan*). Pardon! . . .

A HERCEG (*a wagrámi síkra mutat*). Én itthon
 vagyok

(*Sedlinsky rendőreivel együtt kilohol.*)

ÖTÖDIK JELENET.

A HERCEG, FLAMBEAU.

FLAMBEAU (*felkönyököl*).

Ah mégis furcsa, — itt — ezen a téren,
Hol az apáért már hullott a vérem,
Most a fiúért másodszer halok!

A HERCEG (*mellé kuporodva, kétségbeesetten*):

A fiúért? Haszontalan dolog!

A fiúért nem volna érdemes!

Ő érte halsz meg!

FLAMBEAU (*réveteg arccal*). Érte? [síkja ez

A HERCEG (*gyorsan átszellemülve*). Wágrámnak

(*Fojtott hangon Flambeau fülébe kiáltja*):

Wágrám!

FLAMBEAU (*fölveti zavaros szemeit*).

Ah, Wágrám!

A HERCEG (*sürgető hangon, — a multakba akarván visszazaradni ezt a tétova lelket*).

Rá ismersz-e már?

A nagy mező, a végtelen határ,

És ott a domb és a hegyes torony...

Nos látod?

FLAMBEAU. Látom!

A HERCEG. Csattog a szurony,

Döbög a föld! Nem reszket rajtad át

A csatátér?... Nem hallod a csatát?

FLAMBEAU (*álmatag szemmel*).

Csatát!...

A HERCEG. Morog, zúg, mint a tenger-ár!

FLAMBEAU (*ragaszkodva ehhez a szép illúzióhoz*):

Igen... igen!... Wágrámnál halok meg, ugy-e
bár?

A HERCEG. Száguld a ló! Párducbőr van a hátán!
 Úgy vágtat, mintha kergetné a sátán,
 És lovasát a földön húzza! . . . Nézd!

(*Fölkél a földről és állva beszél a fivőn fekvő Flambeauhoz.*)

Wágrám ez, Wágrám! Látom a merészt,
 Látom Davoust-t, amint felül a lóra,
 S előre ront, mert itt a döntő óra.
 Kis látcsövét a császár fölemelte.
 Sebet kaptál... szuronnyal döftek mellbe...
 Fölvettelek és ide hoztalak,
 Hogy . . .

FLAMBEAU. Elkezdődött a lovas-atak?

A HERCEG (*távol-gomolygó ködpárákra mutat*).

Ott, az a kék sor . . . ott a mély uton,

Mind jó lövő!

[tudom.

FLAMBEAU(*bágyadt mosollyal*). Reille tábornok.

A HERCEG (*mintha tekintetével kövezné a csatát*):

De most a császár Oudinot-t veti

A csatasorba! . . . Ah, mért nem fedi

A balszárnyat? Mért hagyja, hogy e vas-

Gyűrűt bolygassák?

FLAMBEAU (*boldogan kacsint a szemével*).

Ó a kis ravasz!

A HERCEG. Harc!... Macdonald lóháton ott terem

És sebesült Masséna szekeren!

FLAMBEAU. Hah, vége van, ha jobb szárnyára

A főherceg!

[csap

A HERCEG (*kiabálva*). Szerencsés, drága nap!

Nincs baj! Mi győzünk!

FLAMBEAU (*élénken*). Hol tart a csata?

A HERCEG (*ndvekvő lázzal*).

Dsidásaink egy fürge százada

Most csípi el Auersperg herceget!

FLAMBEAU (*föl akar tápázkodni*).

És mit csinál a császár?

A HERCEG. Megmondhatom neked:

Néz! Egyre néz!

FLAMBEAU (*könyökhéire támaszkodva*).

Talán verembe csalja

Ő fenségét, mi?

A HERCEG. Nansoutyt sarkálja!

Hah, Nansouty!... Porfelleg a nyomán!

FLAMBEAU (*mohón*). S Károly főherceg! Bonto-

Hadserege szárnyát? [gatja tán

A HERCEG. Szörnyű füstgomoly

Csapott föl!... Ott Lauriston ostromol!

FLAMBEAU (*lihegve*). És mit csinál a főherceg?

Jól látod? [Komoly?

A HERCEG. Most bővíti Ő fensége

A szárnyait!

FLAMBEAU. El van tángálva! Vége!

(*Visszahanyatlík.*)

A HERCEG (*mámorosan*).

Száz ágyú mozdul!... Száz ágyú veszett

Galoppban vágta!

FLAMBEAU (*vergődve a földön*).

Megfúlok!... Vized!

Adj innom! Ah légy irgalmas velem!

— És... mit csinál... a császár?

A HERCEG. Int egyet.

FLAMBEAU (*a szemeit csöndesen, boldogan le*

hunyja). Győzelem!

(*Csönd.*)

A HERCEG. Flambeau!

(*Csönd. Flambeau hőrögni kezd. A herceg borsadva tekint körül. Látja, hogy a határtalan síkságon egye-*

dül van ezzel a haldoklóval. Összerezzen. Pár lépést hátrál.)

Nagy Isten! Félelem fog el!
 Miért? Mert itt egy katona hever?
 Sok francia granátos hajtotta már fejét
 E füre le! Jól ismeri a rét
 Egyenruhájukat!

(Flambeaura hajol és rákiált.)

Ébredj föl! Diadal!

FLAMBEAU *(hörögve)*. Vízet!

HANGOK *(a szélben)*. Vízet!... Vízet!

A HERCEG *(összeborzadva)*. Rettentő éji dall!

EGY HANG *(nagyon messze)*.

Vízet!

A HERCEG *(verítékcsoppet töröl le a homlokáról)*.

Hah!

FLAMBEAU *(rekedt hangon)*. Hull a vér!

HANGOK *(mindenfélől a sík mezőn)*.

A vér... a vér... a vér!...

A HERCEG *(irtóztva)*. Halál-hörgése százszor

EGY HANG *(távolba veszve)*. [visszatér!

Vér!... Vér!...

A HERCEG. Ah, értem ezt a bús nyöszörgést

E sík mező a százezernyi hörgést,

Mely itt felbúgott és a légbe halt:

Betéve tudja, mint egy régi dalt;

S ha elnémul az ember, folytatja szörnyü mó-

A SÍKSÁG *(távolról)*. [don!

Jaj!... Jaj!...

A HERCEG. Igen! Megértem!... Nem csalódom!

Jaj, zokogás, nyögés tolong a föld alól!

Wágrám emlékezik!... Wágrám az, aki szól!

A SÍKSÁG *(hosszasan)*.

Jaj!...

A HERCEG *(nézi Flambeaut, aki holt-mereven fekszik a fűvön)*. Már nem moccan!... Föl se kél soha!

(Rémülten.)

Mennem kell innét! A szívem remeg!...
(Hátirálva távozik, de a szemeit nem veszi le róla.)

Mintha csatában ölték volna meg,
Egészen úgy néz! Ez a kék ruha,
És a kabátón ez a vérszalag...

(Egyszer csak szaladni kezd. De rögtön megáll, mint ha előtte volna még mindig a halott granátos.)

Még egy!

(Más irányban akar eljutni, de rémült kiáltással újra visszahátrál.)

Megint egy!

(Harmadszor is visszadöbben.)

Országos Széchényi S újra egy alak!

(Körülnéz.)

Most itt tűnik föl... aztán újra ott!

(Folytonosan hátrál, mintha dagadó árvíz elől menekülne: végre a domb tetejére fut, ahonnan az egész síkságot belátja.)

Ah, mértföld-hosszan csupa kék halott!

AZ EGÉSZ SÍKSÁG. Halál!... Halál!... Halál!...

A HERCEG. Azt hisszük, hogy a rög

Kemény hulláma nem reng s ím a barázda nyög,

Inogva mozdul! És a föld szakadt

Szántóföld hányja a halottakat!

A FÖLD *(tompán)*.

Jaj!

(Zürzavaros hangok közelednek és olvadnak egybe
a rejtelmesen borzongó fűvek. közt.)

A HERCEG (lázban remegve).

S mit beszélnek itt, e száraz avaron?

EGY HANG (a magas fűben).

Szétvágták a fejem!

MÁS HANG.

Letépték a karom!

MÁS HANG (elfutva).

A test-vakás megfullaszt!

MÁS HANG.

Csupa vér

A roncsolt lábam!

A HERCEG (iszonyodva). Ez a csatatér.

Kivántam, — itt van!

(A hangok szaporodnak és beszédjük mind érthetőbb.
Szomorú vinnyogás hallik: panasz, hörgés, károm-
kodás.)

EGY HANG.

Egy kis víz fürössze

Égő sebem!

MÁS HANG. Nézd meg mit törtek össze

A csontjaimban!

MÁS

Élve dobnak a

Halottak közzé, a gödörbe, ha

Te nem segítsz!

A HERCEG.

A bokrokból karok

Nőnek kil... És ha lépni akarok,

Belém markolnak!... És vállrojtokon

Tapos a lábam!...

KIÁLTÁS (jobbfelől). Idegen rokon,

Akárki légy, jöjj hozzám!... Segíts meg!

A HERCEG (tántorogva).

Fölbukom!

A sok, sok puskaszjban!

(Balra szalad és úgy lép, mintha ki akarna gázolni
valamiből.)

EGY HANG *(balról)*. *Hahó! Hej! Dragonyos!*

Nyujtsd a kezéd!

MÁS HANG *(hidegen válaszolva)*.

Már egy sincs!

A HERCEG *(magánkiül)*. *Elég!... Irtózatos!*

EGY ELHALÓ HANG *(egészen közel)*.

Adj innom!

KIÁLTÁS *(messziről)*.

Jaj, a hollók!

A HERCEG. *Ah, a szivembe vág!*

Im, óriássá nőnek a játék-katonák,

És finom asztalomról mind, mind elém lebeg!

AZ ÁRNYÉK, A SZÉL, A BOZÓT.

Ó!...

A HERCEG *(kétségbeesve)*.

Sebbel borított véres kisértetek,

Bús pillantások sujtó, mint az átok!

De hogyha van vigasz, vigaszt csak abban látok,

Hogy nevetek dicső! Hogy Frankhon büszke

Mint régi nagy nevekre! [rátok,

(Azok egyikéhez, akiket látni vél.)

Mi a neved?

EGY HANG.

Mihály!

A HERCEG *(egy másikhoz)*.

Hogy hívnak téged?

EGY HANG.

Péter!

A HERCEG.

És mondd, ki vagy te?

EGY HANG

Pál!

A HERCEG *(lázasan, másokhoz)*.

Neved?

EGY HANG. *Mihály!*

A HERCEG.

Te?

EGY HANG.

Péter!

A HERCEG. S te, akinek a lába

Hosszú vérnyomokat tipor a föld porába,
Amint jár csupaszon: hogy hívnak tégedet?

EGY HANG. *Nevem Pál!*

A HERCEG (*könnyezve*). Ó homályos, ó disztelen
nevek!

Ó ragyogó dicsőség szegény munkásai!

PANASZ (*mögötte*).

Emeld föl a fejem s meg foglak áldani!

EGY ELHALÓ HANG. *Vizet!*

A CSATATÉR (*egy hörgésben ezerek hörgését hallatva*
Jaj!

CSOPORTOS PANASZ. *A lovak patkói összezúz-*
tak! — Végem van! — Meghalok! — Segítség! —
Hova csússzak? —

EGY HANG (*fohászkozva*).

Ó nézzetek rám ott fönn, ti jók, irgalmasok!

KIÁLTÁS (*messziről*).

A hollók! . . . Jaj, a hollók!

A HERCEG. S hol vannak a sasok?

PÁRBESZÉD A SZÉLBEN.

Vizet! — De a patak vérhabbal van tele! —

Mindegy! Szomjas vagyok! Most ne törődj velem! —

KIÁLTÁS (*mindenfelől*).

Rosszul vagyok! — Jaj, csupa tűz a szám! —

Én istenem! —

EGY VÉN, REKEDT HANG. *A Krisztusát!*

EGY IFJÚ HANG. *Mamám!*

A HERCEG (*mozdulatlan; megdermedve; két vér-*
fonál csorog alá az ajkairól).

Ah!

NYÖGÉS AZ ORSZÁGUTON.

Légy kegyes, lödd koponyámat széjjel!

A HERCEG. Most már tudom, mért riadok föl
éjjel!

HÖRGÉS A FÜBEN. *Gaz vérteseh! Nem vas az ember gyomra!*

A HERCEG. Mért ül verejték forró homlokomra,
Míg összeráz a szörnyű köhögés!

KIÁLTÁS EGY BOKORBÓL.

*Véres kolonc a lábam! Hasítsd le! Itt a kés!
Ne könyörülj meg, pajtás a silányon!*

A HERCEG. S most már tudom, kinek a vérét
hányom!

AZ EGÉSZ SÍKSÁG *(üvölt a fájdalomtól).*

Jaj! . . . Jaj! . . .

(A virradást megelőző sápadt sötétségben, távoli orkán dübörgésénél, alacsonyan száguldo fekete felhők alatt, minden ijesztő alakot ölt: tollas csákok hullámanak a gabonában; fantasztikus kalpagok gurulnak a lejtős helyeken; heves szélrohamban valamennyi bokor mintha fenyegető mozdulatot tenne.)

A HERCEG. Ó mennyi kar! És mind, mind vére-
Kezetlen könyökök... és ujjatlan kezek! [sek!
A szél felém hajlítja e rémes aratást,
S mind engem átkoz! Engem! Csak engem, senki
mást!

(Roskadozva, összetett kézzel könyörögve.)

Ó irgalom! . . . Te vén, hatalmas vértés,
Légy irgalmas! . . . Ne tartsd elém e véres,
Borzasztó keztyűt! . . . Irgalmazz nekem
Te ifjú testőr, aki ridegen
Mereszted rám holt-halvány képedet!
Ne vessetek rám ily szörnyű szemet!
Mért csúsztok így?... Miért e csorba kardok?
Úgy tetszik, hogy kiáltani akartok!
Mért van lélekzet újra s egyszerre ennyi szájon?

Mi készíti valamennyit, hogy mindjárt kiabáljon,
Még mielőtt a hajnal a mennyekből alá száll?

(*Összegörbüül a borzalomtól; futni akar, hogy semmit
halljon.*)

Már kezdik!... Kiabálnak!... Mit? Mit?...

VALAMENNYI HANG. *Éljen a császár!*

A HERCEG (*térdre esik*).

Ez a bocsánat!... Ó szép, halhatatlan,
Nemes dicsőség: ezt te érted kaptam!

(*Csöndesen és szomorúan a síkság felé.*)

Köszönöm.

(*Föláll.*)

De látom, hogy mi áll előttem

Én a világra engesztelni jöttem.

Még minden nem volt megfizetve. Hát

Én törlesztek most. Végzetem szavát

Megértem jól e rémítő mezőn.

Gyöngén, fehéren, halkán-könnyezőn

Rá kellett állnom e fekete ágyra,

Hogy könyörögve és szenvedni vágyva

Fömládozzam magam a szeretet nevében!

És most, hogy fennkölt szívvel e bús halomra
léptem:

Most, hogy a harcmező s a magas ég közt állok.

Érzem, hogy mindig feljebb, feljebb szállok.

És érzem, hogy míg végtelen ködét

Tömjén gyanánt leheli szét a rét:

Emelkedik föl az egész mező,

Hogy a szelíden leereszkedő,

Megbékült égnek annál közelebből

Nyujthasson engemet föl!

És érzem, hogy a harctér igaz dolgot művel,

Ha lelkeket az égnek ily módon nyújtja fel.
 Mert azzal, hogy fölláldoz, hogy a mennyeknek ád:
 Tisztábban hordja eztán roppant diadalát!
*(Ott áll, a domb tetején, végtelen kicsi pont a határ-
 talan síkság közepette és karjait az égbe tárja.)*
 Fogadj el engem, Wágrám! Itt vagyok!
 Fogadj el! Bennem váltságdíj ragyog!
 Im, a fiú síkdra visszatért,
 Kárpótlást adni annyi fiúért!
 Emelj a köd fölébe, mely itt borong e téren!
 Véres kezeddél, Wágrám, emelj föl hófehéren!

Ah így legyen! Kivánom, könyörgöm, akarom!
 Mert itt a fülembé súgott az esti fuvalom,
 Mert üdvöt ád a láz, mely szívemet megszállja,
 Mert a ruhám fehér, mint az oltár ostyája!
*(Suttog, mintha csak egyvalakinek szabadna
 hallani.)*

Boldogtalan atyám! Van-é még, aki átkoz?
 Csitt!... Én Schönbrunn-t teszem halkan a te
 szikládhoz!
(Pillanatig lecsukott szemmel áll, azután mondja.)
 ... Megtörtént! ...

(Virradni kezd. Erősebb hangon beszél.)

Ámde most, mikor a sas fia
 Már tudja, érzi jól, hogy meg kell halnia;
 Most, amikor lemondó, ártatlan hattyúképpen
 Meghalni készül éppen,
 Magas kapura mintegy felszögezve,
 Hogy a hollókat űzze, elijessze,
 És visszahozza újból a büszke sasokat:
 Rozstermő föld, te többé ne jaidítsd el magad!
 Nincs hozzá már jogod! Se ahhoz, hogy e tájon

Az alacsony bokor lábat, kezét dobáljon!
 Kimostam a folyót... és a nyögő szelet
 Megtisztítottam!... E mező felett
 Nem zúghat már a panaszok jaja,
 Csak a dicsőség dörgő moraja!

(Minden aranyos lesz. A szél dalol.)

Igen! Méltó vagyok rá, hogy immár szemtől-
szembe
 Ujjongó trombiták harsogjanak fülembé!

*(Itt-ott trombitaszó. Büszke moraj kél. Az imént
 még nyöszörgő, vinnyogó hangok most harsányan
 osztják a parancsot.)*

Hogy ami sirt, vánszorgott; most alakuljon át!
 Hogy lássam a halottak fönséges rohamát!...

*(A szálló kődök mintha vágató lovasok volnának.
 Lódobogás hallik.)*

HANGOK *(távol.)*

Előre!

A HERCEG. Most megszűnt a sík nyögése!
 Most jön a harcok diadalmas része!

HANGOK. *Verd a dobot!*

(Láthatatlan dobosok rohamra dobolnak.)

A HERCEG. Dob szól, harsona tárog,
 S vadúl kacagnak a nyalka huszárok!

HANGOK *(hatalmas kacagásba törnek ki).*

Ha! Ha!

A HERCEG. Győzelmek istennője te,
 Viktória, suhanj, rohanj ide!
 Száz harsány szádból a pecket kivettem:
 Most rajta! rajta!... Mi vagyunk itt ketten
 Dalolj! Dalolj!

HANGOK *(távol, álomszerű Marseillaise-t intónálva).* ... *Bajtársak, csatarendbe!*

A HERCEG. Dicsőség!

(A nap kél. Minden felhő csupa bíbor és villogó fény. Az ég olyan, mint egy nagy hadsereg.)

Ó e fényes fergetegbe

Hadd rohanok!

HANGOK. *Tűz és szuronyt szegezz!*

A HERCEG. Ha küzdhetnék e dörgő, rémletes,
Dicső viharban, hősök oldalán,
Ahol vezényszó d harsog, ó atyám!

(A távolodó csatazajban, nagyon messziről, két dobverő csapat közt, érces és büszke hang hallik.)

A HANG. *Tisztek!... Káplárok!... Katonák!*

A HERCEG *(deliriumban. Kardját kivántja).* Ez ő! Csatára!... Síp, kacagj! — Villogj, sötét mező! Te könnyű zászló, szállj föl minden fokra! Előre... a fehér kabátosokra!

(És mialatt az álomszerű harsonaszó mindjobban gyöngül, mindjobban elhal balfelé; egyszerre jobbfelől, a friss szélben, mely amazt átsöpri, valóságos harsonaszó riad föl. A dühös francia indulók elröppennek a homály utolsó foszlányaival és ébresztő ellentét gyanánt Schubert-féle osztrák, vidám, keringő szerű induló csendül a rózsás levegőben.)

A HERCEG *(borzongva megfordul).*

Hah, micsoda fehérség közeleg?

De hiszen ez az osztrák hadsereg!

(Magánklvül, képzelt gránátosokat sarkalva.)

Az ellenség!... Tiporjuk össze hát!

Kergessük őket a pokolra le!

Utánam!

(Magasra emelt karddal az úton feltűnő osztrák ezred első soraira tör.)

EGY TISZT (elébe ugrik és föltartja).

Herceg! Az ön ezrede!

A HERCEG (fölébredve, iszonyú síkollyal).

Ah, ez az én? . . .

(Körülnéz. A nap felkelt. Minden visszahapta természetes színét. A tömérdek halottból csak Flambeau maradt ott. A herceg egy nagy, nyugodt, mosolygó síkság közepette áll. Fehérkabátos katonák vonulnak el előtte. Látja végzetét és elfogadja; támadásra emelt kardját lassan leereszti; a kéz a csípőhöz ér; a kard szabályos állásba igazodik; és a herceg, mereven, mint egy automata, gépies hangon, azon a hangon, mely immár egy igazi osztrák ezredes hangja, elkezd vezényelni.)

Állj! — Vállhoz! — Jobbra át!

(A tisztek fennhangon ismétlik a vezényszavakat. A gyakorlat megkezdése közben legördül a függöny.)

— Fügöny. —

HATODIK FELVONÁS.

Az összecsucott szárnyak.

Valamivel később Schönbrunnban. A reichstadi herceg komor és pompás szobája.

Hátul a fekete és aranyos ajtó, mely a kis porcellánszalomba vezet. Jobbfelől az ablak. Balra falkárpit és benne — titkosan meghúzódva — kis ajtó.

A bútorzat a maival teljesen azonos: fekete és aranyos fába foglalt karszékek, spanyolfalak, imaszámolyok, több asztal és fa-állvány.

A betegszoba lázas rendetlensége. Bundák, könyvek, orvosságos üvegcék, csészék, narancsok és rengeteg ibolyabokréták mindenütt, minden bútoron.

Baloldalt, az első színfalnál, szűk tábori ágy. A fejnél, alacsony — orvosságos üveggel és virággal szintén megrakott — asztalka közepén I. Napóleon kis bronzszobra.

A függöny felgördültekor a herceg fázva, reszketve ül az ágy szélén. Iszonyúan megviselte a betegség. Lesoványodott, keskeny arca háromszor csavart, fehér batiszt-nyakkendőre görnyed; régóta nem nyírt szőke haja túlhosszú csimbókokban hull alá. Szomorúan burkolódik egy nagy

köpenyegbe, mely hálóköntösül szolgál ; fehér térdnadrág van a lábain ; mellénye nincs ; vékony, gyöngye teste lebegni látszik az ing csipkés fodraiban és sovány kezei eltűnnek a redőzött kéze-lőkben.

Merev szemmel néz maga elé.

A szoba egyik sarkában az orvos és Hartmann tábornok, piperkőc vén katona, akit kirendeltek a herceg mellé, állva és halk hangon beszélgetnek egymással.

A hátsó ajtót félig kinyitják és a résen keresztül misztikus, sárgás fény szűrődik a szobába. A hercegnő besurran a nyíláson, hátra néz, hogy meggyőződjék : bizonyos dolog készen van-e, azután gyorsan, zajtalanul beteszi az ajtót. Csipkés ruhájában nagyon halavány.

Pár szót vált suttogó hangon a két férfúval, akik fejcsóválva néznek a betegre ; azután közeledik a herceghez — aki nem veszi észre — és megfogja gyöngéden a kezét.

A herceg összerezzen és meg van lepetve, amikor ráismer.

ELSŐ JELENET.

A HERCEG, A FŐHERCEGNŐ, AZ ORVOS,
HARTMANN TÁBORNOK.

A HERCEG (*a főhercegnőhöz*).

Hát nem beteg?

A FŐHERCEGNŐ (*erőszakolt vidámsággal*).

De az voltam! . . . Nagyon! . . .

Egyszerre véled! . . . És most elhagyom

Az ágyamat. Jobban vagyok. S te?

A HERCEG.

Én?

Ah, rosszabbul, ha fölkel nénikém,
Hogy engem lásson!...

A FŐHERCEGNŐ. Tréfálsz?

(Az orvoshoz.)

Betege

Már okosabb lett, doktor úr, úgy-e?

AZ ORVOS. Most már pompásan issza a tejet!

A FŐHERCEGNŐ. Mily boldogság!... Örömmel

A nénéd!...

[hall ilyet

A HERCEG. Mégis szomorú dolog,

Nagyon lever, ha arra gondolok,

Hogy azt, aki a föllegekbe járt,

S a történet dicséretére várt:

Azért dicsérik, mert most a tejet

Pompásan issza!...

(Sok ibolyabokréta hever mellette az asztalon. Egyet fölvesz közülök és gyönyörrel, mély sóhajjal temeti belé az arcát.)

Ó, lázamra tett

Friss üde gömb!... Virágbokrociska, mely

Harmatra vár!...

A FŐHERCEGNŐ (nézegeti az egész szobát betöltő tömérdek virágot). Egy szép kert ez a hely!...

Virágot hoz neked mindenki?

A HERCEG (szomorúan mosolyogva). Már!...

A FŐHERCEGNŐ.

Csitt!

(Összenéz az orvossal, aki bátorítja; némi habozás után a herceghez lép és zavart hangon így szól);

A betegség most végére jár...

— Te nálad is, te csinos kis legény! —

Hogy hálát adjunk Istenünknek... én

Megáldozom ma reggel...

(A herceg ránéz. A hercegnő folytatja, még zavartabban.)

Azt hiszem,
Ha csatlakoznál... Kedves volna? Nem?

(Gyorsan.)

S miért ne áldoznál velem te?

A HERCEG (miután jól a szemébe nézett). Ládd,
Kegyes kacér: ezért jöttél te!...

(Tompá, mély hangon.)

Hát

Ütött a végső óra!...

A FŐHERCEGNŐ (kacag). Ó bolond!

És nem gondolsz az etikettre, mondd?

A HERCEG. Az etikettre?

A FŐHERCEGNŐ. Hogy a végső útja

Elérkezett: minden főherceg tudja,

Mert összegyűl a fenséges család,

Mikor föladják néki...

Országos (Elakad.). Könyvtár

A HERCEG. Mondd ki hát!...

A FŐHERCEGNŐ. Azért se!...

A HERCEG (körülnéz). Tényleg nincs itt senki!...

A FŐHERCEGNŐ (a hátsó ajtóra mutat). Csak

Magunk leszünk!... Se főherceg-urak,

Se főhercegnők!... Oltárt állítottam

A porcellános kis teremben!... Ottan

Az udvari prelátus csak nekem

S neked misézik, drága hercegem!

Megáldozunk... nem is lehet másról szó...

És ez a szentség nem lesz...

A HERCEG. Az utolsó?

Igaz!...

A FŐHERCEGNŐ. No látod!

(Kecsesen nyújtja neki a karját)

Jössz?

(A herceg ingadozva földll. Csöngetyűszó jobbfelől.)

Ah, a misel!...

(A herceg a főhercegnőre támaszkodva, indul a kis szalon ajtaja felé. Az orvos és Hartmann tábornok tüstént kinyitják az ajtót.)

A HERCEG. Nincs itt a fényes udvar!...

A FŐHERCEGNŐ. Senkise'!...

A pap meg a ministráns!... Meg mi!...

A HERCEG *(mentében fürkészve nézi az orvost és a tábornokot, akik mosolyognak rá).* Csak!...

Tehát ma még nem!...

(Az ajtó bezárul a herceg és a hercegnő mögött. A két férfi arcáról azonnal eltűnik a mosoly. Hartmann tábornok a kis kárpitajtóhoz siet; kinyitja; és az egész császári család csendesen bevonul.)

HARTMANN TÁBORNOK *(halkan a főhercegekhez és főhercegnőkhöz).* Méltóztassanak!

(Ujját az aszkaira teszi és int nekik, hogy helyezkedjenek el.)

MÁSODIK JELENET.

HARTMANN TÁBORNOK, AZ ORVOS, MÁRIA LUJZA, A CSÁSZÁRI CSALÁD, METTERNICH, PRÖKESCH, CAMERÁTA GRÓFNŐ, DE LORGET TERÉZ.

(A magas uraságok, vigyázva, nehogy zajt üssenek és lármájuk áthallják a másik terembe, különböző sorokban helyezkednek el, arccal a zárt ajtó felé, mely mögött időről-időre csöngetyű cseng. Mária

Lujza az első sorban áll. Vannak köztük nagyon koros főhercegek és gyermeksorban levők; továbbá zsenge ifjak, akik éppen olyan szökhék, mint a reichstadti herceg. A nyitott ajtó homályában egyenruhák csillognak. Metternich teljesen díszben a császári család utolsó sorában áll.)

HARTMANN TÁBORNOK *(látva, hogy mindenki a maga helyén, mély és ünnepies hangon kezd szólani).*

Mikor tehát a herceg térdepelve
A paphoz hajlik, hogy az ostyát nyelve
Mély áhitattal elfogadja . . .

EGY FŐHERCEGNŐ *(az elől álló gyermekekhez).*

HARTMANN TÁBORNOK. [Csend! . . .

Szemét lehunyja s nem mozdul e szent,
Nagy pillanatban: Fenségték előtt
Az ajtót halkán, nesztelen kitérom.
Egy percre majd látják a szöke főt.
Gyors mozdulattal aztán újra zárom! . . .
A herceg fölkel, révedezve néz
S nem sejtí, hogy — szokás szerint — egész
Udvar jelenlétében vette föl
A haldoklók szentségét.

(Ebben a pillanatban Prokesch balról belép és két asszonyt vezet be: Cameráta grófnőt és Terézt.)

METTERNICH *(a most jövőkhöz).* Csönd! . . .

PROKESCH *(súgva Terézhez és a grófnőkhöz).* Elöl

A fenséges császári ház . . . Igen . . .
És önök itt! . . . Megengedték nekem!
É meghajolt fenséges főkön át,
Ahol a végzet üt komor tanyát,
E sápadt, félnék gyermekek fején
Keresztül, — itt, a hervadás helyén:
Megláthatják még egyszer! . . .

TERÉZ.

Hála! Hála!...

MÁRIA LUJZA.

Csend! Csend!... Vigyázzon mindenki magára

Ha nyílik majd az ajtó!... Néma csend!

EGY HERCEGNŐ.

A csöngetyű!... Csöngetnek odabent!...

MÁS HERCEGNŐ.

A szentséget mutatják föll...

(Minden asszony letérdepel.)

HARTMANN TÁBORNOK.

Vigyázat!...

A GRÓFNŐ *(állva maradt. Látva Metternichet, aki közvetlenül mellette szintén lehajlott, megérinti a karját).*

Metternich úr, önben semmi se lázad?

METTERNICH *(odafordul, ránéz és büszkén).*

Nem!... Azt tettem, ami a kötelesség

Parancsa volt! Kellett, hogy rosszul essék

Magamnak is... Sokszor szívemre támadt

A részvét... De a császárt és hazámat

Jobban szerettem!...

A GRÓFNŐ.

S most a könnyei

Nem hullanak?

METTERNICH *(pillanatnyi hallgatás után).*

Nem!...

*(A csöngetyű újra megszólal.)*Az *Agnus Dei!*MÁRIA LUJZA *(Hartmann tábornokhoz, aki az ajtót félig kinyitja és a nyíláson át benéz).*

Vigyázzon, hogy ne nyikorogjon!... Lassan!

METTERNICH *(tompán hangon újra kezdi).*

Nincs rá okom, hogy bűnbánón forgassam

A szememet... De azt beismerem,

Hogy nagyherceg volt!... És ha e helyen

Letérdelek most s meghajtom e főt,

(Térdét meghajtja.)

Nemcsak az Isten báránya előtt

Hajlom meg! . . .

HARTMANN TÁBORNOK (néz a félignyitott ajtón át). A prelátus jön, — kezében

A szentelt ostya . . .

MIND (érszik, hogy a nagy pillanat közel).

Ó! . . .

HARTMANN TÁBORNOK (keze az ajtón).

Csak lassan, szépen . . .

Egy pillanat még . . . most! . . .

MIND.

Ó! . . .

TÁBORNOK.

Kinyitom! . . .

(Az ajtó-szárnyakat nesztelenül széllöki. Látszik a vidám kis szalon, ahol minden csupa porcellán. Látszanak a kék és fehér falak, a meggyújtott fajánszcsillár, az ibolyabokréták, a ministráns-fiúk, a tömjénfüst, a sárga viaszgyertyák, a csinosan díszített oltár és — térden állva, háttal a néző felé — a reichstadti herceg és a főhercegnő, aki félkarját támogatólag a herceg dereka körül fonta; azután a prelátus, aki közeledik hozzájuk; a szent ostya ott remeg már a ciborium fölött. Csönd és mély meghatottság perce. Mindenki letérdel, lélekzetét és könnyeit visszafojtva.)

TERÉZ (lassan emelkedik, hogy nézhessen a fejeken keresztül; odapillant, lát, — és sokogva tör ki belőle):

Így látni! Így! . . . A bánat földre nyom!

(Általános megdöbbenés, Hartmann tábornok az ajtót hirtelen behúzza. Mindenki földáll.)

A TÁBORNOK (gyorsan a főhercegekhez).

El, ell hamar!... Vagy minden kárba vesz!...
A zokogást hallotta!...

(Mindnyájan a baloldali ajtó felé tólnak; de a porcellányszalon ajtaja hirtelen kinyílik, a herceg megjelen a küszöbön, valamennyit ott látja maga előtt és egy hosszú pillantás után, mely mindent megért:)

Ah? ... Helyes! ...

HARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK, A HERCEG, A FŐHERCEGNŐ.

(A császári család lassankint elvonul.)

A HERCEG *(nyugodtan és rögtönös méltósággal)*.
Hálám fogadd, szegény szív! Hangosan
Szakadtál meg... s a mély csönd oda van!...
De aki sírt, jól tette, úgy találom:
Nem volt joguk el-ellopni a halálom'!

(A főhercegekhez és főhercegnőkhöz, akik mély tisztelettel távoznak.)

Osztrák-családom, el, mindannyian!
«Emlékezzék rá sárig a fiam,
Hogy francia hercegnek született!»
Most... emlékszik rá!

(A távozó főhercegekhez.)

Isten veletek!

(Keresgélő pillantással néz körül.)

Kinek a szíve tört meg?

TERÉZ *(aki alázatosan, mindegyre térdepel még egy szögletben)*. Az enyéim!...

A HERCEG *(pár lépést tesz feléje: szelíden)*.

Ön nem okos!... Hajdan emlékszem én —
 Azért sírt, mert élő osztráknak látott;
 Mert hordoztam a szűk osztrák-kabátot;
 És most azért sír, mert meghalni lát.

(A főhercegnő és a grófnő karosszék elé vezetik,
 ahová kimerülten ledől.)

TERÉZ (főállott, — közeledik, — és félénk hangon).

A légyott...

A HERCEG. Nos?...

TERÉZ. Ott voltam.

A HERCEG. Ön?... Tehát

Eljött? Szegényke!

(Mélabúsan.)

És mért?

TERÉZ. Szeretem!

A HERCEG (a grófnőhöz).

S ön, asszonyom, tagadta kerekén!...

Miért titkolta?

A GRÓFNŐ. Mert szeretem!...

A HERCEG. És

Most mindaketten itt vannak!... Mesés!...

Ki volt a...

(Teréz és a grófnő a főhercegnőre tekintenek.)

Ön tán?

A FŐHERCEGNŐ. Én!...

A HERCEG. Zavarba dönt

E jószág!... És mért?

A FŐHERCEGNŐ. Mert szeretem önt!..

A HERCEG (mosolyog).

A nők szerettek!... Gyermeküket szokás

Ekkép szeretni!...

(A nők tiltakozó mozdulatot tesznek.)

Ez volt!... Semmi más!...

(Terézhez.)

A gyermeket, akit nagyon sajnálnak...

(A főhercegnőhöz.)

Elkényeztetnek!...

(A grófnőhöz.)

Oltalmára szállnak!...

És homlokán a Lawrence-féle kép

Arany-haját folyvást kereste szép

Puha kezük: az anya hú keze!...

A GRÓFNŐ. Nem! Tudtuk: lelked magasra száll!...

A HERCEG.

De

A történetben nem kap szerepet

A herceg, aki nagyságért eped...

A gyermek lessz ott, kecske-fogatán,

A rózsás arcú, szőke, nem vidám,

Hímzett gallérú gyermek, aki éppen

Úgy tartja ezt a földgömböt kezében

Mint egy nagy lapdát!...

MÁRIA LUJZA. Szólj hozzám!... Beszélj!...

Nézd, itt vagyok!... Ó, vedd ki ezt a mély

Tövist szívémből... ezt a furdalást!...

Ah, kicsi voltam melletted... De lásd:

Erősnek, nagynak nem születtem én!

Szegény, bohó madár-szív az enyém!...

Örökké cseng-bong a fejemen át!...

Csak ma először nem hallom zaját!...

— Ah, foglalkoztál volna bár velem!...

Fiam, bocsáss meg!...

A HERCEG.

Adj, én Istenem

Egy méltó szót!... Mélységest, komolyat,

És mégis könnyűt!... Adj nekem olyat,

Amivel egy anyának meg lehet

Bocsátani!...

(Egy lakáj, aki nesztelenül lépett be, Mária Lujza felé megy. Mária Lujza megpillantja és érti, miről van szó.)

MÁRIA LUJZA *(könnyeit letörli: a herceghez).*

Fiam, kérésedet

Teljesítették... Amit óhajtottál:

A bölcső...

LAKÁJ.

Itt van.

(A herceg int, hogy látni akarja. — Amíg érte mennek, észreveszi a sáppadt és mozdulatlan Metternichet. Fölemelkedik.)

A HERCEG.

Kancellár úr ott áll

Egészen árván!... Sírhat is, mivel

Korán halok meg önre nézve!... Kell,

Hogy megsirasson...

METTERNICH.

Én...

A HERCEG *(büszkén).*

Fegyvere voltam.

Most eltörök. Mit érek önnek holtan?

A reszkető világtól ön csak bókot

Zsebelt be. Tudták, hogy a sas-fiókot,

Ha tetszik, mindjárt felröpíti!... Hát

Most vége!... Mert mind elbizza magát,

Ha holnap reggel hallgatózni fognak,

S azt mondják: «Nincs nesz!... Immár nem

A sas-kalitban!»

[mozognak]

METTERNICH.

Fenség...

(Behozzák a római király nagy, aranyos bölcsőjét.)

A HERCEG.

Büszkeségem!...

A fényes bölcső!... Páris adta nékem!...

Prudhon rajzolta!... Gyöngyházzal rakott

Széles bárka lágyan ringatott...

Engem, akit úgy vittek a templomba,

Keresztelőre, hogy több fény, több pompa

Még akkor sincsen, hogyha koronáznak!...

— Szomszédja légy a kis tábori ágynak!...

Atyámé volt... s álomba minden este

A diadal nagy sas-szárnya legyezte!

(A bölcső már ott van a tábori ágy mellett.)

— Még közelébb!... Hadd símogassa meg

A takarót fehér csipkéje lágyan!...

Milyen közel van, ó ti istenek,

Kicsiny bölcsőmhöz a halálos ágyam!...

*(Kezét a bölcső és az ágy közé dugja és tompán,
halkan.)*

Közéjük hullt az életem!

TERÉZ *(hangosan felzokog a grófnő vállán)*. Nagy
ég!...

A HERCEG. S a fősvény sors e keskeny közbe még

Egy gombostűnyi nagyságot sem ejtett!...

— Feküdjem rajta... akit elfelejtett

A szent dicsőség!...

*(Az orvos és Prokesch, a grófnő támogatásával, oda-
vezetik a tábori ágyhoz.)*

PROKESCH *(az orvoshoz)*. Mily sáppadt a képe!...

*(A grófnő nagy szalagot húz ki a kebléből: a Becsület-
rend szalagját és mikor elhelyezi a herceget a dagadó
párnákon, könnyedén átövezi vele a haldoklót, aki
nem veszi észre.)*

A HERCEG *(hirtelen megpillantja hófehér ingén a
piros selymet; mosolyog; kezével keresi a kereszt-
tet; megfogja és ajkaihoz emeli... Azután a
bölcsőre pillantva így szól)*:

Nagyobb voltam bölcsőjébe'
Mint most az ágyban!... Régi dalt dudoltak
Az asszonyok fölöttem!... Hárman voltak...
Kivált a jó madame Marchand!... Be régi.

Be különös nótái voltak néki!...

— Egy bölcső-dalt ki énekel nekem?

MÁRIA LUJZA *(melléje térdel).*

Itt az anyád!... Elringat, gyermekem.

A HERCEG. Tud énekelni egy francia dalt?

MÁRIA LUJZA. Én?... Nem tudok...

A HERCEG *(Terézhez).* És ön?

TERÉZ. Talán!...

A HERCEG. No halld...

Ezt súgd fülembbe: *«Esik az eső*

Pásztorleány!... Elázik a mező!...

(Éneklí a dallamot.)

Vagy:

«Nem megyünk ki többé a ligetbe...»

(Megint dúdol.)

Vagy énekelj hát halkán ümmögve:

«Az avignoni hídon»... Szendereg

E népdal karján a fáradt gyerek...

(Teréz most dúdolja halkán az óhajtott nótát.)

Van még egy!... Még egy!... Legszebb dala volt

Gyermekkoromnak!... Főképp ezt dalold:

(Zavaros szemmel fölemelkedik és énekel.)

Volt egy kicsi ember,

Szürke a ruhája!...

(Kezével a császár kis szobra felé nyúl; azután visszarozkad.)

TERÉZ. Ezernyolcszázharminc és — tizenegy!

A GRÓFNŐ. Elpattanó szép kristály, amit egy

Bronzviszhang tör szét!...

A FŐHERCEGNŐ. Induló, harang.

Sortűz után: elszálló hárfahang!...

TERÉZ. Bús liliomszál, mely babérba hull!...

AZ ORVOS *(miután a herceg fölé hajolt).*

Nagyon rosszul van! . . . Jobb, ha elvonúl

A társaság . . .

(A három asszony távozik az ágytól.)

TERÉZ. Ferenc, Isten veled!

A FŐHERCEGNŐ. Isten veled, Franc! . . .

A GRÓFNŐ. Húgod, baj-feled!

Búcsúzik tőled: Bonaparte! . . .

MÁRIA LUJZA *(egészen az ágy mellett. A herceg bágyadt feje rálankad a vállára).* Fáj?

Pihenj e vállon! . . .

GRÓFNŐ *(letérdel a szoba másik végén).*

Római király! . . .

A FŐHERCEGNŐ *(szintúgy).*

Reichstadti herceg!

TERÉZ *(szintúgy).*

Te szegény kis árva! . . .

A HERCEG *(delirál).*

A paripák! . . . A paripák! . . .

A PRELÁTUS *(éppen az imént lépett be, égő viaszgyertyákat tartó ministráns-gyerekekkel).*

Imára! . . .

A HERCEG. Lovat! . . . Lovat! . . . Atyám elé
kell mennem!

(Nagy könnycseppek gördülnek alá az arcán.)

MÁRIA LUJZA *(a herceghez, aki ellöki magától)*

Én itt vagyok . . . letörölöm könnyedet! . . .

A HERCEG. Nem!

Hadd jöjjenek most a Diadalok!

A húgaim! . . . Én testvérük vagyok! . . .

Hah, itt vannak már! A leget tapossák! . . .

Eljöttek hozzám, hogy tisztára mossák

Dicsfényüket a könnyeimben itt!

MÁRIA LUJZA. Mit mondasz?...

A HERCEG *(összeborzong)*.

Én... Nem!... Mondtam valami?

(Körülnéz, mintha félne, hogy megértik azt, amit mond.)

Nem!... Az egészről semmit sem tudok!...

(Ujját a szájára teszi.)

Köztem s atyám közt ez nagy, nagy titok!..

(A bölcső csipkefátylára mutat.)

Hadd burkoljon be ez a szép lepel!...

Adjátok, kérek! Hadd sóhajtom el

A megváltó szót a világnak benne!...

Sokan kívánják: bárcsak végem lenne!...

És meghalok, mert magam is romboltam:

Titokban, ah, sok szív gyilkosa voltam!...

(Szemei pillanatra lecsukódnak.)

A temetésen rút lesz, annyi szent!...

Fáklyás lakáj-had... Testőr... Odalent

A dűnnyögő, vén kapucinusok

Átvesznek majd és eltesznek a sok...

(Iszonyúan elsáppad és az ajkait harapdálja.)

MÁRIA LUJZA. Mért fáj a lelked?

A HERCEG.

Mert átszenved.

A poklok kínját!... Aztán hat heti

Udvari gyász!...

A GRÓFNŐ.

Nézzék, mit húz magára!...

A bölcső fátylát!...

A HERCEG *(lihegve)*. Rút lesz bizonyára!...

A nagy különbség most tűnik elő:

Ah, Párisban szebb a keresztelő,

Sokkal szebb, mint Bécsben a temetés!...

(Emeltebb hangon.)

Hartmann tábornok! . . .
HARTMANN TÁBORNOK *(közeledik).*

Herceg . . .
A HERCEG *(ringatja félkézzel a bölcsőt).*
Míg e kéz

Nagy bölcsőmben a multat rengeti:
Lázás szívem magához engedi
A hűs halált! . . .

(A másik kezével könyvet vesz ki a párnája alól és odanyújtja Hartmann tábornoknak.)

Tábornok . . .

(A tábornok átveszi a könyvet. A herceg tovább rengeti a bölcsőt.)

Rengetem
A multat lágyan . . . s úgy tetszik nekem:
A római királyt rengeti most a
Reichstadti herceg!

(Hartmann tábornokhoz.)

Nos? El nem lapozta?
A kijelölt hely? . . . Tisztán látja? . . .
HARTMANN TÁBORNOK *(felüti a könyvet).*

Látom,
A HERCEG. Olvassa föl hát tábornok-barátom!
Míg meghalok! . . .

MÁRIA LUJZA *(sikoltva).*

Ó nem! . . . Nem a halál!
Nem akarom! . . . Nem! . . .

A HERCEG *(elhelyezkedik a párnákon és ünneplésesen):* Elkezdheti már! . . .

HARTMANN TÁBORNOK *(az ágy végében áll és olvas).*

Hét óra elmúlt. Ekkor megjelentek

Nagy díszben a gárda-vadászok. Mentek
A menet élén . . .

MÁRIA LUJZA (megérti, hogy mit olvastat föl a
herceg és sírva borul térdre) Ó Franc! . . .

HARTMANN TÁBORNOK. *A tömeg*

Szívét e percben mámor kapta meg.
Sok ember sírva és zokogva állt ott.
És valamennyi lelkesen kiáltott,
Egyszerre, mint egy óriási száj:
Éljen soká' a Római király!

MÁRIA LUJZA

Franc! . . .

HARTMANN TÁBORNOK.

Ágyú-dörgés. A templom előtt
A felséges párt üdvözölni jött
A bíboros. És azután sorrendben
Mind bevonultak ünnepélyes csendben.
Az apródok, a címeres heroldok,
A fényesebbnél-fényesebb csoportok,
A hadsegédek . . . és . . .

(Látva, hogy a herceg behunyta a szemeit, megáll.)

A HERCEG (fölpillant). És . . .

HARTMANN TÁBORNOK. *Egy sereg*

Palota-nagy . . . Aztán miniszterek . . .
Közül tömérdek kamarás ragyog . . .

A HERCEG (elhaló hangon).

Olvassa! . . .

HARTMANN TÁBORNOK.

Tisztek és tábornagyok . . .
Aldobrandíni hercegnő kezében
A fejkötő, hímezve csoda-szépen:
Beauveau s Vilian grófnőké a szerencse,
Hogy hordhatják a sórtartó-szelence
S a kanna törhét . . .

A HERCEG *(egyre halványabban és merevebben)*.
Csak tovább!... Anyám,
Emeljen föl!... Karját tegye alá!...

(Mária Lujza Prokesch segítségével följebb emeli a párnákon.)

HARTMANN TÁBORNOK.

*A nagyherceg jön, pompával teli:
A kis királynál ő képviseli
Az osztrák császárt, a kereszt-apát.
Hortense királyné lassan lépdél át
A templomon. Mellette halad a
Császári fenség, a keresztanya.
Most feltűnik a római király
Montesquiou asszony karján!.. A báj,
A testet öltött fenség Ó Felsége
A császárné!... Dísz-öltönyének éke
Káprázatos. Prémés palástja, mely
Talpig fehér; ezüstös fényt lövel.
És Valmy herceg lágyan fogja fel
A két ujjával.. Jönnek sorra még
A hercegek...*

A HERCEG. Ugorja át!... Elég!...

HARTMANN TÁBORNOK *(egy lapot átugrik)*.

... És a királyok...

A HERCEG. A királyokat

Ugorja át!... Ah, ne olyan sokat!...

Hamar a végét!...

HARTMANN TÁBORNOK *(több lapot átugorva)*

.. Ekkor...

A HERCEG. Hangosan!...

Nem hallom jól!...

ORVOS *(Prokeschhez)*. Azonnal vége van!...

HARTMANN TÁBORNOK *(harsogó hangon)*.

Háromszoros éljen-jét elkiáltja

